

Брати Капранови

Майдан. Таємні файли

Цілком таємно

Революцію 2013 – 2014 років кожен з нас бачив по-своєму. Адже головні її події відбувалися на Майдані, на Банковій, у Будинку профспілок, у КМДА, у Харкові, Львові, Одесі, на Михайлівській площі, на Грушевського, у Марійському парку – і немає такої людини, яка була скрізь.

Саме тому події тих днів до сьогодні оповиті таємницею – хоч насправді їх бачили усі. Усі, але нарізно та по-різному. Революція 2013 – 2014 років, у якій більшість із нас брала участь, залишається суцільною загадкою. По-перше, звідки що взялося? – адже ще навесні 2013-го ми всі вважали, що українці не вийдуть на Майдан, бо розчаровані, бо їх надурять, бо революції роблять романтики, а використовують негідники, бо всі тільки сидять в Інтернеті... Усі так казали, і всі зустрілися на Майдані. По-друге, хто насправді керував Майданом – ті, що на сцені, ті, що за сценою, чи ті, що стояли перед сценою? Чому ми втратили Крим, але зберегли Одесу й Харків? Ну й нарешті, хто насправді переміг на Майдані? Ці та ще десятки питань залишаються недослідженими, попри те, що книжки про Революцію, слава Богу, виходять.

Працюючи два роки у телепроекті журналістських розслідувань «Брат за Брата», ми отримали дуже важливий досвід, який вирішили застосувати для дослідження недавніх подій в Україні. І взяли на себе працю поспілкуватися з людьми, які мали безпосередній стосунок до рішень, які ухвалювалися на Майдані, і можуть відкрити нашому погляду таємні механізми, що діяли там. Звісно, важливі персони, які сьогодні сидять у високих кабінетах, не скажуть нам правди – версію Революції для них творять їхні ж такі піарщики. Тому ми звернулися до тих, у кого рот не зайнятий шматком владного пирога, до тих, хто може і хоче розповісти правду.

Ми маємо репутацію людей різких та конфліктних. Але чомусь ті зі знайомих, хто зараз не при владі, залюбки спілкуються з нами на різні важливі теми, а от давні товариші, котрі потрапили на високі посади, одразу забувають номери наших телефонів. Та й який сенс дзвонити їм, коли правди все одно не почуєш? У той час, коли багато важливих свідків сьогодні готові розповісти все, як було, бо розуміють, що коли всі ми не зробимо з Революції належних висновків, нам знову доведеться готувати коктейлі Молотова.

Звісно, правда – річ відносна. Кожен бачить її по-своєму. І для того, щоб наше розслідування не вийшло однобоким, ми одночасно звернулися до людей, які одне одного, м'яко кажучи, не аж як люблять. Наприклад, до «фашиста і антисеміта» Олега Тягнибока та колишнього керівника Адміністрації Ющенка

Олега Рибачука — «грантоїда» та «агента Держдепу». До «провокатора» Олександра Данилюка, який захоплював міністерства, та іншого «провокатора» Дмитра Яроша, лідера ще одних «фашистів» — Правого Сектору, до «піарщика і скандаліста» художника Сергія Пояркова, який був одним з організаторів Автомайдану, та «модного» поета Сергія Жадана, який отаманив у Харкові. Згадані люди не мають одне до одного великих симпатій — ба навіть більше, часто відкрито ворогують. Але це насправді є великою перевагою. Саме завдяки їхній ворожнечі ми й отримаємо максимально збалансовану картину української Революції, без тенденційності та упередженості.

Таємні файли Майдану нам розкривали безпосередні учасники подій. Секрети Верховної Ради — її тодішній віце-спікер Руслан Кошулинський, фінанси Майдану — Ігор Кривецький, головний фінансист «Свободи», про Крим розповів кримськотатарський українець, чи то пак, український кримли Рустем Аблятіф, який із перших днів Майдану й до останнього потягу з Сімферополя боровся за Крим, про розгін Євромайдану — його комендант Вадим Васильчук, один із тих, хто прийняв міліцейські кийки на себе, про бульдозер на Банковій — Іван Філіпович, який його тоді «здобув», про вбивство Нігояна — одеський лікар Віталій Лісничий, який під кулями виносив того з передової, про спалення Профспілок в Одесі — один із його застрільників Костянтин Василець.

Кожного свідка ми вам відрекомендуємо, як це і має бути при розслідуванні. А ви вже самі вирішуйте, наскільки він є важливим. Для нас головним залишається те, що всі вони говорять правду — це видно із зіставлення їхніх слів з інформаційними повідомленнями, зі свідченнями інших учасників та й із нашими особистими спогадами.

Ну а висновки? Висновки робить самі. Ми навмисне розбили книжку на розділи, кожен з яких стосується окремої важливої теми, і в кожному з них намагаємося виявити головну пружину, яка штовхала події.

Отже, відкриваймо перший файл і починаймо досліджувати разом.

Хто і як готував Майдан.

Файл № 1

Щойно написали цю фразу, одразу уявили, як радісно потиратимуть руки опоненти Майдану: «Значить, усе-таки готували?! Ми ж говорили!».

Справді. Говорили.

А опоненти цих опонентів, у свою чергу, говорили, що Майдан — це цілком спонтанна річ.

Водночас усі ми погоджуємося, що вибух 1 грудня став повною несподіванкою як для влади, так і для самих його учасників.

Отож ми і вирішили розібратись у цьому парадоксі, а першим із тих, кому поставили питання, став, звісно, Дмитро Ярош, очільник легендарного «Правого сектору», а до Революції – парамілітарної націоналістичної організації «Тризуб імені Степана Бандери».

Дмитро Ярош: «Усе, що ми робили, – робили дуже свідомо, і коли не визнали Януковича Президентом, а така заява була у лютому 2010 року, ми розуміли, що Янукович – це головна загроза незалежності, чудово усвідомлювали, що він є маніпульованою Росією фігурою. Попри загрози з євроінтеграцією, прихильниками якої ми ніколи не були (у тому сенсі, в якому нам її представляють), ми свідомо йшли на протидію режиму внутрішньої окупації як ми його трактували. Ми хотіли об'єднати всі революційні національні сили в один кулак, щоб дати їм по зубах».

Отже, Майдану ще не було, але його мету – повалення режиму Януковича – було публічно озвучено, щойно новий Президент із ситою посмішкою заховав отримане у Верховній Раді посвідчення до кишені.

До речі, Майдан відбувся одразу після цього, восени 2010 року. Тільки це був дещо інший Майдан – податковий. Утім, він мав усі необхідні атрибути – сцену на майдані Незалежності, звукову апаратуру, намети, а також зовсім не мало – кілька тисяч – протестувальників, здебільшого родом із малого бізнесу. Публіка на майдані була цілком мирною, але вирізнялася впертістю, вихованою багаторічним досвідом стояння біля прилавків, і тому Податковий майдан протягом двох тижнів стояв цілодобово, ми й самі брали в ньому участь і навіть встигли виступити з його сцени.

Там-таки, на сцені Податкового майдану, ми вперше побачили Олександра Данилюка та почули назву його організації – «Спільна справа», яка й народилася саме тоді, під час протестного руху підприємців проти податкового тиску режиму Януковича.

Олександр Данилюк: «Концептуально задача „Спільної справи“ з весни 2010 року полягала в усуненні режиму Януковича ще до 2015 року у революційний спосіб, оскільки президентські вибори 2015 року ми розглядали як інструмент російських спецслужб для розколу України. Тому було здійснено декілька спроб, першою з яких, досить успішною, був Податковий майдан. Потім у 2012-му відбулися парламентські вибори, і ми спробували використати обурення людей у зв'язку з фальсифікаціями для загальнонаціонального виступу, однак через пасивність парламентської опозиції усе звелось до п'яти проблемних округів».

Складається враження, що Майдан готували з двох боків – і влада, і громадськість. Але погляньмо, що ж було далі. Де? В Інтернеті, звісно, бо він знає все.

«Пам'ятник Сталіну... було встановлено 5 травня 2010 року... на території Запорізького обкому Компартії України. 28 грудня 2010 року невідомі пошкодили скульптуру, відрізавши їй голову. Згодом відповідальність за цей

вчинок взяло на себе ВО „Тризуб“. У ніч на 1 січня на території Запорізького обкому КПУ стався вибух, що повністю зруйнував пам'ятник Сталіну і пошкодив саму будівлю обкому, в зв'язку з чим було порушено кримінальну справу за фактом вчинення терористичного акту. За звинуваченням у спилюванні голови пам'ятника Сталіну правоохоронці затримали дев'ять членів ВО „Тризуб“».

(bigmir.net, 01.04.2011)

Отже, наступний крок зробили націоналісти.

Дмитро Ярош: «Ми готувалися до Революції, проводили постійні вишколи, проводили акції, які будитимуть український народ, одна з найвідоміших акцій – відрізання голови Сталіну, після якого нашими членами стали Брати Капранови. Репресії радикалізували нашу свідомість та діяльність».

І справді, у січні 2011 року ми оприлюднили заяву про вступ до лав «Тризубу». Це був символічний акт на підтримку організації, членів якої звинуватили у підготовці вибухів і тероризмі. Звісно, не тільки ми підтримали тоді «Тризуб», тому зрештою влада вимушено ввімкнула задню передачу – хлопцям дали уроки з відстрочкою та умовні.

Але знову в очі кидаються паралелі. Головосіча Сталіна стала очевидним провісником лєнінопаду. А арешти за тероризм із підкиданням вибухівки – коронним трюком влади у боротьбі з громадськими активістами.

Наступний, 2012-й, рік ознаменувався новим Майданом – мовним. Його ми теж не могли оминати. На другий же день після завершення феєричного футбольного Євро-2012 вулицю Грушевського перекрила сіра лава спецпризначенців зі щитами – за Кабміном, трохи вище перехрестя, на якому згодом горіли автобуси. До Ради намагалася прорватись українська інтелігенція – захисники державної мови. Сценою протестувальникам слугували мікроавтобуса мистецького об'єднання «Остання барикада». Зазираючи з цієї висоти за спину міліцейської лави, ми побачили зграї молодиків у цивільному, озброєних палицями і наповненими водою пляшками, які б'ють не гірше за кийки – саме цих персонажів згодом назвали «тітушками». Біля будинку Ради було видно й сцену, з якої чулися радянські пісні.

Тож кордон майбутньої владної фортеці – Антимайдану було визначено заздалегідь, так само, як і склад її захисників.

Але під час Майдану, що б там хто не казав, важливу роль відіграли політики. А як готувалися вони до майбутньої Революції?

Тут уже не варто лізти до Інтернету за інформацією. Бо ми прекрасно пам'ятаємо, як восени 2012-го голосували на виборах до Верховної Ради. Вони завершилися тоді сенсаційно – націоналістична партія ВО «Свобода» отримала більше десяти відсотків голосів, а до того ще й перемогла у тринадцяти одномандатних округах. Результатом стала фракція у тридцять вісім депутатів, очолена Олегом Тягнибоком, і навіть крісло віце-спікера отримав представник «Свободи» Руслан Кошулинський.

Олег Тягнибок: «Ніхто – ані регіонали, ні наші тодішні партнери – не вірили, що ми – люди ідеї. Їхнє бачення „Свободи“: „грамотні пацани“, які знайшли свою політичну нішу, свої голоси, і так само, як ті експлуатують питання Сходу, російської мови, так і „Свобода“ знайшла свою тему, отримала дивіденди у вигляді мандатів. А тепер із ними можна „решать вопросы“. Вони вважали нас за подібних собі».

Рекомендувати читачам Олега Тягнибока навряд чи треба. Його політична біографія почалася ще під час Революції на граніті, а на Майдан він прийшов уже не тільки провідником націоналістичної партії ВО «Свобода», а й головою відповідної фракції українського парламенту.

З Олегом ми познайомилися на початку 2000-х під час одного з політичних телешоу. Пам'ятаємо, що вразили тоді його габарити – чесно кажучи, нам не занадто часто доводиться під час спілкування задирати голову догори.

А після виборів ми помітили, що чоловіча частина фракції «Свободи» підібралася під кшталт лідера. Ні, не всі вони були високими на зріст, але разом нагадували регбійну команду. Як результат – у Раді припинилися нарешті побиття меншості і почалося справжнє чоловіче протистояння.

Олег Тягнибок: «У Рибака постійно були збори керівників фракцій. Позицію влади ретранслявали переважно через Єфремова або Симоненка. Єфремов казав: „Що ти собі дозволяєш? Ти хто такий? У нас 200 людей, ми вас знесемо“. Будь ласка, але треба врахувати, що біля трибуни маленький майданчик, там 200 людей не поміститься, максимум – 15 на 15 чи 20 на 20, Фермопільський прохід. Треба було показати, що регіонали, хоч і домінують кількісно, але не будуть домінувати фізично. Після перших сутичок питання було зняте – вони зрозуміли, що бійки закінчуються перемогою „Свободи“, а за нами вершки перемоги згрібали УДАР і „Батьківщина“. Плюс наша психологічна атака криками: „українська!“. Статистика: у нашому скликанні вчетверо зросло вживання української мови у ВР. Так, були вперті – Царьов, Колесніченко та інші. Фізично було непросто кричати. Коли шість хвилин виступає – кричати, та не просто кричати, а у ритм стукати кулаком по столу, хай хтось спробує, а часом траплялося й по два такі виступи поспіль – регіонали і комуністи. Було кумедно, коли Янукович роздав свій звіт – 700 – 800 сторінок, що з ним робити? Лупити по стільниці! Звук був ще той. До нас потім підходили, просили: ви можете не кричати, я хочу добру ініціативу для народу озвучити. Ми казали: ні, хай тобі напишуть промову українською, тоді виступай. „Батьківщина“ з УДАРОм вимушені були підлаштовуватися до вимог „Свободи“. Частина „Батьківщини“ кричала з нами, навіть голосувала разом».

Що ж, досвід бійок депутатам придався на Майдані не раз. Але, крім бійок, ми ще добре пам'ятаємо постійні блокування трибуни. Однак для того, щоб згадати докладніше, доведеться усе-таки понишпорити в Інтернеті.

Зазираємо у новини тих часів і бачимо основну тему – перехід з опозиційних фракцій до більшості та депутати-перебіжчики, яких називали «тушками». Влада перекупувала депутатів, навіть особливо не ховаючись. «Усе має свою ціну» – любили повторювати тоді політтехнологи. І найвідомішим випадком «тушкування» стала відмова батька і сина Табалових із «Батьківщини» писати заяви про вступ до фракції.

«У певний момент, коли ці два депутати заходили до сесійної зали, представники опозиції із криками „Тушок геть!“ кинулися до дверей і виштовхали їх із приміщення. Табалових так і не пропустили до сесійної зали. Опозиціонери блокували усі двері, в які вони намагалися зайти».

(УП, 12.12.2012)

Олег Тягнибок: «Сесія почалася з Табалових, ми одразу дали реакцію. Ми, звісно, мали змогу цього не робити, бо це не наші „тушки“, але ми мали показати, як треба поводитися. Ми не хотіли бути парламентськими поліцейськими, але... Мені добрі люди дали інформацію, що з нашими депутатами теж працюють із питань „тушкування“, і що є двоє, які гарантовано погодяться. Не сказали, хто конкретно, проте інформація була надійною. Ми зібралися всією фракцією, подивилися одне одному в очі і сказали: якщо хтось зрадить, будемо руки-ноги ламати у прямому і переносному значенні. На цьому питання було закрито. І за весь час каденції „Свобода“ була єдиною фракцією без „тушок“».

Суспільство, якому на всі заставки цинічно розповідали, що «все має свою ціну», на власні очі побачило, що продається не все. Це стало своєрідним щепленням на майбутнє.

Другою хітовою темою парламентських репортажів було «кнопкодавство». Провладні депутати розділилися тоді на дві частини: одні робили власний бізнес, а тому до Ради не ходили, інші ж заробляли тим, що сиділи в Раді і голосували кількома картками та ще й не на свій вибір, а корячись команді диригента – депутата Чечетова. Таким чином, замість 450 кнопок у сесійній залі працювала одна – родом з Банкової. Саме там вирішували, які закони приймати, а які – ні.

Тут ми залучимо ще одного свідка від «Свободи» – Андрія Мохника, заступника Тягнибока з політичних питань і народного депутата.

Андрій Мохник: «На початку, у січні 13-го, ми заблокували трибуну з вимогою персонального голосування, і вже спливав термін у 30 днів, протягом яких Верховна Рада не може розпочати роботу, а значить, має бути розпущена. Ініціатором блокування був Кличко, він сказав, що йдемо до кінця. Ми підтримали. Регіонали шукали можливості розблокувати, вели перемовини з іншими фракціями опозиції, врешті під якимось приводом ударівці трибуну розблокували. Але після того Партія регіонів почала зганяти людей, щоб голосували. Єфремов просився-молився, казав, що не може забезпечити двісті депутатів – хтось вийшов, хтось поїхав. А ми відповідали: ваші проблеми. В результаті у квітні регіонали з комуністами сховалися на Банковій. Це кричуще порушення регламенту, однак вони забарикадувалися, щоб не допустити опозицію».

Верховна Рада пізніше, у часи Майдану, відзначилася ідіотичними диктаторськими законами, проголосованими провладними депутатами врукопашну. Саме після цього протестанти взялися до шин і коктейлів Молотова. Але згодом Рада зробила значно важливішу справу – забезпечила

легітимний перехід президентської влади і цим самим гарантувала міжнародне визнання законності Революції. І якби не загартованість та людський авторитет опозиційних депутатів, навряд чи їм вдалося б після втечі Януковича зібрати у Раді більшість.

Нас часто підводить звичка зосереджуватися на Києві. Тому дим від покришок на київському Майдані частенько, образно кажучи, застеляє події попередніх років, але якщо поговорити з їхніми безпосередніми учасниками, на поверхню спливають цікаві речі. Взяти хоч би Одесу, якій зрештою випало зіграти ключову роль у провалі проекту «Новоросія» 2014-го. Попри те, що Одеса – наша мала батьківщина, для себе ми її заново відкрили ще за 5 років до Майдану, коли приїхали на виступ і побачили перед собою кількасот глядачів – погодьтеся, що це виглядало приємним сюрпризом. Але зазвичай подібні сюрпризи бувають результатом великої роботи конкретних людей. Тому надамо слово керівнику одеської «Свободи» Павлові Кириленку.

Павло Кириленко: «В Одесі 21 грудня 2012 року був штурм мерії. Тоді міський голова Костусев вирішив наступити українцям на горло, на цінності та принципи і перейменувати вулицю Івана та Юрія Лип. І саме через це відбувся штурм. Крім „Свободи“, прийшли підприємці з різних ринків, незадоволені рішеннями ради. Мерія оточила себе парканом, поставила „тітушок“, охоронців, які не пускали навіть мене, депутата Верховної Ради. Ми пішли напролом, зламали двері, кримінальна справа й досі тягнеться. А 2013-й увесь пройшов під символом Революції. І в Києві намагалися зайти у міськраду, і в інших містах. Україна жила напередодні революційних подій. КМДА штурмували кожен сесію».

Тож виходить, що українці тренувалися навіть у захопленні адміністративних будівель.

А Костянтин Василець, який під час Революції керував «Студентською Свободою», нагадує нам, що у ті роки на Півдні та Сході України влада раптом почала активно боротись... із фашизмом.

Костянтин Василець: «Весь 2013 рік в Одесі пройшов у протистоянні з так званими антифашистами. Тоді розпочалась антифашистська істерія. По всій Україні проводили антифашистські марші. В Одесі почали організовувати бойовиків на противагу нам. Це було так зване Молодьожное єдинство. На всіх наших акціях відбувалося протистояння, навіть бійки. Потім це „Молодьожное єдинство“ стало кісткою „Одеської дружини“, бойового підрозділу Антимайдану, з яким ми зіштовхнулися 2 травня 2014 року».

Цікаво, правда ж? Це ж зовсім не зараз вигадали називати українців фашистами, це сталося задовго до Революції.

Читаєш хроніки того часу і не втомлюєшся дивуватися. Виявляється, під час «добробуту» і «долару по вісім» напруга у суспільстві зростала несамоовито. Силовики і «тітушки» набиралися люті у локальних протистояннях на Податковому та Мовному майданах. Громадські активісти гартувалися на виборчих дільницях, акціях протесту, вчилися визволяти товаришів із-за ґрат. А звичайні громадяни, яких вважали розчарованими у політиці і соціально байдужими, раптом повставали зі, здавалося б, зовсім не політичних приводів – насильства над жінками. Точніше навіть не самого насильства, а спроб влади відмазати ґвалтівників і вбивць.

«15 березня на мітинг проти беззаконня і на підтримку Оксани Макар у центрі Миколаєва (на площі Леніна) зібралося, за даними ЗМІ, від двох до десяти тисяч осіб. У ці ж дні аналогічні мітинги та протестні акції відбулися в Одесі (на Соборній площі), у Києві, Харкові, Донецьку, Львові, Луцьку, Сумах».

(uk.wikipedia.org)

«В понеділок мешканці Врадіївки пішли штурмом на місцевий райвідділок міліції з вимогою покарати гвалтівників. Правоохоронці та чиновники, які були у той час в будівлі, забарикадувалися у підвалі».

(УП, 03.07.2013)

Повстання примушували владу вмикати задній хід, і від цього вона лютилася ще більше.

Здається, що саме у цей період українці зрозуміли, що далеко не все вирішується у столиці.

«„Вставай, Україно!“ – акція протесту проти режиму Президента України Віктора Януковича, організована опозиційними партіями ВО „Свобода“ та ВО „Батьківщина“. 15 березня до акції долучилась опозиційна партія УДАР. Протести в рамках „Вставай, Україно!“ відбулись у всіх обласних центрах України».

(uk.wikipedia.org)

І саме тоді, як це не дивно прозвучить, демонстранти вперше зіткнулися з бронетехнікою на вулицях столиці.

Андрій Мохник: «Банкова вважала, що ситуація підконтрольна, тому „Вставай, Україно!“ не сприймали всерйоз. Регіонали почали розігрувати карту євро-інтеграції, але весь час шукали приводів для непідписання. Щоразу провокували нас на радикальний хід, щоб це й оголосити причиною відмови. Ми розуміли, що вони шукають цапа-відбувайла, тому поводитись обережно. „Вставай, Україно!“ вийшла спонтанною, ми побачили, що Янукович намагається переформатувати політикум під себе, і спротиву немає. Ідею оголосив Тягнибок 9 березня: є заповіт Шевченка, заповіти не обговорюються, а там чітко: вставайте, кайдани порвіте! Ми сприймали акцію як спосіб розкачати та мобілізувати суспільство. Перша спроба була у Вінниці, неочікувано для влади вона вийшла успішною, зібралося багато людей. Найбільше натхнення було у Харків'ян, у них потужних мітингів не

було роками. А тут і союзники включилися, взаємини між трьома силами – „Свободою”, УДАРом та „Батьківщиною” – дали результат. Харків'яни побачили, що можуть вийти і хоч би побачити одне одного. Влада це теж помітила, результатом стали події 18 травня, коли Тітушко „прославив” свій рід. БРДМ тоді Києвом їздив. Влада не очікувала спротиву, коли люди голіруч зупинили цей БРДМ. „Тітушки” отримали відсіч. Відзначу Кошулинського, який пішов на перемовини з вождями „тітушок” і сказав: ми не відступимо, а от вам платять не за те, щоб ми вас винесли».

Цікаво, що навіть такий побіжний перерахунок подій 2010 – 2013 років яскраво демонструє рівень напруги у стосунках суспільства з владою і показує, що вибух був невідворотним. Залишається тільки дивуватися, що влада вперто гнула свою лінію, не помічаючи очевидних речей.

Ми завжди підозрювали, що наші можновладці живуть у вигаданому ними ж світі. Вони пишуть темники, замовляють, що саме треба показувати в телевізорі, щоб надурити народ. А потім самі тому-таки телевізору вірять. За скажені гроші наймають політтехнологів, які їм же самим замилюють очі. І Кучма, і Ющенко, і Янукович у цьому сенсі діяли однаково. Кожен з них отримував фіаско, але наступник продовжував робити те саме. Дії Банкової у 2013-му можна порівняти хіба з діями операторів на Чорнобильській АЕС у 1986-му – підвищуй потужність до кінця! Ти що, не пацан?

Як казали нам у радянському дитинстві: «Капіталізм іде до прірви з широко розплющеними очима». Здається, до прірви тільки так і йдуть – із широко розплющеними очима.

Майдан «без політиків».

Файл № 2

Отже, ми з вами переконалися, що восени 2013-го тиск в українському суспільстві зашкалив усі можливі позначки. Вибух був невідворотним. Але, як це завжди буває, рвонуло у несподіваному місці – 21 листопада уряд Азарова призупинив євроінтеграцію.

А проте, спробуймо розібратись, а чи й справді це було аж такою несподіванкою.

Олександр Данилюк: «1 січня 2013-го ми створили ініціативу „Геть від Кремлівського ярма”, її підтримали близько 100 підписантів – Лук'яненко, Василенко, Павличко, генерали, адмірали, десяток Героїв України, 1-й командувач Військово-морськими силами та ін. Москалі збудилися, бо вже стартував „Український вибір” Медведчука, і нам присвятили цілі 2 випуски газети „2000”.

Ми оголосили ультиматум: у разі, не дай Боже, курсу на зміну Конституції чи відміну євроінтеграції підписанти беруть на себе відповідальність за новий Майдан».

Щоправда, єдина офіційна версія історії Майдану стверджує, що все почалося із запису Мустафи Найєма у Фейсбуку: «Зустрічаємось о 22:30 під монументом Незалежності. Вдягайтеся тепло, беріть парасольки, чай, каву, добрий настрій та друзів». Нагадаємо, що на той час Мустафа не тільки не був народним депутатом, а й не представляв інтереси жодної громадсько-політичної організації. А от як зреагували опозиціонери на такий різкий віраж у зовнішній політиці.

Андрій Мохник: «До 21 листопада влада давала сигнали, що все буде добре. Янукович та Азаров показували, що будуть підписувати. Але Кабмін 21-го ухвалив рішення про призупинення процесу. Ми зібрались у Кошулинського і проговорили, що в неділю 24-го проводимо велику акцію. Сконтактували з „Батьківщиною“ та УДАРом, вони погодили, дали вказівки, щоб підтягували людей. Увечері були в готелі „Україна“, де жили депутати „Свободи“ – некияни. Тоді ми й прочитали допис Найєма, з якого буцімто почалася Революція. І тоді ж практично вся фракція „Свободи“ прийшла на Майдан».

Із цих свідчень виходить, що політичні сили хотіли забезпечити максимальний масштаб протесту, а тому призначили відповідну дату для акції – неділю, до якої лишалося ще два дні на підготовку. Але їх випередила спонтанно самоорганізована громадськість, яка миттєво відгукнулася на пост журналіста у Фейсбуку. Спробуємо розглядати цю версію як основну.

До того ж у першу ніч на Майдані були не лише кияни. Надамо слово місту Дніпро, яке тоді ще мало закінчення «-петровськ», і його мешканцю Кирилові Дороленку, який згодом очолив Самооборону у своєму місті.

Кирило Дороленко: «Для мене Майдан почався 21 листопада, коли Найєм написав на Фейсбуку свій пост, я як був, із портфелем і в пальто, вийшов з офісу, сів на потяг та приїхав до Києва. Десь о 5-й ранку був на Майдані, сцени ще не було, стояла машина з колонками. Загалом було людей із 50, і я був першим, хто приїхав з іншого міста, з Дніпра. Мені дали можливість виступити з броньовичка, бо треба було, щоб постійно хтось виступав, щоб люди не розійшлись. Я відчував, що це буде не черговий мітинг, а Революція, тому й вирушив просто як був – без речей. Зірвався дощ, і коли мені сказали, щоб я пішов попити чай, я відповів, що мені треба стояти, щоб ніхто не побачив, що нас стало менше. Тоді якийсь бізнесмен привіз свисточки – символ протестів у Таїланді, де теж була тоді революція. Він роздавав їх усім присутнім, у мене він і досі є. Хто такий свисточок має – значить, точно був першої ночі на Майдані».

До речі, сам Мустафа Найєм, наскільки нам відомо, іронічно ставиться до своєї слави «буревісника Революції». Офіційний літопис Євромайдану твердить, що цей протест сформувався цілком спонтанно. Від самих початків він був суто громадським і сторонився політики. Однак ми з'ясували, що далеко не всі згодні з такою оцінкою «Майдану без політиків».

Наш наступний герой – Ігор Кривецький, заступник голови ВО «Свобода», на той час народний депутат. Він – підприємець, який відкрито зізнається у тому, що є одним із головних спонсорів «Свободи», і вже самим цим

зізнанням викликає страшне обурення політичних конкурентів, які звикли приховувати справжні джерела свого фінансування.

Ігор Кривецький: «Коли ми домовилися про те, що збираємося на Майдані 24-го, там одразу з'явилися ті, що кричали про „Майдан без політиків“. Було зрозуміло, що Банкова почала гру „захопити Майдан“ щоб не дати розпочати справжню Революцію».

Крім того, ще й сама дата – 22 листопада, річниця початку Помаранчевої революції і в інших викликала бажання приурочити до неї акції протесту.

Олександр Данилюк: «„Спільна справа“ подала заявку за 10 днів до початку революції до КМДА на проведення акції з примусу до євроінтеграції та реконструкції подій Майдану-2004. На „Українській правді“ розмістили верхній банер – „22-го всі на Майдан“».

До того ж, наші співрозмовники твердять, що технологія витискування політиків була ретельно відпрацьована владою заздалегідь.

Андрій Мохник: «Тема „без політики“ почалася 2010 року з приходом Януковича до влади. До того це не спостерігалось настільки яскраво. Приводом стало вбивство міліцією студента Індила, і з'ясування політика – неполітика почалося саме тоді. Мета проста – діли й пануй».

Ну що тут можна заперечити?

Але так чи інак, більшість тих, хто вийшов тієї ночі на Майдан, не мали у голові політичних інтриг і були цілком щирими. Тож ми запросили до розмови і першого коменданта Євромайдану – Вадима Васильчука – людину авторитетну двічі: як викладач Києво-Могилянської академії та як майстер і тренер національного виду двобоїв «Спас».

Вадим Васильчук: «На Майдан я їхав із переконанням, що у першу ж ніч усе рознесуть, усіх затримають, це була спокійна певність, що все відбудеться саме так. Але нічого такого не сталося. У людей була певна розгубленість, і коли час наблизився до опівночі, до закриття метро, почалися заклики, щоб усі розходилися, бо і політики, і громадські діячі планували акції на вихідні. Всі лідери були проти того, щоб Майдан відбувся саме 21-го, окрім, власне, громади, яка вже зібралась і проявила себе. Оскільки я мав досвід Помаранчевого майдану, на якому був комендантом Профспілок, то почав розподіляти обов'язки. Хтось приніс столи, хтось – прозору скриню, щоб збирати гроші. Підрахунок грошей Дзіндзя знімав на камеру, щоб не виникало ніяких розмов. Перша ніч була важенька. Найважчий час на Майдані – ранок, бо всі, хто стояв, біжать додому перевдягтися та йти на роботу, і дванадцята ніч, коли зачинається метро і всі їдуть додому, та ще якщо дощ. До того ж, нам не давали ставити намети. Тільки щось натягували, щоб сховатися від дощу, це зносилося міліцією».

Чомусь Євромайдан називають студентським, а я б назвав його стоячим, бо студенти були не завжди, вони не були основою. Сьогодні іноді кажуть – якби не студенти, нічого б не було, а у нас навіть жарт був – а де студенти?».

Ми з вами добре пам'ятаємо, що Євромайдан — не тільки сцена, але й звичайні мітингарі — широко дистанціювалися від політиків. І розуміємо, що якби тема «без політики» не резонувала у громадській думці, то під стелою Майдану з перших днів звучали б політичні вимоги — щонайменше відставки уряду. Але громадськість політикам не довіряла, навіть опозиційним, і корінь цього явища ми побачимо, якщо згадаємо події попередньої революції — Помаранчевої.

Тактику проголошення усіх політиків «поганцями» влада почала застосовувати ще на виборах 2004 року. Ми не можемо довести, що ми добрі? Доведемо, що наші опоненти теж погані. Адже оголошення поганими всіх без винятку знищує рівень довіри до конкурентів влади, а тому вибілює її саму. Коли влада відверто чорна, це помітно, а коли починається гра у «50 відтінків сірого», прості люди швидко втомлюються.

До того ж, застосовуючи виборчі фальсифікації, зовсім не обов'язково мати підтримку більшості — досить того, щоб громадська думка була скептичною до опозиції, тоді люди, якщо навіть не повірять оголошеним результатам, особливо протестувати не будуть, бо обирали з двох зол.

Треба також враховувати, що опозиційні політики, які прийшли до влади після Помаранчевої революції, швидко почали взаємне поборювання за допомогою проплачених мітингів. Цим грішили, зокрема, й партії «Батьківщина» та УДАР. А «заробітчани» з партійними прапорами справляють настільки огидне враження на людей, що одне тільки слово «політика» одразу викликає відторгнення.

Отже під впливом тези про «поганих політиків» перебували не лише ми особисто, а й велика частина суспільства, розчарована результатами Помаранчевої революції. І політтехнологи Банкової були б зовсім дурнями, якби не спробували використати цю ситуацію. Так само, як і керівники Євромайдану не могли не помічати настрою мітингарів.

Тож ми звернулися до одного з найбільш послідовних прибічників протесту «без політиків», координатора руху «Чесно» Олега Рибачука. Після відставки з посади голови Секретаріату Президента Ющенка пан Олег зайняв щодо політиків тверду і послідовну викривальну позицію.

Олег Рибачук: «Для мене Майдан почався дуже символічно. Я прилетів із тижневого туру Кримом, де ми презентували фільм про Межигір'я, потім у Криму презентували угоду про асоціацію. Прилітаю — а у Фейсбуку починається: теплі речі й т. ін. Я на машину — додому, приїхав на Майдан годині о 23-й. Першим моїм викликом було звернення: якщо депутатів не прибрати з трибуни, вони розженуть Майдан. Не „Беркут“ розжене, а політики. Я домовився про квоту — один депутат, один не депутат, через раз. Мене депутати знають. Спрацювало».

Пригадаймо, що молодіжний громадський актив формувався після Помаранчевої революції, коли в інфопросторі масово розганяли тези на кшталт «нас кинули», «революцію роблять романтики, а результатами користаються негідники» тощо. Але опозиційні політики теж мали свою правду.

Олег Тягнибок: «Ми вийшли з Оперу, де був захід із вшанування пам'яті жертв Голодомору, і прийшли на Майдан. Там було людей зо 20, і почалися

перетягування: „без політики“ тощо. Ми наводили приклад Податкового майдану, Мовного. Казали, що галузеві майдани ні до чого не призведуть, бо вони без політики. Як було з Майданом транспортників? Вони заблокували Кабмін фурами. Ми одразу спрогнозували, як воно далі буде. Так і вийшло. Прийшов із Кабміну чоловік: дайте 5 делегатів. Сіли, Азаров почав із купи компліментів, потім: що кому треба? Перший: нам не доплачують ПДВ. — Як ви називаєтеся? — „Група А“, наприклад. — Він дзвонить до ДПА, при делегатах дає їм розгон, каже: завтра до податкової прийдете, вам повернуть. Звертається до наступного: ви так добре говорите, нам такі люди потрібні, виходьте до нас на роботу. В результаті делегати вийшли на вулицю і кажуть: давайте поки розійдемося. Отак буває без політики».

Ігор Кривецький: «Половина з тих, хто тоді був „без політики“, потім стали нардепами. Яке ж це „без політики“? І чому, коли „Беркут“ нещадно бив патріотів на Європейській, на майдан Незалежності Попов привозив їжу і поставив намет, щоб мітингувальникам було зручно? Це ще раз підтверджує, що Банкова брала участь у організації „Майдану без політиків“».

Бачте як! З точки зору професійних політиків, влада цинічно використовувала громадськість, виховану на антиполітичній риторичі, а громадськість несвідомо йшла на співпрацю з Банковою.

Проте особисто ми теж перебували під впливом «аполітичної» аргументації, тому чудово розуміємо, що технологія «без політики» спиралася на настрої людей. А проте й у громадському середовищі все було зовсім не однорідно.

Вадим Васильчук: «Ми називали себе не комендантами, а координаторами. На початку це були Тарас Шумик, Віктор Андрусів, Єгор Соколов, я, коло досить широке, одразу всіх не згадаєш. Це було управління Майданом. Завжди на Майдані був або хтось із нас, або заступник-помічник. Зрештою ми знайшли координаційну раду. Зайшли на засідання, почали слухати їхні пропозиції, і це було смішно, бо розмовляли теоретики, а ми — практики. Вони щось вигадують, а в нас воно вже працює».

Із цих слів можна зробити дуже важливий висновок: внутрішній порядок на Майдані став результатом самоорганізації, бо тертя і непорозуміння завжди виникають там, де зустрічається ініціатива багатьох людей. І центрами такої самоорганізації стали люди з досвідом Помаранчевої революції.

Олег Рибачук: «Виникли правила Майдану: не треба партійної символіки, цього вимагали студенти, кияни підходили, казали, що не хочуть, щоб хтось піарився. В результаті мене звинуватили у всіх гріхах».

До речі, Олега Рибачука активно ганили з обох боків. Прихильники Банкової вважали, що він організував Майдан на західні кошти, і навіть у прокуратурі була велика справа проти нього. Політики-опозиціонери поза очі, а іноді й відкрито заявляли, що Рибачук діє у змові з Банковою.

Олег Рибачук: «Десь о 2-й годині ночі приносять повісточку: ніяких наметів, є рішення суду — щоб ніяких наметів. Ніч. Народу далеко не тисячі. Починаються будні. Створити коордраду: Соколов, я, кілька людей з ДемАльянсу. Не було Мустафи та решти, було інше коло дуже практичних людей. Зібралися: хто за що відповідає. Потрібні логістика, безпека, комунікація, їжа. З Могильянки викладач став комендантом. Я вибрав собі

функцію: усе, що стосується студентів. Крім того, я чергував уночі, коли найнебезпечніше, від закриття до відкриття метро.

До Саміту, на якому вирішувалася доля Асоціації, лишався тиждень. Ми мали пояснити громадянам, чому ми тут і чому нас має бути з кожним днем більше. Була чітка вимога: підпиши! Чому нас має бути більше: бо якщо уряд Азарова ухвалив рішення, а ми мовчимо – значить, світ каже: їх це влаштовує. Кияни, прийдіть, висловіть свою позицію. І це спрацювало. Діти стояли з плакатами „Не йди з Майдану!“. І люди розуміли, чому треба тут бути стільки, скільки кожен може.

Організувалася студентська рада, більшість складали львів'яни – Путін не дарма казав, що вони бандерівці. Утворили координаційну раду. Треба було зробити так, щоб в один день приїхали студенти з усієї країни, і їх мало бути тисячі.

Перше, що почав робити уряд, – міністри поїхали по вишах і виступали, що так не можна. Студентів знімали з потягів, маршруток. Але все одно зібралось тисяч п'ятнадцять. Я зустрічався з міліцейськими генералами, казав, що коли йтимуть студенти, щоб не було провокацій, і щоб маршрут узгодили. Одну з колон, як виявилось, вів мій син, і я про це тоді навіть не знав.

Луценко мені сказав: „Ти ж розумієш, що Львовчкін платить Руслані (сподіваюся, не тобі)?“. Хоча особисто я у це не вірю».

Як пізніше з'ясувалось, у це «не вірили» також на Банковій:

«Міністерство внутрішніх справ проводить кримінальне провадження щодо громадської організації „Центр UA“ за статтею про відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом. Про це стало відомо після того, як до співробітників організації та її партнерів масово почали приходити представники міліції із запрошенням надати свідчення або з'явитися до слідчого, повідомили у „Центр UA“. „Протягом п'ятниці міліція навідалася принаймні до 10 людей, при цьому відомо, що планується допитати загалом близько 200 осіб. Провадження було розпочате 11 грудня 2013 року, але перейшло в активну стадію лише зараз, усі особи викликаються поки що в якості свідків“, – зазначено у повідомленні. При цьому у „Центрі UA“ заявляють, що розцінюють зазначене кримінальне провадження як продовження системних репресій влади проти громадянського суспільства».

(УП, 08.02.2014)

Нагадаємо, що керівником згаданої організації «Центр UA» був Олег Рибачук, саме її він представляв у русі «Чесно».

Олег Рибачук: «Тисячі студентів зібрались у парку Шевченка. Стихія – некероване море. І це був момент істини. Студенти слухались і радились із тими, хто старший. Доходимо до пам'ятника Леніну, далі вони кажуть: давайте підемо Хрещатиком. Зі мною міліціонер-полковник, питає: розумієте,

що ви створите колосальну пробку? Ви ж водіїв налаштуєте проти себе. Я кажу: яка проблема, пройдемо підземним переходом. Так і пішли, і коли голова колони була на Майдані, хвіст — ще у переході. Студенти все зрозуміли. Був концерт. До речі, Вакарчук не виступав перед студентами, він з'явився, коли вже були мільйони. На тому концерті співали інші».

Вадим Васильчук: «Я тоді працював у Могилянці, і студенти покликали піти з ними, щоб підказав, як це правильно зробити. У них у кожного всередині горіло, бо за віком вони на Помаранчевій революції не були, а хіба вони гірші? Перший раз колоною з Могилянки піднялися на Майдан без пригод. Хтось із студентів навіть виступив зі сцени. Другий раз об'єдналися з університетом Шевченка, зібрались у парку. Одразу намалювався Кличко, який хотів усіх вести, йому сказали: до побачення, потім прибігла Руслана, їй теж сказали: до побачення».

Зверніть увагу — студенти послали подалі і представника від опозиції Кличка, і модераторку Євромайдану, популярну співачку Руслану. От вам ступінь недовіри до будь-яких «вождів». От вам і дві правди одночасно — від політиків та від позаполітичної громадськості. І з обома не посперечаєшся. Бо ми теж зависли тоді між двома цими правдами. З одного боку — підсвідома недовіра щодо політиків, а з іншого...

Поведінка керівників Євромайдану, сказати чесно, справляла дивне враження. Намагання втулити мітинги у рамки фан-зони концерту співачки Руслани, яка практично цілодобово виступала на сцені як модераторка, з примітивними безсенсовними діями на кшталт запалювання ліхтариків у мобільних телефонах, могли б здатися звичайним результатом інтелектуальної обмеженості, якби не постійна рішуча боротьба з будь-якою політичною складовою. Згадати хоч би гасла, під якими відбувались акції Євромайдану, а точніше — відсутність гасел.

Гасла вигадував буквально кожен промовець, але вони не приживались. Протест і справді був стихійним, а тому нав'язати молоді гасла на кшталт «Україна — це Європа!» не вдавалося. Натомість сама собою ожила формула: «Хто не скаже — той москаль», яку із захватом підхопили студенти. Усі із задоволенням скакали і скандували. Але проти цього чомусь одразу постали модератори сцени. Доходило до того, що вони закрикували і переривали промовців, шойно чули «Хто не скаже — той москаль», а коли і це не допомагало, намагалися вигадати на заміну якийсь ідіотизм: «Хто не скаже — той не хоче у ЄС».

Олександр Данилюк: «Ми знали, що основною проблемою насправді буде не Янукович, а попутники Революції, які почнуть усіх водити колами. Так воно і почалося — два окремі Майдани, потім вони на випередження почали організовувати студентську хвилю, з уряду нав'язували гасла, у яких жодного слова про відставки. У незалежних студентських профкомах ми мали досить людей, і вони розповідали, що у разі використання гасел „Підписуй або іди до біса“ приходили викладачі та інші організатори з претензіями, що має йтися лише про євроінтеграцію, а не про відставку. Вони хотіли перетворити це на Податковий майдан, створили купу рад — координаційну та інші, потім виникла класична тема озвучки, охорони тощо. Провладні провокатори хотіли використати проти Революції таку ж технологію, яку застосовували на Податковому майдані. Вони захопили сцену і почали

виводити туди людей, які їм потрібні. Була повністю знята тема відставки Президента».

Тут варто згадати, що особисто ми маємо певний досвід щодо озвучки, тобто апаратури для підсилення звуку. Колись давно, ще взимку 2004-го позичали у «Батьківщини» звуковий автобус для мітингу під Кабміном. Пам'ятаємо, що вони поставили тоді умову, щоб виступила людина від них. І ми зрозуміли, що звукова апаратура є одним із важелів впливу на організаторів мітингів.

Тема озвучки на Євромайдані завжди впирається у постать такого собі Дениса Шевчука, який узяв на себе це питання.

Олег Рибачук: «Ми створили у Фейсбуку сторінку „Євромайдан“, 2 мільйони підписників. Спочатку звук був УДАРівців, але вони його забрали. Був момент, коли в нас був мікрофон із магнітофоном. І от виникає ситуація: завтра концерт, треба звук. Ми кинули оголошення на сторінку „Євромайдан“. Які наші ризики щодо звуку? Кажуть, що через звук вони потім заберуть сцену. Як? Якщо ризик є, ми їх попереджаємо, а по-друге, сцену захищаємо. Зрештою, інший звук у нас є? Немає.

Сидимо у кав'ярні, коли повідомляють: там зупинили машину з апаратурою біля метро Хрещатик. Прибігаю – 30 беркутівців не пускають машину. Пішов до полковника: чому? Врешті машину з апаратурою вигнали до цирку. Водія пресингують, він виїхав аж за місто, на заправку. Ідемо туди з Олексієм Гриценком, перекладаємо звук до джипів. Якісь хлопці щось із ментами порішали. Ми повезли звук городами, і його встановили. Одним із супроводжувачів був Денис Шевчук, це окрема історія. Він якось підсів до нас за кавою і почав говорити: це ж діти, їх треба підтримати, треба партію робити, може, лям доларів дати Гацьку, може, тобі треба гроші? Одним словом, попавився. Шевчук усім пропонував бабки, і його всі послали – і Соболєв, і Гацько, і я. Він каже: хочу у коордраду. Та будь ласка. Швидше за все, він і справді був агентом – але реальних можливостей щось зробити у нього не було. Господарі звуку поставили умову, щоб не було політиків, інакше апаратуру заберуть. Це були терті дядьки, хтось в Афгані був, хтось із Податкового майдану. Я розумію ризики».

Стосовно самого Дениса Шевчука, як не дивно, ми можемо дати власні свідчення. Незадовго до Революції ми випадково потрапили на розмову Шевчука з партнерами та консультантами з приводу виборів Президента у 2015-му. Під час спілкування Денис заявив, що отримав добро з Банкової на участь у виборах і що задача полягає у тому, щоб отримати голоси проукраїнської інтелігенції у невеликих містах та містечках. Присутність на розмові Костя Бондаренка, відомого провладного політолога, додавала цій заяві серйозного статусу. Тоді ми зрозуміли, що Шевчук працює за планом Банкової з метою розпорошити опозиційний електорат. Ну а коли ця постать спливла на Євромайдані, у нас особисто не виникало жодних сумнівів щодо її походження та мети.

Та погляньмо, що було далі.

«Тисячі проєвропейськи налаштованих українців вийшли на акцію протесту в Києві в неділю, 24 листопада, протестуючи проти рішення українського уряду

призупинити євроінтеграцію України та не підписувати угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Після завершення віча „За європейську Україну!“ на Європейській площі лідери опозиції виступили також і на майдані Незалежності».

(iPress.ua, 24.11.2013)

Це – про акцію, що її політичні сили організували, як і планували, 24 листопада. Організатори та учасники вважають, що вона зібрала 100 тисяч українців. Ми там були, і хочемо підтвердити – людей і справді було багато.

Андрій Мохник: «24-го ми пройшли Майдан та зупинилися на Європейській площі, щоб не виникало конфронтації».

Вимоги цього мітингу, на відміну від Євромайдану, були цілком політичними.

«Учасники Народного віче ухвалили низку вимог до української влади:

- відставка уряду Миколи Азарова за зраду національних інтересів та ухвалення рішення про відмову від курсу на європейську інтеграцію;
- вимагати від Президента негайно скасувати рішення уряду припинити політичні репресії, звільнити Юлію Тимошенко;
- відновити курс на європейську інтеграцію та підписати угоду про асоціацію на саміті у Вільнюсі.

Інакше учасники протестів постановили:

- домагатися імпічменту Президента;
- домагатися ухвалення Верховною Радою євроінтеграційних законів та розпустити парламент;
- створити умови для підписання угоди про асоціацію після зміни влади в країні».

(УП, 24.11.2013)

На Європейській площі з'явилися намети. Частина мітингувальників навіть пішла далі – атакували Кабмін.

Ігор Кривецький: «Перша велика сутичка була під Кабміном 24-го, коли зламали шлагбаум – його й досі немає. За це було заарештовано троє, двоє 24-го, один 29-го, і всі троє – свободівці».

Тут ми із великим задоволенням надамо слово одному з учасників подій свободівцю Пилипу Ілленку.

Пилип Ілленко: «Першими затриманими біля Кабміну були свободівці, їх повезли у Печерський райвідділом і ми разом з кількома депутатами поїхали до начальника райвідділку та дві години спілкувалися з ним у кабінеті. Тим часом із відділку затриманих хлопців фактично викрав „Беркут“, бо боявся штурму. Коли ми вийшли, відділок був забарикадований автобусами, між ними не можна було пройти, співробітників одягли у бронезилети, це виглядало дико, бо на вулиці не було жодного протестувальника».

Євромайдан тим часом уперто наполягав на аполітичності протесту і навіть твердив, що політична символіка заважає людям виходити на протести.

Координаційний комітет Європейського Майдану: «Нас було б ще більше, якби політики не намагалися використати нас, небайдужих українців, для піару власних політичних сил. Ми вийшли на Майдан не заради опозиційних партій, не заради підтримки їхніх очільників, а заради майбутнього 45-мільйонної нації. Тому закликаємо всі партії утриматись від використання партійної символіки! Це лише зовнішні ознаки, які не асоціюються у громадян з європейською ідеєю та відвертають чимало прихильників євроінтеграції. Над нами в ці дні мають бути лише державні прапори та прапори Євросоюзу!».

Олег Рибачук: «На нас постійно чинили тиск, щоб знімалися з майдану Незалежності та приєднувалися до старшого політичного брата. Яценюк переконував: ми два Майдани не втримаємо. Треба переходити. Сюмар була на контактах з опозицією і казала: якщо ми не переходимо на Європейську, я виходжу з ради. Проголосували. Сюмар виявилась єдиною за, решта – проти. Це було в „Кофе-хауз“. Переходити чи ні? Я сказав: що б ми тут не сказали, студенти не підуть. Вони навіть грітися туди відмовляються іти, бо тут їхня територія».

Журналістка Вікторія Сюмар на той момент була однією з лідерок громадського руху, і її слово багато важило. Але, як бачимо, більшість перебувала у координатах міфології «без політики».

Добре пам'ятаємо обидва ці Майдани й атмосферу відчуження між ними – ми тоді були одними з тих, хто курсував між Європейською площею і майданом Незалежності та не чужався обох мітингів. Вища точка обох протестів була запланована на 29 листопада, коли на саміті у Вільнюсі мала остаточно вирішитися доля асоціації України з ЄС. Але кілька днів цілодобового стояння остаточно переконали всіх, що два Майдани порізно довго не протримаються.

Віталій Лісничий: «Мій Майдан розпочався 26 листопада, я саме повертався з Рима після насиченої поїздки і вже у Києві почув, що збирається новий Майдан. Хоча у кишені вже мав квиток на Одесу, вирішив, не заїжджаючи додому, залишитися на Революцію. Поїхав у центр, побачив два мітинги одночасно – один на майдані Незалежності під стелою, другий – на Європейській площі. Мітинги займалися переважно тим, що лаяли одне одного, особливо цим вирізнявся мітинг під стелою на Майдані. Я був страшенно розчарований, плюнув на цю пародію на Майдан і того ж вечора відбув до Одеси».

Зверніть увагу, що протягом першого тижня реалізовувався цілком прийнятний для влади сценарій протесту – два Майдани, розколоти взаємною недовірою, а до того ж, усередині цих двох Майданів є по кілька груп, які протистоять одна одній. Цей сценарій був чи не найбільш очікуваним скептиками різних мастей. Бо всі знали, що наша політична традиція велить перш за все назвати всіх своїх противників провокаторами й агентами ворога, чим зробити подальший діалог неможливим.

Чому українці так полюбляють називати одне одного провокаторами? А тому, що це дозволяє не дослухатися до аргументів, бо що там слухати провокаторів? Бо це якнайкраще переконує у власній правоті, адже якщо провокатори проти тебе, то ти – на правильній дорозі. А ще це додає значущості, бо якщо проти тебе виставили стільки провокаторів, то це означає, що твоя думка – найбільш небезпечна для влади, а значить – найбільш продуктивна.

Реалізації цього сценарію завадило лише те, що мітинг на Європейській раптом вирішив перейти на майдан Незалежності і виконати умови євромайданівців – спустити прапори політичних партій.

Ігор Кривецький: «Тягнибок сказав партнерам: треба об'єднуватися. Вони: ні! Але двох Майданів не може бути. Ми зібрали колону, і партнери мусили приєднатися. Вони зв'язалися з Тимошенко і ухвалили рішення, що треба об'єднувати Майдани. Прийшли на майдан Незалежності і сказали: ми з вами. Зняли прапори, стали поруч. У відповідь нам: не треба допомагати! Але тут уже стоїть купа людей».

«Мітингувальники з Європейської площі в Києві перейдуть на майдан Незалежності. Таким чином обидва євромайдани об'єднаються. Про це зі сцени на Європейській площі заявив лідер „Батьківщини“ Арсеній Яценюк, зачитавши лист Юлії Тимошенко, в якому вона, зокрема, просила зняти з євромайданів партійну символіку та об'єднатися.».

(УП, 26.11.2013)

Так завершилась історія двох Майданів, і ми можемо підбити проміжні підсумки.

По-перше, на цьому, попередньому, етапі перемогу отримала «аполітична» стратегія Євромайдану. Але закрадалися сумніви – чи не піррова це перемога, чи вистачить сил у євромайданівців очолити і розвинути об'єднаний протест.

І по-друге, українці показали, що можуть-таки об'єднатися, навіть якщо для цього доводиться йти на поступки. Лишалось тільки зрозуміти, чи це об'єднання не надто запізніле, чи не відбулося воно, як то кажуть, перед розстрілом.

Операція «Йолка».

Файл № 3

Однією з найбільш загадкових подій під час протестів восени 2013 року стала жорстока силова зачистка майдану Незалежності у ніч на 30 листопада. Приводом для цього нібито стало встановлення новорічної ялинки, але ж не будемо ми з вами сприймати такий привід серйозно.

«„Майдан по-звірячому зачистили. Десятки поранених. Десятки затриманих. Такого Україна ще не бачила“, – пише депутат Андрій Шевченко у своєму твітері... Очевидці повідомили, що молодих людей, у тому числі жінок, які залишилися на ніч, били кийками, тягнули по землі, били ногами.. Всіх людей витіснили з площі. Є інформація про поранених і заарештованих, на місці видно кров. Інший активіст Євромайдану повідомив на своїй сторінці у Facebook: „Наразі патрулі „Беркуту“ та автобуси з міліцією патрулюють нічний центр. Шукають тих, хто утік чи уцілів. Добивають і пакують в автозаки. Коли штурмували, лупили нещадно. Дівчат, жінок. Усіх“».

(УП, 30.11.2013)

Розгін Євромайдану став каталізатором масових протестів і зняв із порядку денного всі суперечності між прибічниками «політичної» і «аполітичної» стратегій. Так само, як і пересунув на другий план основне до тієї миті питання Євромайдану – асоціацію з ЄС.

Навіщо було розганяти Євромайдан? Це питання не знайшло поки однозначної відповіді. Тим більше, що сам Євромайдан у первинному своєму вигляді доживав тоді останні навіть не дні, а години. Хто ж був режисером цієї загадкової історії?

Спробуймо разом пошукати істину у свідченнях очевидців та учасників тих подій.

Вадим Васильчук: «Коли Федорович узяв і не підписав безвіз, була розгубленість. Але нам і в першу ніч казали: розходьтєся, зберемося на вихідні, нам завжди казали: розходьтєся. А ми казали: ні, наше завдання – бути, стояти, продовжити це, бо вже виникла структура, люди, які втягнулися, це не можна втрачати. На останній нараді я категорично заперечив проти розпуску, сказав, що ми не йдемо з Майдану. В нас забирають звук? Нічого страшного. Хтось із тих, що постійно спілкувалися з опозицією, сказав, що наступного дня привезуть інший і з вами постійно буде чергувати хтось із депутатів. Потім я пройшов усіх людей і сказав, що в суботу зробимо толоку, бо коли відбувся останній захід, концерт, почали питати: це що, згортається Майдан? Я пройшов усіх, сказав: не розходимося,

зранку робимо толоку, прибираємо і думаємо, що робити далі. Ми не казали, що згортаємося, цього не було».

Олег Рибачук: «Найбільше враження — остання ніч. Досі нічого не розумію. Тоді був останній концерт. Я добу не спав, 22 години там був безперервно. Це ж колосальна відповідальність. Навіть відео є, де хтось зі сцени попереджає, що буде розгін. Але кожен раз я десятки разів чув, що буде розгін. Якою має бути наша реакція? Студентам сказати: ідіть додому, бо буде розгін?»

Дмитро Ярош: «Ми не мали інформації про розгін, ми чули розмови, але кожної ночі йшла інформація, що буде зачистка — до таких речей звикаєш».

Вадим Васильчук: «Кожен день приходили і говорили, що готується розгін. Тому важко було виокремити, коли буде розгін, коли не буде. Я перший день приїхав готовий до розгону, і те, що цього не відбулося, було великим здивуванням. А потім, постійно на ногах, виснажуєшся і спокійно ставишся до погроз».

Тож стає зрозумілим, що димовою завісою, яка прикривала підготовку зачистки майдану Незалежності, слугували... постійні повідомлення про розгін.

Олег Рибачук: «Єгор Соболев каже: треба людей в охорону. Я виходжу перед натовпом і відчуваю себе ідіотом: переді мною стоять люди, серед них, без сумніву, третина — менти і провокатори, і я їм маю сказати, що треба йти в охорону? Коли починали прибирати звук, десь о першій, концерт закінчився. Ми кажемо: громадськість передає Майдан політикам. Угоду про асоціацію не підписано. Треба брати перерву, переходити до тактики дрібних порізів. Координація ухвалила після концерту розходитися. Охорона Пашинського повинна була прийняти Майдан. Я поїхав. А далі — містика з нападом. Гриценко каже, що знали — буде напад. Але ж жоден депутат не постраждав, і де у цей час були помічники депутатів? Мені одразу стали закидати: ти втік, бо ти все знав. Цікаво, що з одного голосу ця теза пішла — і всі політики одразу про мене це сказали».

Олександр Данилюк: «Стало зрозумілим, що будуть зносити студентів, тоді, коли зі сцени почали вивозити апаратуру, точно так, як це було на Податковому майдані. Тоді так само провокатори забрали свою апаратуру, щоб вона не постраждала. І тут ми теж дивилися, коли почнуть забирати апаратуру. Поплічники режиму нав'язували протестувальникам ідею „красивого“, на їхню думку, завершення протесту. Воно полягало в тому, щоб узяти вініки, замести Майдан та піти в регіони, куди „понести правду“. Отже, ми бачимо, що демонтують обладнання. Володя Капітонов пробився на сцену як ліквідатор аварії на ЧАЕС і зробив оголошення, що з нашого досвіду 2010-го року демонтаж звукоапаратури означає, що міліція буде зачищати площу. Але Руслана одразу завела гімн. Потім йому вже слова не дали».

Виходить, що влада й справді повторила сценарій розгону Податкового майдану — там оголосили «перемогу», вивезли апаратуру, а потім провели зачистку. І тут зробили те саме, тільки замість перемоги оголосили зміну тактики. Це логічно — використовувати відпрацьовані вже сценарії. Але все ж залишається питання: навіщо розганяти, якщо і без того Євромайдан

розходиться по домівках сам? І навіщо розганяти з такою безпрецедентною жорстокістю?

Олександр Данилюк: «Ми просиділи до 2-ї години на майдані, потім зрозуміли, що наступний день буде цікавим, керівництво поїхало у штаб, пацани залишилися, віднесли наше майно і далі допомагали вибиратися студентам. Усе було жорстко – на Підприємницькому майдані не добивали, хоча й били, а тут добивали».

Олег Рибачук: «Коли їх побили, мене розбудив телефон: ти живий? Вмикаю телевизор – а там...! Сідаю в машину, приїхав, а тут виявляється, що це все я й підлаштував».

Однак найціннішим свідком тих подій є Вадим Васильчук, комендант Євромайдану, який особисто керував людьми у ті хвилини.

Вадим Васильчук: «Дмитра Сіманського тоді призначили комендантом уперше. Я сказав, що залишуся йому допомагати, бо вночі дуже важко. Я сидів із хлопцями в кав'ярні на розі, пили чай, грілися, говорили. Чекали суботнього ранку і толоки. О третій чи о третій тридцять я сказав, що ми вже задовго гріємось і треба замінити Дмитра. Зі мною пішов Тарас Шумик. На майдані я зробив ще один обхід. І тут стали заїздити вантажівки комунальників з обладнанням для катка та ялинки. Міліцейська машина на Інститутській їх пропустила. Ми з Тарасом підбігли до передньої машини – адже комунальники не можуть їздити просто так, вони повинні мати маршрутні листи. Відчиняємо двері, питаємо документи – немає, до другої – те саме. Я побіг до міліції, щоб їх відправили, бо без документів їм нема що тут робити. А тим часом краєм ока бачу, що вулицею спускається автобус, шторка відсунулася, а там – люди в масках і в касках. Міліція у спецобладнанні, і в мене виникло чітке розуміння, що нас будуть розганяти. Я одразу побіг до стели Незалежності. Найбільше ми боялися, що міліція буде атакувати з боку торговельного центру „Глобус“ і витіснити нас до Хрещатика. Тому попередня домовленість була така: всі збираємось під стелою, там сходинки і звідти важче витіснити. Праворуч від стели був паркан, який огорожував ялинку. І коли я побачив, що міліція заходить з лівого боку, з Інститутської, промайнуло: куди нас будуть відштовхувати, коли позаду паркан? Бо ніхто не уявляв, що нас будуть бити. На ніч завжди залишалося 200 – 300 людей. Дівчат ми поставили всередину, оточили кількома колами, навчали людей, щоб узялися за руки, дівчата почали співати гімн. Дивлюся на міліціонерів, вони шикуються – і перше здивування: чому короткі щити? Бо зазвичай вони з довгими, до підлоги. Побачив людей, які намагалися щось кидати в міліцію, але зупинив їх, бо ми зупиняли будь-які активні дії, щоб не сказали, що ми провокуємо. Захищатися – окей, але самим уперед не йти. Коли відбулося перше зіткнення, ми втрималися, бо були зверху. Вперлися, трималися. Але я ще не бачив, що б'ють – і раптом крики, через голови видно, що б'ють кийками. Почали відступати. „Беркут“ завжди використовує своєрідну техніку – закручує натовп. Ноги починають заплутуватись і ми падаємо просто перед міліціонерами. Вони рвуться вперед, а нема куди, бо все завалено нами, вони просто по нас ідуть і б'ють. „Вставайте, сукі!“ – А ми ж не можемо. – „Сейчас сможешь!“. І все це з матами, з лайкою. Із флангу прорвали лаву, бо там було менше людей, дівчата почали втікати. Попід стінами всередині стели стояли стелажі, на них були продукти – консервація, банки, якими можна було б кидати – це ж скло, тоді це була б зовсім інша історія. Більше ніж за місяць уже кидали в міліцію чим завгодно, а тоді ми тримали

лінію безпеки, захисту, щоб не робити перший крок і не нівелювати саму ідею мирного протесту. Якийсь міліцейський командир зайшов ззаду, сказав, щоб ми вставали, а ми кричимо, що не можемо. Він дав команду, „Беркут” відступив, ми почали підводитися. Я вже чітко розумів, що нас усіх заарештують. Ну гаразд, що зробиш. Але далі був просто шок – вони зробили нам коридор до виходу з майдану, і коли ми пішли цим коридором, нас почали бити з усіх боків. Я таке бачив тільки на відео з тюрем, коли пресують неслухняних зеків, їх пропускають через такий коридор. Нас били для того, щоб ми ніколи не захотіли туди повернутися. Залякували, щоб зламати волю до спротиву через біль. Били по голові, по нирках, по ногах. Я багато років рукопашем займаюсь, але мене ніколи так не били. Ми вискочили до паркану, де стояли вешники. Ми їм потім навіть дякували. Бо нас намагалися пустити по колу, а ми рвонули до вешників, прямо на щити, почали їх розсувати, і вони нас пропустили, не зачепивши. У мене склалося враження, що вони й самі були шоковані тим, що відбулося. Ми вибігли на Хрещатик до торгових будиночків, які там збудували до новорічного ярмарку. А спецпризначенці у цей час бігли за людьми, які були біля пам'ятника засновникам Києва. Ми відійшли, згрупувалися, зрозуміли, хто цілий, кому треба надати допомогу. І що далі? Пам'ятаю фразу: вертаймося! Нас десь із тридцять, які проблеми? Починаємо йти назад. Але „беркути” вже розігнали тих біля пам'ятника, вибігли на Хрещатик і до нас. Ми відступили. Я вирішив: вони в обладнанні, біжимо через дорогу, їм буде важче. На тому боці побачили хлопця із розбитою головою на лаві. Його забрали друзі. Поруч стояли двоє з керівництва МВС, я вже їм кричу: суки, що ви робите! Там же жінки! Він: „Нечего було провоцировать”. І тут вимкнули світло, „Беркут” почав перебігати в наш бік. Я кричу: відходимо! Вони доганяли нас, шукали скрізь. Ми відбігли до Макдональдса, вони відстали, бо в об'єктах. І у цей момент до нас летить міліцейський ПАЗик із страшним завиванням. Тоді всі побігли врозтіч. Я завернув на Михайлівську, підібрав код на дверях під'їзду, сховався там і звідти вже написав усім есемески. „Нас розігнали”, „Рятуйте людей по КПЗ”. І третю – „Збираємося на Михайлівській”, бо в мене в голові була картинка з Білорусі, де жорстоко розігнали людей, і я розумів: якщо не зберемось, у нас буде, як у Білорусі. Я почекав до відкриття метро. Потім піднявся на Михайлівську, де Майдан почав організовувати людей. Для себе вирішили: у разі чого відступаємо всередину собору, зачинаємо двері. Ми заспокоїлися, попили чаю, узвару від монахів і вирішили вийти на площу, щоб показати, що не боїмося. Але туди знову приїхав автобус із „Беркутом”. Тут почалася невелика паніка, жінки, дівчата кричали, бо їх же щойно били на Майдані. Однак усі рухались, як домовилися, до собору, організовано, хоча мандраж був. Далі автобус загальмував, покрутився та від'їхав, це був такий собі психологічний тиск. А проте структура Майдану швидко відновилася, люди стали біля воріт – чергування, харчування, медична служба».

Як годиться, після розгону сторони почали шукати винних у тому, що відбулося.

«В. о. голови МВС Віталій Захарченко стверджує, що „прямих команд” застосувати силу на Майдані 30 листопада ніхто не давав і що там були не студенти, а люди з „Правого сектору”. Таку версію подій ночі на 30 листопада він виклав в інтерв'ю, опублікованому газетою „Комсомольська правда в Україні”. Захарченко зазначив, що в листопаді 2013 року було два

Майдани – на самому майдані Незалежності „мирно стояли студенти“, а на Європейській площі люди „переслідували конкретні опозиційні політичні цілі й інтереси“. „І тут агресія проявилася ще 24 листопада, коли були перші напади на міліціонерів. Це залишилося непоміченим ні ЗМІ, ні громадськістю, але збереглося в наших матеріалах. Задokumentовано й те, як зламали шлагбаум – залізну трубу, якою били наших співробітників під Кабміном, інші негативні події“, – заявив він. Повертаючись до жорстокого розгону 30 листопада, виконувач обов'язків міністра внутрішніх справ сказав: „29-го числа студенти заявили, що припиняють протестні акції. Ближче до опівночі всі почали розходитися. Залишалося близько 500 осіб, але це були вже інші люди – представники так званого „Правого сектору“. Ця радикальна група з'явилася не 19 січня, як багато хто вважає, а проявила себе в перші ж дні протистояння. Як і „Спільна справа“, „Патріот України“, частина ультрас – футбольних фанів. Вони не з'явилися просто так, вони були завжди“, – сказав Захарченко. Він не заперечує, що постраждали неповнолітні. „Просто потрібно розуміти, в які організації входили ці діти. Пам'ятаєте відео: 1 грудня на Банковій хлопець у масці б'є ланцюгом бійців внутрішніх військ. Тож ось, йому лише 15 років. Про всяк випадок говорю, для інформації“, – заявив він».

(УП, 07.02.2014)

Зрозуміло, що винних шукали передусім серед опонентів. Бо у відповідь на звинувачення на свою адресу у співпраці з Банковою керівники Євромайдану запитували: а де були депутати та їхні помічники, які мали прийняти тоді Майдан? Чому вони не захистили людей? Запитували і не отримували жодної приємної відповіді.

Але ми не будемо відволікатися від дослідження основної проблеми: навіщо це було зроблено?

І тут хочемо продовжити цитату Ігоря Кривецького, яку ми почали у минулому розділі.

Ігор Кривецький: «Ми сказали: ми з вами. Зняли прапори, стали поруч. І почали заселятися на майдані Незалежності. Саме тому й було ухвалено рішення терміново розігнати, щоб ми не заселилися. Влада боялася другого Майдану. Оце стовідсоткова правда».

Як не дивно, підтвердження цієї думки лунає із самої Банкової. Буквально наступного дня після розгону в Інтернеті було оприлюднено темник для депутатів Партії Регіонів: як коментувати розгін. Не втримаємося від того, щоб навести фрагмент із цього промовистого документа:

«По-перше, треба чітко розуміти, що початкові організатори громадянського протесту визнали невдачу акції та закликали учасників розходитися. Люди, які прийшли щиро підтримати євроінтеграційні прагнення України, пішли з Майдану. Але опозиційні політичні партії були незгодні з таким сценарієм подій – адже вони намагалися насадити Євромайдану свої політичні вимоги. Вони були готові до ескалації конфлікту».

Не знаємо, як ви, але ми цей абзац читаємо однозначно: СТУДЕНТІВ РОЗІГНАЛИ, ЩОБ НЕ ДОПУСТИТИ ПЕРЕТВОРЕННЯ МАЙДАНУ НА ПОЛІТИЧНУ АКЦІЮ.

Дозволимо собі ще раз процитувати Вадима Васильчука: «У мене в голові була картинка з Білорусі, де жорстоко розігнали людей, і я розумів: якщо не зберемось, у нас буде, як у Білорусі».

Отже, далеко ходити за прикладами не треба було.

Майдан «без політики» влаштовував владу як спосіб випускання пари. Майдан політичний — аж ніяк. Хай не витлумачать криво наші слова люди, що були на Євромайдані, — бо ми й самі були там. Ми аж ніяк не говоримо про змову. Ми говоримо про маніпуляції. Про те, що влада використовувала на свою користь цілком щирі настрої людей — як організаторів, так і пересічних учасників Євромайдану.

Плацдарм майбутньої революції.

Файл № 4

Побиття студентів на Майдані зірвало всі запобіжники. Люди писали у Фейсбукі: «Мені страшно, тому йду на Майдан». Нам теж було страшно, адже наші троє синів та дочка, які були на Євромайдані з першого до останнього дня, просто дивом не потрапили під кийки «Веркута».

1. грудня на Майдан люди вийшли вже не за євроінтеграцію і навіть не з політичними вимогами. Вони вийшли проти покидьків, які підняли руку на дітей.

Згадаємо сюжет класичного українського різдвяного вертепу — цар Ірод велить бити дітей, і проти нього повстають усі: Пастушки, Козак, Жид, Циган. Тобто весь народ. І саме цей сюжет повторився на Майдані.

Намагаючись не допустити політичних протестів, влада своїми діями вивела на вулиці сотні тисяч людей, які ще вчора здавалися безнадійно пасивними і розчарованими. Тих самих, хто не вірив, що українці здатні піднятися на новий Майдан.

Ми були одними з таких людей — ми теж не вірили у можливість масових протестів. Ми розуміли, що на вулиці вийдуть лише ті, хто сприйняв звіряче побиття дітей як щось особисте. І ніяк не могли передбачити, що їх виявиться аж стільки. Цікаво, що, розмовляючи потім із багатьма учасниками подій, ми почули приблизно те саме: «Я думав, буду на Майдані один, але не піти не міг». Отак от «по одному» і набралось, за деякими оцінками, біля мільйона.

Ми стояли біля Будинку вчителя і бачили перед собою добре знайомі обличчя — друзів, товаришів, акторів, музикантів, поетів, читачів. Із кожним ми не раз зустрічалися на протестних акціях протягом останніх років. Іноді навіть виникало враження, що таких людей небагато і вони кочують з акції на акцію. Але 1 грудня ми побачили перед собою цілий Київ і зрозуміли: раніше він виходив на протести різними частинами, а тут зібрався весь і одночасно.

І ні в кого ані тоді, ані тепер не виникало сумнівів: це — стихія. Жодна політична сила, жодна громадська організація не здатна вивести на протест таку кількість людей.

А проте результатом цієї стихії став плацдарм майбутньої революції — наметове містечко на майдані Незалежності і захоплені протестувальниками будови КМДА, Будинку профспілок та Жовтневого палацу. Широ кажучи, результат далеко не стихійний. Особливо — здобуті будинки.

Тож ми і вирішили розібратися, наскільки це було сплановано заздалегідь.

Заява ГУ МВС у Києві від 01.12.2013 р.: «Сьогодні під час мітингу в центральній частині міста агресивно налаштовані ВО „Свобода“ і окремі мітингувальники захопили адміністративні будівлі Київської міськдержадміністрації й Будинку профспілок України».

Тобто влада оголосила організатором захоплення будівель «Свободу». І ми вирішили звернутися за роз'ясненнями насамперед саме до цієї політичної сили.

Пилип Ілленко: «Ми були одними з перших, хто зайшов до Київради. У дверях виникла штовханина з міліцією, це були звичайні міліціонери, а не „Веркут“. Штовхались у вестибюлі перед прохідною. Зовні людей було небагато, всередині міліції теж було небагато, ніхто нікого не міг виштовхнути. І в якийсь момент один із міліціонерів розпилив у цьому замкненому просторі балончик із газом, у результаті чого всі розбіглися. Я стояв одним з перших, тому газ пройшов над головою. Але коли газ у невеликому приміщенні — погано всім. Ми вискочили назовні, а міліціонери в глиб. До речі, далі за весь Майдан у мене жодного разу не було нежитю, мабуть, подіяла профілактика цього перцевого газу. А коли газ трохи розвіявся, ми знову ввійшли, і міліція відступила далі. Тоді вже люди стали заходити масово, і одразу почала формуватися комендатура».

До речі, ми знайшли ще одну, крім «Свободи», силу, яка штурмувала КМДА.

Дмитро Ярош: «1 грудня ми йшли у перших лавах. Наші штурманули КМДА без наказу, це мене напружило, бо „Правий сектор“ — це ж парамілітарна структура. Має бути дисципліна. Тоді ПС ще не був оформлений, діяли переважно тризубівці. Я відчув, що стихію треба більше контролювати. Коли підійшли на Майдан, одразу строковикам-вевешникам кажемо: „Хлопці, краще тікайте“. Вони послуухалися».

І ще одну...

Олександр Данилюк: «Було зрозуміло, що на вихідні варто очікувати на мільйонний Майдан. Треба було не дати перетворити протест на європейську

дискотеку. Ми бачили своєю задачею: коли збереться народ, починати робити конкретні дії, направлені на досягнення конкретних незручних наслідків для режиму. Головною стратегією мала стати зупинка роботи держустанов. У цій стратегії ми керувалися не цитатами Леніна, як багато хто вважає, а тезами відомого американського стратега Едварда Лутака, викладеними у його книзі „Настанови з державного заколоту”. Існували проблеми як психологічного, так і організаційного характеру, бо захоплення держустанови – насправді це не так просто. Ми з групою активістів під приводом необхідності перемовин із керівництвом ментів щодо здачі будівлі пробилися всередину. В ефірі одного з телеканалів телефоном я повідомив, що ми вимагаємо приїзду Попова як одного з відповідальних за розгін студентів. У вестибюлі стояли звичайні менти, а за ними „Сокіл”, спецназ. Ми розуміли, що власними силами їх не виб'ємо, вони нас – тяж. Патова ситуація. Хтось на Майдані зробив заяву, що захоплюють КМДА, одразу набігла купа народу, тисяч із п'ять. Тоді ми почали вичавлювати ментів – невелика група зсередини відчинила центральні двері, і ми затисли ментів між натовпом на вулиці та нашими всередині. Зліва біля ліфтів був спецназ, з яким ми проводили психологічну роботу, казали, що там тисячі людей, вони вас порвуть, бо ви схожі на „Беркут”. Вони нам: ми не „Беркут”, ми „Сокіл”. Але ж люди на вулиці – не орнітологи, розбиратися з видами птахів не будуть. Цей аргумент вони зрозуміли і звалили. Залишилися звичайні менти, яких просто змели. Ми стояли на сходах, які ведуть на другий поверх, і казали ментам, що були за нашими спинами: ми візьмемося за руки, стримаємо натовп, а ви тікайте. Вони й утекли».

Тобто три політичні організації незалежно одна від одної штурмували КМДА – нічого дивного, будова досить велика. Та й досвід її штурмів у громадських активістів накопичився чималий, коли вони вельми регулярно вимушені були силою прориватися на цілком утаємнені засідання Київради, де дерибанилася столична земля чи нерухомість.

До того ж майданна традиція в Україні ще з 2004 року велить захоплювати будинок міської влади. Можливо, саме ця традиція привела протестантів також до Будинку профспілок, який міліція не охороняла.

«Група людей у куртках партій „Всеукраїнське об'єднання „Свобода”” і „Всеукраїнське об'єднання „Батьківщина”” захопили Будинок профспілок у Києві. Олег Тягнибок також закликав мітингувальників ставити намети та створити у захопленому Будинку профспілок штаб».

(УП, 01.12.2013)

Ігор Кривецький: «Було ухвалено рішення, і я дав команду нашим захопити Профспілки та КМДА, розуміючи, що потрібно відсікти дорогу назад. Союзники кричали: для чого ви це зробили, нас за це можуть посадити! Хоч пізніше усі погодилися, що це було правильне рішення!».

Можливо, саме ця традиція 2004-го року і повела демонстрантів до Українського дому.

Олександр Данилюк: «Після КМДА я сказав: давайте захопимо Укрдім. Ядро залишилось у КМДА. Ми прийшли до Укрдому, народу було багато. Однак активних людей не вистачало – а всередині там сидів „Титан“. Ми виламали двері з двох боків. Але нам почали протидіяти нардепи та учасники інших організацій, вони вишикувались ланцюгом перед входом. Усе гоїдалося. Ми готові були зайти через схил Володимирської гірки, але мені подзвонив хтось із „великих“, здається, Кличко, і сказав, що створюємо комітет національного порятунку, чи щось таке, і що відтепер усе треба з ними узгоджувати. Я сказав: не буду, а вони сказали, що отаманщина поховала Україну, що в понеділок парламент призначить вибори президента, і щоб ми припинили, бо злякаємо регіоналів».

Тож з Українським домом тоді не вийшло. Зате намалювався новий напрям розвитку плацдарму революції.

Павло Кириленко: «2 грудня Олег Тягнибок покликав мене і запитав, скільки у нас людей. Одеситів було людей із 20. Він наказав нам узяти Жовтневий палац. Ми зайшли туди, сказали, що треба погрітися. Я завітав до директора і запропонував домовитися, де краще розміщатися, щоб не було анархії. Директорові це не сподобалося, він викликав міліцію, але поки ті приїхали, всередині набралось вже кількасот людей, і міліція поїхала ні з чим. Потім Жовтневий ми перейменували на Палац Свободи».

Коли на вулицю вийшов мільйон українців, здається, можна було штурмувати все, що схочеш.

«У Києві провокатори штурмують адміністрацію Януковича. Активісти пішли штурмувати очеплення на Банковій. „Невідомі люди пішли на штурм. Хто саме незрозуміло – чи це провокатори, чи активісти Євромайдану“, – уточнив журналіст Дмитро Гнап. Очеплення із автобусів „Беркуту“ розштовхують бульдозером. Як повідомляє кореспондент „Української правди“, від Адміністрації Президента до перетину з вулицею Інститутською все заповнено людьми».

(УП, 01.12.2013)

І це насправді найсуперечливіший епізод подій 1 грудня – початку Революції. Особливо історія з бульдозером, який невідь-звідки взявся на Банковій. Але нам вдалося знайти людину, яка точно знає, звідки взявся бульдозер. Цією людиною виявився Іван Філіпович, який представляв на Майдані наймиролюбнішу, здавалося б, партію – Демократичний альянс.

Іван Філіпович: «Наступного дня після розгону Майдану, коли люди зібралися на Михайлівській, оформився Автомайдан, і ми домовилися, що у неділю на сьому ранку дня збираємося біля пам'ятника засновникам Києва. Туди зібралося машин із 40, ми вирішили розбитися на десятки, і я потрапив у десятку із художником Сергієм Поярковим. Нашою задачею було заблокувати Інститутську вище Банкової. Але спочатку ми стали біля готелю „Хрещатик“. Тоді на Майдані ще стояв „Беркут“. До нас підійшов полковник Кусюк: „Що ви тут стали? Їдьте звідси!“, але всі вже розуміли, що збирається критична

маса протесту, тому це було не страшно – ніхто нікуди не поїхав. Ми дивились, як від Бессарабки йде море людей. Менти, вешники теж дивились. І раптом побігли. Отак от просто стояли-стояли і тут уже без команди стали тікати. Ми їм сигналізували вслід. Поярков каже: „ідемо наверх і блокуємо“. Ми поїхали і заблокували Інститутську, моя машина опинилася у центрі вулиці, і народ, який прийшов на Майдан, потроху почав підніматися до нас. У якийсь момент із Майдану поїхала будівельна техніка, яку там розмістили, щоб будувати каток. Техніка вперлася в нас. Що робити? Одні кажуть: нехай стоїть. Поярков почав пояснювати, що є вірогідність тисняви, техніка буде заважати людям іти, це небезпечно. Я від'їхав, бо стояв посередині, і через моє місце техніка почала виїздити. Потроху всі виїхали, а жовтий бульдозер стоїть. Водія немає. Чекали – немає. Я поставив свою машину на місце. І тільки став – водій іде. Усі до нього: де ти ходиш? А він попісяти відійшов. Я до нього кажу: давай ключі. Він: мене посадять. Я: давай швидко, скажеш, що ключі забрали силою, тебе побили. Він: та ні, хлопці, мене посадять. Я: ніхто не посадить, ніхто навіть знати не буде, давай ключі та йди додому. Врешті він плюнув і кинув ключі. Я поклав їх до кишені. Поярков питає: нащо воно? Думаю, хай буде, придасться, потім побачимо, один бульдозер нам не завадить. Так бульдозер лишився біля нас. Я сиджу у машині, коли приходять якісь пацани, починають лазити по бульдозеру, але не шпана, хлопці адекватні. Я підійшов: а що вам? Вони кажуть: треба завести, треба їхати, починають шукати, які дроти замикають. Я кажу: є ключі, нічого не ламайте. Вони: а де ключі? Я: у мене. Вони: тоді давай, сідай за кермо, поїхали. Я кажу: по-перше, у мене тут машина, і коли що, треба нею від'їздити. А якщо ви хочете, то їдьте, але акуратно, щоб людей не давити. Бо якщо ви збираєтеся навіть ментів крушити, то так не піде. Та хлопці сказали, що нічого такого не буде. Вони взагалі справляли враження нормальних людей, українською говорили. Я віддав ключі, вони завели та й поїхали. А зараз говорять, що з бульдозером усе не просто так, усе було навмисне підлаштовано...».

Ігор Кривецький: «Із бульдозером було так: до штабу прийшов Порошенко, який сказав: я піду подивлюся, що там відбувається. Ми сказали: окей. Він заліз на трактор і зробився героєм. На тлі радикалів він став тим, хто примирює».

Сергій Поярков: «Відразу була Банкова, цей трактор, на якому ми всі засвітилися здебільшого здуру, – по трактору стрибали Дзиндзя, Кадура, яких потім за це посадили. Я був у тій купі, яку не посадили, але деякі після поїздки на цьому агрегаті стали мерами, міністрами, один навіть президентом. Складається навіть враження, що коли тебе не занесло на той сакральний трактор, ти якось майже проспав революцію».

Сьогодні з відстані років стає очевидним, що провокувати силовий конфлікт владі було не вигідно, адже на вулицях знаходилися сотні тисяч людей, проти яких не встояли б наявні сили київської міліції, бо спецпідрозділи з регіонів ще не звезли до столиці. Адміністрація Президента на Банковій зовсім не схожа на фортецю, а її захисники, як ми бачимо з поведінки міліції у КМДА та на Майдані, були добряче деморалізовані. А отже, штурм міліцейського заслону видається цілком спонтанним – так само, як і будь-які дії того дня. На відео з Банкової можна побачити людей у куртках та мотоциклетних шоломах, які з-поза спин «Беркута» спокійно проходять до лав революціонерів і беруть участь у штурмі. Саме це і є головним аргументом на користь версії спровокованого владою насильства. Але, уважно

подивившись відео, ми відзначили, що «заслані» люди лише створюють видимість протесту, перебуваючи у перших лавах, і таким чином фактично стабілізують ситуацію. Сама присутність цих людей є цілком зрозумілою: і міліція, і СБУ мали багато агентів у лавах протестувальників — це визнають і лідери Євромайдану, і звичайні революціонери. У перших лавах, у тилу, біля трибуни та на самій трибуні агентів ніколи не бракувало.

І все це справді може здатися провокацією, якби не атака «Беркута», яка за своєю жорстокістю ледь не перевершила розгін Євромайдану.

«На людей на Банковій у Києві напав „Беркут“. Як повідомляє фотограф „Української правди“, їх декілька тисяч. „Б'ють усіх без розбору — активістів, журналістів... Люди у формі „Беркута““, — сказав він. Спецпризначенці відігнали мітингувальників на ріг із вулицю Інститутською після численних провокацій, коли „штурмовики“ розхитували огорожі, за якими стояв „Беркут“, били по огорожах кийками, кидали світло-шумові гранати та розпилювали газ, кидали камінням по „Беркуту“. Після розгону „беркутівці“ повернулися на своє місце, hromadske.tv передає, що станом на 16:55 люди зробили живий ланцюг, щоб убезпечити від нових сутичок».

(УП, 01.12.2013)

Можна безкінечно сперечатися, що було б, якби революціонери взяли тоді Адміністрацію. Чи визнали б таку зміну влади у світі? Чи Янукович не перетворився б на Асада, а Україна — на Сирію? Чи не ввела б війська Росія? Проте умовний спосіб — не найкращий метод аналізу. Згадуючи власні емоції того дня, мусимо сказати, що більшість людей усе-таки не були готовими до реальних бойових дій. Ми тримали в голові досвід Помаранчевої революції, плекали сакральну «миролюбність» українців, боялися, «що про нас подумає Захід» тощо. У результаті дозволили владі підтягнути сили, перегрупуватись і розпочати довге протистояння, у якому все коливалось, як на гойдалці.

Автомайдан — зброя буржуазії. Файл № 5

Українці — неймовірно творчі люди. Тому й революції у нас безпрецедентні. Взяти хоч би Автомайдан — нам не відомо жодного аналогічного явища у світі. Коріння цього суто українського феномена, безперечно, лежить ще у тачанках повстанців 1920-х років — Махна, Григор'єва, Тютюнника. А може, й у козацьких загонах Залізняка, чи ще давніше — у половецьких кошах, які налітали на монголів і потім розчинялись у степах, чи навіть у скифських летючих загонах, які свого часу обскубли непереможну перську армію, як курку. Але головне, що об'єднує усі ці явища, — не чотири колеса у воза,

тачанки чи автомобіля. Головне — це ініціатива людей, які в один день стають під одні знамена і починають діяти, довго не змовляючись.

Перша згадка про Автомайдан з'явилася ще до подій 1 грудня.

«У Києві стартував автомобільний Євромайдан. Близько 50 автомобілів курсують по вул. Богомольця в Києві, що неподалік Банкової. Вони проїхали на автомобілях із включеними аварійними сигналами з прапорами України і ЄС вулицею Інститутською в районі майдану Незалежності в знак протесту проти розгону мітингу в підтримку євроінтеграції. Вони сигналять».

(УП, 30.11.2013)

А вже наступного дня автомайданівці застосували свою головну зброю — доставку Майдану просто під поріг можновладцям.

«Близько 300 автомобілів намагаються проїхати до президентської резиденції Межигір'я у с. Нові Петрівці Вишгородського району Київської області».

(УП, 01.12.2013)

Автомайдан виник не лише у Києві, а й у Донецьку, Луцьку, Львові, Одесі, Ужгороді, Харкові, Херсоні, Хмельницькому, Черкасах. Хто ж був організатором цієї яскравої і зовсім не дешевої форми протесту?

Звернемося з цим питанням до одного з лідерів і, мабуть, найяскравішого учасника — художника Сергія Пояркова.

Сергій Поярков: «Для мене, як завжди, почалося все й одразу. Як побили дітей, ми зустрілися з Хаджиновим, Дзиндзев, Гриценком і всі сказали, що треба щось робити, бо нічого не робити — це неправильно. Ніхто ніякого Автомайдану не організовував. В Автомайдан тебе приймали Янукович, Азаров, Захарченко. Тобі виписували статтю Кримінального кодексу або дві, або й три. Якщо ти був позбавлений прав і на тобі було кілька кримінальних статей, це й було посвідченням Автомайдану. Коли на допиті мене запитали: хто є лідерами Автомайдану? Я відповів: Марк Цукерберг та Віктор Янукович. Слідчий зблід і сказав: „Можна я не буду цього заносити до протоколу?“. Адже за законом він має допитати всіх згаданих».

Але нам вдалося з'ясувати, хто і як почав реалізовувати ідею автомобільного протесту тоді, коли він ще не називався Автомайданом.

Іван Філіпович: «Із Сашком Кравцовим ми познайомилися під час скандалу з антиукраїнським обслуговуванням у „Кофе-хауз“, а коли почався Майдан, він сказав: є кілька водіїв, давай машинами будемо їздити мобілізувати людей. Я погодився. 24 листопада зібралися на Інститутській, там було машин 10, і

Сашко був першим, хто зібрав машини на протест. Ми тоді поїхали Печерськом, потім на Хрещатик, на Поділ, із прапорами, щоб агітувати людей. Потім нас ставало більше, і стало забагато машин, щоб вміститися на Інститутській, тому вирішили збиратися біля пам'ятника засновникам Києва, щоб було більше місця. Саме туди вже приїхали Гриценко, Хаджинов, Поярков, Булатов, вони потроху почали брати на себе управління цим. Ніхто не заперечував, тим більше, що Гриценко мав доступ до політичного керівництва Майдану».

Дії десятків і навіть сотень машин треба координувати, тому цілком логічно, що в Автомайдану виникла своя структура управління.

Сергій Поярков: «Автомайдан, звісно, не любили на Банковій, але на самому початку не любили й у штабі Революції. Це була дика кіннота, яка сама вирішувала, що робити. Ніхто не міг вплинути на Автомайдан і сказати, куди їхати. Найпростішим для мене був епізод, коли, ми із штабом у Профспілках домовилися-таки на спільну акцію. Тоді ми сиділи у „Кофе-хауз”: Юра Луценко, якого щойно випустили із в'язниці, Булатов, Гриценко, Хаджинов – усі разом вирішили блокувати Кабмін. Ми розбилися на три частини, відповідно, було три польових командира. Гриценко керував підрозділом, який блокував на Європейській площі, Булатов перекривав на розі Грушевського – Садової, я командував перехрестям Садова – Інститутська. Оце ж ми втрьох одразу пішли за ст. 279 частина 2 („Блокування транспортних комунікацій шляхом влаштування перешкод”). Тоді це ще були жарти, все відбувалося швидше у форматі фестивалю, а не війни. І це була найпростіша, найзрозуміліша акція. Я мав 20 машин, ще 50 піших людей дали зі штабу. Тобто разом трохи менше сотні осіб. Я відповідав за своє перехрестя. Хлопці хотіли поприносити шини, я сказав: ні, не треба, бо хтось іще запалить, а поруч житлові будинки, на той момент жодного приводу палити шини не було, протест був виключно мирним. Треба було, щоб могли проїхати швидкі допомоги, машини Нацбанку та місцеві жителі, які возять дітей у гуртки, школи тощо. Підходили журналісти, питали, що далі, я казав: це не до мене, це до штабу, а я маю чітку ділянку, чітку роботу, яку розумію. До речі, нашу діяльність Азаров двічі згадав у Верховній Раді, бо ми зробили роботу добре – вони до Кабміну не потрапили. І працівники Кабміну, такі собі бальзаківського віку тітоньки, підказували нам, які ще є входи-виходи, щоб ми їх теж перекрили».

Треба зауважити, що блокування згодом поступилося не менш ефективній зброї майданівців на колесах – візитам до маєтків можновладців.

Сергій Поярков: «Чому Автомайдан їх так лякав? Бо МИ можемо скільки завгодно стояти на Майдані, але ВОНИ перебувають у зоні комфорту, їдуть додому з Кабміну чи ВР, їм нічого не загрожує. А тут у тебе під воротами стоять невідомі люди і твоя зона комфорту закінчилася. Це був справжній переляк. Вони жили-жили і раптом побачили, що в країні є народ, вони про це не здогадувались, а тут побачили, що він є і чогось хоче, і часто у формі ультиматуму, він сидить у тебе під парканом і навіть відламує від цього паркану шмат. Григорій Суркіс тоді скаржився Кличку: „Я ж не можу сказати цьому Автомайдану, що Медведчук живе на 200 метрів лівіше, і вони мене штормлять, а не його”. Вийшло так, що під роздачу потрапив не стільки Медведчук, скільки Суркіс, хоча дружина Медведчука Оксана Марченко казала, що їм некомфортно чай пити, гості скаржаться, – а те, що людей повбивали, це якось не зіставляється із чаєм».

Звісно, автомайданівці не завжди помилялись адресами, зрештою довідалися і справжню адресу Медведчука.

«Учасники Автомайдану дісталися до будинку Віктора Медведчука. Учасники акції вишикувалися вздовж паркану і просто в нього стукали, частина пікетувальників насадала на ворота. „Стукати можете скільки завгодно“, – заявив нардеп від „Батьківщини“ Володимир Яворівський. Незважаючи на те, що організатори закликали активістів заспокоїтися, ворота все ж зламали. Окрім того, мітингувальники написали фарбою на воротах і паркані гасла, зокрема, „Палаци дітям!“».

(УП, 29.12.2013)

Цікаво, до речі, що автомайданівцям вдавалося прориватися навіть на території дорогих котеджних містечок, які зазвичай мають охорону на в'їзді.

Сергій Поярков: «Коли ми розробляли план по Медведчуку, то розуміли, що нас увесь час слухають, і жоден сюрприз неможливий, не можна розробити операцію, про яку люди не знають. Тому лише один-двоє знали, куди їдемо насправді. От наприклад, розробляємо план їхати до Азарова. Тактика партизанська: розробляється і всім озвучується теза, що їдемо до Азарова, а насправді їдемо прямо у протилежний бік, до Януковича. „Беркут“ збирають біля Азарова, адже ми у всіх перемовинах озвучуємо, що їдемо до Азарова, а насправді ми їдемо у бік Межигір'я. Там відпочиває „Беркут“ в автобусах, вони з переляку в трусах із кийками вискакують боронити Януковича, але ми проїздимо повз та їдемо до Медведчука, а там узагалі нікого немає, і штурмуємо його, а коли в Азарова знімають увесь „Беркут“, усі злітаються рятувати Медведчука – ми їдемо до Азарова. Ну а одного разу ми дорогою притисли кортеж Азарова. Уявляєте, повз нього проїхав Автомайдан! У дідуса змінилася картина світу: він пропустив не кортеж Януковича, а Автомайдан! Він – цілий Прем'єр, а його змусили пропустити когось. Для нас – це фігня, а для них – руйнація світу, в якому вони живуть».

Мабуть, і справді це – руйнація світу. Згадайте хоч би реакцію Медведчука на зламані ворота. «Їм хочеться воювати? Я воювати вмію!». Треба сказати, що у ті часи отримати особистого ворога в особі Медведчука було, м'яко кажучи, дуже небезпечно. Тим більше, що список ворогів Автомайдану одним цим прізвиськом не вичерпувався.

Сергій Поярков: «Найбільше дратував Автомайдан Захарченка, він давав накази на знищення, для нього це був особистий ворог. Я питав декількох регіоналів: а чи не дурістю було воювати з Автомайданом? Люди, які максимум кинуть яйцем, нащо з ними було поводитися так, що їх заступив „Правий сектор“ із коктейлями? Вони сказали, що це персональний пунктик Захарченка, той пообіцяв, що ядро посадить усе, це його особисте, як вони казали, „лічняк“».

Але чи усвідомлювали самі автомайданівці рівень небезпеки, на яку наражаються, смикаючи тигра за вуса?

Сергій Поярков: «Треба розуміти — до нас одразу закорінили таку кількість інформаторів, що я казав хлопцям: більше, ніж на хуліганку, боронь Боже, нічого не робить. Бо ми постійно під мікроскопом. Хлопці якось повідомили, що знайшли гвинтівку Мосіна, до неї підходять набої від браунінга чи чогось такого, і що вони хочуть десь засісти, я сказав: киньте гвинтівку в Дніпро. Там же кожен сектор обстрілу відомий, там феєсбешна охорона, вас упіймають і навішають на нас. Ніякого криміналу, бо на нас і без цього навішають! Тому все, що робив Автомайдан, було стовідсотково законним. Нас постійно прослуховували, тому все мало бути чітко у межах закону. Що я тоді казав публічно? Дайте мені 15 діб, але Захарченку — 15 років за вкрадений палац. Перші два тижні посидимо разом, а потім ми вийдемо, а він хай досидить ще 14 років та 50 тижнів. Це буде справедливо. Ми — не білі і пухнасті, ми — порушники закону, ми порушуємо його вимушено, бо позбавлені законних методів впливу на владу, але давайте покараємо всіх порушників закону виключно за законом».

Окремо треба зауважити, що більшість учасників звичайного Майдану для влади лишались анонімними. А от імена й адреси власників автовок міліція знала дуже добре.

Євромайдан SOS: «Учасники автопробігів отримують не лише повістки на допити як свідки у рамках кримінального провадження, а й сповіщення від органів ДАІ про необхідність з'явитись у відомство з автомобілем та документами. Про це „Євромайдан SOS“ повідомив адвокат учасників Автомайдану Дмитро Йовдій».

До речі, учасник Автомайдану, активіст «Дорожного контролю» Андрій Дзіндзя у той час уже сидів за ґратами за звинуваченням в угоні того самого знаменитого бульдозера. Його приклад повинен був якщо не налякати автомайданівців, то принаймні пригасити їхній запал.

Сергій Поярков: «Коли я блокував своїм джипом заїзд у суд, де судили Дзіндзя, вийшли депутати Мохник, Доній та адвокат Смалій і сказали, що бачили матеріали — є орієнтування на мене. Тобто мене можуть закрити. Ну, і я одразу поїхав додому, щоб виспатися. На ранок треба було їхати на Межигір'я, і я вирішив: якщо мають закрити, все одно закриють, а якщо я не поїду, тоді замість 60 машин буде 20, бо люди побачать, що не поїхав той, хто був на чолі, той, хто ходить під статтею. Спочатку тобі страшно. Потім звикаєш. Потім закушуєш губу і кажеш: ну що, хай тепер вони, суки, бояться».

«Печерський районний суд Києва позбавив активіста Автомайдану Сергія Пояркова прав на керування автомобілем строком на 6 місяців... Поярков заявив, що він має намір подавати апеляцію. Як відомо, за останні дні суди покарали багатьох учасників Автомайдану, у тому числі в одного з організаторів Коби заарештували все рухоме майно».

(УП, 16.01.2014)

Однак у читача виникне цілком логічне запитання: звідки Автомайдан брав гроші? Бензин, штрафи, ремонт машин — усе це коштує не одну копійку. А якщо помножити хоч би на сто автомобілів...

Сергій Поярков: «Є багато людей, які займаються своїми справами, але в критичний момент готові витратити 3 — 4 місяці життя, щоб змінити щось у країні. Але іронія долі — перед революцією в мене кілька робіт купили депутати Партії Регіонів. Так що я мав на що майданити. Ще до Революції збирався купувати машину дружині, проте не встиг, і таким чином зберіг фінансовий запас — я розумів, що коли посадять, буде на що жити родині. Я часто бував у ВР, тому міг тихенько роздобути адресу, куди наступного разу нам їхати. За декілька місяців Революції у переважної більшості революціонерів особисті заощадження добігали кінця, а заправляти машини було гостро необхідно. Тому доводилося займатися фандрайзингом у Верховній Раді. До речі, завгоспом Автомайдану був Олег Сенцов, кінорежисер, я йому здавав добути гроші, талони на бензин, дизпаливо. Були такі, як Єремеев, формальні регіонали, які підходили в Раді, потайки давали талони на пальне і казали: перемагайте вже нарешті, бо далі так не можна. Мене якийсь дідусь знайшов, каже — ми всім селом зібрали 2 000 гривень, то я роздав по 100 гривень хлопцям».

Іван Філіпович: «Гроші почали давати на Автомайдан ще у грудні. Сам їздив забирав від знайомих 4 000 гривень, передав їх координаторам — не маленькі гроші на той час. Тобто гроші давали ще з самого початку. Вони ішли на бензин тим, хто не може сам заправитися, проте в Автомайдані переважно були люди, які мали гроші на заправку».

До речі, особисто нам теж перепала тоді сотня літрів талонами однієї з мереж АЗС, яку, між іншим, революціонери закликали бойкотувати як власність згаданого вже депутата Єремеева.

Чому ж тоді наприкінці січня київський Автомайдан згорнув свою діяльність? На те було багато причин — як зовнішніх, так і внутрішніх.

Іван Філіпович: «Спочатку Автомайдан — це був ентузіазм і піднесення, а потім лідери почали між собою перетягуватися. Ходили різні розмови, чутки. Були провокатори, які пускали ці чутки».

«Автомайданівці потрапили в пастку до „тітушок“ та „Беркуту“. Є затримані. Приблизно о 4 ранку працівники „Беркуту“ затримали активістів Автомайдану, які патрулювали 17 лікарню».

(УП, 23.01.2014)

Іван Філіпович: «У ніч, коли біля лікарні на Кріпосному провулку побили автомайданівців, я їздив містом, патрулював. Коли по зв'язку починають кричати, щоб усі їхали на Кріпосний, там щось незрозуміле. І головне, одні кричать: усі на Кріпосний, а інші: нікому не їхати на Кріпосний. Дивлюся,

хто кричить, а там люди, які в Автомайдані з першого місяця. Врешті хтось із тих, кому я особисто довіряв, почав говорити: у жодному разі не їхати, це засідка, всім, хто приїздить, одразу б'ють машини, водіїв забирає „Беркут“, це провокація. У нас сиділи провокатори. Вони були скрізь – у ДемАльянсі були люди, які насипали в електричні генератори цукру, і ті припиняли працювати. ДемАльянс попереджали, що у нас працює двоє провокаторів».

Одразу після Революції депутат і генерал міліції Геннадій Москаль оприлюднив план влади із дискредитації Майдану за допомогою СБУ. За його словами, список задач передбачав використання агентів, які мали провокувати бійки та конфлікти між організаціями та лідерами на Майдані. «До опозиційних партій та громадських організацій вкорінили працівників СБУ. Крім того, агентуру вербували з-поміж активістів Батьківщини, УДАРу, Свободи та громадських організацій», – відзначив Москаль. У плані зазначалася необхідність проникнення людей із СБУ до структур Майдану з метою «своєчасного отримання інформації на упередження про плани та наміри активістів Євромайдану».

Зрозуміло, що агенти робили свою справу: сіяли розбрат, пускали провокаційні чутки, організовували провокації, підставляли людей під удари силовиків.

«Щойно в Черкасах „тітушки“ підставили київський Автомайдан. Лише гості зі столиці почали виходити з автомобілів, як десяток „місцевих“, які їх чекали, кинулись громити Черкаську ОДА... Машини автомайданівців „беркутівці“ побили. Як повідомляє „Радіо Свобода“, силовики дуже сильно били кийками людей та трошили машини. „Люди почали тікати, а бійці їх затримувати. Людей дуже сильно били кийками. Били сильно і по машинах, у які сідали люди“, – каже очевидець штурму, на якого посилається видання. Він також повідомляє, що у місті тітушки б'ють машини на очах у міліції».

(УП, 27.01.2014)

Тільки коли протистояння перейшло у силову фазу, влада спромоглася віднайти зброю проти Автомайдану – масове трощення машин. Адже мирні методи протесту припиняють бути дієвими у разі застосування насильства. І хоча в Українському домі тоді збирали гроші на покриття збитків власникам авто, ми сумніваємося, що хтось отримав хоч би половину від суми завданої шкоди.

Сергій Поярков: «Автомайдан був яскравою, майже театральною частиною. Дискомфорт для владців виявився мегаефективним засобом, доведення до карикатури було найефективнішою операцією. Тетяна Чорновіл пише балончиком на паркані у Межигір'ї. Я хапаю майора міліції і питаю його: що ж це ви тут написали на паркані? Навкруги журналісти. Майор виправдовується, що не писав, сопе, червоніє. Було весело. Хоч насправді й не так вже й весело – я півтора місяці був на нелегальному становищі, не міг їздити жодною зі своїх машин, кожні кілька днів треба було міняти місце проживання. Така ж ситуація була у Руслани Лижичко і багатьох інших.

Ми були найкращі протягом двох місяців, потім прийшов „Правий сектор” із коктейлями, але до того ми були кращими. Ми були причетні до історії. А отже, я не зганьблю себе приватизацією шматочка української історії. Ми мали три місяці досить дискомфортної слави, але Автомайдан такий, який він був по суті, після втечі Януковича розійшовся займатися своїми справами. Громадський активіст не повинен відразу після революції пхатись у владу. Місія активіста більша, ніж у влади. Журналіст не може йти у владу, а депутат не може залишатися журналістом. Політик – ураженець у правах, і все, що він робить, має розглядатися критично. Бо Межигір'я Януковича і квартира Лещенка зліплені з одного лайна. Ну а останню акцію Автомайдану здійснив сам Янукович – символічно, що тікав він машиною автошляхами країни. Громадськість не знає правди про Майдан, тому що правда буває або повна, або це – неправда. Однак правду ми колись довідаємося. Багато людей має ілюзію, що ми були позбавлені вибору між добрим і поганим. Але насправді ми обирали між смертю нашої країни, втратою державності і величезними проблемами на шляху до Європи. Ми фактично обирали між швидкою смертю та довгими муками заради життя. Вибір ми зробили правильно, і жодна огидна пашинська морда не зможе дискредитувати цей вибір».

Хто керував Майданом.

Файл № 6

Настав час довідатися про головне. Хто ж насправді керував Майданом? Це дуже важливе питання, і тут ми вирішили залучити максимальну кількість свідків.

Усім відомо, що у перший день Революції, 1 грудня 2013 року, був утворений Штаб національного спротиву, який розмістився у Будинку профспілок.

Ігор Кривецький: «Спонтанної організації не буває. Завжди хтось бере на себе відповідальність. На Майдані це були політики. Рішення ухвалювали я, Тягнибок, іноді замість когось із наших був Мохник чи Кошулинський, а також Яценюк, Турчинов, Ковальчук і Кличко – по два представники від кожної опозиційної сили».

Тут ми уточнимо – парламентської опозиційної сили. Але, крім спротиву, треба було ще вирішувати купу побутових питань.

Андрій Мохник: «Майдан – це добре, а прибирати як? У Київраді за це відповідав Андрій Ботнар, він усе налагодив, усе регулярно милося, дезінфікувалося. Якби цього не було, Майдан закінчився б епідемією шлункових хвороб».

На посади комендантів будівель та відповідальних за побут – їжу, сміття, санітарні умови – партійні квоти не поширювались. Але були ще питання

безпеки – адже там, де збирається багато людей, одразу з'являються аматори легкої поживи.

Кирило Дороленко: «Нам сказали працювати на складі КМДА, там я бачив, як одні люди приносять на Майдан останні продукти, а інші намагаються це вкрати. Ми ловили злодіїв та повертали вкрадене. Майдан – це була Січ зі своїми органами безпеки, із власною контррозвідкою, це була крута структура, окрема держава. Була своя поліція. Одного разу у хлопця вкрали саксофон, і ми знайшли крадія. Тих, кого впіймали, виводили на сцену Майдану, написавши на лобі зеленкою „ВОР“. Якщо хтось грабував кабінети, нас викликали, ми були понятими, викликали міліцію, яка спершу проходила огляд нашої безпеки. Смішно було, коли прийшов директор їдальні КМДА, де ми тримали продукти, і сказав, що тут його майно. Уявляєте, нас відправили перераховувати рушники їдальні, щоб довести, що все на місці!? І мої хлопці рахували виделки та рушники, ми цілий день витратили, щоб усе порахувати і показати директору – дивися, ми нічого не вкрали, ми ж не Янукович».

До речі, щодо сцени. Саме вона стала головним організатором Майдану. Звідти звучала інформація і розпорядження, які стосувались усіх безпосередньо, а не тільки розподілених по сотнях майданівців. Тому доступ на сцену контролювався особливо. На першому віче «Марш мільйона» 8 грудня на сцені, крім лідерів парламентської опозиції, можна було побачити хіба ведучих – актора Євгена Нищука та співачку Руслану Лижичко.

Однак громадські організації, які проголошували себе «неполітичними», хотіли мати власний важіль впливу на Майдан, тому створили Громадську раду Майдану – це був радше дискусійний майданчик, ніж орган управління. Але його голос звучав дедалі гучніше. І з кожним днем росла загроза нового розколу Майдану за старою лінією напруги: «політики – неполітики».

Тому на недільному віче 15 грудня на сцену Майдану вперше були допущені безпартійні оратори – аксакали з ініціативи «Перше грудня» і публічні особи з лав творчої інтелігенції, до яких затесалися й особисто ми.

Цьому передували такі події. За кілька днів до віче нам вдалося пробитися на зустріч з Олександром Турчиновим, який тоді, як ми розуміємо, керував виконавчою гілкою влади Майдану. На цій зустрічі ми переконували, що суто політична сцена – це помилка, і що окреслився конфлікт між сценою і Майданом. Пропонували почати публічне розслідування побиття студентів та подібні наївні речі. Думаємо, що ми такі були не одні, тому у неділю на сцені розпорядники вирішили випустити пару: дати слово безпартійній інтелігенції – володарям думок різних мастей.

А наступної неділі, 22 грудня, знову було віче, і воно ухвалило резолюцію, у якій політики урочисто розкрили обійми представникам громадськості:

«Заснувати Всеукраїнське об'єднання „Майдан“, до складу якого можуть входити політичні партії, громадські організації та українські громадяни».

«Список ради є точною копією громадського комітету Майдану, що існував як його консультативний орган увесь цей місяць. Із ним радилися лідери опозиції, коли йшли на переговори з Януковичем, із ним радилися, коли приймалося рішення пікетувати Кабмін. Під час прийняття усіх рішень цей

комітет був дорадчим органом», – прокоментував список Ради ВО «Майдан» від імені політиків Юрій Луценко.

«Мені здається, що Рада ВО „Майдану“ має бути протопарламентом, який буде структурований за комісіями, у кожній із яких працюватимуть моральні авторитети й спеціалісти. У цьому парламенті повинні постійно проходити засідання», – поділився власними сподіваннями член новоспеченої Ради ВО «Майдан» громадський діяч Ігор Луценко.

Рішення про створення ВО «Майдан» тоді публічно майже не критикували, біля пунктів запису до новоствореної організації вишикувалися черги, бо зі сцени пообіцяли, що всі отримають посвідчення учасників Майдану. А наш народ любить різноманітні посвідки. Проте далеко не всі були у захваті від цієї ініціативи.

Андрій Мохник: «Постало питання: якщо є Майдан, то має бути координаційний орган. Створили Раду Майдану. Туди ввійшли також ті, що оголошували себе „без політики“, а тепер стали нардепами. Після загальних рішень Віча та після перемовин із владою Рада визначала більш докладно, що і як робити далі. Це стосувалося, зокрема, й перемовин із західними політиками. Майдан на цих зустрічах завжди представляли голови трьох опозиційних фракцій. Більшість активістів Ради Майдану орієнтувалися на Турчинова з Яценюком. На їхньому боці грали дві партії та громадські активісти».

Ігор Кривецький: «Раду Майдану створили за пропозицією Турчинова, він казав: громадські діячі невдоволені і теж хочуть впливати на рішення, давайте їх візьмемо. Але насправді це був просто випуск пари. Бо вирішувати – це означає вкладати сили і гроші. У нас купа людей, усіх треба годувати. А вони тільки палиці в колеса сунули».

І таке свідчення дає привід розібратись із фінансами на Майдані.

Сайт «Український інтерес» підрахував, що на Майдані з'їли 65 тон ковбаси та 188 тисяч буханок хліба, запивши все це п'ятьма з половиною мільйонами пакетиків чаю та півмільйоном упаковок розчинної кави. Складно сказати, наскільки ці підрахунки відповідають реальності, але не викликає сумніву те, що грошей і продуктів, які приносили люди, насправді не вистачило б на всі потреби.

Ігор Кривецький: «Була домовленість, що коли хтось приносить гроші, їх складають у загальний котел, а потім ми вже додаємо до потрібного. Грошей, що кидали у скриньки, не вистачало. Крім них, більше шести мільйонів доларів витратили ми. Ми з партнерами домовилися, що фінансуємо пропорційно голосам, які маємо в Раді. Я особисто дав більше двох мільйонів доларів. Гроші несли готівкою. Гривнями. Майдан збирав щось, потім уже сідали і рахували, скільки ще потрібно. Від кожної партії була людина, яка рахувала, коменданти збирали потреби. Щотижня ми приносили гроші, просто із собою. Невеликими сумами. Ящиків з-під ксероксів не було, суми були не ті, бо долар тоді був по 8. Два мільйони – це тоді було лише шістнадцять мільйонів гривень. Але на сам Майдан не треба було носити всі гроші. Частково ми привозили їх до офісу „Батьківщини“ на Турівській. Якщо за їжу платити – давали фірмам. Звітності не було, всім вірили на слово, бо не хотіли, щоб люди мали проблеми від державних структур за те, що допомагають Революції».

Тобто виходить, що фінансування потреб Майдану здійснювалося централізовано і що штаб оперував здебільшого готівкою. Це не дивно, бо з безготівкою зрештою влада розібралась у свій спосіб.

«У рамках розгляду позову Федерації профспілок судом арештовані банківські рахунки, на яких збиралися кошти для Євромайдану й Автомайдану».

(УП, 26.10.2014)

До речі, попри довіру та відсутність формальної звітності, ми знайшли у пресі публічні рапорти про фінанси Майдану.

«Менш ніж за місяць Євромайдан зібрав три мільйони гривень пожертв. Про це пише KyivPost, чий підрахунок ґрунтується на даних штабу Майдану... Більшість пожертв надходять з України, хоча невелика частина грошей перераховується і з-за кордону. Так, українці, що живуть в інших державах, перерахували на потреби Євромайдану 95 тис. грн. Громадський сектор Євромайдану за перші 12 днів протесту зібрав 600 тис. грн. Потім збір коштів почав проводитися біля Будинку профспілок, де зараз знаходиться штаб руху. У середньому там отримують від 100 до 500 тис. грн. пожертв на день. Ще одним джерелом фінансування є проект „Спільнокошт“ на Big Idea. Він уже приніс руху більше 235 тис. грн. Небайдужі також приносять величезну кількість корисних речей, зокрема їжі. Кухні Майдану збирають тонни продуктів. Крім того, одна кухня може за день отримати 6 тис. грн. готівкою. Лівова частка коштів іде саме на продукти харчування. Так, за перші дев'ять днів Будинку профспілок витратив 230 тис. грн. на їжу та 10 тис. грн. на воду. Витрати на обігрів можуть досягати більше 8,5 тис. грн. Крім того, протестувальники закупили ковдр і одягу більш ніж на 50 тис. грн. Як повідомлялося, рішення про витрачання коштів на суму більше 1 000 грн. приймає оргкомітет Громадського сектору Євромайдану. Вся звітність про витрачені кошти прозора, відзначають активісти».

(УП, 13.01.2014)

«У середньому на потреби Майдану небайдужі жертвують від 180 000 до 350 000 гривень, максимальну суму зі скриньок забирали 22 чи 23 січня – 748 000 гривень. Про це розповіли „Форбсу“ у фінансовій службі Майдану, за яку відповідає комендант Будинку профспілок Степан Кубів».

(УП, 17.02.2014)

Звісно, у фінансовій частині ніколи не буває безхмарно, тому попри довіру виникали і конфліктні ситуації. Зокрема, із депутатом – фінансистом «Батьківщини» Миколою Мартиненком.

Ігор Кривецький: «Раптом викотили рахунок за сцену. Мартиненко і Ко виставляли сцену на Майдан за 26 тисяч доларів на день. Я кажу: ви здуріли? Передзвонив фахівцям, питаю: скільки коштує сцена? За 10 днів уже заплатили 260 тисяч. А вони кажуть, що вся сцена стільки коштує разом з екраном та іншим. Я витратив своїх 250 тисяч, ми поставили сцену безкоштовно, спеціалізована фірма брала тільки за обслуговування, щоб заплатити професіоналам».

Це, напевне, наймасштабніший випадок, скажемо м'яко, неоптимальних витрат на Майдані. Переконані, що були й інші, але все одно рівень відкритості і взаємної довіри у фінансових питаннях вражає.

Але все, що ми дослідили вище, стосується лише основних фінансових потоків, які розподілялися централізовано. Бо, крім Ради ВО «Майдан», на Майдані діяли й інші, значно менш масштабні, але цілком самоорганізовані координаційні органи та окремі сили. Так, «Спільна справа» збирала кошти та вела діяльність окремо, Громадська рада Майдану намагалась узгодити дії активістів, які позиціонували себе поза політикою – за це їм усім перепадало зі сцени та в Інтернеті, і слова «провокатори» та «проект Банкової» щодо них вживалися замість «добрий день». Особисто нам, крім того, довелося брати участь принаймні у двох ініціативах, які збирали експертів та інтелектуалів, щоб вирішити питання стратегії, до яких під час Революції рідко доходять руки.

А головне – паралельно зі столичним у десятках міст і містечок діяли власні Майдани, які були цілком поза цією системою керівництва та фінансування. Майдани в Україні фінансувались і діяли цілком автономно й об'єднувались лише спільною ідеєю та, звісно, прикладом найбільшого – столичного плацдарму Революції.

Саме на київському Майдані стали помітні переваги організованих, об'єднаних спільною ідеологією політичних сил над партіями, які насправді є просто виборчими проектами. Головним козирем перших стала організованість і дисципліна.

Ігор Кривецький: «Майдан треба було тримати цілодобово. Ми мали 1,5 – 2 тисячі людей уночі – Київрада, Профспілки, Палац Свободи. Зранку всі шикуються. Іноді доводилося допомагати людьми союзникам, які не могли організувати своїх прихильників. На всі сотні Самооборони виділялися кошти з казни Майдану – за винятком сотень „Свободи“».

Згадуємо свою розмову на Майдані з одним із депутатів місцевих рад від «Батьківщини». «От я не розумію, – казав він обурено. – „Батьківщина“ має більше десяти тисяч депутатів усіх рівнів! Чому б їх не звести сюди, щоб вони постояли на Майдані?». Нас таке питання здивувало: «А чому вони самі не можуть приїхати?». «Тобто?» – не зрозумів депутат. «Тобто взяти квитки на потяг, сісти та приїхати. Вони користувалися брендом партії, щоб пройти у владу, вони під її дахом вирішують свої питання і не можуть витратити кілька днів і кілька гривень, коли партії потрібна допомога?». Він розгубився: «А я про це якось не подумав». «Давайте згадаємо суд над

Тимошенко, — не зупинялися ми. — Якби тоді всі ці депутати приїхали попід Печерський суд, як ви гадаєте, вони б змогли відбити Юлю?» — «Напевно». — «У тому ж і річ. І Юля ішла на суд під пісні політтехнологів про те, яка у неї потужна партія, а потім визирнула у вікно і побачила там кількасот людей». — «І те правда».

А проте співіснування на Майдані різних політичних сил не могло не викликати суперечок.

Олег Тягнибок: «„Свободу“ постійно шантажували: якщо ви не зробите того й того, всі знатимуть, що ви завалили Майдан. Нам постійно формували імідж провокаторів, мало не агентів Кремля, а тут і доказова база: „Свобода“ ніби відмовилася щось робити. А пам'ятник Леніну? Як вони верещали, що цього не можна робити, бо це зупинить Майдан! Історія Майдану — це правильні кроки „Свободи“, які не сприймалися, критикувалися, а потім виявлялося, що це сприяло перемозі Революції. Нас настільки зацьковували, що наприкінці ми волею долі потрапили у ту кашу і стали одним з її інгредієнтів. Тому ми іноді вимушені були робити не те, що вважали за потрібне, а те, що погодили на Раді Майдану з політичними партнерами».

«У Києві на бульварі Тараса Шевченка знесли пам'ятник Володимирі Леніну».

(УП, 08.12.2013)

Сьогодні, коли Україною пройшов «ленінопад» та декомунізація, складно повірити, що повалення Леніна 8 грудня викликало таку напругу у навколополітичному середовищі. Втім, більше про це знають самі виконавці акції.

Андрій Мохник: «Технічно повалення забезпечував Гелевей — він у 2012-му відповідав за технічне забезпечення знесення паркану навколо Ради, і от тепер — Леніна. Ініціативно Леніними займався Мірошниченко, він у 2013 році валив їх по всій Україні регулярно, мало не щотижня. Тоді й відпрацьовували технологію, як це швидко добре та якісно робити. Гелевей привіз лебідки, троси, врахували помилки 1 грудня, коли акція не вдалася, стали по периметру у три ряди, зачепили. Один автобус ментів стояв на протилежному боці бульвару, то я, Кізін і Махніцький пішли „вантажити“ командира, бо він хотів дзвонити викликати підкріплення».

Організатори повалення Леніна мали дуже серйозний козир — операцію прикривав віце-спікер парламенту Руслан Кошулинський.

Руслан Кошулинський: «Коли ми зносили пам'ятник Леніну, докладно розписали функції. Я на машині патрулював, об'їздив навколо — якби під'їздили менти, мав зупинитись і своїм посвідченням їх максимально затримати. Це ж була вже друга спроба. Наші партнери не вміли так працювати, ми їх не повідомили, знали, що буде крик. Ленін гранітний і ми не знали, куди він упаде, а знизу метро. Треба було зрозуміти, яким інструментом, уперед чи назад, усе обрахувати. Мірошниченко, Мохник буквально тримали за руку

мента з рацією, якби він вирвався і викликав підмогу, я мав зупиняти і дати гандикап часу нашим».

Але удар об землю пам'ятника на Бессарабці несподівано спричинив обвал не у метро, а у головах по обидва боки барикад.

«Співачка і натхненниця Євромайдану Руслана Лижичко засуджує знесення пам'ятника Володимиру Леніну у Києві як акт вандалізму. „Ми не хочемо, щоб Творча Революція перетворилась у погроми“, – написала вона у своєму блозі на „Українській правді“».

(УП, 08.12.2013)

В унісон із нею відгукнулася протилежна сторона – Кабмін, вустами прес-секретаря прем'єр-міністра Азарова Віталія Лук'яненка: «Війна з пам'ятниками – це завжди варварство».

А лідер Компартії України Петро Симоненко розвинув думку: «Руйнування пам'ятника Леніну в Києві – це не просто акт вандалізму. Це свідчення того, що основною метою організаторів та натхненників нинішніх протестних акцій є не боротьба за європейські цінності, а розпалювання ненависті, залякування незгодних, руйнування державності України будь-якими способами. Аж до її територіального розділу».

Пригадаймо, що співачка Руслана була ведучою Євромайдану у листопаді під стелою і запам'яталась як борець із кричалкою «Хто не скаче, той – москаль», якою попервах розважалося студентство.

Андрій Мохник: «Руслана навіть намагалася поставити на голосування питання: чи можна вітатися „Слава Україні!“? Коли ми повісили на КМДА Бандеру, наразилися на скандал від союзників: це – Євромайдан, а не націоналістична акція. І 8 грудня, коли завалили Леніна, Тягнибок мусив на прес-конференції віджартуватися про безглузде самогубство. Лише після схвалення акції Сікорським та іншими західними дипломатами у союзників відлягло від серця».

«Олег Тягнибок про падіння Леніна на Бессарабці заявив: „Яке безглузде самогубство!:)“».

(УП, 08.12.2013)

«Глава МЗС Польщі Радослав Сікорський схвалив знесення пам'ятника Леніну в столиці України. „Хтось може сказати! що це не дипломатично, але я вважаю, що Ленін був одним із найкривавіших тиранів ХХ століття і особисто радий, що чергова європейська столиця не має його пам'ятника“, – сказав Сікорський».

(УП, 08.12.2013)

З усього почутого ми з вами можемо зробити висновок, що керування, як і фінансування та ідеологія, Майдану не були зосереджені в одних руках. У кожному секторі були свої лідери, думки яких інколи дуже різнилися від думок партнерів. Не така вже й нова ситуація, правда ж? Але попри різні думки українці цього разу зуміли не розсваритись і зберегти єдність.

Можливо, саме тому Майдан завершився перемогою?

Кому завадив Форум Євромайданів.

Файл № 7

На час Нового року та Коляди зупиняється все – робота, політика і навіть Революція. Така вже українська традиція. Сцена Майдану стала центром усіх святкувань – тут був і Зірковий вертеп, і концерт, і рекорд із масового співу «Ще не вмерла Україна». Протистояння з владою взяло паузу, навіть провладна альтернатива Майдану – Антимайдан згорнув свій табір, щоб поїхати додому.

А проте у будні на барикадах залишалося все менше людей, і на регулярні недільні віча кияни ходили все менш охоче – а що його товкти воду в ступі? Ми пам'ятаємо відчуття безнадії, яке вирувало тоді у повітрі. Дехто навіть усерйоз пропонував розійтися по домівках. Це був глухий кут.

Ігор Кривецький: «Декілька разів були пропозиції від партнерів розпустити Майдан, – припинити фінансування і забрати своїх людей, щоб решта самі розійшлися. Тобто повторити Мовний майдан. Ми кажемо: наші люди стоять не за гроші, а за майбутнє країни, і тому не розійдуться».

У ті дні у нас народився афоризм: «в Україні Майдан може зібрати тільки влада, а розпустити – тільки опозиція». Глухий кут у розвитку Революції відчували всі. І раптом у Харкові вирішили зібрати Форум Євромайданів. Одним із його ініціаторів став культовий український поет, харків'янин Сергій Жадан.

Сергій Жадан: «Наприкінці грудня виникла ідея Форуму Євромайданів. Ідея дуже вчасна, як на мене. Зібрати активістів з усіх Майданів».

Особисто ми регулярно обговорювали тоді проблеми Майдану в одному з експертних кіл, і на той момент теж дійшли схожого висновку – потрібен регіональний розвиток. Але ми міркували у звичному для киянина річищі –

хай до столичного Майдану завітають представники всіх регіональних, і тут, на сцені, разом, урочисто... І раптом Харків.

Однак експертні середовища тим і відрізняються від суто політичних, що готові сприймати чужі ідеї.

До організації Форуму ми мали безпосередній стосунок, тому можемо свідчити, що за його лаштунками не ховалася жодна політична і навіть громадська організація. Люди, які виходили на Майдан у різних містах і навіть селах України, потребували спільних дій – не все ж зазирати до рота Раді ВО «Майдан», тим більше, що звідти не лунало нічого годяшого для регіонального розвитку. Але насправді Революція не обмежувалася Києвом, вона зібрала під свої прапори всі місцеві еліти, які хотіли зрозуміти, що робити далі. Ні, не завтра. І навіть не післязавтра. Стояло питання: що робити після перемоги Майдану, звісно, окрім того, що на перевиборах проголосувати за правильних кандидатів. Бо всі пам'ятали 2004-й і не хотіли повторювати той сумний досвід.

Форум Євромайданів не мав грошей на організацію, але хотів, щоб до Харкова приїхали активісти звідусіль. Власним коштом. Без централізованого звезення і добохів. Особисто ми знали, що це можливо – адже саме так у 2007-му організували збори «Україна – зона культурного лиха». Політики не здатні були зрозуміти такого підходу в принципі. Пізніше на київському засіданні Форуму Юрій Луценко особисто опитував учасників щодо того, хто сплатив їм дорогу, і ніяк не міг повірити, що вони приїхали власним коштом.

Форум Євромайданів у Харкові став результатом великої роботи передусім харківського Майдану, який до того ж працював над з'їздом у напівпідпільний спосіб. Адже місцева влада дуже стривожилася такою подією.

Сергій Жадан: «Відбувся Форум, який показав, що події переходять на інший рівень. Вперше ми у Харкові побачили „тітушок“, відчували жорсткий тиск влади. Вперше з'явився на поверхні „Оплот“ – їхній лідер Жилін особисто приїздив, із Соболевим у них була сутичка біля клубу „Інді“. Тоді ж хлопцю із нашої охорони вибили око, ми зібрали гроші – вперше збирали комусь на допомогу, це була перша жертва „тітушок“. Бо до Форуму їх у Харкові не було».

На честь делегатів Форуму вздовж проспекту вишикували бюджетників із плакатами та гаслами проти Євромайдану. Відолашні тітоньки мерзли та мокли під дощем, а ми дивились у вікно автобуса і не вірили, що це все – на нашу честь. У Харкові оголосили тотальну мобілізацію задля того, щоб зупинити дві сотні делегатів Форуму.

Сергій Жадан: «Проти нас зганяли людей. Стадо бюджетників ганяли за нами вулицями, і це було страшенно сумно. Спочатку ми поїхали в автотранспортний технікум, де домовились про зал. Місце тримали у таємниці, але, коли зібралися, начальнику подзвонили, аби нас не пускав. Тоді поїхали до однієї церкви, нас туди спочатку пустили, але проводити засідання можливості не було. І тільки владика Ісиченко погодився пустити. Потім „тітушки“ атакували цю церкву – символічно, як на мене».

Справді, відкриття Форуму відбувалось у Свято-Дмитрівській церкві УАПЦ на тлі штурму «тітушками» головного входу. На Форумі зібралися дві сотні людей із двох десятків українських Євромайданів. Після засідання ми пройшлися колоною вулицями Харкова під кримськотатарським та українським прапорами — саме так, першим несли кримськотатарський, бо в нього держак був кращим. Кримськотатарська делегація виглядала тоді дуже колоритно.

Рустем Аблятіф: «Зателефонував Рефат-ага [Чубаров], сказав, що ми посилаємо молодь і просимо, щоб ти поїхав як дядько з ними від імені Меджлісу. І ми поїхали втрьох. Питаю хлопців: а ви прапори берете? Беремо, але немає вудки. Ну в мене була вудка з часів Помаранчевої революції. Ідемо на харківський потяг із вудкою, на мене всі люди дивляться».

Пам'ятаємо, як у церкві, коли всі чекали, поки вирішиться питання, де проводити засідання, трое кримців почали творити намаз. Для більшості з нас це стало просто вибухом, виходом в іншу реальність. Бо ми раптом побачили: люди наші, але інші. Інші, але наші.

Рустем Аблятіф: «Від Харкова у мене залишилися позитивні спогади і гарні враження. Попри ті негаразди. Я побачив, як ситуація відрізняється від кримської: ми там спокійно проводимо акції — ну, хіба прийдуть, покричать. Пам'ятаю, здивувався — так впадали в око ці „тітушки“, вони що, в одному магазині одягаються? Бюджетники вздовж проспекту під дощем із плакатами. Ідемо у хвості колони і чуємо, що бюджетники отримали сигнал, що можна закінчувати. І вони, радісні, тікають».

Автомайдан теж узяв участь у Форумі, сплутавши карти харківській міліції.

Іван Філіпович: «Від Автомайдану відокремилася група, яка їздила Україною. Ми поїхали у Дніпро, Запоріжжя, а потім на Форум Євромайданів до Харкова. У Дніпрі були на мітингу, у Запоріжжі поїздили містом, там усе було спокійно щодо нас, а от до Харкова ми потрапили у день Форуму Євромайданів. Ми приїхали без широких анонсів і трохи поламали плани міліції, бо вони не могли зрозуміти, що відбувається: десь у них відкривається Форум, а тут раптом з'являються машини з майданівськими прапорами і починають їздити містом. За нами одразу приставили хвіст. У Харкові в мене є товариш, який має хостел, і ми домовилися, що переночуємо там за символічну ціну, просто щоб персоналу щось заплатити за роботу. Ми якраз пікетували харківський торговельний центр „Караван“, коли товариш приїхав і каже: подзвонив із міліції приятель, він там заступником управління, сказав, щоб я нікого у себе не розміщував і щоб ви сьогодні їхали з Харкова. Хтось стуканув чи його прослуховували. Ми зрозуміли і, щоб не підставляти його, поїхали на Полтаву. Там однією із головних активісток була художниця Юлія Петушинська, батько якої, комуніст, приходив на Майдан і вони там сварилися. Вона хлопців наших розмістила. Наступного дня був мітинг, ми виступали. Метрів за 40 від сцени стояли менти, я сказав, що, коли був молодим, служив у ВВ, захищав спокій батьків цих хлопців від зеків, а тепер вони зека захищають від мене. Світ перевернувся».

За два дні роботи Форуму у Харкові ми з колегами мали багато пригод — і блукання містом в оточенні «тітушок», і сутички із застосуванням газу, і мітинги бюджетників, і блокування автомобілями, й обкидування яйцями, і автобуси-глушилки з радянською музикою, і напад на книгарню — як то

кажуть, до кольору, до вибору. Але найбільше враження, безперечно, справив штурм Свято-Дмитрівського храму УАПЦ, який надав свою трапезну під засідання.

«Будівлю Свято-Дмитрівського храму в Харкові, де проходить Всеукраїнський форум Євромайданів, штурмували невідомі в масках».

(УП, 11.01.2014)

Рустем Аблятіф: «Для мене як для релігійної людини це був шок. Як можна напасти на Храм? Я не можу уявити навіть найбільш пропащого мусульманина, який міг би зробити наругу над будь-яким храмом! Це означає, що у людей просто немає моральних бар'єрів. Які б не були у нас п'яниці – напасти на Божий Храм!? Неважливо який – це ж Божий Храм!»

Форум Євромайданів проводився зовсім не як парадний захід. Його задачею було встановити горизонтальні зв'язки між Майданами, налагодити співпрацю, виробити єдину стратегію як на час Революції, так і після її перемоги, бо всі делегати розуміли, що зміна влади – це не кінець, а лише початок роботи.

Сергій Жадан: «Досі шкодую, що далі не зайнялися цією справою, із цього могло вийти щось хороше. У Києві за тиждень уже почались інші події. Із Форуму майже ніхто не пішов у політику, це були не політики, а справжні громадські активісти. Все робили без копійки грошей. У Харкові Кернес був царем і богом, але не зміг розігнати Форум – попри Жиліна, попри зігнаний натовп. А з іншого боку: як так – без партактиву? Ми наступили на ногу всім».

І справді, наші збори у Харкові несподівано викликали негативну реакцію у колах керівництва Майдану. На наш подив, виявилось, що проти нас були всі.

«Влада хоче використати Всеукраїнський форум Євромайданів у Харкові для переформатування протестного руху в Україні. Про це на брифінгу у прес-центрі в Штабі національного спротиву заявив член Ради ВО „Майдан“ Зорян Шкіряк. Коментуючи проведення зібрання у Харкові, Шкіряк повідомив, що з достовірних джерел з Адміністрації Президента було отримано інформацію про темники, які влада на чолі з Президентом Віктором Януковичем буде намагатися просунути на зазначеному Форумі.

За його словами, це, зокрема, проект резолюції, яку буде ухвалено на Форумі у Харкові, до якої включено шість пунктів, „які яскраво свідчать про наміри Януковича реалізувати план розколу українського суспільства, подальшого збурення та розколу Майдану“».

(УП, 11.01.2014)

Звісно, ми усвідомлюємо, що Шкіряк — постать, м'яко кажучи, несамоствільна, що його використовують тоді, коли треба озвучити дуже сумнівні тези у режимі «свисти, Ваньку, ти дурніший». Але збурення, яке виникло навколо Форуму, яскраво свідчило, що політики бояться конкуренції і тому будь-яку ініціативу знизу намагаються задавити у зародку.

Крім того, варто зафіксувати, що ще в середині січня 2014-го року керівництво столичного Майдану не бачило ролі регіонів у революційних процесах і наївно вважало, що все вирішується виключно у Києві.

Європа нам допоможе?

Файл № 8

Міф про те, що Європа й Америка нам допоможуть, витав на Майдані з першого дня. Але, читаючи тодішні інформаційні повідомлення, на жаль, бачиш зовсім іншу картину.

«Посли ЄС та США засуджують напад на адміністративні будівлі під час демонстрацій у Києві в неділю і закликають до проведення мирних акцій протесту. Про це сказано у спільній заяві посла ЄС в Україні Яна Томбінського і посла США Джеффри Пайетта. „Ми засуджуємо сьогодні насильство на вулиці Банковій і напад на громадські будівлі, а також закликаємо всі сторони уникати конфронтації“, — сказано в повідомленні».

(УП, 01.12.2013)

І це, зверніть увагу, 1 грудня, самий початок, другий день після побиття студентів на Майдані.

Руслан Кошулинський: «Під час Майдану взаємини з амбасадорами були для нас гальмом. Нас постійно стримували. Навіть коли Янукович летів до Китаю після Вільнюса, вони криком кричали: не робіть нічого, він може сісти в Росії і щось там підписати!».

Однак міжнародні стосунки радикальної опозиції та західних послів мають значно глибшу історію.

Олег Тягнибок: «До „Свободи“ вони були обережними завжди, з нами почали говорити, коли ми зайшли у парламент. Під час кожної зустрічі з послами обговорювалися питання: чи ми антисеміти, як ставимося до ЛГБТ і таке інше. Наша оцінка політичної ситуації нікого не цікавила. Потім уже ми

сприймали це іронічно. Але посол Ізраїлю сказав мені фразу, яку я ніколи не забуду. Якось він запросив і почав „вантажити“, а я кажу: про який антисемітизм ви говорите? Хіба є погроми? У чому ви нас звинувачуєте? Якщо у тому, що я на горі Яворині нібито щось сказав, то маю 9 рішень судів, які спростовують безпідставні звинувачення щодо мене. Якщо ви кажете про демократичні цінності, то рішення суду має щось для вас означати? У чому ви нас звинувачуєте? У Львові 20 років була демократична ліберальна влада, яка не могла вирішити питання із музеєм на вулиці Менделєєва. Єврейська громада Львова билася, щоб їм дали квартиру, де жила мистецтвознавець Фаїна Петрякова, під музей. А прийшли „фашисти“, „антисеміти“ зі „Свободи“ і вирішили це питання. Коли прийшов наш міський голова у Тернополі, то вперше за 20 років дали приміщення під культурне єврейське товариство за 1 гривню. Чому ви не згадуєте, що в Івано-Франківську відкрили меморіальну таблицю лікарю УПА єврею? Це ж „Свобода“ зробила. Чому ви не дякуєте? І він сказав: „Оказанная услуга уже не является услугой!“».

Проте, крім ідеології, послів не в останню чергу цікавили й економічні питання.

Андрій Мохник: «Американців дуже цікавив сланцевий газ. Позиція „Свободи“ у цьому питанні: ми за диверсифікацію, але не за рахунок мешканців тих територій. Ми ставили питання екологічних наслідків та участі громади у розподілі прибутків. „Свободі“ тоді вдалося в угоді про розподіл продукції з компанією „Шеврон“ домогтися участі місцевих громад та екологічного моніторингу, чого не було в угоді з „Шеллом“ на території Харківщини, Донеччини. Зрозуміло, що західні компанії спочатку домовилися з Кабміном, Кабмін почав тиснути, але говорити з місцевими радами все одно доводилось, а у нас там депутати.

Після виборів 2012 року Пайетт, посол США, зустрічався з головою нашої фракції, розповідав, що йому „Шеврон“ не чужий, поряд із традиційною темою антисемітизму та радикальних дій він багато говорив про сланцевий газ. Коли вже був міністром, я приїхав до Америки – першим, хто зі мною привітався, був представник „Шеврона“».

Руслан Кошулинський, за посадою другого віце-спікера, відповідав за міжнародні зв'язки Верховної Ради.

Руслан Кошулинський: «Зовнішні стосунки у Раді – це переважно церемоніал. Але я міг комунікувати з багатьма, я навчався, а з іншого боку, я жодного разу не перетнувся з Януковичем на церемоніалах, вони нас навмисне розводили. За два роки жодного разу. У міжнародних аспектах я намагався нівелювати сформований негативний образ „Свободи“. Я максимально спілкувався з послами. Якщо робив якийсь законопроект – наприклад, щодо нацменшин – вивчав досвід зарубіжжя, законопроект перекладав і давав амбасадорам. Посол Словаччини якось сказав: якби не те, що знаю, що це ви писали, я би подумав, що тут присутня рука угорців. Законопроект про захист тварин – це щось надзвичайне. Як „фашисти“, „нацисти“, „ксенофоби“ роблять закон про захист тварин? Навіть швейцарці його у себе публікували. Після цього у мене з багатьма дипломатами добрі стосунки».

Банкова теж не сиділа склавши руки і ще задовго до Революції намагалася «розвести» міжнародну спільноту так само, як і українських громадян.

Руслан Кошулинський: «Було звернення депутатів ВР до Сейму щодо подій на Волині. Регіонали та комуністи закликали їх засудити Волинь. Тоді я зрозумів, яким буде механізм. Річ у тім, що поляки отримували багато допомоги, щоб повернути Україну до Європи, вони були найбільшим двигуном, і ще за Ющенка отримали через це назву „адвокат“. І ось тут через „фашистів“ у парламенті зривається євроінтеграція. Коли щось станеться – одразу показуємо, хто винен. Вони розробили політтехнологічний прийом: оголосити нас страшним витвором націоналізму, що страшнішого немає, і скрізь це затягували. Близьким до них середовищам навіть було замовлено тезу: Україна не може йти до Європи з Бандерою, її Грицак озвучував. І у цій ситуації вони дають звернення до Польщі про Волинь. Якою буде наша реакція? Така точно схема працювала на Майдані – один в один».

Зрозуміло, що це – маніпуляція. Але її треба враховувати у нашій з вами оцінці тодішньої ситуації.

Андрій Мохник: «Тема Волині піднімалася влітку 2013-го, ми висловили свій протест, але не в тих формах, що вони сподівалися. Ми реагували стримано, без бійок, бо попереду маячив Вільнюс, і ми не хотіли, щоб Польща зреагувала, а нас зробили винними у непідписанні угоди про асоціацію».

Складається враження, що клан Януковича дуже успішно маніпулював думкою європейської спільноти. Однак не всієї. Існували й тверезі політики.

«Розкритикував політику Брюсселя стосовно України посередник Євросоюзу Олександр Квасньєвський. Він звинуватив ЄС у наївності і недооцінці рішучості Путіна протистояти угоді про асоціацію між ЄС і Україною».

(DW, 08.12.2013)

Проте офіційна позиція ЄС та США залишалась абсолютно нейтральною до українських подій. І для цього були реальні підстави.

Руслан Кошулинський: «Американці вичікували. Вони активно моніторили, бо мали власні наміри – передусім сланцевий газ. На території України два великих родовища – на Сході: Харків – Донецьк – Луганськ та на Заході: Львів – Тернопіль – Франківськ. Плюс поруч Румунія та Польща зі своїми запасами. Це був великий американський проект. Вони дивилися на все прагматично. У той час Україна була сферою впливу Росії, й американці розуміли: якщо, наприклад, у Мексиці з'явиться Росія, як вони мають реагувати? Тому й до антиянуковичівського Майдану ставилися скептично. При владі там були демократи. Їхня дипломатія стосовно України традиційно є слабшою за республіканців. Наприклад, останні кілограми збагаченого урану Янукович віддав американцям через Хілларі Клінтон тільки за одне – за фотографію з Обамою. І цей уран фізично поїхав до Росії. Його віддали просто так. Останній матеріал, з якого можна було зробити ядерну зброю. Янукович тоді отримав індульгенцію, бо виконував антиядерну програму. Він передав державну власність безкоштовно – за фото з Обамою, за потиск руки. Отже, у них ці взаємини були. Наскільки Янукович використовував це, не знаю, але взаємини були».

Таку важливу інформацію варто перевірити. І ми досить легко знайшли підтвердження.

«Україна відмовиться від близько 90 кг збагаченого урану, якого цілком вистачає для створення ядерної зброї. Про таку ініціативу заявив Президент Віктор Янукович під час зустрічі з президентом США Бараком Обамою у Вашингтоні, повідомляє прес-служба Януковича. У спільній заяві глав держав, яку оприлюднили за результатами зустрічі, зазначено, що Обама позитивно оцінює рішення України позбавитись усіх запасів високозбагаченого урану в обмін на технічну і фінансову допомогу у цьому питанні».

(Економічна правда, 13.04.2010)

Постає питання: а чи могли США вплинути на Януковича? Якими могли бути ці механізми?

Руслан Кошулинський: «Дипломати зустрічалися з Януковичем і висловлювали йому свою позицію: чому не дотримуються демократичних прав громадян, і як він може таке робити, підписуючи Асоціацію з ЄС – а це кредитування МВФ, ЄБРР? Частина оточення Януковича перевела бізнес до Європи. Вони натякали: а як же з легалізацією, ви ж хочете, щоб діти ваші жили у нас? І оточення Януковича частково піддавалось. У Вільнюсі за годину до підписання вони були певні, що підпише. Бо до кінця ніхто не знав. Міністр МЗС за два дні до підписання зовсім не орієнтувався. Він боявся підійти до Януковича. Йому казали: підійди запитай. А він: ви дурні? Хай ближні запитують. Не хотів нарватися на удар у прямому сенсі. А Янукович вагався. Бо оточення вже свої кошти повивозило до Європи, а там антикорупційне законодавство. Вони мали негативні моменти співпраці – великий проект екологічних грошей, які забрали Ключєви, Крітська сонячна електростанція, усе це європейці запам'ятали. І це єдиний можливий чинник, який вони могли застосувати. І то, не напряду до Януковича, а до частини його оточення, яке не хотіло Росії, а бачило Європу-Америку, саме через них намагалися діяти європейці, бо напряду до Януковича ніхто не потрапляв».

Ба навіть ці механізми не спрацювали.

Олег Рибачук: «Яскравий спогад про зустріч у посольстві Польщі. Там були Сікорський, Карл Більд. Розмова була відверта. Я говорив про санкції. Зі мною важко сперечатися про санкції, я працював у міжнародній економіці. У 2004-му я зустрічався з Олбрайт і сказав їй про персоніфіковані заборони на в'їзд та закордонні рахунки, що є їхнім слабким місцем. Існує тисяча способів послати сигнал, що твої чесно вкрадені гроші починають нас цікавити. Олбрайт тоді ментально це зрозуміла. Європейці ж починають: у нас немає повноважень. Типовий приклад – Ключєв, одіозна постать. Щодо Ключєва у мене була зустріч із послом Австрії. Питаю: як ви можете тримати у своїх банках рахунки наших відверто корумпованих політиків? А Ключєв тоді в уряді займався євроінтеграцією і виник скандал, у європейських колах дуже відомий. Бо Ключєв практично перегнав європейські гроші на свою

компанію в Австрії. Ті гроші, що нам давали як європейську допомогу. Ключев був віце-прем'єром, очолював якийсь там інвестиційний комітет, оцей комітет і проголосував, що потрібна фірма „чесно“ виграла якийсь конкурс. І гроші одразу пішли на рахунок фірми в Австрії, якою керував зять Ключева. А я ж знав, що у Європі є директива про боротьбу з відмиванням брудних коштів. І якщо ви маєте рахунок у банку, то раз на рік заповнюєте анкету, в якій вказуєте, чи не маєте родичів у владних структурах і таке інше. Отож я мав пряме запитання до посла Австрії: чи зять Ключева, який керує фірмою, вказав, що в Україні його тесть – це політична персона, яка ухвалює рішення? Бо якщо він цього не зробив – згідно з директивою ЄС це кримінал. Якщо зробив – керівництво банку мало контролювати надходження грошей. Бо такий закон.

Я у розмовах із міністрами закордонних справ вимагав санкцій. Бо це ж усе мої товариші – Сікорський, Томбінський. А вони казали, що неможливо. Я тоді всім пояснював, практично мантру склав: що Янукович ідеально підходить як приклад, щоб показати злодюжкам на колишньому радянському терені, що буває, якщо крадеш гроші і поводишся занадто нахабно. Бо Бацька занадто дрібний, крім того, він не вкладав гроші за кордоном. Путін – завеликий. Янукович – якраз. У відповідь: цього не можна робити, це його зажене в лоно Москви. Казали, що немає механізмів – я знав, що це неправда, що механізми є. Позиція у закордонних міністрів, які виступали переговорщиками, була такою: треба домовитися, піти на перевибори. Але слова „санкції“ вони не хотіли чути категорично, фінансисти активно намагалися довести мені, що це неможливо. Пам'ятаю дуже добре, що сказав у відповідь: це призведе до крові, і санкції будуть тоді, коли вже будуть жертви. Так воно і сталося».

Підтвердження цим словам можна також легко знайти в інформаційних повідомленнях.

«Вимога відставки Президента України – це політична помилка, тому що Президент є тією людиною, яка приймає рішення про створення коаліційного уряду або про підписання угоди про асоціацію». (09.12.2013, голова МЗС Польщі Радослав Сікорський).

І ця позиція не була абстрактною. Вона визначала реакцію європейських дипломатів на події в Україні від 2010 року.

Олег Тягнибок: «Коли у квітні 2013-го більшість Верховної Ради забарикадувалася на Банковій, Томбінський зібрав усіх послів, і представники опозиції почали їм аргументувати, що це кінець парламентаризму. Посли відповідали: йдіть у парламент. Ви погані парламентарі, якщо не вмієте переконати. Парламент – це переконання. Візьміть слово, знайдіть аргументи, переконайте, і все буде нормально. Але як можна переконати шахраїв? Якщо центр ухвалення рішень знаходиться в іншому місці??? А вони знову: парламент – це демократія, вчіться переконувати. Я ще тоді зрозумів, що Європа нам не допоможе».

Руслан Кошулинський: «Під час перших наших спроб блокування ВР була зустріч з одним із представників ЄС, який переконував нас, щоб ми розблокували ВР і дали можливість проголосувати заяву про підтримку єврочогось. Був обід, по два представники від опозиційних фракцій. Обговорювали питання. Кличко видав велику тираду про демократію та

персональне голосування. Представник до Кличка: ви розблокуєте? Кличко: ми не можемо. Представник: дякую, до побачення. І все. Вся відповідь. Це класичне ставлення Європи до опозиції. У них була активна співпраця з Януковичем і несприйняття опозиції».

Коли ж почало пахнути смаженим, представники європейських країн з'явилися на Майдані буквально у перші дні.

Олег Рибачук: «Майдан притягує до себе політиків. Томбінського я декілька разів зустрічав самого без охорони на Майдані, так само, як і американського посла. Якщо не знаєш, що це посли – ніколи не здогадаєшся. Це стало частиною протоколу, приходити на Майдан».

Олег Тягнибок: «На Майдані вони було постійно. Томбінський організовував зустрічі у посольстві Польщі, Американському посольстві і навіть у Будинку профспілок. Яценюк мав свої взаємини з ними, Кличко – свої. Ми ж були ізгоями. Арсен мені розповідав: я зустрічався годину, з неї 40 хвилин говорили про „Свободу“. Нам представляли так, що це само по собі велика честь, коли з нами взагалі спілкуються. А зрештою закінчилось оприлюдненням підслуханої розмови Нуланд і Пайетта, де вони чітко висловилися, що в них із нами будуть проблеми. Пізніше під час зустрічі вони навіть намагалися вибачатися за ту розмову. Але я розумів, що „Свободу“ просто терплять, оскільки без неї нікуди».

Звісно, мало хто пам'ятає про цю підслухану розмову, але ми знайшли її текст. Його й наводимо. До вашої уваги фрагмент розмови між головою Державного департаменту США Вікторією Нуланд та послом США в Україні Джеффрі Пайеттом, яка була оприлюднена у лютому 2014 р.:

«Пайетт: ...Я просто думаю: якщо йдеться про просування процесу вперед, ми хочемо зберегти поміркованих демократів разом. Проблема буде з Тягнибоком і його хлопцями. Я впевнений, що це частково те, на що розраховує Янукович у цій ситуації».

Нуланд: Я думаю, що Яценюк – це підходяща людина. У нього є досвід в економічних питаннях і питаннях управління. Що йому потрібно, то це те, щоб Кличко і Тягнибок залишилися зовні. Йому треба говорити з ними чотири рази на тиждень».

Олег Тягнибок: «Вони ставили питання так: для нас Янукович і ви – одне й те саме. Він – легітимно обраний, ви – опозиція, ви ображені, тому ви на нього і скаржитеся. Нам давали зрозуміти, що наш імідж у Європі – фашисти, ксенофоби, антисеміти, і будь-який наш крок, який хоч трохи може це підтвердити, буде для нас проблемою. Жодного силового протистояння! Коли починались якісь сутички, мені одразу дзвонили: заберіть ваших людей! Незалежно від того, були вони там чи ні. Й адмінбудівлі треба звільняти. А раптом щось – ми будемо звинувачені у тому, що є агентами Кремля, негідниками та злочинцями. Позиція Заходу полягала у тому, що боротьба має відбуватися політичними методами, а коли щось піде не так. Захід не визнає того».

Руслан Кошулинський: «Спочатку ми розмовляли з ними, потім з ними розмовляла Адміністрація Президента, і ракурс змінювався. Захоплення адмінбудівель – мусите звільнити, це виходить за межі мирної демонстрації,

це елемент захоплення влади. Якщо не звільните – лишаєтеся сам на сам із Януковичем та Росією. Якщо ви цього не зробите – Янукович оголошує воєнний стан, запросить російські війська. Зрозуміло, що все це у дипломатичній формі – „нас немає“, „ви самостійно“ тощо, але насправді дуже прямо. Ми намагалися пояснити ситуацію, але від них було постійне стримування. Однак настрої суспільства був інший. Банкова навіювала європейцям, що Майдан організувала невелика кількість людей, яка рветься до влади, що це ще відгукнеться Європі й світу. Якщо у такий спосіб почнуть скидати законно обрану владу, завтра це буде і у вас. Тому посла пригальмовували всі наші кроки. Прямо говорили: ви провокатори. Це не мирний протест. Це політсила, яка має представництво у ВР і хоче в силовий спосіб захопити владу. Приклад – Греція, де в результаті розпустили та посадили цілу партію. А далі можлива аплікація на інші країни, і це неприйнятно. Ми проти силових способів зміни влади, а ви даєте приклад і старт. Це ваші внутрішні проблеми, так само, як у нас відбуваються страйки, але якщо хтось буде втручатись у них ззовні, це виходить за межі. На цьому власне й грали Янукович із Росією. Якщо ви щось даєте нашим опозиціонерам – ми маємо право втручатись у ваші внутрішні справи».

Олег Рибачук: «Янукович – Президент. Ви його обрали. Ви знали, що він двічі судимий, – обрали? Обрали. Він виграв вибори. Є парламент. Так не буває, щоб люди вийшли і сказали: геть. Бойові дії на Грушевського їх лякали. Вони одразу уявляли, що замість виборів відбувається силовий захват у них. Це неприпустимо! Складно було пояснювати. І Захід часто піднімав цю тему: так не може бути».

У потоці інформаційних повідомлень з Майдану можна знайти багато новин про підтримку Революції з боку західних політиків. І це – теж не вигадка. Вікторія Нуланд навіть пригощала печивом українців. Але ці рішення визріли далеко не одразу і не у всіх одночасно.

Руслан Кошулинський: «Перше рішення про підтримку було від поляків. Приїхали декілька представників із різних фракцій, зокрема й ПІС, їм було дуже некомфортно – у моєму кабінеті висіли портрети Баядери з Шухевичем. Але вони принесли заяву Сейму. Вони пішли швидше, а пізніше, провулок менти перегородили автобусами. Поляки пішли в обхід, а я не встигав наздогнати, бо треба було провести їх на Майдан. Кажу міліції: ось посвідчення, я пройду. Вони: ні. Ну то я й переліз через автобус. Є фото, як я у костюмі перелажу через ПАЗики. Одним словом, поляки виступили тоді зі сцени, оголосили підтримку від імені Сейму».

Крім того, шальки терезів позиції європейської дипломатії хиталися від найменшого, на погляд майданівців, дотику.

«У ніч на суботу, 11 січня, бійці спецпідрозділу „Беркут“, які перебували в автобусах, заблокованих активістами Автомайдану на проспекті Правди в Києві, зайшли в приміщення Святошинського районного управління міліції, виконавши вимогу зняти маски. Протестувальники організували вузький „коридор ганьби“, яким проходили „беркутівці“ в шоломах і без щитів».

(Zaxid.net, 11.01.2014)

«У Євросоюзі занепокоєні застосуванням сили в ніч на суботу біля Києво-Святошинського райсуду та Святошинського райвідділу міліції. Про це повідомила заступник посла ЄС в Києві Марія Юрікова, коментуючи події в ніч на суботу в Святошинському районі Києва. „Я занепокоєна інформацією з приводу застосування сили останньої ночі. В дусі заяви представництва ЄС від 25 грудня я закликаю всі сторони утриматися від насильства“, – заявила вона».

(УП, 11.01.2014)

Цікаво, а хто з вас, шановні читачі, пам'ятає цю «вікопомну» подію – коли «беркутів» примусили (жах який!) зняти балаклави?

Руслан Кошулинський: «Після подій під Святошинським судом була зустріч із послами, і ми були здивовані їхньою реакцією – була навіть медійна заява, що це неприпустимо. Думаю, тут спрацював активний захист адміністрації Януковича, вони казали, що силові органи виконували свій юридичний обов'язок, і ніхто не має права їх принижувати. Мабуть, у тому ж дусі адміністрація попрацювала з послами. Ми активно працювали з силовиками, і адміністрація теж – тому вони сказали послам: а уявіть, що це відбудеться у вас! Для нас це було дивно – ми не розуміли цього. Кожен день нас б'ють, і раптом таке. Така позиція дипломатів була шоком для нас».

Олег Тягнибок: «Перший сигнал проти Януковича був 30 листопада. Це було, так би мовити, 1-0 на нашу користь. Але 11 січня майданівці зробили коридор ганьби біля Святошинського суду. Нам сказали: це не по-демократичному, ви не мали права такого робити з правоохоронцями. Була відповідна заява Заходу. Нам закидали, що ми захопили адмінбудівлі, казали, що маємо їх звільнити, погрожували санкціями проти лідерів Майдану. 2-1 стало лише після голосування 16 січня за диктаторські закони. Ми тоді дали можливість владі показати себе на весь світ. Чесно кажучи, ми сумнівалися: заважати їм чи ні, і я знаю, що якби ми тоді заблокували голосування, картинка була б не на нашу користь. А так ми їм дали можливість показатись у всій красі, і Захід став на нашу сторону».

Здавалося б, усе стає зрозумілим. Захід – із нами. Але потім сталися перші вбивства на Грушевського, і це, як не дивно, аж ніяк не вплинуло на позицію Заходу. Хіба що традиційно дружня до України Канада, замість обмежитися загальними словами, зреагувала досить конкретно.

«Канада застосувала візові санкції до українських чиновників, що причетні до придушення законних протестів в Україні та залякування опозиційних лідерів».

(УП, 28.01.2014)

Решта – нічирк. І аргументи щодо цього прецікаві.

Олег Тягнибок: «Я питав: у нас четверо жертву чому немає реакції? – Цього замало. Ми зможемо реагувати коли жертв буде 100».

Руслан Кошулинський: «Говорили про перші смерті – ну у 5 у 20... 100? Коли вже влада буде винна? Зрештою таки дійшли до цифри сто. Тиску не було. Санкцій не було. Вичікували аж до масового вбивства. А якщо в країні масове вбивство – винна влада, бо перейшли межу, влада не може допустити масових убивств. Згадайте, перша заява держдепу була – у смертях на Грушевського винна влада і... „Правий сектор“. Я казав Тягнибоку: „Мовчи. Жодних закликів!“. Бо тоді сюжет зрозумілий. Вони до останнього очікували – скаже він щось чи ні. Як ні – він втрачає іміджево як лідер. Якщо скаже – тут усіх і пакуємо. Для Олега це була велика дилема – наших арештовують, убивають, а ми мовчимо. Ми знали – наші партнери здадуть нас одразу, Захід теж, бо схема вже розроблена, вона всім вигідна. Бо в Україні праві прийшли до парламенту, це маяк для Європи, яка тоді боролася з правими».

Пошукаймо повідомлення про цю заяву... Виявляється, що це теж не складно.

«Сполучені Штати рішуче засуджують зростання насильства на вулицях Києва, яке призвело до людських жертв і смерті двох демонстрантів. „Ми закликаємо всі сторони негайно зняти напругу ситуації та утриматися від насильства“, – йдеться в заяві. „Проте агресивні дії членів крайнє правої групи „Правий сектор“ є неприйнятними. Ми також засуджуємо насильство з боку неофіційних груп, відомих як „тітушки“».

(УП, 22.01.2014)

Отакі у нас союзники – поборники демократії. Вони, до речі, стримали слово – почали діяти лише тоді, коли кількість убитих на Майдані досягла сотні.

Руслан Кошулинський: «Після 18-го американці включилися. Бо це гра геополітична, вони захищали свої інвестиції, їм обіцяв Янукович усі преференції – казав, що все збережемо, це наші внутрішні проблеми. Але після 18-го – 20-го вони вже не могли мовчати, інакше б почались іміджеві втрати для демократів».

Європа теж відреагувала.

«Європейський Союз вирішив запровадити візові та фінансові санкції проти винних у застосуванні неймовірного насильства в Україні. Про це заявили керівники Євросоюзу під час зустрічі у Брюсселі».

(УП, 20.02.2014)

Але причини такої раптової рішучості ховаються за лаштунками дипломатії.

Олег Рибачук: «Американці виявились єдиною стороною, з якою можна було швидко діяти. Бо вони найбільше вираховують неформальні групи впливу. Ми з Нуланд зустрілись, я взяв її під лікоть і сказав: після вашої фрази „fuck the EU“ український антиамериканізм одразу впав, ми зрозуміли, що є люди, які за нас переживають, ця фраза реально перевернула сприйняття, бо ми розуміємо, що матюкаються тільки коли по-справжньому переживають. Нуланд була приємно вражена, зашарілася. Байден казав, що такими самими словами говорив з усіма європейськими країнами. Насправді американці зупинили Путіна. Мені Бжезінський казав, що НАТО два роки до того не могло зібрати навчання навіть із 4 000 учасників».

Але європейські дипломати, окрім іншого, відзначились у дипломатичному тиску під час просування чергового мертвонародженого проекту – угоди між Януковичем та політичними лідерами Майдану про «врегулювання кризи» шляхом виборів у 2015 році.

«Під час засідання Ради Майдану міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський заявив, що угоду потрібно підтримати, інакше всі помруть».

(УП, 21.02.2014)

Звісно, за такої аргументації угоду було підписано, але вона розбилась об людей на Майдані – бо яка угода може бути на крові? Хоча політичні лідери, сказати чесно, готові були піддатися тиску євродипломатії. Однак виявилось, що після завершення Майдану все тільки починається. Російська агресія, яка стартувала пострілами на Інститутській, розкручувала свій маховик. Тут допомога Заходу могла вирішити багато питань і зберегти нашу територіальну цілісність. Але...

Олег Рибачук: «Я мав дивну монополію на представництво на самітах із безпеки та оборони від України. Туди запрошують тих, кого знають. Це відбулося десь за два тижні до виборів Президента. Україною ідуть групи „туристів“ і зривають державні прапори. Тим часом збирається тусовка у Вільнюсі. Зал – людей 300. Україна палає. Кажуть, що у Латвії теж починається „движука“. Тому вечірня сесія відбувається з 23-ї і до упору. Тоді закінчилась о 4-й ранку, ніхто не розходився. У мене була панель, де сиділо 5 діючих міністрів закордонних справ, діючих. Росію представляв хтось для галочки. Модератор – журналіст БіБіСі. Окремий гість – француз, русофіл, крутий, радник усіх прем'єрів, кращого просто немає. Головна фішка – він до того 2 тижні провів у Росії, усе вивчив, і натякав, що навіть зустрічався з Путіним. Удень виступив із промовою про свої враження. Почав з того, що побутують різні думки, а я скажу, що найближче оточення Путіна дізналося про план щодо Криму за дві години до початку. Тобто Путін сам ухвалює рішення і ставить усіх перед фактом. Путін може робити все, що хоче, бо консолідував владу, пережив усіх і все, і він готовий іти на дії безрозсудні, він це може зробити і зробить».

Насправді таким був настрій всієї дискусії. Француз сказав, що виборів в Україні не буде, а якщо будуть, то на умовах Путіна, він вирішить щось забрати – забере, все, крім Галиції, і ніхто не зупинить. Обама ніякий, Європа в розгубленості, НАТО немає. Ми серйозно дискутували про те, що робити, коли „зелені чоловічки” з'являться на кордонах Балтії. П'ята стаття статуту НАТО – символічна. Поляки підняли тему, що немає планів розгортання військ – це були лише декларативні речі. Пішов мандраж. Усі міністри малювали різними фарбами одну й ту саму картину: маємо визнати, що не існує єдиної позиції щодо санкцій і що її не буде ніколи. ЄС не може виступати єдиним фронтом. Україна залишається розділеною. Єдиний вихід – запалили стерню, як вигорить, так і буде, ми нічого не можемо зробити. Ні Обама, ні Європа не буде нічого робити – ми не маємо спроможності, виявляється, ми не маємо колективної системи безпеки. П'ята стаття є, але якщо в Латвію увійдуть „зелені чоловічки”, ніхто не буде починати війну.

Модератор з БіБіСі питає у мене: ну що? Який із варіантів ти обираєш, як варіант убивства або знищення України? Я кажу: давайте чесно. Підніміть руки ті з вас, хто місяць тому міг передбачити, що події, які почалися студентами на Майдані, закінчатся вигнанням Януковича. Жодної руки. Тиша. Я кажу: ви живете у своєму правильному світі даних розвідки, аналізу інформації, і в такому ж світі живе Путін. Але у нас в Україні є річ, яка до аналізу не потрапляє, – це люди, суспільство. Ви бачили, що опозиції немає, СБУ немає. Але я виходжу з середовища, яке живе в іншому світі, і цей світ плутає карти ваші й Путіна. Україна – це суцільний край партизанської слави. Де не пройдеш – край партизанської слави. Що це означає? Українці традиційно запускали на свою територію. Але не випускали. У нас мільйон людей готові не просто йти боронити, але зубами боронити Батьківщину. Ми за це готові віддавати і будемо віддавати життя. Давайте за рік зустрінемося і перевіримо прогноз французького колеги. За рік я приїхав, і той француз буквально тікав від мене.

Вони не вірили у розмови, що українці щось можуть – як так? Крим же без жодного пострілу здали. Потім вони придумали фішку, що в Україні надзвичайне громадянське суспільство. Вчора зустрічався з делегацією на чолі з колишнім директором ЦРУ. Готують нову політику нової адміністрації щодо України, Росії тощо. Вони розуміють, що треба з кимось зустрічатись, але виявляється, що у громадянського суспільства немає головного, не можна передбачити, що буде завтра.

Я був наївним, думав, що є європейське громадянське суспільство. Але у них реформи роблять політики, бізнесмени. У нас партій практично нема, є симулякри. Тому цим займається переважно громадянське суспільство. І коли західні експерти аналізують, вони не знають, як це перекласти. У нас немає таких центрів, як Карнегі, немає практики, коли високопосадовці після відставки ідуть до таких центрів працювати. У нас безліч масонських лож, ми додовбуємо систему. Жодне рішення, яке не сприймається суспільством, не проходить. Їх це лякає. Наявність приватних армій до їхньої системи не вписується. Я кажу: громадянське суспільство озброєне не лише знаннями, вони цей прозорий натяк розуміють. Вони зустрічаються, але їм потрібен інституційний орган. Вони кажуть: ви двічі скинули президентів, чому не можете обрати нормальну владу? Об'єднатися в політичну силу? Це незрозуміло. Складне робите, але простіше не можете – об'єднатися, наприклад».

Утім, це вже питання, які стосуються історії та національного характеру, і вони виходять за межі дослідження Майдану.

Звідки взявся «Правий сектор».

Файл № 9

«Правий сектор» з'явився раптово і нізвідки. До початку Євромайдану і навіть у його перший день ніхто не чув про таку організацію, а вже за тиждень ця назва не сходила з перших рядків повідомлень ЗМІ. Однак справжній зоряний час почався для ПС від Водохреща, або ж Вогнехреща, коли повстанці вперше пішли на штурм міліцейських шерег на Грушевського, і тривав аж до травневих виборів Президента, які створена на базі «Правого сектору» партія та її лідер програли.

Коли незадовго до згаданих виборів ми приїхали до рідного Очакова на Гробки, чи, як їх звуть у нас, Проводи, сусіда по рідній вулиці Хетагурова авторитетно роз'яснив нам, що Революцію зробив «Правий сектор», який пройшов підготовку у Польщі та Литві. Переконувати містечкових експертів у протилежному – дарма праця, але ще тоді ми вирішили дослідити історію легендарної організації, а також з'ясувати, що з міфів про «правосеків» правда, а що – ні.

Ну й звісно, насамперед звернули свої запитання до керівника й одного із засновників організації – Дмитра Яроша.

Дмитро Ярош: «Ми, умовно кажучи, створили майданчик для радикальних людей, перший банер намалювали на простирадлі і повісили на пам'ятник Киє, Щеку та Хориву. Біля нього і розташувалися – вели пропагандивну роботу, намагалися друкувати листівки, роз'яснювали людям, вели усну агітацію, щоб усе це не перетворилося на танцюльки, як цього хотів дехто. Перше – ставили на пропаганду, як учив Бандера, а друге – на готовність до силового опору, бо розуміли, що без того не обійдеться. Це з Кучмою можна було маневрувати, а донецькі – пацани серйозні. Наші хлопці пройшли і тюрми, і таке інше, тому ми розуміли, з ким маємо справу».

Нібито зрозуміло, але залишається питання: ким насправді є оці згадані «ми», які стали називати себе «Правим сектором».

Кирило Дорошенко: «28 листопада я був у Києві. Ми, тобто „Тризуб“, „Січ“, члени „Свободи“, ультраси, праві організації, зібрались о 18-00 біля пам'ятника Киє, Щеку та Хориву, де й було ухвалено рішення про створення „Правого сектору“. У нас ще не було прапора, ми взяли біле простирadlo, на якому червоно-чорною фарбою написали „Правий сектор“, натягнули біля пам'ятника, наші хлопці поставили табличку „Якщо не ти, то хто?“ і сказали, що це буде зона „Правого сектору“, тому що ліберали з ліхтариками нас уже втомили. Годі співати, давайте робити щось радикальніше. Це не

була політична чи громадська організація, це був сектор правих напрямів руху – консерваторів, ультрасів, націоналістів, свободівців, оунівців, кунівців – усіх, хто мав націоналістичний чи правий напрям ідеології. Це була спільна формація. Ми сказали: досить сперечатися, хто мельниківець, хто бандерівець, у нас є спільний ворог – Янукович. Тут будуть гуртуватись усі праві, щоб ми не мали стосунку до всієї цієї ліберальної тусовки. Ми тоді разом створили цей сектор, але потім розділились, і 1 січня марші на честь Бандери відбувалися нарізно – окремо „Свободи“, окремо – ПС».

Дмитро Ярош: «Ми створили на печатках координаційну раду, але реальне лідерство було за „Тризубом“, це визнавали й інші середовища. Це були організації по 100-200 людей, були й більші. Багато людей, так би мовити, перетікало – підійшли, потім відкотилися, потім інші підійшли, або ж ті самі. До „Правого сектору“ ввійшли „Тризуб“, УНСО, „Патріот України“, це з відомих організацій, підтягнулися хлопці з так званого „Білого молоту“ (але там були особливості спілкування, були нормальні діти, але були й люди з кримінальною свідомістю, адже революція виносить багато піни)».

Парламентська «Свобода» досить швидко відкликала своїх членів, які приєдналися до ПС, а ті організації, що залишилися, не представляли серйозної політичної сили – ані разом, ані поодиночі. Точно так, як і їхні союзники – вболівальники, яких часто замість іноземного слова «ультрас» називали просто хуліганями.

Дивним виглядає альянс політичних націоналістичних організацій та футбольних уболівальників. Однак цей союз виявився настільки усвідомленим і міцним, що знайшов свій відбиток навіть у назві організації.

Олександр Данилюк: «Якщо стоїш під стелою Незалежності, справа бачиш газон, ми звідти скинули ментів, і в нас там стояли столи реєстрації і таке інше, а нижче розмістилися „Тризуб“ і компанія. Андрій Козюбчик прийшов до мене і сказав: скажи, хай усі націоналісти збираються у нас біля фонтану. Оскільки це від стели був правий сектор, я так зі сцени і сказав, щоб збирались у правому секторі. Прийшов Козюбчик, каже: ми вирішили так і назвати. Це класно. Правий сектор».

Андрій Козюбчик, позивний «Орест» – член «Тризубу», загинув у серпні 2014 р. біля Пісків під Донецьком. За свідченням Андрія Пастушенка (позивний «Сивий»), яке цитує Вікіпедія, словосполучення «Правий сектор» уперше зі сцени вжив Володимир Стретович 25 листопада, коли міліція боролась із спробами встановити намети: «Хлопці-націоналісти, тримайте правий сектор!» – тобто захищайте праву сторону! Щоправда, тут треба зауважити, що сам «Правий сектор» утворився лише наступного дня.

Дмитро Ярош: «Це було колективне рішення Козюбчика, Луцака та інших, вони вирішили назвати „Правий сектор“. Приходять до мене і кажуть: „Правий сектор“. Питаю: по-перше, чому сектор? Бо я ж не фанат. Мені: це футбольне, бо ультраси – одна з наших провідних сил. Зрозуміло, що для мене це зовсім не підходить, але я іду назустріч молоді. От і вийшло, що „Правий“ – це права орієнтація у політиці, „сектор“ – щоб задовольнити фанатів».

Що ж було спільного у вболівальників та радикальних націоналістів? Чому цей альянс виявився настільки міцним, що ми не чули про жодні суперечки чи

конкуренцію у лавах ПС, поки справа не дійшла до формування партії та участі у виборах?

Дмитро Ярош: «ПС за великим рахунком — це втілення самоорганізації українського народу. Завжди існує центр, який дає імпульс для розвитку тієї чи іншої події, як це було в історії України, починаючи з яких-небудь ще скифських часів. Зрозуміло, що з нічого не буває нічого. Коли Янукович прийшов до влади, „Тризуб імені Степана Бандери“, націоналістична, військово-патріотична організація, його влади не визнала, і для того були передумови. Ми брали участь у Помаранчевій революції — я командував „Народною вартою“, забезпечували периметр, робили заходи контррозвідки».

Цікаво. Виявляється, що ми особисто у 2004-му були підлеглими Яроша, але довідалися про це лише тепер. Річ у тім, що під час Помаранчевої революції ми пристали до загону, який займався охороною периметра Майдану, зокрема викривав оперативні засідки ментів. Однак там ми були звичайними рядовими, тому з командиром і не зустрілися.

Проте з того часу всі ми подорослішали та порозумнішали.

Дмитро Ярош: «Ми бачили, що народ, як кролик перед удавом, стоїть перед режимом Януковича. Це була потужна машина, вибудована за допомогою Путіна. Репресії радикалізували нашу свідомість та діяльність. „Тризуб“ — це не та організація, яка просто б'є морди. Ми видавали книжки через видавництво „Відродження“, були присутні у публіцистиці, журналістиці, ми не ставили за мету досягнення партійного результату, але діяли заради об'єднання суспільства, щоб спробувати у нашій неоколоніальній системі зробити революційні зміни, щоб здобути Українську Самостійну Соборну Державу, державу української нації на українській землі, в якій кожному її громадянину буде забезпечено свободу, справедливість і добробут. Усе за Бандерою. Ми вибудовували систему. Але коли у вересні 2013-го я звертався до знайомих підприємців, які допомагають нам і нині, із планом революційних дій, які ми збиралися проводити, і прохав дати трохи грошей, щоб ми могли об'їхати Україну, піднімати людей, вони сказали: ви з глузду з'їхали, яка революція?»

На початку революції „Тризуб“ нараховував десь 500-600 осіб особового складу різного віку, різної підготовки, люди були і в обласних центрах, і у райцентрах. Це була парамілітарна структура — штаб, ройові, чотові, сотенні, дисципліна. Був і резерв — наприклад, лише через кам'янський „Тризуб“ із 1994-го по 2013-й пройшло шість сотень людей. Ми не стягували всіх до Києва, бо не виключали й партизанської війни — готували бази і таке інше, ми не відкидали можливості такого розвитку подій».

І чим, скажіть, будь ласка, така організація може привабити вболівальників? Тим, що має досвід бійок із міліцією? Коли ж і як сталося, що українські націоналісти і футбольні ультрас настільки зблизилися?

Костянтин Василець: «У нас завжди були контакти з фанатами, молодь приходила до одеської „Свободи“ через футбольні кола, бо це — субкультура, яка потребує дій, вони шукають організацію, яка буде відповідати їхнім запитам. Фанати — люди з характером, із послідовними діями, і саме з такими організаціями вони й хочуть мати справу. В Одесі була й проросійська фанатська організація. Але тут є великий внесок Максима

Чайки, який почав пропагувати серед фанатів українську ідею і тягнув людей на наш бік. У 2008–2009 роках це протистояння досягло загострення. У Чайки була своя група, у них постійно відбувалися сутички з проросійськими силами, під час однієї такої бійки він і загинув у квітні 2009-го. Сам Чайка не був у жодній партії, мав громадський рух „Січ“, працював із фанатами. Коли він загинув, мені було 15 років, я ще навчався у школі, і це вбивство змусило мене розбиратись у тому, що відбувається навколо. Тоді я почав цікавитись історією, політикою, потім звернув увагу на націоналізм. Смерть Максима справила на мене неймовірне враження – чому в незалежній Україні вбивають українця? А потім приходять міліція, нас зганяють у зали і пояснюють, як погано бути націоналістом, як погано виходити на вуличні акції».

А от і пресове повідомлення тих часів.

«В Одесі скоєно напад на двох активістів патріотичної громадської організації „Січ“. У результаті нападу групи проросійських бойовиків від ножових поранень загинув студент одного з навчальних закладів, активіст „Січі“ Максим Чайка».

(УП, 18.04.2009)

Дмитро Ярош: «Зв'язки налагоджувалися роками, хлопці-вболівальники спілкувалися з ультрасами, хлопці, які займалися вишколами, були у різних таборах різних організацій, а їх проходило десятки різних ґатунків, і там увесь час ішло перемішування особового складу і вимальовувалися люди, які налаштовані найреволюційніше, – я не люблю слова „радикал“. Бо йдеться про революційні зміни в державі, а не просто про бажання радикальних дій. Так і вимальовувався кістяк, який потім став „Правим сектором“ – це була робота не одного року».

І справді. Якщо замислитися, то вболівальники є переконаними патріотами своєї команди, міста і країни. І доводять це не тільки кулаками, а й тим, що пропагують національну символіку, особливо коли йдеться про збірну країни. Ну і ще у такий спосіб:

«Ультрас київського „Динамо“ заявляють про формування загонів самооборони для захисту Києва від „тітушок“. „Ми виходимо за киян, за наше місто, за нашу країну, за нашу честь“, – повідомляє соціальна сторінка руху київських ультрас».

(Champion.com.ua, 21.01.2014)

До речі, попри таку бойову біографію, «Правий сектор» на початках Євромайдану був переважно агітаційним і дискусійним майданчиком, далеким

від сцени як територіально, так і ідеологічно. Однак досвід силових протистоянь дуже швидко визначив його подальшу роль.

Дмитро Ярош: «Атмосфера Майдану була дволика – з одного боку, революційне піднесення, з іншого – намагання деяких політиків спустити все у каналізацію. Ми намагалися не допустити цього, але без протистояння, щоб не роз'єднати майданівський рух, бо люди були різні – і ліберали, і радикали, і демократи, їх треба було об'єднувати, а не кричати, як Пилип з конопель, контраверсійні гасла. Після побиття студентів ми на Михайлівській почали запис добровольців, вишкіл людей. До мене прибігали: ви не провокуйте! Комбат Чорний хлопців тоді тренував – трубки пластикові, ті, що для опалення, у руках, вони ними махали. Нас багато знімали телеканали, але мало хто показував – інформаційне поле було заблоковане».

Пізніше такі тренування відбувалися на Майдані, зокрема побіля будинку Укоопспілки, і кожен охочий міг побачити їх на власні очі.

Дмитро Ярош: «Коли 1 грудня організовували Самооборону Майдану, стояли умовні на той час барикади, на кожній з барикад на прохання Парубія, Левуса та інших керівників стояли наші хлопці, і саме ПС організовував перші сотні Самооборони, яка потім стала тим, чим вона стала. Ми офіційно входили до її складу, це була 23-тя сотня, але ми мали самостійність. Від центрального штабу нам якийсь період розподіляли продукти, медикаменти, але потім відпала необхідність, бо люди завдяки нашій пропаганді почали носити нам усе безпосередньо на 5-й поверх Профспілок, до нашого штабу, вони вже орієнтувалися на нас. Тоді ж понесли гроші, що було дуже важливо. У нас був цілий центр, який усе рахував, звітував, забезпечував прозорість та колегіальність, і досі до ПС немає жодних претензій по грошах. У період до 19 січня ми розповсюдили тисячі й тисячі листівок на Майдані, в інших містах, підготували об'єднані структури в регіонах. Ми готували мобілізаційний ресурс, розуміючи, що або треба йти ва-банк, або ми втратимо державу».

Отут і настав переламний момент усього Майдану – штурм міліцейських кордонів на вулиці Грушевського у Києві. Барикада з палаючих автобусів, коктейлі Молотова і перші запалені шини. А приводом для цього стало прийняття Верховною Радою так званих законів про диктатуру, які різко загострили ситуацію у країні.

Дмитро Ярош: «Я думаю, Банкова – просто дурні. Не думаю, що це була якась гра, щось свідоме. Вони переконали себе, що всесильні, думали, що з українцями можна зіграти у піддавки, що можна все вирішити, купивши частину еліти. Коли проголосували закони, ми зрозуміли, що це шанс революціонізувати ситуацію, почали готуватися до революціонізації на Майдані. Я говорив з усіма можливими політиками: Кличком, Парубієм та іншими, і говорили ми про революційні дії. Врешті 18-го ми зустрілись увечері з Парубієм та іншими керівниками Самооборони. Я сказав, що на завтра плануються великі акції, будемо робити заходи дуже революційного характеру. Бо за настроєм Самооборони бачив, що все у глухому куті і що відступати нема куди. Кажу Парубію: Андрію, дай мені сотню Самооборони додатково, і ми зможемо пободатися, можна зробити прорив, далеко, звісно, не пройдемо, але ситуацію можна змінити. Я дякую, що він дав не одну, а дві сотні, вони закрили нам фланги, а наші штурмові групи запалили автобуси і пройшли вперед. Хоча насправді першим на Грушу пішов

Автомайдан, це треба визнати. Ми все робили легітимно та законно – ми реалізовували право на повстання, закріплене у Статуті ООН. Усе відповідає міжнародному законодавству, і це стало центром кристалізації революційних сил. Груша стала символічною, а символізм у революції має особливе значення.

ПС став детонатором, а далі люди підходили, тягали бруківку, всі ми ж там були, всі бачили, це були славні часи, і вони підтвердили все, що писали ідеологи українського націоналізму, починаючи від Шевченка. Усе підтвердилось і почало розгортатися. Якби не реальні революційні процеси, що розпочалися на Грушевського, я певен, що Україну як незалежну державу ми на певний час втратили б, бо той уряд, що був, реально здавав усе – і всі ми це побачили потім. Я переконаний, що наші дії 19 січня були правильними. Якби ми не повстали, були б бидлом».

Провідник «Правого сектору» твердить, що першими в атаку на Грушевського пішли автомайданівці. І підтвердження його словам знайти зовсім не складно.

«19 січня на майдані Незалежності на Народне віче зібралися до 500 тисяч мітингувальників, обурених „диктаторськими законами“, прийнятими Верховною Радою 16 січня. Активісти чекали конкретних кроків від опозиції. Однак на вимогу Майдану назвати єдиного лідера Арсеній Яценюк заявив, що „Тут є лідер. Це український народ“. Потім один із лідерів Автомайдану Сергій Коба зі сцени закликав блокувати парламент».

(УП, 19.01.2014)

Або така цитата.

«Мітингувальники вже близько години намагаються пройти до Маріїнського парку та під Верховну Раду, як планували організатори Автомайдану. Не отримавши дозволу пройти, вони почали розгойдувати техніку, якою перекрито проїзд, та відтягнули автобус внутрішніх військ. Народ скандує „Банду геть! Ганьба, ганьба!“».

(УП, 19.01.2014)

Інакше кажучи, стихійна ініціатива Автомайдану просто випередила заплановану акцію «Правого сектору». А сцена і штаб Майдану, яким тоді постійно закидали пасивність, насправді погодили і підтримали організований правосеками штурм.

Доводилося чути думку, що події на Грушевського були спровоковані владою для того, щоб мотивувати правоохоронців, – адже у мирному стоянні вони так чи інак потрапляли під вплив людей, тоді як локальні бойові дії були

чудовою страшилкою. Відлуння цієї думки знаходимо у свідченнях із Херсона від тогочасного координатора прес-центру місцевого Майдану.

Настя Войнаровська: «До нас прийшов слідчий, каже: ваші наших на Майдані палили. Питаю: а хто „ваші“, хто „наші“? Міліція має захищати народ. Він знову: це ваші наших палили. Більшість людей, які це кричали, на Майдані не були, навіть у Києві не були, але на рівні підсвідомості вклалось у голову: ваші наших палили на Майдані».

Утім, судячи зі свідчень учасників, Вогнехреще стало результатом незалежних дій кількох сил, а це вже ніяк не схоже на провокацію. Утім, Банкова на всі виклики мала свою відповідь.

Дмитро Ярош: «Гроші пропонували весь час – усім структурам, які діяли на майданчику ПС. Бо це ж була не організація, а коаліція, координаційне поле, створене з метою побити якомога більше покидьків і щось зробити для України. І до мене теж підходили посередники, казали: я від Ключова, я від Януковича, відведіть людей із барикад, звільніть обладміністрації та отримаєте 5 мільйонів доларів. Я до цього ставився дуже скептично, розумів, що подібна розмова з будь-ким із наших може бути одразу задокументована і показана ЗМІ та людям на Майдані».

«Побити якомога більше покидьків». Нам подобається таке формулювання. Добро має бути з кулаками.

Але за десять днів відбувся штурм адміністрації у Черкасах. Організатором нібито був «Правий сектор», однак штурм виявився провокацією і призвів до розгрому Автомайдану. До того ж, на прес-конференції з приводу штурму двоє учасників ледь не побилися, вигукуючи: «Це я – „Правий сектор“, а ти – ні!»

А от вам постреволюційні повідомлення:

«Відомий волонтер та майданівець... розповів усю правду про закарпатський „Правий сектор“. За його словами, представники ПС займалися кришуванням нечесних правоохоронців, яких ловили на автомобілях у п'яному вигляді».

«...на дверях деяких казино красувалася наліпка „Правий сектор. Об'єкт під охороною“. Утім, лідер ПС Сергій Чумак будь-яку причетність до розважальних закладів спростовує. Каже, що всі наклейки – це підробка та провокація».

І ми запитали про це в Яроша.

Дмитро Ярош: «Тисячі людей приходили у Профспілки. Ми намагалися зібрати хоч би поверхневу інформацію, когось відправляли, комусь давали добро на розбудову. Але, приїхавши на місце, вони могли говорити і робити, що захочуть, наприклад, віджимати підприємства незалежно від того, чи говорили зі мною взагалі, чи ні – хто ж їх перевірить. Ми посилали бригади безпеки, але вони теж були неоднорідні. За 3 місяці збудувати структуру неможливо, диво, що ми взагалі втрималися. Доводилося гасити „пеесівців“ як з одного боку, так і з іншого, багато було таких, які реально не мали до нас стосунку».

Саме з наведених вище причин бренд «Правий сектор» після Революції вже виглядав, м'яко кажучи, контраверсійно.

Дмитро Ярош: «Тут ми вирішили бавитись у політику. Ми розуміли, що інакше нас просто знищать, бо вже розпочиналася інформаційна кампанія у всіх ЗМІ. Координаційна рада „Правого сектору“ вирішила створити партію, почистили лави, викинули „Білий молот“ і взяли участь у президентських виборах. Ми не розраховували на перемогу, а просто хотіли залишитися на політичному плаву і кудись рухатися. Почали грати в ту гру. Але вибори для нас не склалися – сидів я якось у штабі і відзначав шпильками різних кольорів населені пункти, захоплені на Донбасі. Один, другий, третій... Потім кажу: та йдіть ви на хер із вашими президентськими виборами. Беру 400 людей і ми їдемо у Дніпро».

І сьогодні Дмитро Ярош уже не є лідером, ба навіть членом «Правого сектору». Він створив власну армію – Українську добровольчу – і повернувся до того, що вміє найкраще.

Дмитро Ярош: «Сьогодні з погляду міжнародного права ми, Українська добровольча армія, є іррегулярним підрозділом, який веде національно-визвольну війну і перебуває у контакті з армією та СБУ. Конституція України у статті 65 говорить: захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України».

Захопиви захоплення.

Файл № 10

Безперечно, вирішальним моментом Революції стали захоплення обладміністрацій, які розпочалися 23 січня одночасно у кількох областях.

«У Тернополі мешканці міста захопили приміщення обладміністрації... Раніше мітингувальники штурмували Львівську, Івано-Франківську, Житомирську, Рівненську обладміністрації, Хмельницьку та Черкаську ОДА».

(УП, 23.01.2014)

Така синхронність навряд чи може бути пояснена просто революційною стихією.

Дмитро Ярош: «Ми розбудовували ПС як майданчик для спільної роботи, зокрема, й в областях, бо розуміли, що це має бути всеукраїнський чинник,

а не окреме майданівське дійство. Там, де ми мали хлопців, вони діяли скоординовано. Я давав команди на захоплення адміністрацій, бо виходу іншого не було. У Львові до обладміністрації зайшли без проблем, потім, коли брали ментівку та СБУ, вже була стрілянина. Як розтаскували зброю із Франківська, більшість її опинилася, на жаль, не в наших руках. Сашко Білий у Рівному, до речі, не допустив жодних підпалів, він був чинником стабілізації в області, я розмовляв із ментами – вони його вважали адекватною людиною. Ми знайомі з Сашком багато років, він – УНСО, я – „Тризуб“, працювали поруч».

А як штаб Майдану оцінював цю хвилю революції у регіонах? Адже захоплення адмінбудівель було постійною проблемою у спілкуванні з послами ЄС.

«Захоплення будівель облдержадміністрацій у низці областей України є „розширенням Майдану“. Про це заявив лідер самооборони Майдану, нардеп Андрій Парубій... При цьому він зазначив, що „це є великою перемогою Майдану“, оскільки влада стягнула більшість сил правопорядку в Київ».

(УП, 24.01.2014)

Нижче ми наведемо коротку хронологію захоплень держадміністрацій за повідомленнями ЗМІ.

«Станом на 25 січня мітингувальники захопили держадміністрації у 8 областях. Зокрема, територія протесту за цей час поширилася на Київську, Житомирську, Хмельницьку, Рівненську, Тернопільську, Чернівецьку, Івано-Франківську та Львівську області. В облозі знаходяться ОДА на Закарпатті та на Волині».

(УП, 25.01.2014)

«Мітингарі Євромайдану захопили Полтавську ОДА».

(УП, 25.01.2014)

«...стало відомо, що Чернігівську ОДА взято штурмом».

(УП, 25.01.2014)

«У Вінниці люди увірвалися в облраду».

(УП, 25.01.2014)

«У Сумах активісти Євромайдану „окупували“ облраду та барикадують входи до облдержадміністрації».

(УП, 26.01.2014)

Як бачите, революція не обмежувалася лише західними областями. Для нас це було приємною несподіванкою, а для влади стало вироком.

Анрій Мохник: «Коли після 19-го січня почалося на Грушевського, стало зрозумілим, що треба брати владу на місцях. Це була наша позиція. Коли почалися захоплення облдержадміністрацій, Банкова злякалася, бо не мала сил, усе стягнули до Києва. Коли в Сумах, Дніпрі, Полтаві, Чернігові почалося – це примусило їх сісти за стіл перемовин».

Постає логічне запитання, чому спроба дійти вулицею Грушевського до Кабміну у Києві перетворилася на багатоденну криваву бійню, а більшість обласних адміністрацій впали до ніг протестувальників, наче незрілі яблука.

Кирило Доролєнко: «Тоді існувала теза: перемога буде в Києві. Я у Дніпрі постійно кепкував із міліції, запитував: а де ж „Беркут“ ваш? Вони не могли цього говорити, а я знав де „Беркут“ – весь „Беркут“ був у Києві. Міліціонери стояли в туфлях, зі старими радянськими щитами, якісь курсанти, ліцеїсти, дивилися з острахом, одягнені буквально у те, що знайшли, що налізло, – як майданівці на початку».

На оборону держадміністрацій владі довелося мобілізувати «тітушок».

«У Дніпропетровську на віче неподалік від будівлі ОДА зібралося кілька тисяч мешканців міста. Про це повідомляє сайт Вгородє. Активісти шумлять, періодично чути хлопки ймовірно петард. Вся облдержадміністрація взята в щільне кільце. 10 міліціонерів вишикувалися черепахою біля входу в ОДА. Люди намагаються пробитися в будівлю. Опозиціонери пішли на переговори в ОДА. Також на місці перебувають близько 200-250 хлопців спортивної статури, їх прикриває міліція. „Тітушки“ забарикадувалися у будівлі облдержадміністрації. Присутні активісти скандують „Тітушок з ОДА!“. Люди вимагають відкриття кримінальних справ. За даними обласного управління МВС, унаслідок сутичок біля Дніпропетровської ОДА 4 людини поранені (трьох бійців та один мітингувальник), затримано сім активістів. Під час одного із штурмів ОДА був поранений чоловік. Сотні „тітушок“ під прикриттям охорони ОДА кидали в мітингувальників палиці, каміння, розпилювали сльозогінний газ, закидали мітингувальників димовими гранатами. У відповідь активісти кидали шматки льоду. Ультрас „Дніпра“ отримали вогнепальне поранення із травматичної зброї під час сутичок: група „тітушок“ почала стріляти в ультрас без попередження».

(УП, 26.01.2014)

Але це допомагало не скрізь.

Напевно, на Банковій теж вважали, що все вирішується у Києві. А коли зрозуміли, що помилилися, було вже пізно.

Микола Азаров тоді заявив: «Будівля Кабінету Міністрів в облозі, захоплено будівлю Львівської обласної адміністрації. Проти нас діє не опозиція, а бойовики. Здійснюється спроба державного перевороту, всі, хто підтримує цей переворот, повинні чітко сказати: „Так, ми за повалення законної влади в Україні“, а не ховатися за мирними протестувальниками».

До того ж, владі довелося вигадувати легенду, чому разом із західноукраїнськими повстали міста на Сході.

«МВС: ОДА по Україні захоплюють західноукраїнські бойовики-екстремісти. Захоплення будівель органів місцевої влади здійснюють за участю команд радикалів із Західної України. Про це йдеться у повідомленні МВС. „Вказаних громадян до обласних центрів звозять організованими групами. Після проведення протиправних акцій вони відразу переміщуються в інші міста та області“, – вважають у міліції. У повідомленні також ідеться про те, що дії „бойовиків-екстремістів“ чітко можна простежити під час захоплення Черкаської, Полтавської та Вінницької областей».

(УП, 26.01.2014)

У Києві ж революціонери також не сиділи склавши руки.

«У ніч на 26 січня у мітингувальників на Грушевського з'явилася інформація про те, що в Українському домі на Європейській площі сховалися силовики. Побойючись удару з тилу, активісти заблокували будинок та почали його штурм. Близько 4:00 ранку до місця подій прибули Віталій Кличко та інші нардепи, які, за їхніми словами, провели переговори з керівництвом МВС щодо виводу бійців внутрішніх військ із будівлі. Після цього силовики безперешкодно залишили Український дім».

(УП, 26.01.2014)

Але найбільш загадковою стала історія із трьома міністерствами у Києві – аграрної політики, енергетики та юстиції. Преса повідомляла про їх захоплення, звільнення і навіть про те, що будівлі, захоплені одними майданівцями, силою звільняли і передавали владі інші майданівці.

Сьогодні ми вже можемо відновити для вас увесь цей карколомний сюжет. Усе почалося з МіНАПК.

«Приміщення Міністерства аграрної політики зайняли активісти, очолювані Олександром Данилюком. За його словами, у будівлі розміститься Штаб національної гвардії, де активісти зможуть відпочити та зігрітися, повідомляє „5 канал“. При цьому активісти заявляють, що саме „зайняли, а не захопили приміщення“ на вулиці Прорізній. Щоб потрапити всередину будівлі, вони розбили скло, відчинили двері і зайшли всередину. У приміщенні було кілька охоронців, але, за словами активістів, вони спротиву не чинили і просто пішли звідти».

(УП, 24.02.2014)

Олександр Данилюк: «Ми включились у процес силового протистояння, по-перше, тому, що активно створювали загони, люди були налаштовані, і пояснити їм, що це неправильно, вже не можна було. І коли почалася бійка, уникнути її неможливо, а отже, треба підтримувати наших, бо інакше їх знесуть. Але по-філософськи ми розуміли, що це програшний сценарій, тому почали готувати захоплення адмінбудівель із тим, щоб реально перевести цей сценарій у первісний і заблокувати діяльність найбільш важливих у фінансовому плані держустанов. Першим захопили МінАПК. Це був гарний удар. Бо після того приїхав один із заступників голови СБУ Якименка, який сказав, що у керівництві СБУ зібралися ФСБшники, вони покидьки і негідники, але він є представником українського крила СБУ, сказав, що будуть вибори у ВР, тільки Яника не чіпайте. Мовляв, давайте дотиснемо парламентські вибори – якщо відмовитеся від тиску на Яника, гарантуємо вам проходження у ВР. Сказав, що ми молодці, а будемо ще й такими героями, що всі нас полюблять – і регіонали, і всі. А Яника щоб ми не рухали, бо це для нього болісне питання, і для москалів теж, інакше вони не дадуть провести вибори. На осінь – парламентські вибори, а там уже і Яника якимось... Але ж треба розуміти, що маєш справу з гебйом. Я кажу: якщо Яника не зупинити, москалі розвалять країну, і ви це прекрасно знаєте, бо вони у вас там сидять на Володимирській. І вас повбивають, і всіх, нащо воно треба? Краще зробити просто перевибори разом із Яником. Слідом приїхав перший заступник міністра АПК, сказав, що для них дуже важливо зберегти контроль хоч би за частиною міністерства, тому що горять контракти з Катаром на мільярди, декілька великих договорів з арабами, усі їх розривають, нових не підписують, це збитки для держави, а ми ж таки державники. Сказав: розуміє, що нас ніхто фінансово не підтримує, то вони готові для початку дати нам 2 мільйони доларів, щоб показати, що вони теж свої, українці, державники, як ті з СБУ, тільки з МінАПК. Ми сказали: наша ідея – завдавати вам збитків. А по-друге, наші сотні вже тут розміщуються, займають свої поверхи, армія зростає, і у нас все чудово. І якщо з КМДА зіграли у гру – всі разом захопили, то тут опозиції довелося визначатися. Усі нас засудили, сказали, що це неправильно. Але народ уже валив до цього міністерства. Писали, що там було все поламає, – то це брехня. Спали в коридорах, кабінети не чіпали, використовували їдальню та конференц-зали».

Діяльність «Спільної Справи» викликала багато претензій і з боку штабу Майдану, лунали взаємні звинувачення та навіть відбувалися силові сутички. Складно зрозуміти логіку, за якою захоплення обладміністрацій – це розширення Майдану, а захоплення МінАПК чи Мінюсту – провокація.

Причину цього побачити можна, лише досягнувши розумом усі процеси, які відбувалися на Майдані, – і міжнародні, і внутрішньополітичні, і переговорні. Сподіваємося, ми разом із вами зможемо розібратись у цій складній ситуації у підсумку нашого розслідування.

Але так чи йнак, наступним стало Міністерство енергетики.

«25 січня о 10:30 відбулася спроба силового захоплення Міністерства енергетики та вугільної промисловості, незважаючи на озвучені напередодні застереження».

(Сайт КМУ, 27.01.2014)

Олександр Данилюк: «Потім взяли Міністерство енергетики. Навмисне у суботу. Але вони чомусь були на роботі, бо сталась якась там міністерська заруба. До того МінАПК ми брали вночі, там взагалі нікого не було. А тут міністр Ставицький закрився у кабінеті, не відповідав нікому. У його приймальні сиділи я, хтось із заступників, керівник ядерної програми, радники. Вони всі були конструктивно налаштовані – гадали, що Ставицький уже застрелився чи зараз застрелиться. А той, судячи з того, скільки в нього потім знайшли грошей, напевно, ховав бабки. Я питаю заступника Ставицького: ви можете виконувати обов'язки міністра? Він каже: легко, нічого не здригнеться. Я зрозумів: система готова, вони взагалі дуже по-діловому підійшли – мовляв, кажіть, що робити. Керівник ядерної програми запевнив, що Енергоатом і пульт керування ядерними об'єктами розміщені у зовсім іншому місці, там постійна охорона, все нормально. Але уряд став тиснути на МАГАТЕ і казати їм, що ми захопили ядерну кнопку. А ті відповіли, що за мандатом можуть вводити до нас війська навіть без санкції ООН. Тому краще, щоб без них якось розібралися швиденько. Ну й почалась істерика з МАГАТЕ. Ми для себе не розглядали такого варіанту, бо не могли передбачити міжнародних проблем. І вирішили про всяк випадок вийти, бо не знаємо: МАГАТЕ – це добре чи погано, а раптом із ним разом москалі прийдуть? Михайло Волинець приїхав із Профспілок, каже: Сашку, нам тут МАГАТЕ не треба. Я вирішив, що ми краще вийдемо, бо з цими МАГАТЕ до гріха недалеко. Преса з'явилася, коли ми вже все звільнили. А потім вийшов Ставицький і влаштував істерику: ви терористи, ми зараз викликаємо те і се. А що ви можете викликати, ми тут цілий ранок ходимо коридорами, а ви позачинялись у кабінетах і не виходите звідти?».

Утім, на заміну Міністерству енергетики та вугільної промисловості, яке довелося залишити, одразу знайшлось інше міністерство.

«Активісти „Спільної справи“ зайняли Міністерство юстиції, яке знаходиться у Києві на вулиці Городецького, 13. Про це на своїй сторінці у Facebook повідомив лідер „Спільної справи“ Олександр Данилюк. „Зайняте Міністерство юстиції на Городецького, 13. Необхідне підкріплення для будівництва барикади. Всі, хто мають таку можливість, підтягуйтеся“, – зазначив він».

(УП, 26.01.2014)

Олександр Данилюк: «Мін'юст був цікавий кількома моментами: по-перше, там була точка, де вони зустрічалися зі своєю майданівською агентурою, а другий момент, найбільш важливий, — там знаходилися сервери Держреєстра прав власності. Гіперрейдерське місце. Можна було переписати на себе всю нерухомість. Люди, які на юрфаці зі мною вчилися і досі працюють у навколоолігархічних структурах, кажуть, що це був нереальний триндець, що такої паніки вони ще не бачили. Перед тим мені дзвонить керівник Самооборони Андрій Парубій: приходь, поговоримо. Ми з ним давно товаришуємо. Приходжу, він каже: не можна так, треба погоджувати, бла-бла. Я йому у відповідь: це херня, те, чим ви там займаєтесь. І раптом дзвонять, повідомляють, що Мін'юст захопили. Він мені: ми ж домовлялися! Я кажу: чекай, ми до цієї теми ще не дійшли, у нас поки що філософська канитель. Заходимо у Мін'юст, даємо оголошення на будівництво барикад, починають усе заливати водою, щоб утворилася крига. Кличко приходив, обурювався з цього приводу: що це таке? хто ви такі? хто займається безприділом? Лукаш, заспана і без косметики, кричала, мовляв, введемо военний стан. Ну, а крім того, почався тиск із боку французів, німців: давайте, підписуйте свою мирну історію в обмін на амністію. У мене ж купа особистих знайомих, усі дзвонять: так не можна. Знову почали говорити, що є суперплан, будуть вибори парламентські, словом, СБУшну туфту парили. І все це виглядало сумно. Ми розуміли, що до кінця Олімпіади москалі нічого робити не будуть, і якщо ми питання до того часу не вирішимо, буде жопа. Списку амністованих немає. Тоді пропонувалась амністія взамін на звільнення адмінбудівель та розбирання частини барикад. Я пояснював, що ми захоплюємо адмінбудівлі, бо це перешкоджання роботі влади і водночас захист протестувальників, адже там усередині документи, сервери. От, наприклад, Профспілки — там усередині нічого такого не було, і їхня подальша доля яскраво доводить мою тезу. Я бачив, що нас привчають до середньовічної війни: всі ходять із дерев'яними щитами, а по них будуть стріляти з калашів. Тому треба або ламати склади й озброюватися, або переходити до нашої мирної стратегії».

Захоплені будівлі штаб Майдану використав як козир у переговорах із владою стосовно заручників.

«Депутат і комендант Майдану Андрій Парубій заявляє, що люди звільнять будівлі лише після того, як влада піде на поступки. „Регіоналам час звільнити адміністративні приміщення, такі як Банкова і Кабінет Міністрів. Я думаю, що ми вимагатимемо, щоб Партія регіонів звільнила адміністративні приміщення, і будемо вести переговори з цього приводу... Тобто вони звільняють Банкову — ми звільняємо Жовтневий палац. Я думаю, що такі початкові позиції переговорів, і ми будемо говорити далі, хто і що має звільнити“».

(УП, 28.01.2014)

Проте результатом цих переговорів і тиску на «Спільну справу» стало поступове звільнення адмінбудівель.

«Члени громадського руху „Спільна справа“, очолюваного Олександром Данилюком, повністю звільнили будівлю Міністерства юстиції України».

(УП, 27.01.2014)

А коли сили переконання не вистачало, застосовувались і значно вагоміші аргументи.

«Свободівці звільнили будівлю МінаПК від „Спільної справи“. ЗМІ повідомляють про постраждалих».

(УП, 29.01.2014)

Що ж примусило «Свободу» просто-таки силою звільняти приміщення і повертати їх до рук влади? Пошукаємо відповідь у тогочасних інформаційних повідомленнях. І одразу знайдемо яскраву, але досить типову для того часу історію.

«У прес-службі обласної організації партії ВО „Свобода“ повідомили, що керівника міської парторганізації Кирила Дороленка заарештовано і він перебуває у СІЗО, а керівник „Студентської свободи“ Віталій Роменський – під домашнім арештом».

(УП, 31.01.2014)

Кирило Дороленко: «27 січня почалися масові обшуки у членів „Свободи“, 10-15 обшуків за добу. Я був здивований: рядових партійців трусять, у квартири ломляться, хтось вистрибує через вікна, а мене, лідера організації, не чіпають. Хлопці кажуть: тікати треба, але я не мав морального права тікати. „Наружка“ вже за мною слідувала, я намагався відірватись, але це було безсенсовно, бо їх було багато у різних образах: той під бомжа, той під шофера, 29-го числа я вийшов із „вписки“, де жив, щоб вдома не з'являтися, пішов на сесію міської ради, на якій повинні були озвучити недовіру режиму Януковича. Тільки зупинився на перехресті вставити акумулятор у телефон – підводжу очі, а переді мною маска-балаклава, потім я на снігу, мене б'ють: „бендеровец, сука, атдай телефон!“, – мішок на голову, я ще встигаю сказати людям, що стояли на зупинці: „Кирило Дороленко, помічник народного депутата України,

всеевропейське об'єднання „Свобода“, коли опиняюсь у мінівені і розумію, що це вже все. Мені кажуть: „Не переймайтеся, Кирило, ми не бандити. Де ви живете?“ Я кажу: „Ви знаєте“. – „Ні, ви повинні нам показати“. Далі знову про те, що я бандерівець і сука. Це була „Альфа“. Мене відвезли додому, я показав свої двері. „Хтось є вдома?“ – „Не знаю, я тут не живу“. – „Зараз твою маму привеземо“, – і знову до машини. Я там сидів, поки маму з роботи не забрали, вона тоді працювала на ринку. Мама питає: „Ви нічого підкидати не будете? Я тоді вам спокійно відчиню“. Я кажу: „Не вір їм“. Запитали, чи є якісь заборонені предмети, речовини. Я сказав, що ні, бо хіба я debil щось подібне вдома зберігати? Мене привезли 5 автоматників, „альфачів“, купа перевдягнутих у цивільне, разом людей 10-15, посадили на диван – сиди тут під автоматом, поки вони шаряться по квартирі. І поняті свої, адвоката мого не пускають – усе, що хочеш, те й роби. Одразу взялися за мою кімнату. Знайшли книжку Яроша „Нація і революція“, вилучили націоналістичну літературу, книжок 15-20 забрали на експертизу. Поки вели обшук, я їм розповідав про Майдан, про те, хто такий Янукович і що поганого він зробив для України. Раптом мені кажуть: „Кирило, можна вас? Це ваш ноутбук?“. І дають мені щось у руки, я рефлекторно хотів узяти, а потім дивлюся – ноутбук не мій, одразу зупинився, рукави на руки натягнув, бо вони хотіли, щоб я залишив відбитки. Мама каже: коли я йшла на роботу, його в шафі не було. А в ноутбучі виявилось два файли – схема Запорізької АЕС, план, який може бути тільки у головного інженера, і мій буцімто лист до Януковича, у якому я звертаюсь із вимогою звільнити всіх заручників Майдану і погрожую, якщо цього не зробить, підірвати атомну електростанцію. Отакі два файли. І потім: „Кириле, пройдіть, будь ласка, до туалету“. У них була відеозйомка, але вони фільмували вибірково. Проходимо в туалет. „А що це?“ Я кажу: „Не знаю, мабуть, мило господарське“. „Ваше?“ – „Ні, не моє, мабуть, ваше“. – „Не треба нам такого казати, зараз будемо вибухотехніка викликати“. Викликають вибухотехніка. Але я продовжую спілкуватися з ними, поки вибухотехніки все описують. Далі вже обшук особливо не проводили. До погреба зазирнули просто так, на мене матеріалів уже вистачало, далі їм було нецікаво, бо обшук уже тривав 8 годин. А тим часом обшуки проводилися ще й у партії „Свобода“, на „вписці“, де я ночував, у Віталія Роменського, у Ярослава Синиці – я нарахував 6 обшуків одночасно. Їм потрібно було 4 людини для організації. У Ярослава Синиці, хоч він і лежав у лікарні поранений тітушками, знайшли вибухівку часів Другої світової, у Роменського – гранати Ф1, одну у нього вдома, другу – там, де він ночував. При цьому батько Віталія Роменського взяв гранату в руки і сказав: „Це моє“, а вони забрали і сказали: не треба брати не свої гріхи. Мама Синиці почала палити книжки, свободівську документацію, вони живуть у приватному секторі, в хаті пічка є. Інші спускали документи в унітаз. У Міли Мороз теж був обшук, але вона в той час знаходилася на Майдані».

Звісно, громадськість знала про цю справу лише зі скупих інформаційних повідомлень. На кшталт такого:

«Голова Дніпропетровської міської організації ВО „Свобода“ Кирило Дорошенко та керівник „Студентської Свободи“ в місті Віталій Роменський заарештовані за підозрою у „скоєнні теракту“. Інформацію про це підтвердив радник голови партії ВО „Свобода“, координатор дніпропетровської обласної організації „ГРАД“ Андрій Денисенко. За його даними, лише через важку

черепно-мозкову травму, завдану „тітушками“ 26 січня, не заарештований заступник Дороленка Ярослав Синиця. Він лежить у лікарні. У розшуку як підозрювана в підготовці теракту перебуває прес-секретар міської організації, редактор блогу „Якщо не ти, то хто?“ Міла Мороз».

(Fakty.1CTV, 1.02.2014)

Але зараз ми з вами вже можемо отримати значно докладніші свідчення.

Кирило Дороленко: «Яка була ідея: я є лідером організації', ми вирішили підірвати Запорізьку АЕС, звісно, ми смертники, у Києві є журналіст Міла Мороз. Вона мала як журналіст написати про наш „подвиг“. Усе було продумано. Вони слухали телефони, а ми у запалі могли щось наговорити. Коли міліція нас не пустила до міськради, Роменський сказав, що він би їм гранату кинув – то в нього й „знайшлася“ граната. Я спілкуюся про археологію – то в мене, історика-археолога, знайшли те, що треба копати. А Мілі Мороз ми якось сміхом казали, що отримає Пулітцерівську премію, вони її теж пришили, хоч премія й американська».

Як вам рівень задуму? Підірвати Запорізьку атомну станцію двома брусками тротилу! Але ядерний аргумент уже спрацював на міжнародному рівні, коли МАГАТЕ вимагало звільнити Міністерство енергетики. Тож чом не спробувати ще раз? Ще й підкріпити «щиросердим зізнанням» затриманих.

Кирило Дороленко: «Нас із Роменським привезли до тюрми, його згодом звільнили під домашній арешт. У тюрмі я сидів у двійці. Зі мною спочатку посадили наркомана, який повинен був не давати мені спати. У мене обшук був 8 годин і до того практично не спав, у камері +8, холод собачий, ще і цей наркоман постійно розповідає свої історії, що це у нього 8-ма ходка, що він рецидивіст, „жила-була, яка у тебе стаття“ і таке інше. І припускається помилок – людина, яка про мене нічого не знає, раптом починає співати пісню: „а голубі летят над нашим домом і хочут кинуть бомбу в сельсовет“. Я питаю: звідки ти знаєш, за що я тут? Тільки під ранок заснув. У нього була задача виснажити мене. Зранку повели на слідчі дії, написали, що звинувачений у тому й тому, і назад на ІТТ, а там уже інший чувак у камері: я – рецидивіст, ще по малолітці пішов, із 40 років – 28 на зоні. Я кажу: поділіться досвідом, бо вже зрозумів, що до чого. Він теж проколовся, вертався з прогулянки – в камері ручка. Навіщо? Каже: мене випускають, кому подзвонити, що передати? Номер старий. Я кажу: скажи сбушникам, що я не винен, і передай, щоб мене не забували. І тут він починає мені розповідати про історію та археологію. Як це так, кажу, ти сидів у тюрмі й оперуєш такими цікавими для мене, історика, речами, терміни вживаєш? Розрахунок був, що я дам номер телефона свого подільника на волі, вони його візьмуть і почнуть крутити. Якось на слідчих діях мій адвокат каже, що синичка полетіла. Виявилось, що вони хотіли Ярослава Синицю виписати з лікарні, щоб посадити в тюрму. А вночі Синиця зник із лікарні. Лікарі сказали, що нічого не знають, приїхала „швидка“, його забрали і все. Насправді його вивезли на Майдан, але ж СБУ пішло по сліду, коли стало небезпечно, Ярослава переправили у монастир на Західній Україні, він там у монахів переховувався. Слідчі мали тиснути на мене через прес-секретаря Мілу Мороз – погрожувати строком їй, якщо я не візьму

все на себе. Казали, що Роменський пішов під домашній арешт і почав давати свідчення проти мене, щоб розкручувати мене на свідчення у справі.

Мене перевели у СІЗО, посадили зі мною чувака, який повинен був стукати на мене. Везли до СІЗО дуже серйозно – на вулиці було -30, мент, який супроводжував, відчинив квартиру у „воронку“, сказав: „Це тобі, щоб свіжо було, ти наших на Майдані палиш за гроші“. Я кажу, що за ідею, а він: „Ні, ти за гроші там стояв!“. І хвилин 40 я сидів на морозі як забрали – у джинсах і легкій курточці. Потім завезли на вокзал, у загальну камеру, і я зекам кажу: друзі, я з Майдану, давайте підніmemo бунт, а нас звідти підтримають. Одразу прибігають менти: „Дороленко, на вихід!“. Мене окремо, рецидивістів, наркоманів, убивць відвели, а мене починають перевіряти металощукачем, до рота зазирали, щоб я нічого не проніс. У мене була серйозна стаття, не бакланська, у тероризмі в нас ще нікого не звинувачували, адміністрація поставилася відповідно, потім виявилось, що у моїх супровідних документах написано: лідер, схильний до бунтів та лідерства. Мені було заборонено дивитися в очі охороні, я повинен був постійно тримати погляд у підлогу, щоб не було зорового контакту. Коли я ішов коридором, усіх в'язнів ховали, щоб я ні з ким не міг контактувати.

Мені потім хлопці розповідали: „Ми тебе шукали, бо в зоні завжди можна знайти людину, але ми тебе не знайшли“. Приїздив представник ЄС шукати, але мене заховали так, що навіть шнірі мені нічого не могли передати. СБУшники під час слідчих дій кажуть: тебе всі забули, тобі хана. Я почав із ними спілкуватися, розповідати, що таке Майдан, що таке Революція, вони потім самі мене прохали розповідати, бо їм там про нас такого наговорили! Заходить керівництво, бачить, що люди зі мною спілкуються, кажуть: Дороленка в окрему камеру. Поставивши охоронця, якому заборонили спілкуватися, він у телефон втикав, очей не піднімав. А я далі розповідав про Майдан, Революцію, так що вони потім мене вже не у воронку возили, а саджали в кабінку. Вони припинили вірити у ту маячню, що мені шили, СБУшники вже сприймали мене по-іншому, хоч це було заборонено, і хлопці могли реально отримати по шиї. А за 3-4 дні сиджу в камері, раптом стукіт у двері і слова: „Слава Україні“. Значить, знайшли! Сиджу на СІЗО, і раптом до мене йде їжа потоком, несуть і несуть. Співкамерник дивиться, каже, давай ділитися з братами по камерах. Я – будь ласка, кому що, кому бутерброд, кому курка. Телевізор мені заносять. Я кажу – давай буду дивитися новини „5 каналу“ за цигарки, бо я не курю. Співкамерник мені казав: візьми все на себе, давай покуримо наркотиків, понюхаємо амфетамінчика. А в мене щоранку шмон. Отак я вчився жити по-новому. Ми гуляли не на вулиці, а на даху в'язниці, де було те саме, що в камері, тільки щілина під стелею більша. Я, по суті, неба не бачив – просто з однієї камери в іншу, де більше повітря. Ні ручок, ні олівця, ні книжки мені не можна було, але я за цигарки, за те се діставав щось, писав листи і вставляв у справу, казав, що це у мене примітки для справи, і вони не перевіряли. Так через адвоката передавав на волю листи».

Історія Дороленка – мабуть, найяскравіша, але не єдина. Сотні людей сиділи під домашнім арештом та у камерах. Саме заради таких в'язнів «Свобода» силою звільняла адмінбудівлі у Києві. І договір обміну будівель на людей певний час працював.

Кирило Дороленко: «Після 22-ї на хату заборонено заходити вертухаям. Із 22-ї до 6-ї – це моя камера. Лягаю спати, коли о 22-15: „Дороленко, на

вихід!". Я розумію, що мене переводять у прес-хату. Все. Я питаю: „А навіщо?" – „Узнаєш! Не розмовляти, очі в підлогу!" І ведуть мене не як завжди нагору, а вниз у підвали, кайданки на руках, я не можу нічого, підводять до камери, відчиняють. Я думаю: усе, зараз мене приколють, що робити не знаю. А в камері сидить слідак. „Ти підписуєш?" Я кажу: „63-тя". [Стаття 63 Конституції України дає право не свідчити проти себе та близьких]. Він каже: „Сталися певні події на Майдані, щодо тебе ухвалили рішення, завтра суд, швидше за все, вийдеш на домашній арешт"».

Тему тероризму взагалі тоді «качали» дуже активно. Ця тема мала стати головним аргументом влади в очах міжнародної спільноти.

«Пасажир, який намагався захопити літак рейсу Харків – Стамбул 7 лютого, під загрозою вибуху вимагав звільнення усіх заручників в Україні. Про це заявив начальник Головного слідчого управління СБУ Максим Ленко під час брифінгу, повідомляє Укрінформ. „Під час польоту харків'янин 1969 року народження спробував увірватися до кабіни пілотів і вимагав розвернути літак у напрямку Сочі, де, як він сказав? „знаходяться Путін та Янукович, у яких руки в крові", – заявив Ленко. За повідомленням турецьких ЗМІ, „викрадач літака" – громадянин України 1969 року народження на прізвище Козлов. Припускають, що він був напідпитку. У Міністерстві закордонних справ заявили, що українець не мав при собі ні зброї, ні вибухівки"».

(УП, 08.02.2014)

А от масштаб захоплення заручників владою вражає.

«Нині затриманими залишаються 116 активістів Майдану. Про це на майдані Незалежності під час інформаційного мітингу заявив лідер фракції „Батьківщина" Арсеній Яценюк. „Станом на зараз уже 122 наших героя звільнені з казематів Віктора Януковича. Це зроблено за останні кілька днів. Але ще 116 людей, яких незаконно утримує режим Януковича за ґратами, лишаються в тюрмах. Наше завдання – звільнити всіх", – заявив Яценюк».

(УП, 02.02.2014)

Саме тому Майдан погодився на звільнення адмінбудівель і перемир'я.

Андрій Мохник: «Після 19-го ситуація була у глухому куті – регіонали наполягали, що їхні дії були законними, а ми діяли не за законом: захопили адмінбудівлю, нападаємо на представників влади з коктейлями Молотова. Треба врегулювати. – Як? – Ви звільняєте все – І? – Ну, і все. – А заручники у СІЗО? – Розглянемо окремо. – Ні, всіх на всіх. – Але ви звільняйте Хрещатик, Грушевського та Інститутську. Однак врешті вдалося погодити, що вони відпускають заручників і припиняються активні дії на

Грушевського. Ми сказали, що Київраду Попову не віддамо – хай це буде представник ОБСЄ».

Але українська влада надто швидко зрозуміла, що заручники – це прекрасний інструмент тиску як на весь Майдан, так і на активістів персонально.

«Вагітну дружину Олександра Данилюка затримали за підозрою у контрабанді наркотиків. Прес-служба Штабу національного спротиву отримала тривожну інформацію про розвиток ситуації із родиною лідера громадського руху „Спільна справа“ Олександра Данилюка, на цей момент його вагітну дружину з півторарічною дитиною на руках, яка була затримана за підозрою у контрабанді наркотиків, митники відпустили з кімнати для допитів».

(Uainfo.org, 28.01.2014)

Олександр Данилюк: «Після захоплення Міністерства енергетики подзвонив голова СБУ Якименко і сказав, що відміняються усі переговори, які зі мною вів його заступник, хоча й заступник мені натякав, що вони знають, де моя родина і таке інше. Якименко знову сказав про сім'ю, що їй тридцять. У мене під домом з'явилися автоматники, незрозумілі люди у цивільному в машині. Я зрозумів, що коли така ситуація, родину треба евакуювати. Потім відбулась історія з підкиданням дружині наркотиків. Слава Богу, вони зрештою полетіли з України. Це коштувало серйозних міжнародних впливів, бо наші вже нічого не вирішували, і всі домовленості про те, щоб їх випустили, були з Москвою. До мене приїздили донецькі бандити, старий криміналітет, казали, що це неправильно, це перебір – вагітна жінка, дитина, так не можна, це вже правил ніяких не існує. Поїхали з цим до Яника, повернулись. Яник сказав, що вже не вирішує ці питання. Причому я дзвонив їм і казав: ви покидьки, якщо хочете, я здамся, нащо третирувати вагітну жінку з дитиною? Вони сказали: пізно, це через Москву вирішується, хочете – дзвоніть до Москви. Я сказав: я в Москві нікого не знаю, я вас знаю, покидьків».

Судячи із затримання вагітної жінки та дитини, операцією і справді керували з ФСБ. Луб'янка легко впізнавана за почерком.

Олександр Данилюк: «Я думав якийсь час побути поза Майданом, але неможливо було навіть користуватися мобільним, бо проти мене працювали, і незрозуміло було, хто є твоїм союзником. Тому вирішив їхати до Лондона, бо там БіБіСі, це центр поширення інформації. Але питання, як виїхати? Реально проблематично було навіть скористатись і-мейлом, бо кілька спроб відкрити мій мейл призводили до того, що приїздили менти, дуже оперативно. Я пробував перейти польський кордон, потім перейшов до Молдови, звідти вилетів на Лондон.

Я залишив Майдан на третій чи четвертий день перемир'я. У Лондоні ніхто не вірив, що росіяни готують вторгнення. Навіть накопичення сил у Криму не бачили. Але БіБіСі свою функцію виконала. Коли почалася гаряча пора, я на БіБіСі був основним спікером, і свою роботу зробив. Бо єдиною версією на той момент у них була така, що у нас тут внутрішній конфлікт, а я давав

правдиву версію, був учасником усіх заходів, три дні не виходив із БіБіСі. Але коли почався штурм Профспілок, ми знову взяли МінАПК, і це було принципово, бо ми розуміли, що план ліквідації Майдану відпрацьований без урахування захоплення адмінбудівель».

І це розуміли не тільки у «Спільній справі».

Андрій Мохник: «Владу турбувало найбільше КМДА та Грушевського. КМДА — це „Свобода“ а Грушевського — „Правий сектор“ Вони так вважали. Перший крок — віддати КМДА та розблокувати Грушевського. Ми сказали — хай ПС зробить смугу на Грушевського, за ними й ми. Тоді звільнили проїзд на Грушевського, і ми вийшли з КМДА. А коли 18-го почався Мирний наступ, до КМДА знову зайшли свободівці».

Після початку бойових дій адмінбудівлі почали знову переходити до рук революціонерів.

«Біля будівлі Київської міськдержадміністрації на Хрещатику горіли ворота, протестувальники зайшли в будівлю. Про це „Українській правді“ повідомили очевидці. Горіла також будка пропускного пункту біля воріт. Мітингувальники підпалили шини і збираються будувати там нову барикаду».

(УП, 18.02.2014)

«Євромайданівці зайняли у Києві приміщення Головоштамту, Державного комітету телебачення і радіомовлення, а також декілька кав'ярень на Хрещатику».

(УП, 19.02.2014)

Врешті-решт саме захоплені адмінбудівлі — не лише у Києві, а головне, по всій країні — і стали вирішальним аргументом у перемозі Майдану.

Медицина Майдану —

від вогнепальних до ВІЛ-СНІД.

Файл № 11

Ми підходимо до дослідження іще одного феномена української Революції — медичної служби. Кожен, хто був на Майдані, бачив людей із червоними

хрестами на футболках та касках. Але насправді ми навіть не уявляємо, наскільки це велика робота – організувати дієву медичну службу на абсолютно добровільних засадах.

Вадим Васильчук: «Після розгону 30 листопада ми зібрались у Михайлівському соборі. Тоді медична служба фактично і народилася, бо раніше поранених не було, нас ніхто не бив. Першим зголосився хтось із волонтерів, потім почали підходити медики. Пам'ятаю, скільки перекису водню нам принесли, просто ящики. У Соборі столи поставили. Прийшов дядько – кров на обличчі, рука висить. Устим Голоднюк, якого потім, 20 лютого, застрелили, прийшов перемотаний бинтом, щасливий, що не поїхав, що був на вістрі, захищав Україну, як справжній козак, а що голову розбили – то таке».

Із нашим головним свідком, нині народним героєм України Всеволодом Стеблюком ми познайомилися в Українському домі наприкінці січня. Він попросив організувати поетичний вечір для психологічної реабілітації постраждалих на Майдані, а потім тихцем зізнався, що є діючим полковником міліції.

Всеволод Стеблюк: «На Майдані я працював інкогніто, бо на той момент був професором кафедри криміналістики та судової медицини академії МВС і мав звання полковника міліції. Полковник міліції на Майдані – самі можете уявити. Офіційно медична служба Майдану утворилася 1 грудня після того, як люди зайшли у Профспілки. Тоді там зібралися люди, які були у медслужбі під час Помаранчевої революції, у медичній комісії Руху ще 1989 року – Олег Мусій, Станіслав Нечаєв, Олег Гаврилук, Олена Євстигнєєва приєдналася, свободівець Андрій Гук. На Майдан вийшла неймовірна кількість людей, і треба було починати щось робити. У Профспілках зібралася дуже потужна команда керівників, службу очолив Святослав Ханенко, депутат від „Свободи“ – він не заважав працювати, але тримав нас у курсі, що там вирішили великі люди у штабі. Кілька разів приходив Тягнибок, я його спитав: ну що, згадуєш, як на студентському майдані у 1991-му разом працювали? Через зайнятість в Академії я не мав можливості взятися за організаційні моменти, сказав, що буду чергувати як лікар. Основний медпункт був у Профспілках на третьому поверсі. Але паралельно з'явилися, як ми їх називали, „дикі“ медики – це люди, які не могли показати диплом про медичну освіту. Вони переважно ходили Майданом, виявляли хворих, розносили пігулки – зрозуміло, у періоди затишшя. Їм допомагала Ольга Богомалець – спочатку медикаментами, потім білі каски з'явилися. Футболки „Медична служба Майдану“ та „Швидка медична допомога Майдану“ привезли львів'яни, їх переважно носили „дикі“, наші цим не переймалися. Офіційно ми називалися „медична служба Штабу національного спротиву“, були офіційною структурою Штабу».

Як уявляє роботу медиків більшість із нас? Дуже просто: сидиш у медпункті, поки прийде хворий чи поранений, а тоді на ньому демонструєш щось із репертуару доктора Хауса. А насправді...

Всеволод Стеблюк: «Фармацію Майдану взяли на себе Наталя Шолойко, тоді директор музею-аптеки на Подолі і доцент медичного університету Богомольця, та Олена Золотова з київського КП „Фармація“ – вони робили заявки на ліки, сортували те, що звезли, розподіляли по медпунктах. Перед тим, як допустити лікаря до роботи у медпункті, обов'язково перевіряли наявність у нього диплома, сертифіката – це було суворо. Існувала своя

санстанція, яка ходила наметами, з'ясовувала, чи не завелися воші, чи нема інфекцій, і до їхньої честі, зауважу, що на Майдані не було жодного спалаху інфекційних захворювань. При такому скупченні народу. Це феномен. Тому що все контролювалося. Санстанція перевіряла буфети, щоб там були одноразові рукавички, щоб дотримувалися правил. Потім з'явилася психологічна служба Майдану. Психіатр Володя Погорілий організував психіатрів, психологів, які потім стали психологічною кризовою службою, їхня основна база була у готелі „Козацький“».

Медицина жила за загальним ритмом Майдану – від загострення до загострення.

Всеволод Стебляк: «Під час першого штурму 10-11 грудня сильно поранених не було, медичної допомоги надавати особливо не було кому. Переважно штовхалися. Мене тоді затисли між двома кордонами внутрішніх військ, приперли до барикади, тому я особливо нічого не бачив, колихався разом з усіма. А перед Новим роком ентузіазм людей почав згасати, бо у всіх робота, медики не могли залишатися так довго, були проблеми з тим, кого поставити чергувати у медпунктах».

Це складно собі уявити – вдень працювати медиком, а потім у вільний час іти на Майдан, щоб там знову працювати медиком. Особисто ми на Майдані повністю міняли рід занять – працювали руками, спілкувалися з людьми, це було своєрідною психологічною розрядкою. Але в медиків професія особлива. І складається з несподіванок.

«Станом на 6:00 ранку до лікарів бригад екстреної медичної допомоги звернулося 103 учасника акції протесту. Про це повідомляє Департамент охорони здоров'я КМДА. „42 з них госпіталізовано. Чотири особи отримали травми тяжкого ступеню важкості (травми очей, кінцівок). Серед інших причин госпіталізації – травми, забої, рвані рани, черепно-мозкові травми“, – йдеться у повідомленні. Правоохоронці, в свою чергу, продовжують жалітися на велику кількість постраждалих колег».

(УП, 20.01.2014)

Всеволод Стебляк: «На Водохреще Олег Мусій буквально відловив мене, коли я зайшов у Профспілки, каже, що зовсім біда, нема кому чергувати, і попросив мене вийти поза чергою, бо ніхто вже не хоче – тоді ж народ був незадоволений стоянням і вимагав, щоб лідери починали щось робити. Я погодився, але мав іще зустріч. А коли на Грушевського почало гупати, дзвонить Мусій: тут уже поранені пішли, а я один. Я приїхав у Профспілки, поруч опинився ще один лікар – Руслан Горобець теж, як я кажу, медикамент, із центральної поліклініки МВС. Ситуація абсурдна – два міліцейські лікарі приймають поранених міліцією. На той момент ми мали одну єдину голку з ниткою – з шовного матеріалу та пару пінцетів, і коли повалили поранені, був шок – нема чим працювати. Наталя Шолойко почала видзвонювати колег із фармбізнесу, і тут усе повалило – за годину не було куди складати матеріали. Проте довгий час ми з Русланом працювали вдвох. Тоді стався перший шок – ми побачили ураження від травматичної зброї. Це було жахливо.

Травми досить серйозні при тому, що ніхто не знав, що робити з вогнепальними пораненнями. Ми намагалися шити, обробляти рани, перев'язувати, воно потім розлазилося. Річ у тім, що вогнепальну рану не можна зашивати, там є зони молекулярного струсу, у них процеси по-своєму розвиваються, ці помилки були навіть на початку війни, пару місяців пройшло, поки навчилися. Тоді ж у наших руках побував знаменитий козак Гаврилук. Він отримав осколок у шию, рана досить велика, і осколок пульсував. Ми перезирнулися з Русланом – осколок можна потягнути, але якщо він у судині, то це гаплик, хлопець зійде кров'ю. А якщо перетиснути сонну артерію, може бути інсульт. А Гаврилук ще й поводився збуджено: мовляв, ви тут коновали, давайте швидше, мені ще завтра сніданок хлопцям готувати, кашу варити. Руслан каже: давай спробуємо так: я буду тягнути, а коли щось, ти одразу затискачем артерію береш. Витягни нормально, виявилось, що судину не зачепило. Потім було дуже прикро бачити, коли його голого по снігу тягали, якийсь підполковник повідривав шви на шиї, що я накладав. Це вже просто садизм».

«В Інтернеті з'явився ролик, як „Беркут“ і інші силовки в чорній формі внутрішніх військ знущаються із затриманого чоловіка на Грушевського. За інформацією депутата Андрія Парубія, ним є Михайло Гаврилук. Після оприлюднення відео його змогли знайти, і станом на 19:08 він у штабі Самооборони Майдану, отримує медичну допомогу. На відео, яке було оприлюднено вдень у четвер, видно, як беркутівці роздягли його, а потім знімали на відео і фото його оголеного на морозі».

(УП, 23.01.2014)

Всеволод Стеблюк: «Згодом підтяглися лікарі, до другої ночі вже можна навіть було вийти покурити. У медпункті сморід сльозогінного газу, бо його приносили на фуфайках, на масках, воно все випаровувалося, крики, істерики... Але були й позитивні моменти, наприклад, київські байкерші привезли поїсти – домашньої картоплі з грибами та м'ясом, огірків. Усе це тривало три доби. Тоді були розгорнуті медпункти у Парламентській бібліотеці та у книгарні „Наукова Думка“. Там був Ігор Ільків, він приймав перших загиблих – Нігояна та Женевського. Ті пункти під час штурмів „Беркута“ періодично розбивали».

«Від поранення загинув ще один протестувальник, його ім'я поки не відоме. Про це „Українській правді“ повідомив черговий лікар Микола Сівак. Молодий чоловік віком 20-25 років. Він був застрелений, поранення у грудну клітку в області серця. Він поступив у медчастину близько 8 години ранку вже без пульсу. Тіло загиблого знаходиться у медчастині на Грушевського, яку розгорнули в одній із будівель. Раніше повідомлялося про те, що від кульового поранення загинув Сергій Нігоян».

(УП, 22.01.2014)

Всеволод Стеблюк: «Після Водохрещі наші взяли Український дім, і там я став керівником медслужби. Я керував терапевтичною службою, хірурги зробили свою окрему маленьку хірургічну. А в нас на третьому поверсі був медпункт. Тоді знову почалися хвилі — спочатку лікарів було багато, потім під час затишшя їх меншало, коли наставало загострення — знову збиралися. Хворі спочатку лежали в нас на підлозі, ми їм поклали каремати, але прийшли гуцули, сказали: знайдіть нам дошок, і зробили двоповерхові нари. У мене було 12 ліжок стаціонару. Хвороби були різні. Нетяжкі пневмонії ми лікували просто у себе. Антибіотиків вистачало. Були й тяжкі, ми їх перевозили до лікарні. Від пневмонії померли двоє хлопців, які мали ВІЛ-СНІД. Одного такого ми витягли у 5-й лікарні, але доводилося туди їздити і дуже жорстко пояснювати лікарям, що робити, бо вони не хотіли заводитися з ВІЛом. В Українському домі працював середній медперсонал, на кожного пацієнта були листи призначень — усе як годиться. Причому всі мали основну роботу. Я працював в Академії, після того перевдягався у цивільне та їхав на Майдан. Там був до 1-ї ночі, потім їхав додому, спав, а на 7-му ранку треба було здавати до Штабу зведення: скільки було хворих, скільки звернень, діагнози — все обліковувалося, тому о 6-30 я знову був на Майдані».

«У Львові готові прийняти людей, що постраждали під час сутичок в урядовому кварталі в Києві. Про це у своєму Facebook повідомив мер Львова Андрій Садовий. „Отримуємо інформацію, що травмовані в сутичках з міліцією в Києві не завжди відчувають безпеку в столичних медичних закладах. Тому львівські медики виступили з ініціативою приймати на лікування до наших лікарень усіх поранених незалежно від місця проживання“, — повідомив він, надавши контакти та адреси відповідних закладів».

(УП, 20.01.2014)

Всеволод Стеблюк: «Потім настало 18 лютого. Міліція захопила Жовтневий палац, там залишився медпункт, у якому працював Ігор Ільків, той самий, що приймав тіла Нігояна та Жизневського. Він тепер надавав допомогу пораненим „беркутам“. Потім захопили Український дім, ми перенесли все у Профспілки. До честі сказати, міліціонери не зачепили медичних пунктів, коли ми повернулися, то побачили, що все залишилось, як було».

Тут варто зауважити, що бібліотеку, яка так само, як і мед служба, постала в Укрдомі завдяки народній ініціативі, міліціонери знищили — стелажі завалили, книжки потоптали.

«Бібліотека в „Українському домі“ з'явилася зовсім нещодавно — після того, як протестувальники Євромайдану звільнили будівлю від представників внутрішніх військ, які там перебували. За п'ять днів існування спільнота залучених у процес творення бібліотеки людей виросла з двох осіб на декілька порядків».

(УП, 31.01.2014)

Всеволод Стеблюк: «Бібліотеку зруйнували, бо у ній, певно, бачили небезпеку. Але замість втраченого в Українському домі були організовані медпункти у чебуречній, вареничній, Головноштамті, у Консерваторії він і до того був, а тоді з'явився у магазині „Хелен Марлен“ — усього працювало 17 медичних пунктів».

«На території Михайлівського собору облаштовано пункт збору медзасобів. Протестуючі приходять самі і допомагають дістатися до собору постраждалим з Майдану. На площі перед собором знаходиться близько 300 осіб, в основному кияни, які приносять теплі речі, їжу і медикаменти. Разом з тим, в самому монастирі організовано нічліг для протестувальників, безліч медиків приймають доставлені ліки. Як розповів служитель храму, в собор надійшло понад 100 осіб. „Тут навіть робили серйозні хірургічні операції, вся трапезна відведена для допомоги пораненим. Всю ніч працювали медики“, — сказав він».

(УП, 19.02.2014)

Серед наших свідків виявився і представник так званих диких медиків, який став їм мимоволі саме 18 лютого.

Іван Філіпович: «Ініціатором Мирної ходи був лідер ДемАльянсу Василь Гацько. Тому він сказав: на нас лежить відповідальність, бо Мирна хода буде з нашої ініціативи. Ми підготували для демальянців каски і вирішили пофарбувати їх у блакитний колір — блакитні каски, символ миротворців. І бронежилети закупили. Нам люди приносили гроші, продукти та ліки, і ліків накопичилося багато. Була дівчина, яка їх відсортувала і зробила набори першої необхідності — вату, бинт, перекис, іще щось. І в торбах від протигазів зробили всім хлопцям такі аптечки. Був ще запас і більш серйозних ліків, ніж просто перша допомога, зібралася велика торба, вона питає: хто її візьме? Кажу: давай, я. — А як будемо знати, що вони у тебе? Я сказав, що зараз візьму білу футболку, намалюю червоний хрест, на касці намалюю червоний хрест і всі будуть бачити, що аптечка у мене. Взяв торбу, вона доволі тяжка була. Стали ми біля Марийського, і коли кинули перші гранати, наші хлопці сказали дівчатам, щоб верталися на Майдан. Вони почали сперечалися. Але Гацько доручив мені як найстаршому і киянину, який знає провулки, відвести всіх дівчат на Майдан дворами, бо там починалася війна. Я повів дівчат довкола через Мечнікова, ми прийшли на Майдан, і тут починають говорити, що в Марийському бій, і троє чи четверо дівчат заявляють: повертаємося туди. Я кажу: вас самих не пушу, якщо ви так хочете, значить, іду з вами і буду біля вас. Ми почали підніматись Інститутською, коли назустріч понесли перших поранених. А в мене футболка із хрестом. Кричать: „Медика!“. Я відкриваю аптечку, беру перекис, ллю на голову, бинтом перев'язую, щоб до Профспілок донесли, бо там кров рікою. Я взагалі дивуюся, бо крові боюся, — і зараз, як бачу кров, мені стає зле. А там щось зі мною сталося — 5 чи 6 людей перев'язав. У мене руки були чорні

від крові, я потім їх трохи снігом обтер. Десь там і підхопив гепатит. Після того рік лікувався. 100 тисяч гривень на це витратив, 12 тисяч доларів на ті гроші. Я людина від медицини далека. А коли ти безпосередньо стикаєшся з кров'ю, коли це війна, то все стає інакшим».

Всеволод Стеблюк: «18-го працювали важко, але справлялися – коли почали нести з Маріїнки, я відчергував в Укрдомі і саме збирався додому. Тут мені подзвонили, то залишився до ранку, бо лікарів не було, тільки медсестра Іра Солошенко. А 19-го вже приїхав у Михайлівський, там ми почали розгортати госпіталь. Народ на Майдані був такий, що забезпечували всім. Вискакуєш, кажеш: стерилізаторів немає – за півгодини вже є. Кажеш: треба апарат штучної вентиляції – привозять. 19 числа приймали все, що з ночі, – активних дій не було, але того, що з ночі, вистачило. Я три доби звідти не виходив, ночував просто у соборі. А 20-го почали привозити кульові поранення, до нас дотягували найбільш тяжких, інколи вже трупи. Профспілки згоріли, у чебуречних та „Козацькому” нічого особливо не організуєш. Всіх тягнули до нас. За той день у нас було 26 кульових поранень, ми порахували. Двоє померло на операційному столі. Дуже важка робота, наскрізні поранення, кровотеча, не знаєш, що робити, – це сьогодні, коли кілька років війна, вже всі навчені, але тоді інтуїтивно щось пригадували з курсу військово-польової хірургії. Але поранених везли не тільки нам, багатьох одразу доставляли у 17-ту лікарню, у Лікарню швидкої допомоги».

Іван Філіпович: «А 20-го я возив поранених до Лікарні швидкої допомоги з Михайлівського. Брав тільки таких, яких можна везти легковиком, я забирав їх на Михайлівському. Потім із Зоєю Буйницькою їздили купували ліки. Приходимо до аптеки, починаємо читати список, аптекарка питає: туди? Туди. Усе, що в списку було, дала. Лікар попереджав: цього вам ніхто не продасть, це сильнодіючі, червоний рецепт, але якщо десь знайдете, буде супер. А тут усе нам віддала без рецептів, і знижка 25%. Туди? – і відвантажує. Молодець була та аптекарка. Скільки ми тоді перевозили ліків! Один із поранених так стогнав, що я думав – помре, і тільки благов: Боже, щоб тільки доїхати, щоб тільки в машині не вмер. Але не вмер, слава Богу».

«За даними медичної служби Майдану, у четвер, 20 лютого, в Києві було вбито від 70 до 100 осіб».

(УП, 20.02.2014)

«Станом на 18.00 у період з 18 лютого внаслідок сутичок у центрі Києва загинули 82 особи. Про це йдеться у повідомленні Міністерства охорони здоров'я. „До бригад екстреної медичної допомоги та закладів охорони здоров'я міста Києва за медичною допомогою звернулося 622 постраждалих, 405 з них госпіталізовано“, – зазначено у повідомленні».

(УП, 22.02.2014)

А проте із закінченням боїв на Майдані медична служба не припинила своєї роботи.

Всеволод Стеблюк: «Ми перебралися на Трьохсвятительську, у колишню поліклініку „Сімейна амбулаторія“ — її колись приватизувати, але ми забрали назад. Розгорнулися, розставили обладнання і почали робили профілактичні огляди майданівців. Через нас пройшло близько 6-7 тисяч людей. Провели роботу з сотниками — кожен приводив свою сотню. Людей оглядав терапевт, невропатолог, окуліст, психіатр, робили кардіограму. Довідки давали кожному, що пройшов профогляд із печаткою медслужби Штабу національного спротиву, працювали дуже серйозно. Згодом вийшла постанова ВР, за якою треба було знищити всю документацію, яка могла б ідентифікувати людей на Майдані, щоб потім не було переслідувань. Андрій Гук ходив до прокуратури, питав: ну як так? А вони відповідали: а отак, знищіть та принесіть акт, що знищили. Близько 6 тисяч історій хвороб довелося знищити. Судові медики організувалися з кафедри судової медицини академії Шупика та університету Богомольця, почали консультувати — фотографували травми, описували, щоб можна було пред'являти потім у суді. Це була чиста самодіяльність, вони після роботи йшли працювати у якесь кафе на Хрещатику, потім переселилися до нас. Я тоді відповідав за судову медицину.

Психіатри переселилися до нас. Через події на Майдані було дуже багато психічних загострень. Психологи працювали, ми намагалися проводити психологічну реабілітацію через мистецтво».

А координатор медичної служби Олег Мусій одразу злетів до найбільших висот.

«Верховна Рада обрала новий Кабінет Міністрів. До складу нового уряду на чолі з Арсенієм Яценюком увійшли: ...Мінохоронздоров'я — Олег Мусій;...»

(УП, 27.02.2014)

Всеволод Стеблюк: «Коли Мусій став міністром, медслужбу Майдану боялись усі медики та чиновники. Ми ходили в Міністерство на всі засідання, багато чого зробили з питань психологічної реабілітації, визнання інвалідностей. Нас ніхто не запрошував, але всі боялися. Коли ми з Андрієм Гуком заходили у Мінохоронздоров'я, начальник охорони нам кланявся, знімав кашкета, а як пройдемо — хапав телефон: „Ховайтеся, тут прийшли ці двоє бандерівців, Гук і Стеблюк“. Однак потім виявилось, що ми тільки лякали їх — реально нас ніхто нікуди не допустив. Здавалося б — візьми готову команду з Майдану до Міністерства. Фармацевта — на фармацію, начальника санстанції — на начальника СЕС, працювали ж ідеально, ще й у яких умовах! Але Мусій був фігурою несамостійною».

Однак виявилось, що створити медичну службу — це одна проблема, а розпустити — зовсім інша.

Всеволод Стеблюк: «Було важко згорнути, розігнати медиків із Майдану, забрати у них усе. Ліків та обладнання на Майдан принесли стільки, що ми 3 чи 4 великих фури вивезли на склади КП „Фармація“. А скільки ще розтягнули по домівках! До нас люди приходили з претензіями, що ми все це вивозимо: „Крадуть!“. Правий сектор, лівий сектор, з усіма розбиралися, пояснювали».

І не випадковість, що саме медична служба Майдану стала основою для створення медичної служби на фронті.

Всеволод Стеблюк: «Потім почали працювати на війну. Коли формувався батальйон Кульчицького, наші медики поїхали з ними на полігон і з ними пішли на Слов'янськ. Їх було двоє – Хоттабич, Ілля Джонович Лисенко, він сказав, що не медик, але кризовий менеджер і хоче допомогти. І другий – вірменин Нікогосян, який був власником чебуречної, де був медпункт, і тому вирішив, що він – хірург. Так сталося, що не було кого послати на полігон. Була швидка, яку подарував мукачівський бізнесмен. Ми їм дали машину і послали на полігон. Так утворилася легендарна волонтерська медслужба „Хоттабич“. Щойно в Криму почались оточення наших частин, як туди поїхав Баня Звягін, ми напхали у його машину всього, що влізло, взяли посвідчення Червоного Хреста, і він поїхав.

Потім почали формувати медслужбу Нацгвардії, у них нічого не було, ні коштів, ні фахівців – внутрішні війська не мали власної медслужби, вони були на забезпеченні МВС. Усе робилося з нуля. У нас на Трьохсвятительській ходили генерали, полковники – просили, щоб ми допомогли, і ми допомагали. Прикордонники, добробати – всі зверталися до нас. Усе, що було на КП „Фармація“, пішло на формування цих медслужб, інакше б не витягли.

А за деякий час з'явилися хлопці, які відрекомендувались як „Правий сектор“, разом із власником будинку і сказали, щоб ми забиралися. Революція революцією, а гроші – грошима. Тоді ми перебазувалися до Музею-аптеки і 2014 – 2015 роки звідти постачали всі добровольчі батальйони медикаментами».

Кого і як почув Янукович.

Файл № 12

Янукович ішов у президенти з гаслом «Почую кожного», отож ми вирішили дослідити, як він виконував цю свою передвиборчу обіцянку у вирішальні для країни моменти під час Революції.

Переговори Майдану з Банковою завжди були дразливим моментом – хтось вважав їх зрадою, хтось сподівався, що влада нарешті прислухається до людей. Але, як виявляється, розмови не обмежувались офіційними контактами з Адміністрацією Президента.

Олег Тягнибок: «Обмін думками з представниками влади був постійним навіть під час Революції. Ми зустрічалися в парламенті, в коридорах, відбувалося багато неформальних розмов з їхніми представниками незалежно від того, були вони уповноважені чи ні. Кожен депутат є членом комітету, наші депутати зустрічалися на засіданнях комітетів і говорили не лише про законопроекти, а й про загальну політику. Усі члени „Свободи“ мали подібний діалог, крім того, у такий спосіб ми збирали інформацію, що хоче робити влада, а вони, відповідно, отримували інформацію про нашу позицію. І з багатьох питань Єфремов і Рибак давали зрозуміти, що мають отримати „добро“ нагорі. У них жодне рішення без цього не ухвалювалося».

Але ж «Свобода» на той час мала у Верховній Раді власного віце-спікера. Хіба він не міг знайти партнерів, у яких було достатньо повноважень, щоб розмовляти по суті?

Руслам Кошулинський: «Найбільше з владою контактував Турчинов. У мене були контакти на рівні офіційних засідань. За протоколом Голова сідає за стіл завжди із заступником. А неофіційно до мене ніхто не звертався. Це було демонстративно і принципово, а мені й не дуже треба. Один раз до кабінету заходив Калетнік, і це все. Він прийшов щодо питань портретів Шухевича та Бандери. Спитав: якби я повісив собі Леніна? Я сказав – ви ж не ідейний комуніст, ви ж насправді прихильник НЕПу. Мене максимально обмежили в можливостях, навіть із повноважень у мене забрали комітет банківської справи, який за регламентом мав бути у моєму керуванні».

Можливо, саме тому перші перемовини під час Майдану відбулися з ініціативи третьої сторони – колишнього Президента Леоніда Кравчука. І це були навіть не переговори, а круглий стіл із залученням громадськості.

«Майдан ухвалив рішення направити лідерів трьох опозиційних партій до палацу „Україна“ для участі у круглому столі за участю Віктора Януковича. Про це повідомляє прес-служба „Батьківщини“. Відповідне рішення було ухвалено прямим голосуванням на Майдані з подачі лідерів громадських організацій. Лідери опозиції мають „переказати Януковичу вимоги“. Насамперед ідеться про звільнення та закриття кримінальних справ щодо всіх учасників акції протесту. Крім того, серед вимог Майдану – покарання міністра внутрішніх справ Захарченка та інших працівників МВС за застосування сили проти мирних демонстрантів. Третя вимога – відставка уряду Азарова, який несе політичну відповідальність за застосування сили».

(УП, 13.12.2013)

Олег Тягнибок: «Перед тим, як мав відбутися круглий стіл, проходили технічні обговорення. На узгоджувальній раді ми погодилися дати своїх представників, які домовлялись, як воно повинно відбуватися. Там була представлена тільки контрольована ними громадськість – увесь захід готувався фактично для преси. Коли прийшла пропозиція щодо участі, ми були категоричними противниками. Але на мене почали тиснути – Рада Майдану, ініціатива „1 грудня“, громадські представники».

Руслам Кошулинський: «Із головами церков те саме. Були звернення до Тягнибока від голів церков: ви не маєте права брати на себе відповідальність, ви повинні їхати до Януковича і розмовляти. Якби Олег не поїхав – значить, він хоче на крові отримати владу. Тобто ми мали робити все, щоб було мирно. Те саме й від послів: що треба пройти до кінця весь процес передачі влади мирно».

Більшість з нас навіть уявити собі не може, які чинники впливають на ухвалення тих чи інших рішень, а тому вважає, що політики діють виключно за власною волею. Проте коли на тебе тиснуть і зсередини, і ззовні, хочеш – не хочеш, а маєш рахуватися.

Олег Тягнибок: «Я до останнього не погоджувався брати участь у круглому столі 13 грудня, але пішов, бо було рішення Майдану. Зібралися, кожен висловив свою позицію, наскільки можна було різко виступити, настільки й виступив. Для влади це був необхідний формальний крок, можливо, тиснув Захід, і вони мали їм показати, що прислухаються до опозиції».

«У ході загальнонаціонального круглого столу влада не пішла назустріч опозиції за жодною із вимог. Про це заявив лідер партії УДАР Віталій Кличко, повідомляє „Інтерфакс-Україна“. „Сьогодні влада не вражувала жодної вимоги опозиції. На сьогодні цей круглий стіл був лише демонстрацією – жодного кроку назустріч опозиції“, – заявив він».

(УП, 13.12.2013)

І ще таке повідомлення.

«Круглий стіл, який відбувся у п'ятницю і в якому брали участь, зокрема, Президент України Віктор Янукович та лідери опозиції, не транслявся в ефірі жодного загальнонаціонального телеканалу. Спочатку трансляцію в Інтернеті вдалося вести „Громадському“ телебаченню, однак пізніше почали глушити мобільний зв'язок і Інтернет».

(УП, 13.12.2013)

Ну а далі статус цих круглих столів почав знижуватися і врешті зійшов нанівець.

«Замість Президента України Віктора Януковича на круглий стіл, ініційований Леонідом Кравчуком для подолання політичної кризи в Україні, прийшли міністри... Лідери опозиції також проігнорували переговори».

(Liga.net, 20.12.2013)

Тобто переговори припинилися, навіть не розпочавшись. Так тривало до середини січня, коли країна нарешті вийшла із святкових «канікул». І першою на загострення пішла влада.

«У четвер більшість у Верховній Раді ухвалила низку законів без обговорення і без участі депутатів від опозиції, голосами членів фракцій Партії регіонів, КПУ, а також деяких позафракційних. За частину цих законів голосували відразу за основу і в цілому, і без електронної системи – підняттям рук. Опозиція вже назвала голосування в Раді „державним переворотом“».

(УП, 16.01.2014)

Андрій Мохник: «Вони не бачили, як законним чином приборкати протест, тому вимушені були ухвалити диктаторські закони – адже поїздка до Януковича, Автомайдан – усе це було цілком законним».

Сьогодні складно зрозуміти логіку влади, яка ухвалила 16 січня так звані диктаторські закони, бо вона мала повністю слухняну судову систему, міліцію та СБУ. Навіть статті 279 Кримінального кодексу («Блокування транспортних комунікацій») цілком вистачило б для обґрунтування розгону Майдану. Можливо, ці закони мали на меті не допустити переходу Майдану в інші форми спротиву. А може, це був акт самонавіювання можновладців щодо власної всесильності. Бо міліція, окрім хіба частини спец-підрозділів, була абсолютно деморалізована – нам самим тоді довелося брати участь у порятунку вантажівки з речами для Майдану, яку зупинили міліціонери на в'їзді до Києва. Ми готувалися до бійки, і уявіть собі наше здивування, коли з появою двох людей із мобільними телефонами десятків міліціонерів утекли та зачинились у приміщенні посту ДАІ.

Але закони від 16 січня мали ще один несподіваний для влади наслідок. Вони призвели до першого помітного розколу у лавах парламентської більшості.

«Як повідомило ZN.UA високопоставлене джерело в Партії регіонів, „95% депутатів із фракції самі не знали, за що вони голосують“. Тій же невеликій кількості членів фракції, які запитували у Голови Ради Володимира Рибка про доцільність їхнього голосування, спікер відповів, що на прийнятті цих законів наполягав Президент під час особистої зустрічі».

(УП, 16.01.2014)

Андрій Мохник: «Закони 16 січня стали сюрпризом навіть для багатьох регіоналів. Бо того дня Верховна Рада зібралася, щоб ухвалити держбюджет. У залі було збурення, ми блокували трибуну, і Рибак віддав вести Калетніку. Його посадили в кінці сектора регіоналів, усі підходи обступили і почали ухвалювати закони. Частина регіоналів навіть не розуміла, за що голосує – ніхто не замислювався, які будуть наслідки. 16 січня ми не влаштували бійку, хоч і могли. Бо і наші західні партнери попереджали, що не треба зривати роботу парламенту, і „Батьківщина“ з УДАРом сказали, що не будуть битися, бо немає сенсу. Калетнік усе одно був не у президії. Вони голосували руками. Не розумію, яким чином можна було зашкодити Олійнику сказати, що за диктаторські закони було 235 голосів».

Що ж Україна отримала в результаті?

«Президент Віктор Янукович підписав закони, які ВР проголосувала у четвер. Про це повідомляє прес-служба Президента...

Він також підписав Закон № 731-VII щодо усунення негативних наслідків та недопущення переслідування і покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань. Цим Законом від відповідальності звільняється, зокрема, Беркут, який побив людей на майдані Незалежності та на Банковій. Також підписано Закон щодо відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, який, зокрема, забороняє машинам їздити в кількості, більшій ніж 5 машин.

Він підписав також Закон про внесення змін до Регламенту Верховної Ради, який спрощує позбавлення депутатів недоторканності...

Як відомо, у четвер парламентська більшість ухвалила з порушенням процедур кілька законів, які утискають низку прав громадян і посилюють для влади можливість карати учасників акцій протесту й інших незгодних із діями влади. Серед запроваджених змін – повернення кримінального переслідування за „наклеп“ і внесення до Кримінального кодексу статті про „екстремістську діяльність“, яка визначається дуже широко».

(УП, 17.01.2014)

Заборонено було затуляти обличчя, носити каски і навіть «елементи уніформи». Тож Майдан відповів флеш-мобами з каструлями на головах, півмільйонним віче і «Січевим повстанням» на Грушевського. А влада – пострілами із бойовими набоями і, як результат, першими вбивствами.

«У МВС підтверджують 2 факти смертей, про які надійшли повідомлення до правоохоронних органів від учасників масових заворушень на Грушевського у Києві. „У першому випадку загинув 20-річний мешканець Дніпропетровщини Сергій Нігоян, у другому – 25-річний громадянин Республіки Білорусь

Михайло Жизневський. Експерти встановили, що обидва молодики загинули внаслідок вогнепальних поранень", – інформує МВС».

(УП, 23.01.2014)

Перші загиблі змусили сторони повернутися до діалогу.

Андрій Мохник: «Перші пориви говорити з Януковичем були з боку Яценюка та Кличка. Коли почалося протистояння на Грушевського, коли загинули люди, Яценюк сказав: я їду до нього, з цим треба щось робити. У парламенті була зустріч у Рибак за участю Портнова та Лукаш – треба було щось вирішувати. Багато людей сиділо у СІЗО, йшли бойові дії на Грушевського. Ми казали: як ми можемо зупинити людей, коли ви вже багатьох закрили, завели купу справ, кожен розуміє, що він – наступний? Вони у відповідь педалювали тему звільнення адмінбудівель. І Портнов, і Лукаш діяли впевнено: якщо не погодитися на наші умови, буде ще гірше».

Олег Тягнибок: «Реальні переговори почалися тільки після 22 січня. Я не був серед тих, хто про них домовлявся, всю інформацію отримував від Яценюка. Особисто я із задоволенням був би в натовпі, я навіть не любив на сцені стояти, серед людей почувався природніше, але хто, як не лідер опозиційної партії, мав бути на цих переговорах? Перемовини були серйозні. В Адміністрації Президента, у кімнаті, суміжній із кабінетом Президента. Зазвичай ми приходили, нас перевіряли ретельно, з металопрошукачами, телефони мали залишити на охороні, я вже потім і не брав телефон, лишав у машині. Запрошували у приміщення, де ми чекали. Часом 10 хвилин, коли й годину. Чи Янукович не міг, чи то була гра, щоб нас „вимаринувати“. Пропонували чай. Часом приходив хтось із впливових людей, із близького оточення і „забавляв“ розмовами. Між собою ми говорили мало, переважно натяками, бо знали, що нас записують. Потім заходили до переговорної зали. Там уже були телекамери придворних каналів, офіціоз. Янукович заходив в інші двері, за ним Ключев, Портнов, Лукаш і ще хтось, якщо потрібно. Ми сідали спиною до дверей, вони спиною до вікон і починали говорити».

«Відбулася зустріч Президента Віктора Януковича та учасників робочої групи з врегулювання політичної кризи з лідерами опозиційних парламентських фракцій. Як повідомляє прес-служба глави держави, у зустрічі брали участь перший заступник глави Адміністрації Президента Андрій Портнов, міністр юстиції Олена Лукаш, керівник фракції політичної партії УДАР Віталій Кличко, керівник фракції „ВО „Батьківщина““ Арсеній Яценюк, керівник фракції „ВО „Свобода““ Олег Тягнибок. Зустріч тривала понад чотири години».

(УП, 27.01.2014)

Олег Тягнибок: «У нас позиція була конкретна – вимоги Майдану, ми їх озвучували. Кличко досить часто мав інформацію від радників про те, якою має бути його позиція. Я кожен раз, оскільки виступав зазвичай третім,

мусив підлаштовуватися до тез, які озвучували партнери. Якщо вони чогось не сказали — говорив, але якщо вони сказали щось не так, то все одно тримав лінію, щоб позиція виглядала спільною. Нас намагалися розділити, тому я трохи коригував, але погоджувався, адже ми мусили виглядати єдиним цілим, а вони працювали на те, щоб нас розбити, за принципом — діли та пануй. Я бачив, що публічні переговори ні до чого не призводять, бо ми переважно товкли воду в ступі. Хоч насправді публічними ці переговори не можна назвати — преса була лише 5 хвилин і виходила. Портнов грав роль поганого слідчого, Лукаш — іще гіршого, вона таке молола, що навіть Янукович її зупиняв. Портнов прямо так і говорив Януковичу: вони вас дурять, не вірте їм. Для мене важливим питанням було, щоб майданівців випустили з в'язниці, важливою була амністія, бо я розумів, що у підсумку все одно постраждають свободівці. Перші арештовані на Майдані були свободівцями. Перший в'язень Грушевського — наш Андрій Лоза, керівник артемівської організації „Свободи” в Донецькій області. Ми не могли допустити, щоб хтось із наших сидів. Поки хоч один сидить, партія не може бути спокійною. Я як партійний лідер мусив робити якісь кроки, зокрема й дипломатичні. Це й були переговори».

Окрім приміщення Адміністрації Президента, спілкування відбувалося також і у Верховній Раді.

Андрій Мохник: «Переговори велися постійно — в Рибака, у ВР, мало не кожне засідання ВР починалося з того, що він збирав у себе в кабінеті голів фракцій, уповноважених осіб, товкли воду в ступі, бо реально зробити нічого не могли».

«Керівники фракцій вирішили продовжити нараду у кабінеті голови парламенту Володимира Рибака. Як передає кореспондент „Української правди” станом на 11:50 погоджувальна рада перейшла у нараду у кабінеті спікера. Перед цим лідери опозиції і більшості пересварилися на погоджувальній раді, звинувативши один одного у незаконному захопленні влади та ескалації протистояння. „Ви захопили владу, а тепер втратили контроль і не знаєте, що з цим робити”, — кричав на опозиціонерів голова фракції ПР Олександр Єфремов. „Це ви захопили владу”, — відповів Тягнибок. Депутати не узгодили жодного питання порядку денного і почали наполягати на продовженні консультацій у кабінеті Рибака без преси».

(УП, 03.02.2014)

Але паралельно з перемовинами влада продовжувала брати заручників, таким чином зміцнюючи свою переговорну позицію.

«Штаб національного спротиву дає владі декілька годин для того, щоб вона звільнила затриманих активістів Майдану Про це заявив заступник керівника Штабу національного спротиву Сергій Пашинський 26 січня. Він повідомив, що станом на сьогоднішній день, згідно з офіційними заявами МВС, тільки в Києві заарештовано 118 осіб, у Черкасах — 58 осіб».

(УП, 26.01.2014)

«До затриманого на Грушевського у Києві Івана Холода, у якого підозра на третій інсульт, не пускають родичів до лікарні. Про це повідомив „Українській правді“ депутат міськради Вишневого Юрій Лісничий. За його словами, вишневчанин Іван Васильович Холод, 1960 року народження, був затриманий на Грушевського 22 січня, вночі. „Зараз у ЛШД на лівому березі. Інвалід II групи. 2 інсульти. Зараз втратив зір. Тиск 260 на 200. Підозра на 3 інсульт. Рідних до нього не пускають“, – заявив він».

(УП, 26.01.2014)

Андрій Мохник: «Відповідальність за чуже життя – це найважче. Ти привів на Майдан друзів, однопартійців, людей, яких ти знаєш, ти відповідаєш за них. Це може зрозуміти лише той, хто має відповідальність за чуже життя. Це – найбільша відповідальність».

Отже, кінець січня та початок лютого пройшов у постійних перемовинах.

Андрій Мохник: «Спочатку зустрічалися раз на кілька днів, а потім, 18-20 лютого, вже щільніше, бо до перемовин приєдналися міжнародні гаранті».

Олег Тягнибок: «Вони використовували грамотні психологічні кроки – наприклад, коли під час розмови ми починали домінувати, коли Янукович потроху здавав позиції заходив помічник і клав теку на стіл. І одразу: „А що ви мене тут переконали, дивіться, що ваші зараз роблять!“. Одного разу питає: „У тебе є такий Сич? От ти розказуєш, що ви тримаєте слово, а тут по всіх каналах пішла інформація, що Сич на мітингу у Франківську закликав до збройного повстання“. За моєю інформацією, Олександр Сич не у Франківську, а у Києві, але хтозна, може, він поїхав до Франківська? Однак я добре знаю Сича, це не та людина, інша риторика, не його стиль – бачу, щось не те. Переговори зупиняються. Я кажу, що з'ясує. Іду за своїм телефоном, не можу додзвонитися, бо блокують зв'язок. Починаю дзвонити зі стаціонарного, телефонні номери напам'ять не знаю. Минає купа часу. З'ясовую, що це не Сич, а Попович, не у Франківську, а деінде, і казав зовсім не те. А насправді проти Сича написав сайт, за яким стоїть, хто б ви думали?... Ганна Герман. Минає година, я щасливий приходжу і кажу: все брехня. А мені: „Це вже нецікаво, давай говорити далі“. Як в анекдоті – ложечки знайшлися, осад залишився. Атмосфера нашого домінування луснула, як мильна бульбашка».

Люди на Майдані мали багато претензій до лідерів опозиції, які спілкувалися з Януковичем. Їм закидали ігнорування вимоги дострокових виборів Президента. Докоряли тим, що вони не говорять про звільнення Тимошенко. Ну а особливо багато говорили про те, що лідер націоналістів тисне руку Президенту-вбивці. Як так можна?

Олег Тягнибок: «Ми почали з дострокових президентських виборів. Янукович сказав: якщо піднімаєте це питання – до побачення. А коли починали

говорити про звільнення Тимошенко, він взагалі підводився і йшов. А як тоді людей звільняти? Те саме про потискання руки. Якщо ти приходиш на переговори і не тиснеш руку, хто з тобою буде говорити? Якщо ти хочеш звільнити майданівців, мусиш іти, говорити, домовлятися і, зрозуміло, тиснути руку. Ми йшли на поступки не заради особистої вигоди. Ми сідали і прораховували стратегічні моменти. Тому я мусив дотримуватися дипломатичного переговорного етикету – зокрема, тиснути руку. Але коли 21 лютого останні переговори закінчилися підписанням меморандуму, я був єдиним з усіх, хто Януковичу руки не подав».

Звісно, всі ми хотіли, щоб політичні лідери говорили з Януковичем із позиції сили – адже саме для цього і стояли на Майдані. Ми й були тією силою.

Олег Тягнибок: «Але врахуйте, що Майдан був різним, не завжди там стояли мільйони, готові до штурму, ми бачили на власні очі, що траплялися періоди розчарування, коли людей реально не було. І доводилося штучно заповнювати Майдан свободівцями. Ми знімали людей із чергувань просто для картинки – бо йде трансляція, треба робити вигляд. Вони знімалися з барикад і стояли з прапорами під сценою».

Порожній Майдан – це найгірше, що могло трапитись, але так було, і це вам підтвердить кожен учасник Революції. Утім, на віче люди все-таки збиралися регулярно, і саме там могли приєднатися до переговорного процесу.

Андрій Мохник: «Усе виголошувалося зі сцени. Запитували в Майдану – їхати чи не їхати на перемовини. І тільки після позитивного рішення їхали, потім, коли повертались, оголошували результати, радилися, що робити далі. Без „благословення“ Майдану до Януковича їздив тільки Турчинов. Про це часто не знали керівники опозиції, принаймні Тягнибок».

На переговорах траплялися й несподіванки.

«Президент Віктор Янукович запропонував Арсенію Яценюку посаду прем'єр-міністра, а Віталію Кличку посаду віце-прем'єра з гуманітарних питань. У разі їхньої згоди він відправить у відставку уряд Миколи Азарова».

(УП, 25.01.2014)

Ну й відповідна реакція штабу Майдану.

«Опозиція готова взяти на себе відповідальність за подальшу долю країни та може прийняти пропозицію Президента Януковича щодо посад у Кабінеті Міністрів. Але переговори триватимуть доти, поки влада не виконає вимог Євромайдану. Звертаючись до людей, що зібралися на Майдані, Яценюк заявив: „Янукович розмовляв з нами лише тому, що ви є на Майдані. А ми лише посередники. Для нас найважливіше – доля і життя кожної людини“».

(УП, 25.01.2014)

Хороша заява. Правильна. І прозвучала вона тоді теж вчасно, бо тема переговорів і таємних домовленостей дуже турбувала Майдан. Але чи насправді все було так прозоро?

Олег Тягнибок: «Яценюку запропонували прем'єра вже на одній із перших зустрічей. Було помітно, що він цього дуже хотів. До того це питання проговорювалось, але без нас. Потім з'ясувалося, що перед цією зустріччю Турчинов проговорював з Януковичем ці кадрові питання».

Тобто навіть ці переговори перших осіб мали суттєву залаштункову частину. Але всі спроби домовитися розбились об людей, які тепер згодні були тільки на повну перемогу — повалення Януковича.

Олег Тягнибок: «Коли говорив із дипломатами, вони наполягали на домовленості з Януковичем із кадрових питань. Мовляв, це вирішить проблему. Я ж казав: ви нас можете переконати, можете переконати мене особисто, але якщо ви думаєте, що ви таким чином переконаєте Майдан, що зміниться настрої народу, ви помиляєтеся».

Водночас, аналізуючи пресу того часу, ми зі здивуванням побачили, що Янукович під час переговорів раптом занедужав.

«Віктор Янукович перебуває на лікарняному. Про це повідомив заступник керівника Державного управління справами з медичних питань Олександр Орда, інформує прес-служба Президента. „Президенту України відкрито лікарняний лист у зв'язку з гострим респіраторним захворюванням, що супроводжується високою температурою“, — сказав він».

(УП, 30.01.2014)

Просто як дитина. Хворий, щоб іти до школи, але на вулицю із друзями — будь ласка. Однак суворі вчителі швидко викрили симулянта.

«Хвороба Президента Віктора Януковича минулого тижня була пов'язана з небажанням зустрічатися з групою євродепутатів, які відвідували Київ. Так вважає голова Комітету у закордонних справах Європарламенту Ельмар Брок».

(УП, 03.02.2014)

18 лютого розпочалися найтрагічніші події Революції. І тут питання переговорів вийшло на перший план.

Олег Тягнибок: «А коли з'явилися перші полегли у Небесній сотні, хіба я як голова партії міг сидіти і спостерігати? Я зобов'язаний був зупинити кровопролиття. Ми мали йти на певні поступки заради перемоги. Всі моменти, до яких доходили, з'являлись у діалозі. З одного боку, треба бути безкомпромісним, а з іншого — якщо немає компромісів, які переговори? 18-20-го почалися масові вбивства. Всі були змучені, я кілька ночей не спав, мене теліпало. Наші свободівці, які загинули, — не тільки рядові члени партії, а й депутат райради, помічники депутатів, ще вчора ми з ними пліч о пліч боролись, а сьогодні їхні тіла лежать у холі готелю „Україна“, де Іра Сех організувала тимчасовий шпиталь. І після цього ти вимушений зустрічатися з людьми, які організували це місиво, і все одно маєш поводити себе як дипломат. Представники Франції, Німеччини та Польщі підключилися 18-19-го. Я відчув, що Янукович уже став розсіяним, і в мене вперше виникла думка, чи це вже не його кінець. Але тоді здавалося, що він вибиває щось із Заходу, саме тому він із ними постійно говорив в іншій кімнаті. Очевидно, що вони не просто так приїхали, а привезли якісь гарантії для нього та родини».

Результатом стала відома угода між владою і опозицією.

«УГОДА ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Стурбовані трагічними випадками втрати життів в Україні,

Прагнучи негайно припинити кровопролиття,

Рішуче налаштовані прокласти шлях до політичного врегулювання кризи,

Ми, сторони, що нижче підписалися, домовилися про таке:

1. Протягом 48 годин після підписання цієї угоди буде прийнято, підписано і оприлюднено спеціальний закон, який відновить дію Конституції України 2004 року зі змінами, внесеними до цього часу. Підписанти заявляють про намір створити коаліцію та сформувати уряд національної єдності протягом 10 днів після цього.
2. Конституційна реформа, що врівноважуватиме повноваження президента, уряду та парламенту, буде розпочата негайно і завершена у вересні 2014 року.
3. Президентські вибори будуть проведені одразу після прийняття нової Конституції України, але не пізніше грудня 2014 року. Буде прийнято нове виборче законодавство, а також сформовано новий склад Центральної виборчої комісії на пропорційній основі відповідно до правил ОБСЄ і Венеціанської комісії.
4. Розслідування нещодавніх актів насильства буде проведено під спільним моніторингом влади, опозиції та Ради Європи.
5. Влада не запроваджуватиме надзвичайний стан. Влада й опозиція утримаються від застосування силових заходів. Верховна Рада України прийме третій закон про звільнення від відповідальності, який

поширюватиметься на ті ж правопорушення, що й Закон від 17 лютого 2014 року. Обидві сторони докладатимуть серйозні зусилля для нормалізації життя в містах і селах шляхом звільнення адміністративних та громадських будівель й розблокування вулиць, скверів і площ. Незаконна зброя має бути здана в органи Міністерства внутрішніх справ України протягом 24 годин з моменту набрання чинності вищезгаданим спеціальним Законом (п. 1 цієї Угоди). Після зазначеного періоду всі випадки незаконного носіння та зберігання зброї підпадатимуть під чинне законодавство України. Сили опозиції та влади відійдуть від позицій протистояння. Влада використовуватиме сили правопорядку винятково для фізичного захисту будинків органів влади.

6. Міністри закордонних справ Франції, Німеччини, Польщі та Спеціальний представник Президента Російської Федерації закликають до негайного припинення всіх видів насильства та протистояння, м. Київ, 21 лютого 2014 року Від влади:

Президент України Віктор Янукович Від опозиції:

лідер партії УДАР Віталій Кличко, лідер ВО „Батьківщина” Арсеній Яценюк, лідер ВО „Свобода” Олег Тягнибок Засвідчили:

Від Європейського Союзу: Федеральний міністр закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина Франк-Вальтер Штайнмаєр, Міністр закордонних справ Республіки Польща Радослав Сікорський та керівник департаменту континентальної Європи Міністерства закордонних справ Французької Республіки Ерік Фурн'є.

(УП, 21.02.2014)

Олег Тягнибок: «20-го переговори йшли цілу ніч, ми сиділи, о 7-й розійшлися, на 10-ту домовилися про підписання. Коли я поставив підпис, то відчув полегшення від того, що вже не доведеться брати участь у цих зустрічах і розмовах».

А проте існувала і третя сторона процесу, яка мала окрему думку.

«Лідери „Правого сектору” Майдану висунули владі свої вимоги, серед яких – конституційна реформа та звільнення всіх затриманих активістів. Так, лідер „Правого сектору” і провідник організації „Тризуб” ім. Степана Бандери Дмитро Ярош заявив, що острах опозиційних лідерів „провадити Революцію” зобов'язує його „взяти на себе відповідальність за революційний процес”. Серед основних цілей він назвав повне „перезавантаження” влади, „розпуск і заборону антидержавних партій та угруповань”, реформування юстиції, правоохоронних органів, спецслужб.

Для початку врегулювання ситуації „Правий сектор” ставить такі умови:

- 1) провести конституційну реформу;

- 2) припинити силові дії з боку влади;
- 3) оголосити повну амністію, а саме, звільнити всіх без винятку учасників протестних акцій та закрити всі кримінальні справи і провадження;
- 4) притягнути до відповідальності уряд Азарова;
- 5) переформатувати ЦВК;
- 6) скасувати всі закони, прийняті 16 січня, що обмежують права і свободи громадян;
- 7) переформатувати спецпідрозділ „Беркут” і створити якісно інший спецпідрозділ МВС;
- 8) покарати винних у вбивствах, знущаннях та побитті протестувальників;
- 9) знайти зниклих активістів Майдану;
- 10) узаконити існування спортивно-патріотичних організацій;
- 11) не допустити до влади політиків, які дискредитували себе під час минулого правління (наприклад – Литвин).

Якщо влада піде на поступки народу, „Правий сектор” „готовий згортати активну діяльність” за принципом „поступка в обмін на поступку”. А якщо влада не піде на поступки 28 січня, „Правий сектор” має певні плани».

(УП, 28.01.2014)

Цікаво, що, крім окремої думки, ця сторона мала ще й окремі переговори.

Дмитро Ярош: «Ідея зустрічі з Януковичем не моя, я насправді не хотів. Я Яника сприймав як ворога і не мав бажання – якби не переконала незрозумілість ситуації: хто стріляв, хто командував? Карп'юк, інші люди підійшли: Дмитре, Яник хоче зустрітись. Я взяв паузу кажу: я, мабуть, звідти не вийду? Але СБУшники сказали, що гарантують і будуть заручниками, поки не повернуся. Заїхали в Адміністрацію Президента з тильного боку, автоматники, кулеметники скрізь, я просто з пістолетом піднявся туди, мабуть, перший хто туди пройшов зі зброєю. Рамок не було. Вони були шоковані, але не чинили жодних дій. Я віддав охоронцю ствол і він чекав мене годину з чимось. Зустрічались у тому самому приміщенні, де пізніше я зустрічався з Порошенком. Посиділи, поговорили. Це була не розмова, а плач на ріках Вавилонських, він розповідав про родину, сльозу намагався видушити, а я мовчав і слухав, розумів – одне зайве слово, і хана. Ми поговорили, поговорили, а наступного дня він утік. Головна мета була – підписати з нами договір, який уже підписали лідери опозиції. Я відмовився й одразу виступив на Майдані та про це сказав».

«„Правий сектор” заявив, що не складатиме зброї до відставки Президента Віктора Януковича і готовий взяти відповідальність за подальше розгортання революції в Україні. Про це лідер організації Дмитро Ярош заявив зі сцени на майдані Незалежності».

(УП, 21.02.2014)

Дмитро Ярош: «Кілька разів розмову переривали якісь помічники. Коли я вийшов – перехрестився, прочитав „Отче наш” і „Богородицю”. Янукович розумів, що якщо ПС не підпише ту угоду, вона не буде діяти. Вони це бачили, розуміли, що лідери Майдану можуть прийняти що завгодно, а ПС буде робити по-своєму».

«Присутні на майдані Незалежності люди освистали лідерів опозиції, які вийшли до них, щоб розповісти про підписання угоди з владою України про врегулювання кризи. Виступ лідера фракції УДАР Віталія Кличка перервав один із сотників Майдану. Він вийшов на сцену і заявив, що якщо Президент Віктор Янукович не піде у відставку до 10 ранку 22 лютого, люди підуть у збройний наступ».

(УП, 21.02.2014)

От вам і відповідь на питання, чому Янукович після підписання мирної угоди з опозицією і продовження своєї влади на півроку раптом став похапцем вивозити речі з Межигір'я.

Те, що майданівець Парасюк озвучив зі сцени, влада почула у своєму лігві напередодні.

Українські Ганді.

Файл № 13

Думка про те, що владу можна змінити у мирний спосіб, зміцніла в наших головах після перемоги Помаранчевої революції. Ми тоді увірували у ненасильство кшталту Махатми Ганді та споконвічну українську миролюбність.

Щоправда, Олег Рибачук відкриває нам дещо інші механізми, які призвели тоді до безкровної перемоги.

Олег Рибачук: «У 2004-му кровопролиття не було, тому що Кучмі дуже чітко дали зрозуміти, що не варто. Коли пішла тоді команда, вже внутрішні війська отримали по два магазини з бойовими патронами, їх тисяч 18 на Окружній зібралось, Кучма припинив брати трубку. Йому держсекретар США Пауелл телефонував – а він не відповідав. Я цю історію довідався від американській послів та високих дипломатів уже років за 5-6 у Вашингтоні у приватній розмові. Відбулася цікава річ. Пауелл дзвонить – Кучма трубку не бере. І тут однокласниця Людмили Миколаївни, яка мешкає у Лондоні, дуже близька подруга, подзвонила їй, щось там поцвірінькала, а потім каже: ти не можеш зробити Льоні сюрприз? Запиши оці цифри та літери, покажи – йому буде приємно. І Кучма за півгодини вийшов на зв'язок. Це були номери його закордонних рахунків. Це дуже просто було зроблено, з усмішкою я цю історію і почув. Якби подібні речі зробили із Ключевим, влада поводитися б інакше. У 2005 році це їм показали: якщо перейдете межу, майте на увазі. Механізми були на Аль-Каїді відпрацьовані. Є директива Євросоюзу про боротьбу з брудними грошима. Там усе виписано».

Звісно, телефонний дзвінок дружині Кучми навряд чи може вважатися «немирним» засобом, та й блокування закордонних рахунків – теж. Утім, якщо до подібних мирних засобів вдається світовий лідер із потужною армією – це одне, а коли народ України самотужки протистоїть антинародному державному апарату – це вже зовсім інше.

Інформаційна компанія Євромайдану почалася буквально з перших хвилин і від соціальних мереж швидко перейшла до друкованої продукції – листівок, газет, наліпок.

Олександр Данилюк: «Я приїхав на Майдан – а під стелою навколо сцени вже охорона. Тому ми не стали лізти на сцену, щоб не почали кричати, що ми хочемо захопити їхній протест. Ми вирішили піти шляхом м'якої сили – почали друкувати наліпки, щоб формулювати вимоги часу. Провладні провокатори раділи, що ми, як їм здавалося, не ліземо у їхні брудні справи».

Листівки та інші агітаційні матеріали розробляли всі без винятку партії та організації, які брали участь у київському та регіональних Майданах. Але, крім того, ініціативу на себе брали і пересічні люди – зокрема, ми у своїх архівах знайшли два макети листівок, які розробили тоді для того, щоб кожен зміг удома надрукувати на принтері кілька штук та кинути сусідам у поштові скриньки. І таких ініціатив було безліч.

Окрім агітації, Майдан проводив протести біля державних установ, які були розташовані далеко від лінії барикад, із метою тиску на чиновників та рядових виконавців.

«Під Генпрокуратурою мітингувальники з „ДемАльянсу“ почали лежачий протест.

Станом на 8:20 до ГПУ підтягнули три автобуси „Беркуту“, повідомляє сторінка Євромайдану у соцмережах. Протест проводиться на підтримку вимоги звільнити дев'ятьох хлопців, затриманих на Банковій 1 грудня, шляхом

зняття підозр із них. „Переступили через закон – переступайте через українських громадян“, – такий меседж у „Демократичного Альянсу“».

(УП, 06.12.2013)

Іван Філіпович: «Коли вже почалася Грушевського і міліціонери роздягли козака Гаврилюка на морозі, ми із „Відсіччю“ та „ДемАльянсом“ поїхали до Калинівки, де розташована база спецпідрозділу „Ягуар“. Приїхали, до нас вийшов якийсь прапорщик, каже: командування немає, але це не ми робили, наших людей узагалі на Майдані немає. Вони, бідолахи, заметушились, оголосили тривогу, довкола паркана стояли солдати, а нас було машин 8-10, три десятки людей, серед них багато дівчат. А наші грізні спецпризначенці: далі не можна, у частині тривога, всі озброєні. Це було смішно – немов наші дівчата зараз кинуться, порвуть усіх разом із бронежилетами».

Пробували організовувати страйки. Щоправда, у недержавній сфері страйкувати проти влади – безглуздо, але навіть комунальні підприємства можна було спробувати підняти.

Олександр Данилюк: «Люди питали – що далі, бо поки що просто стоїмо. Ми розуміли, що розв'язка може бути кривавою і намагалися її уникнути. За 2 тижні до Нового року запустили всеукраїнський страйковий комітет. Ми знали, що існує заборгованість перед держпідприємствами із зарплатні, і хотіли підняти Південний Схід. Працювали з УДАРом, по-діловому, без піару. Була велика кампанія по радіо, працювали гарячі лінії, нібито за правовою допомогою, а там людям казали, що правова допомога тут не зарадить, зате можемо зв'язати зі страйкомом. Це була система виявлення підприємств, які мають борги із зарплатні. Декілька страйків відбулось – у Луцьку, у Дніпрі, на Кримтролейбусі, аеропорти Луганська та Чернівців зробили заяви. Київські тролейбуси виїхали на попереджувальний страйк із плакатами, і їм заплатили зарплатню. Усе нормально йшло. Але Кличко почав натягувати все на себе – всеукраїнський комітет і бла-бла-бла, а паралельно вони вийшли з процесу організаційно. Для нас це було неочікувано, бо існували домовленості. Почалися псевдострайки, які дискредитували процес, – на півгодини в обідню перерву тощо».

На окрему увагу заслуговує економічний тиск на бізнесменів, що працювали у владі. Насправді ідея бойкоту товарів та магазинів виникла ще до Революції – влітку 2013-го. Її ініціатором став громадянський рух «Відсіч».

«Активісти провели на Банковій акцію, у ході якої передали Президенту звернення з вимогами відмовитись від євразійського вектору розвитку. Про це йдеться у повідомленні руху „Відсіч“. Також активісти закликали українців розпочати кампанію бойкоту російських товарів і роздавали їхні українські та закордонні аналоги, які, на думку активістів, є кращими за російські за ціною та якістю».

(УП, 22.08.2013)

Улітку ж відбувся скандал із російською мережею «Кофе хауз», у якому брав участь один із наших свідків Іван Філіпович.

«22 серпня цього року киянин Іван Філіпович завітав до однієї з кав'ярень мережі „Кофе хауз“, де гостя обслуговували винятково російською мовою, а прохання перейти на українську офіціант проігнорував. Іван поскаржився на заклад, скориставшись сервісом client-ua.org, і поділився історією через Facebook. В одну мить випадок у столичній кав'ярні став хітом не лише соцмереж, національні медіа включно із телеканалами розповіли про неналежне обслуговування „вибагливих“ клієнтів...

Мережа надала офіційний документ із переліком запланованих змін, а саме:

- 1) провести адаптацію „стандартів обслуговування“ гостей „Кофе хауз“ для України та виправити формулювання пунктів, пов'язаних із мовою обслуговування (до 01.11.2013 року);
- 2) створити скорочений посібник нових стандартів українською мовою (до 01.11.2013 року);
- 3) поступово перевести внутрішнє навчання персоналу на українську мову (до кінця 2013 року);
- 4) здійснювати просвітницькі заходи серед працівників „Кофе хауз“ щодо культури обслуговування клієнтів залежно від мови клієнта».

(Друг Читача, 23.10.2013)

Це показало ефективність бойкоту як засобу впливу, тому одразу після початку Революції цей засіб розповсюдився на підприємства, які належали провідним бізнесменам Партії регіонів.

«На засіданні координаційного штабу львівських протестів народний депутат від ВО „Свобода“ Ірина Сех 6 грудня озвучила план дій, який сформулювали у Києві для регіонів країни. За словами Ірини Сех, Київ поставив перед Львовом та іншими регіонами, де діють Євромайдани, три завдання. По-перше, депутати Львівської обласної ради повинні прийняти рішення про недовіру голові Львівської ОДА Олегу Салу. „Юристи зараз працюють над тим, щоб ці рішення були максимально законними“, – зазначила Ірина Сех. По-друге, львів'ян і мешканців інших регіонів закликали вимагати саморозпуску фракцій і місцевих партійних організацій Партії регіонів. А у разі, якщо вони відмовляться від такого кроку, – розпочати пікет їхніх бізнесів і домівок. Окрім того, пропонується також пікетувати бізнес олігархів, які фінансують Партію регіонів. Зокрема – Рината Ахметова чи Олександра Гереги».

(Zaxid.net, 06.12.2013)

«Бойкот набирає обертів! Список фірм, торгових марок і мереж магазинів, які пропонують бойкотувати українці, щодня поповнюється».

(Ye.ua, 29.12.2013)

«12 січня 2014 року Закарпатська обласна організація ВО „Свобода” розпочинає низку акцій з інформування населення області про об'єкти бойкоту – торгові марки, підприємства тощо, які є у власності Партії регіонів».

(Закарпаття онлайн, 11.01.2014)

«Тернополян закликають бойкотувати товари „регіоналів”».

(За Збручем, 28.01.2014)

«У Луцьку бойкот бізнесу регіоналів. Розпочали з „Епіцентра”».

(Волинські новини, 31.01.2014)

Іван Філіпович: «Ми поїхали до Вінниці, там пікетували будівельний гіпермаркет „Епіцентр” як бізнес регіоналів. Поставили перед входом плакати, хлопці й дівчата стали у пікет. А я скористався моментом, зайшов з іншого входу, пішов до секції, де продавався мій товар. Запитав у консультанта, як продається, а він у відповідь: „Яке там продається? Ви ж бачите, що робиться!” Отак воно було – сам проти себе воював».

Цей момент, до речі, потребує окремого осмислення – на Майдані стояло багато бізнесменів, бізнес яких страждав від протестів як прямо, так і опосередковано – зниження купівельної активності, блокування торговельних мереж, барикади на вулицях не сприяють торгівлі. Але ці люди не тільки терпіли ці збитки, а й віддавали свої гроші, час, підприємницький досвід та зв'язки на підтримку та розвиток протестів. Зокрема, у кав'ярнях у центрі Києва люди могли зігрітись і попиту безкоштовно гарячого чаю у цілодобовому режимі, а після спалення Профспілок у лютому 2014 року деякі магазини та кафе віддали свої приміщення під штаби і шпиталі Революції.

До речі, працівники того самого «Епіцентру» у критичні дні лютого 2014 року допомагали медичній службі – ми це знаємо з власного досвіду. Попри блокування, попри збитки, попри те, що власники мережі належали до провладної більшості. І це не єдиний приклад.

Цікавою видається спроба економічної боротьби безпосередньо з державою.

«Львівські підприємці на чолі з Комітетом підприємств Львівщини припиняють сплату деяких податків, доки не буде сформований „Уряд національної довіри“. Про це вони оголосили 3 лютого на акції непокори біля будівлі Головного управління Міндоходів у Львівській області, куди прийшло близько 100 людей, повідомляє Zaxid.net. Як наголосив голова Комітету підприємців Львівщини Роман Зафійовський, йдеться лише про сплату тих податків, з яких фінансують силовиків, зокрема „Беркут“».

(УП, 03.02.2014)

Ну і «вишенькою» на торті мирних протестів, звісно, можна вважати таке повідомлення:

«У зв'язку з подіями, які відбуваються у країні, колектив хокейної команди „Беркут-2“ вирішив змінити назву клубу. Про це повідомляє офіційний сайт АХЛ (Аматорська хокейна ліга), де і виступає київська команда. Надалі клуб братиме участь у чемпіонаті у дивізіоні „Лідер“ під назвою „Фенікс“».

(УП, 26.01.2014)

А проте влада затялася і не чула нікого й нічого. Вони не знали, що у держав існує політика «м'якої сили», і через своє бандитське минуле та кримінальну свідомість помічали тільки силу тверду.

Сила проти сили. Файл № 14

Ще влітку 2013-го на запит «коктейль» український Гугл одразу пропонував: «коктейль Молотова рецепт». Ми й самі грішні – шукали та розповсюджували інформацію про «мирну» зброю – праці, коктейлі і таке інше. У глибині душі ми розуміли, що без насильства не обійдеться, бо надто добре уявляли собі звички кримінального середовища, яке прийшло до влади. Але кожне вино повинно перешумувати, а шумування – процес природній і тому повільний.

Народна творчість у пошуку «мирних» засобів захисту і нападу під час Революції дійшла, мабуть, до унікального рівня у світовій історії. Хто й коли міг би передбачити, що автомобільні покришки стануть такою ефективною зброєю? А будівельні каски? Ми намагалися придбати їх вже у грудні, але продавці будівельних супермаркетів тільки руками розводили – все вже

куплено. Щоправда, окуляри та респіратори ми таки купили. Салюти, які так настогидали киянам під час Нових років та Днів Києва, також перетворилися на ефективну зброю, нам випало навіть бачити пускову установку для наведення пакетних феєрверків, зроблену зі звичайної лопати для снігу. Саморобні вогнемети з балонів теж були – щоправда, у дії їх ми не побачили. Захисні обладунки на руки та ноги із глянцевих журналів – навіть гламур знайшов своє застосування. Ну а розмаїття кийків та ціпків, булав гідне експозиції не одного історичного музею – щоправда, з важливою особливістю: усе це була зброя ударна, ані шаблі, ані списи, ані сокири практично не використовувалися.

Пилип Ілленко: «Весь Майдан відбувався хвилями – загострення, потім затишшя. І кожне загострення відсувало далі червону лінію, яку під час усіх протестних рухів протягом Незалежності не переходили. А закінчилося втратою усіх моральних обмежень з боку влади, коли почали стріляти в людей. Це була спіраль, де кожен виток піднімав градус і вів до такої трагічної розв'язки. Після кожного витка цієї спіралі, кожного загострення, мене не полишало відчуття, що це не кінець, що буде щось іще, я був переконаний у цьому з якихось дивних міркувань драматургії. Я розумів, що це ще не розв'язка, з обох боків ситуація дійшла до такого протистояння, що напівмірами жодна зі сторін уже не могла задовольнитися. Тобто, з одного боку, ішла ця спіраль, а з другого – інша спіраль: велика кількість людей, які прийшли на Майдан, усе більше починали жити внутрішніми законами великої кількості людей, які не залежать від впливу політичних лідерів цього руху, ані від тих людей, які намагалися знищити цей рух. Думаю, це – унікальне явище, яке можна порівняти хіба із взяттям Бастилії у Франції чи Бостонським чаюванням в Америці. Такі явища не завжди перебувають у площині раціональній, бо все це надзвичайно емоційно, і колективна емоція стає непередбачуваною, некерованою, але вона має надзвичайну потугу, її не можна зупинити чи спрямувати в інше річище. Тому я не вірю у теорії змови, що, мовляв, це все хтось організував, хтось проплатив, бо я був свідком того, як це починало жити власним життям, і ніхто до кінця не розумів процесів, які йшли всередині натовпу. Натовп – погане слово, бо це був радше організм. І люди в ньому були надзвичайно різні – і за віком, і за місцем проживання, і за мовою спілкування, і за соціальним статусом, і за освітнім рівнем. Це досі мене надзвичайно цікавить. Це, мабуть, ефект великої маси людей, охоплених однією метою, і ця маса починає формувати всередині себе якісь нові соціальні закони, які дуже швидко діють – один поштовх, миттєво щось обертається в іншому напрямку, і його неможливо ані контролювати, ані зупинити».

Українці – мирні люди, і ми в цьому ще раз переконались. Але насильство на Майдані і справді розвивалося циклічно. У який же момент було зірвано отой запобіжник, який перетворив мирний Майдан на озброєну, оточену барикадами фортецю, а каміння і коктейлі Молотова стали основним аргументом у розмові із владою?

Руслан Кошулинський: «Вони не могли зрозуміти – перший раз ще біля Укрдому під час Мовного майдану. Вони знали, що всі політики набирають масовку. Але тоді вперше виник спротив. Вони самі вірили, що на Майдані куплені люди, треба лише тупнути ногою».

Гортаючи стрічку новин того часу, переконаєшся, що перші спалахи насильства з боку мітингарів були все-таки раніше, ніж побиття студентів і зачистка Євромайдану.

«Під будинком уряду представники „Свободи“ пішли штурмом на Кабмін, побилися з „Беркутом“, під час штурму зламали шлагбаум. У результаті сутичок постраждав один із спецпризначенців, якому розбили ніс, повідомляє на своїй сторінці у Twitter Влад Содель. Пораненому беркутівцю викликали „швидку“. За даними столичного управління МВС, мітингарі зі „Свободи“ кидають у правоохоронців якусь арматуру, запалені фасери та каміння. За даними очевидців, які перебувають під Кабміном, у правоохоронців кілька вибухових пакетів кидали не мітингувальники, а „тітушки“».

(УП, 24.11.2013)

Є у нас і прямі свідчення учасників подій.

Кирило Дорошенко: «Пам'ятаю, під Кабміном 24 листопада: махаються двадцяті люди, а сто у цей час на телефон знімають».

Із чого можна зробити висновок, що у бійку кинулися кілька десятків ентузіастів, у той час як більшість мітингарів була налаштована мирно. Так само, як і керівництво мітингу.

Кирило Дорошенко: «Пам'ятаю слова Шкіряка, який сказав, що якщо в неділю нас буде 50 тисяч, ми сраною мітлою виженемо владу. І коли 24-го нас прийшло 100 тисяч, виникло запитання: а де ж ваша срана мітла? Вони були розгублені, не знали, що робити. Тоді радикальна частина пішла під Кабмін, там уже „тітушки“ стояли перед „Беркутом“, тоді зайшли за спину, почалися перші серйозні протистояння, хлопців потім арештовували за статтею „масові заворушення“. Шлагбаум зламали».

Преса згадує і про інший випадок застосування сили.

«Біля сцени на Європейській площі натовп затримав машину з озброєними людьми, повну апаратури прослушки. Про це на своїй Facebook-сторінці повідомив депутат від „Батьківщини“ Леонід Ємець. „Біля сцени затримали машину з озброєними людьми і повну апаратури прослушки. Викликали міліцію“, – написав він. Пізніше, за повідомленням прес-служби УДАРу, одного з тих, хто здійснював прослуховування, затримали. Станом на 20:20 люди штовхають автобус з апаратурою для прослушки, відбулися сутички, над головами мітингувальників вибухала піротехніка, хтось розпилив сльозогінний газ».

(УП, 25.11.2013)

Пилип Ілленко: «Мене хвилику натовпу винесло наперед, коли машину відкрили та почали діставати звідти якусь апаратуру і славнозвісний ноутбук. У перших лавах стояли свободівці і безпосередньо Тягнибок. Була штовханина, коли важко зрозуміти, що відбувається, це вже потім із розповідей у мене склалася загальна картина. Люди кричали, що це тихушники, есбеушники, вони за кимось стежать. Було зрозуміло, що це не просто так, подібних випадковостей не буває, справді автобус був пов'язаний зі зняттям інформації з мобільних телефонів та інших пристроїв зв'язку. Я опинився біля Тягнибока, намагався запитати, що відбувається, він розвернувся, дав мені якийсь предмет і сказав винести його. Бо зверху вже збиралася колона „Беркуту“, і частина наших хлопців побігла ставати у лаву навпроти них. А я сховав цей предмет під куртку та пішов у інший бік. Потім, коли витягав, побачив, що це ноутбук. Я заніс його за сцену Андрію Мохнику, який потім передав до штабу опозиції».

Тобто люди голіруч затримали машину з агентами СБУ, а чи то спецпризначенцями міліції. Певно, саме тоді влада відчула реальний фізичний спротив і вирішила розігнати Майдан за першої нагоди, бо якщо штурханина з міліцією не була тоді чимось надзвичайним, то захоплення автомобіля зі спеціальним обладнанням та його екіпажу примушувало згадувати події 2004-го, коли охорона Ющенка виявила і затримала пущений за ним сбушний «хвіст». Тоді, як і тепер, це був гучний ляпас спецслужбам.

Нагоду зробити хід у відповідь силовики отримали 30 листопада, коли Євромайдан згорнувся, а політичний Майдан ще не прийняв простір біля стели Незалежності. Напад «Беркута» на сонний табір за жорстокістю перевершив усі «норми протистояння», які на той момент склалися на вулицях. Причина такої звірячої жорстокості силовиків досі не відома. Складається враження, що вони довго рвалися з ланцюга і, коли отримали довгоочікувану команду «фас», втратили самоконтроль.

Саме це насильство викликало вибух 1 грудня. Саме тоді закінчився Євромайдан і почалася Революція.

«Штурм» Банкової за допомогою бульдозера, на наш погляд, показав передусім інертність українського характеру – і справді, щоб ми почали всерйоз битися, нас треба добряче розсердити. Адміністрація Президента не є неприступною фортецею, вона має багато входів, і, маючи на вулицях сотні тисяч людей, узяти її під контроль не було аж так складно – попри лави бійців внутрішніх військ та агресію «Беркута». Але тих, хто йшов уперед, на Майдані називали тоді провокаторами – зокрема, ми теж вважали, що штурм Адміністрації буде перебором.

Зрозуміло, що якби 1 грудня мітингарі взяли Банкову, історія пішла б іншим шляхом, не факт, що кращим, – адже і настрої міжнародної спільноти, і психологічна обробка міліції, і влада регіоналів на місцях могли привести до сирійського сценарію – із Харковом у ролі столиці, біглим Президентом, втручанням Росії та розколом країни. Але все це – не більше, як припущення, бо історія, як відомо, не знає умовного способу.

«1 грудня після жорстокого побоїща на Банковій були затримані 9 людей. Як свідчать беззаперечні відеодокази, цих людей катували і били ще кілька годин під Адміністрацією Президента. Семеро з них зараз на лікарняних ліжках із тяжкими травмами, двоє – у СІЗО. 3 грудня Шевченківський райсуд

арештував цих 9 людей на 2 місяці — за підозрою в організації масових безпорядків, що передбачає від 5 до 8 років позбавлення волі. Це судове засідання вразило все суспільство: на лаві підсудних — сині від побоїв люди в бинтах, суду не було надано жодних доказів, які б доводили винуватість затриманих або ж їхню небезпечність для суспільства».

(УП, 10.12.2013)

Тоді у мережі виплила відеозйомка, на який беркутівці катували полонених, захоплених із мирного у своїй більшості натовпу. Влада явно вела перед у застосуванні насильства. І почувалася у цьому все впевненіше.

Мітингувальники відповіли будівництвом барикад. Дві з них звели просто біля владного лігва — на Банковій та поруч із Кабміном.

Дмитро Ярош: «Тепер із погляду військового я б сказав, що виносити барикади туди, де їх важко контролювати, можливо, було недоцільно, хоча тут є психологічний чинник».

І цей психологічний чинник спрацював. Влада роздратувалась і пішла на штурм.

«На розі вулиці Грушевського і Кріпосного провулку близько 1-ї години ночі почалася зачистка барикади силами міліції. Про це повідомив депутат Андрій Шевченко. „Міліція зачищала жорстко, били людей, це все знімали камери“, — сказав він. „Депутата Пашинського зажали в самій середині бійні, його ледь не задавили. Уникнути розгону не допомогла присутність ні Яценюка, ні Мартиненка“, — додав депутат. „Спецназ розрізав табір на два і крок за кроком просувався вперед“, — додав Шевченко».

(УП, 10.12.2013)

«Силовики зачистили останні барикади, що знаходилися поблизу Адміністрації Президента. Як повідомили кореспонденти „Української правди“, близько 3:40 правоохоронці відтіснили мітингувальників до Хрещатика вниз по Лютеранській».

(УП, 10.12.2013)

Дмитро Ярош: «11 грудня мені подзвонили десь о 2-й годині ночі, що обкладають, ідуть вперед, щось готується. Я взяв частину хлопців, нас не пропускали, але ми через хрещатицьку барикаду обійшли, все одно перелізли. Підійшли до Профспілок, беркутня стояла у десятках метрів. Мої хлопці були з палицями, щитами, а на той час лише ПС їх мав, повитягували брандспойти, напалм підготували — якби пішли вони далі, ми б чинили опір. Але надійшов наказ їм відійти, до серйозної сутички не дійшло. Проте ми зрозуміли, що

все може змінитись, і тоді вже всім штабом переїхали на 5-й поверх Профспілок. 11 грудня було більш-менш лагідно, штовхались, але сильно не били, видно було, що озлоблення немає, усі думали, що вгорі домовляться. Мені запам'яталось, як зранку, коли кияни почали підтягуватись, стало зрозуміло, що вистояли. Бачимо, що нас все більше і більше. Стоїмо на вході до Профспілок, говорю із хлопцями. Кличко підходить: „Хлопці, ви що? Які палки?“. А ми з ним ще не були знайомі. Кажу: іди звідси, це „Правий сектор“, не кажи нічого, йди звідси. От після того вже почали будувати справжні барикади».

Є у мережі і хроніка нічних подій.

«1:02 „Беркут“ почав ламати барикади на вулиці Інститутській.

1:35 Біля ЦУМу вантажний автомобіль, у який завантажують частини барикад. Техніка відгороджена щільним рядом внутрішніх військ. Сама барикада оточена з усіх боків.

1:54 Зі сцени Руслана закликає мітингувальників, що знаходяться з боку Інститутської, віддати „Беркуту“ їхні щити. „Якщо „Беркут“ має робити перший крок, хай вони роблять“, – сказала співачка. Вона закликає мітингувальників зберігати спокій, просить „Беркут“ не виконувати злочинний наказ.

1:57 Силовики прорвали барикади з боку Українського дому і рухаються Хрещатиком, відтісняючи людей у напрямку майдану.

2:02 „Беркут“ заблокував Майдан з боку Інститутської. Таким чином, люди не можуть піти від сцени до Будинку профспілок. Священник зі сцени читає молитву.

2:16 Почали дзвонити дзвони Михайлівського собору, як під час небезпеки у Середньовіччі».

(УП, 11.12.2013)

Попри порівняно невелику агресію силовиків, під час штовханини постраждали люди, зокрема травми голови отримав депутат «Свободи» Андрій Ілленко. Особисто ми приїхали на Майдан зранку і стали свідками дещо дивного штурму силовиками Київської міськдержадміністрації.

«Близько 9-ї ранку три автобуси з „Беркутом“ заблокували вхід до КМДА. Правоохоронці пішли на штурм. З другого поверху ллють воду на правоохоронців. З будівлі також летять пляшки з водою. За інформацією „5 каналу“, в приміщенні КМДА знаходиться близько 100 людей».

(УП, 11.12.2013)

Автобуси з «Беркутом» стояли під дверима, а згори їх поливали водою із брандспойту. Місце подій оточив натовп, який шумів та кидав в автобуси дровами, що їх використовували для опалення наметів. Чому ми називаємо цей штурм дивним – передусім тому, що КМДА має багато входів і, якби його і справді штурмувати, можна було знайти значно краще місце, ніж парадні двері просто серед натовпу. Ну а по-друге, через те, що революціонери контролювали лише два нижні поверхи будівлі, а у верхніх продовжувала працювати міська влада. В таких умовах задача ще більше спрощувалася. Штурм Профспілок, який відбувся за два з половиною місяці, переконливо підтверджує таку думку. Але під КМДА автобуси просто стояли перед входом і зрештою поїхали ні з чим. Міліцейське начальство, вочевидь, хотіло провести парадну, яскраву акцію зі звільнення адмінбудівель і навіть гадки не мало про те, що мітингарі можуть боронитися. Здається, ані люди, ані більшість силовиків ще не готові були тоді до масштабного насильства. Майданівський лікар свідчить:

Всеволод Стеблук: «10-го ввечері я був на Майдані, сидів в афганській сотні, чекав на товариша з Макиївки, який разом з іншими ходив на перемовини до київської міліції. Повертаються, кажуть: „Ну що, хлопці, сьогодні нас будуть розганяти. Але ми домовилися зброю не застосовувати. Штовхаємося, хто кого, як мужики – а там уже як вийде, так і вийде. Будемо по-чоловічому з'ясовувати відносини“. Це хлопці вели перемовини у київському главку міліції».

У передноворічний період влада дещо розслабилася, зробивши ставку на «Антимайдан». Але виявилось, що владна верхівка не має монополії на корупцію та казнокрадство – на ці хвороби слабували й дрібні організатори провладних акцій.

«У центрі Києва біля одного з офісів Партії регіонів учасники провладного мітингу в Маріїнському парку влаштували акцію протесту: активістам не виплатили обіцяну винагороду. Мітингувальники заявили, що після завершення акції вони не отримали грошей від посередників. Заплатити їм нібито обіцяли, але розрахунок затягнувся на кілька годин, передає „Радіо Свобода“. „Нас більше 80 чоловік. Кожному платити обіцяли по 100-200 гривень за день... Більше 1 000 доларів в цілому. Якщо порахувати, там божевільна сума виходить. Нам усе заплатили, але не нам, а людям, які повинні були гроші нам віддати. А вони в останній день поїхали, деś „загубилися““, – кажуть активісти. „Ми за Президента на площі (у Маріїнському парку) об'єднувалися, за Росію, за батьківщину, прийшли туди з усією душею і серцем, а тут так некрасиво з людьми чинять, таке свинство“, – кажуть обурені мітингувальники. За словами активістів, вони приїхали на мітинг із Сум, Донецька, деякі – з Києва».

(УП, 22.12.2014)

Через ці причини, а чи через принципову неможливість організувати масштабну і тривалу проплачену акцію, «Антимайдан» тоді виглядав зовсім

сумно. Проте влада цього вперто не бачила, а натомість була переконана, що люди на Майдані стоять за гроші. Тож можновладці вирішили «лякати» цих людей.

16 січня Верховна Рада в ручному режимі проголосувала пакет законів, які встановлювали кримінальну відповідальність за будь-який рух чи навіть його відсутність — за каску на голові, за балаклаву. Але люди не злякалися.

«Більше сотні громадських організацій оголосили повну мобілізацію на майдані Незалежності у Києві. Поштовхом для цього стала ситуація у країні та ухвалення 16 січня антигромадських законів, що „запроваджують диктатуру“».

(УП, 17.01.2014)

Саме це спустило гачок насильства — адже за новими законами покарання за каску на голові було більшим, ніж за носіння холодної зброї. Влада не змогла прорахувати реакції на залякування. Оголошення усіх майданівців поголовно кримінальними злочинцями не злякало, а розлютило їх. Вони ніби сказали собі: «Нас вважають злочинцями. Добре. Тоді хай подивляться, що таке справжні злочинці».

Ігор Кривецький: «На Йордана зі сцени виступили лідери, потім Коба закликав іти на Грушевського — і це був експромт. Ми формально заявили, що ми тут ні до чого, але на Грушевського було багато наших, ми розуміли, що потрібен вихід енергії».

Той, кому довелося побувати на Грушевського, або ж «Груші», як її тоді називали, ніколи не забуде цієї картини — люди, які голіруч розбирають бруківку, наливають бензин у пляшки, тут-таки б'ють у діжки, згорілий автобус, барикада, дерев'яні, а подекуди й трофейні міліцейські щити. Це була народна ініціатива, хоча згодом вона стала досить організованою — наприклад, було встановлено варту, яка не пускала на передову людей без захисних масок.

Дмитро Ярош: «Багато було народних умільців, робили різні коктейлі. Здебільшого був процес стихійний. Коли оголосили перше перемир'я, я відвів людей. Бо штурмовики не повинні пасивно стояти в обороні. За необхідності вони спускалися з 5-го поверху і діяли адекватно».

Щодо коктейлів Молотова маємо власну історію — за два роки після Революції презентували свій роман «Забудь-річка» у Бережанах, і місцеві вчителі хімії розповіли нам, як розробляли і передавали на Майдан технології виготовлення різних за якостями сумішей — одні, щоб швидко вибухали, інші — щоб максимально липли до одягу тощо.

Зима тих революційних років була сніжною, і сніг одразу став будівельним матеріалом для барикад — його складали у мішки для будівельного сміття, за наявності декілька лопат відбувалася нежартівлива конкуренція — усі хотіли взяти участь у Революції. На тилівій барикаді біля Філармонії поставили

портрет Бетховена – навіть важко припустити, чому обрали саме цього композитора.

Одним словом, Грушевського – це було справжнє революційне натхнення.

Костянтин Василюк: «Найпочеснішим вважалося вибігти за барикаду і кинути в ментів коктейль чи камінь. Одного разу біжу і бачу, як з барикади вибігає якась людина з коктейлем у руках і кидає його в ментів із криком „Молдаванка не здається!“. Одесит! Земляк!».

Кирило Доролєнко: «Коли почалася Вогнехреща, коли запалала Груша, більшість свободівців із Дніпра були там. Першою людиною, яку заарештували на Грушевського, теж, до речі, був свободівець. Нам заборонили бути там, Тягнибок сказав, що партію заборонять як екстремістську, але в нас було вже дві сотні заарештованих, потім дійшло до трьох сотень. Це вже так: або ми, або нас. Пам'ятаю, хлопці телефонують: Кириле, ми склали партійні прапори, знімаємо нашивки, йдемо на Грушу. Хлопці ризикували, отримували перші поранення – від гранат, від кийків, від каміння».

А потім заговорила вогнепальна зброя. Лікар з Одеси Віталій Лісничий опинився тоді у найгарячішій точці.

Віталій Лісничий: «Почувши від знайомого, що „на Грушевського – війна“, я похапцем скупився у магазині спорттоварів, придбавши добрий лижний шолом і футбольні щитки, і махнув на Майдан. Я гадав, що був відмінно екіпірований: на ногах під утепленими джинсами – щитки, на голові – червоний гірськолижний шолом (що його гарно видно чи не за кілометр), а у центрі композиції – світло-сіра, майже біла тепла куртка-пуховик. Словом, я був ідеальною мішенню, але збагнув це тільки в середині ночі, коли в мене почали регулярно влучати. Спочатку я крутився на сходах стадіону „Динамо“, кидався камінням, намагався зрозуміти, що відбувається. Ближче до опівночі бій почав трохи затихати. Казали, буцімто у них закінчилися гранати, а підвіз нових наші зірвали якимось відчайдушним маневром. Я змерз, як пес, тому побіг до нашого одеського намету, погрівся там десь із півгодини чи трохи більше, і знову пішов на Грушевського більш-менш зігрітий, принаймні руки вже щось відчували. Невдовзі ситуація загострилася – ворогу саме привезли свіжі гранати, почалась інтенсивна стрілянина. Якісь попи, що намагалися стояти між сторонами, забрались, і, як на мене, правильно зробили. Я зрозумів, що може бути штурм барикади, і став вигадувати розумну версію своїх подальших дій. Поставив собі бойову задачу – розвідка, а в разі наближення ворога – спроба втримати першу лінію барикад, бо друга радше була пародією на перешкоду для ворога – серед вулиці стояв спалений автобус і лежали поодинокі купи якогось мотлоху. Наші намагалися кидати пляшки з коктейлем Молотова, але більшість із них навіть близько не долітала до лав ВВ-шників. Пляшки кидали і за допомогою катапульти, з неї таки влучили кілька разів по ворогу, але назагал ефективність наших бойових дій дорівнювала майже нулю. Оборонці барикади демонстрували численні приклади епічної мужності; один, пам'ятаю, стояв напівголий на барикаді просто у центрі і лаявся так, що було чути навіть крізь галас і постріли – й отак пару годин поспіль майже безупинно матюкав ворога. Хлопець наражався на неприємності, його було чудово видно, як його не застрелили, я й досі дивуюся. Бо тоді вже почали стріляти не по-дитячому. Але той стояв просто, як пам'ятник, як символ незламності нашої барикади. Першого беркутівця з рушницею я побачив крізь каркас

згорілого 182 автобуса, що був „наріжним каменем“ барикади, за деревом парку зовсім недалеко від нас. Він вів прицільний вогонь, а з двох боків його дбайливо прикривали щитами два інших беркутівці (при тому, що стрільцеві в повному захисному обладунку і так нічого особливо не загрожувало). Намагався звернути увагу хлопців на посилення небезпеки, але у грюкоті і шумі бою мало що було чути, і здійснити належний алярм я не спромігся. Ближче до 3-4-ї години ранку люди почали розсмоктуватися з першої лінії, бо, певно, просто втомилися. Велике напруження, галас, крім того, на другій барикаді безупинно грюкали металевими прутами об автобуси — це не давало можливості розмовляти між собою у першій лаві. Ворог почав підтягуватися ближче, але на штурм не наважувався. Раніше, ще з вечора, з боку беркутівців уже була спроба активного штурму наших позицій — через паркан стадіону. Але нечисленні добре організовані звितяжці, відчайдушно контратакуючи малими силами, відігнали ворога, не давши йому перелізти через паркан. Із початком нового загострення бою я заховався за згорілим автобусом, що стояв біля пам'ятника Лобановському, і стежив за діями ворога, намагаючись діяти розумно. Там мене цокнуло кулею об руку, дуже боляче, але ушкоджень не було, і я зрозумів, що це гума. Про себе подумав — стріляють гумовими кулями; якщо влучать в око, це, звісно, вірна смерть, але якщо не в око — то, в принципі, це майже безневинна травма, забій. Тому поведився я трохи нахабно — і це мало не коштувало мені життя. Коли за кілька кроків від мене побачив, що хлопець завалився навznak, я зрозумів, що він зазнав ушкодження більш, ніж серйозного. Я допоміг товаришам тяжко пораненого хлопця віднести його назад, до медиків, і вирушив на місце, де його поранили. Якусь хвилину крутився там, роззираючи навсібіч, намагався зрозуміти, звідки прилетіла куля — дивився на темні вікна будинку на вул. Грушевського по той бік, але всі були зачинені. Мені було ясно, що хлопець важко поранений, і що це не жарти. Аж раптом я помітив, що з-поза рекламного щита, що стояв тоді за пам'ятником Лобановському, на мить виринає силует беркутівця з рушницею, і зрозумів, що це, напевно, і є той стрілець, якого я видивляюся. Він сховався за рекламним щитом, а з іншого боку цього щита, у кількох метрах від озброєного рушницею беркутівця, на постаменті пам'ятника вже були захисники барикади, які навіть не здогадувалися про страшну небезпеку, яка чигала зовсім близько. Хлопці кидали каміння і пляшки у бік ворога з правого боку від щита, а він підійшов з лівого, тобто майже зайшов до нас у тил. Я зрозумів, що звідти можна просто класти людей одного за одним, це був би навіть не тир, а радше розстріл упритул. Його треба було вигнати звідти. Я спробував вказати хлопцям на нього, але через галас мене не було чути, на мої застереження не реагували належно. Я взявся кидати у ворожого стрільця каміння, намагаючись помститися за тяжко пораненого товариша і вигнати злодія із небезпечної для наших бійців позиції. Переконавання у тому, що ворог стріляє гумовими кулями, зробило мене у цьому двобої з ним дещо самовпевненим — ну, гума, то і є гума, навіть якщо і влучить, то не вб'є, найгірше, що загрожує — біль, ну, якщо вже трапиться, то поваляюсь трохи та й піду далі. Приміряючись камінням, я невпинно ходив зігзагами, щоб ворогові було важче у мене влучити. Але якби знав, що він стріляє такими штуками, якими можна слона завалити незалежно від того, куди потрапиш, то, можливо, не керувався б гаслом Дейла „слабоумство і відвага“. З'ясувалося, що шкільні уроки фізкультури з киданням гранати (було в нас таке) геть забулися і в реальному бою кидач камінням із мене ніякий: перший камінь полетів навіть не близько, другий теж. Справа виглядала безперспективною; вирішив, що кину ще пару разів, а потім піду гукати хлопців, щоб якось допомагали, бо ворожого стрільця таки конче

треба було викурити з його небезпечної засідки. Напевно, це був той самий, що раніше стріляв із-поза дерев, а тепер перебіг ще ближче, впритул до наших. Я не бачив, як він перебігав, але жодного іншого беркутівця там поблизу не було, так що, швидше за все, це був той самий стрілець.

Напевне, так воно і було: той, що стріляв із-поза дерева, потім перебіг за цей щит, і вже з-поза рекламного щита вразив Сергія Нігояна з близької відстані. Під час слідчого експерименту прокуратури рулеткою виміряли цю відстань – вийшло менше 30 метрів. На тому експерименті був присутній і експерт-патологоанатом, що робив розтин тіла Сергія Нігояна і у своєму експертному висновку написав, що постріл у нього зроблено з відстані 2-3 метри, тобто виходило, наче у нього стріляли свої і майже впритул. Я був упевнений, що з тим висновком він не помилявся, а свідомо брехав – не виключено, що взяв у ворогів добрячі гроші за те, що пустив цю брудну плітку про Майдан, тому, споглядаючи те, як я своїми свідченнями, по суті, спростовую висновки його „експертизи“, він почувався напружено і поводився відповідно; здається, молоді прокурорські співробітники, що проводили слідчий експеримент, були зосереджені на слідчих діях і цього не зауважили, а може, просто намагалися бути гранично коректними. Вони питали його:

– Ви бачили порох у рані?

– Ні, не бачив.

– То чому ж ви написали „відстань 3 метри“?

Він почав щось таке молоти про „характер ушкоджень“. Коли я пальцем показував, звідки стріляв убивця, де був і як упав убитий, то помічав, як цей експерт з лиця мінявся, форкав, крутився, наче вуж на вилах. Цим каламутним типом ще б зайнятися... Але тієї ночі я підійшов іще ближче до ворожої засідки, будь-що намагаючись вразити беркутівця з рушницею. Там барикада була благоденська, ненадійна – дощечки, столи, але перелізти її було важко, відтак – ворог міг стріляти у нас, а нам нав'язати з ним рукопашний бій було зась. Із третім кинутим каменем мені страшенно пощастило. Це була найбільша вдача мого життя. Я робив цей кидок, не бачивши ворога, що саме був сховався за щитом, „навздогад буряків“, просто щоб пристрілятися. Це був доволі великий камінь, він полетів упритул до рекламного щита, і саме у цей час беркутівець висунув звідти голову. Просто в неї і влучив камінь. Звук від удару у пластиковий шолом був дуже характерним. Позаду саме припинили стукати палицями по автобусах. У цій тиші камінь і гепнув у пластик шолома. Беркутівець не міг отримати від мого каменя серйозного ушкодження, але після цього, скільки я не дивися, його більше за щитом не бачив. Я ще хвилині із 15 провів на чатах, зазірав збоку за щит – може, він там зачаївся. Але марне: він чкурнув. Хоч я й не бачив, як саме це сталося (щит закривав від мене великий сегмент простору), але, певно, він утік. Може, від удару йому бовтануло шию і вона по-справжньому заболіла, а може, він виявився боягузом, що годен був убивати інших, але не годен сам тримати навіть такі майже символічні удари опонентів. Так чи інак, подальший розстріл наших із-поза рекламного щита було припинено, і так, завдяки моему незнанню, чим він стріляє, внаслідок неймовірної випадковості вдалося на якийсь час відтермінувати подальші вбивства наших героїв. Повторюсь: якби я знав, якими набоями стріляє ворог, то не впевнений, чи поводився б так зухвало. Але – пощастило. Ще й він виявився

людиною полохливою: отримавши буквально один удар по захищеній голові, волів утекти з поля бою. Подальші події були не такими бурхливими: ворог надто близько не підходив, натомість здаля стріляв і кидав гранати; дві з них мені чвакнули просто під ноги, доволі неприємно вдарило по ногах, але я був у щитках і ніякої шкоди, окрім невеликого сліду на штанях, не зазнав. З однієї гранати мені просто у праве око вдарив вузький струмінь якогось газу. Я побіг до купи снігу, почав промивати ним око, боявся, що пошкодження серйозне, але невдовзі зір майже відновився. Під ранок із того боку почали пускати якусь гідоту, якийсь газ. Я бачив одного хлопця, який стояв на колінах і блював. За весь час бою Боженька нам дуже допомагав: вітер дув просто на ворога, але ближче до ранку було кілька поривів вітру й у наш бік. Гадаю, цим скористалися вороги, пустивши на нас якогось отруйного газу. Оскільки я крутився у перших лавах, то напевне теж трохи його нюхнув. Я вирішив простояти до ранку, коли відкриється метро, це вже традиційна майданівська звичка – тримати позицію, поки народ підтягнеться. Близько 6:30 ранку люди справді стали підходити і я залишив бойовий пост. Поблукав ще трошки майданом, потім узяв сумку, поїхав до тітки, в якій квартирував. Дорогою стало погано, напевне, від того газу – слабкість, запаморочення, навіть проблювався. Дістався квартири, заліз в Інтернет, побачив, що на Грушевського таки загинув хлопець, і тоді все зрозумів – що то був той самий, що я його кілька годин тому відносив із першої лінії. А потім сказали, що нашу барикаду таки захопили, побили багато людей... Отут мене вже геть розвезло. Я завалився на ліжко і ридав, як дитина. Ближче до вечора прийшла дочка тієї тітки і почала лаяти Майдан і волати, що „Київ – руський город“, голосно, так, щоб я чув у своїй кімнатці. Терпіти це було несила, і я, попри те, що був фізично ніякий, зібрав речі та пішов геть із негостинного дому. Тільки за кілька днів оклигав і знову вийшов на Майдан, тепер уже не сам, а з сином та його друзями (він, кинувши всі справи, одразу рвонув із трьома своїми товаришами на Київ, щойно дізнався про мої пригоди тієї ночі). Грушевського виглядала вже зовсім інакше: дві повноцінні лінії величезних неприступних крижаних барикад, сила-силенна народу. Ситуація виглядала безпечною: інтенсивно горіли шини, дим був дуже густий, ворог не міг прицільно стріляти, не міг атакувати. Вітер дув щосили, чорний дим пер в очі ворога майже горизонтально. Гадаю, у них там настрій тоді був ще гірший, ніж у мене після того отруєння, напевне, вони там теж блювали, стоячи рачки, як ми тоді. Чорний дим ішов на Художній музей і я із жахом думав, що буде з творами мистецтва. Наше життя ефемерне, а мистецтво вічне. Мені, знавцеві і фанатикові образотворчого мистецтва, було боляче дивитись, як найкраща у світі збірка українського мистецтва потопає у їдючому диму. Я сподівався, що, незважаючи на бої, музейники не кинули музей напризволяще і зроблять щось для порятунку колекції – наприклад, щільно зачинять і заклеять вікна. А за кілька днів із задоволенням довідався, що вони не тільки надійно зачинили вікна, а й примудрилися заховати всі експонати з обидвох поверхів до сховища у підвалі. Усе збереглося! Справжній подвиг здійснили працівники Національного художнього музею, за що я їм дуже вдячний».

Перші смерті на Майдані перекреслили всі надії на мирне завершення Революції – для тих, хто їх мав, а українці до останнього сподіваються на краще.

«Лідер фракції „Батьківщина“ Арсеній Яценюк заявив, що у Президента Віктора Януковича є доба для того, щоб зупинити кровопролиття в Україні. Про це він заявив на віче на майдані Незалежності. „Це, мабуть, найбільш драматичний і найтрагічніший день в історії нашої країни. П'ятеро людей, які мали сім'ї, які мали родини, деякі з них мали велике майбутнє, були просто застрілені“, – сказав він. „У нас є два шляхи: перший – зупинити кровопролиття. На цей шлях у нас залишилось 24 години. Якщо цього не буде, то я скажу за себе: я із соромом жити не буду. Завтра підемо вперед: якщо куля в лоб, то куля в лоб. Але чесно, справедливо і сміливо“, – заявив опозиціонер».

(УП, 22.01.2014)

Ігор Кривецький: «Це була дивна ситуація. Бо реально на Майдані народ кричав, що треба йти вперед. Партнери та послы нас гальмували: не можна цього робити. Але тут перші смерті, вир емоцій. На нараді відзиваю Олега Тягнибока до шафи і кажу: у мене чуйка, треба виступати, і хай буде як буде, бо інакше народ сам піде. Олег спитав: „Ти впевнений?“. – „Так, бо відчуваю, що мене вже самого рве і треба щось робити“.

Першим на сцені мав виступати Кличко, потім Олег, за ним Яценюк – вони кожного разу мінялися чергою. Але тут Яценюк сказав, що хоче виступати першим. І отак одразу сказав зі сцени: завтра йдемо! Ми обалділи, бо завжди попередньо обговорювали, що будемо проголошувати. Ну, гаразд, тепер у нас нарешті є лідер, то йдемо за ним. Але цього не відбулося».

Але паралельно влада розгорнула «другий фронт», терористичний.

«Від вибуху в Будинку профспілок, який стався у четвер, постраждало двоє людей. Про це повідомили в МВС. На Євромайдані цю інформацію підтвердили. „До лікарні доставлено ще одного постраждалого, який імовірно отримав тілесні ушкодження в результаті вибуху, що стався у Будинку профспілок. У потерпілого медики діагностували термічний опік очей 3-го ступеню. За попередньою інформацією, постраждалим є 15-річний житель Львівщини“, – йдеться в повідомленні МВС».

(Букінфо, 06.02.2014)

«Міліція почала затримувати українців за шини у багажниках авто».

(УП, 25.01.2014)

«У Києві вночі невідомі підпалили, за різними повідомленнями, від 17 до 23 автовок. Активісти стверджують, що спалено машини із львівськими номерами, однак МВС це заперечує».

(УП, 30.01.2014)

«Участь у підпалах у Києві автовок учасників Євромайдану та Автомайдану визнали учасники спільноти у Facebook „Красный сектор“. Про це йдеться у повідомленні, розміщеному на сторінці спільноти. „Красный сектор“ – це організація, що виступає проти екстремістів і фашистів, які загнали Київ... мерзотники, які кидають каміння у ментів – це не патріоти, це скоти... Ми будемо відповідати їм їх же монетою – карати. Проти сили – тільки сила», – заявляють організатори спільноти. У більш ранніх публікаціях згадується побиття нардепа від «Свободи» Андрія Ілленка, експроєкти МВС Юрія Луценка та ще «пари особливо розумних», яких «приробили, і будемо продовжувати».

(УП, 01.02.2014)

Особистий терор проти активістів Майдану – арешти, побиття, підпал машин – мав місце не лише в Києві і супроводжувався імітацією провладного громадського руху.

«На Півдні та Сході країни влада барикадує обласні адмінбудівлі, організовує „народну самооборону“ та розповідає про „автобуси бандерівців“, які начебто їдуть в області. Так, у Луганську вже кілька днів розповсюджують чутки про автобуси з „бандерівцями“, які нібито їдуть захоплювати ОДА та робити погроми, пише „Радіо Свобода“. В будівлі обласної адміністрації розмістили „Беркут“ із запасом їжі та води. Зайві двері в будівлях забарикадували. У сквері, що поблизу, прибрали лавки та урни, щоб не стали знаряддям для штурму. Поряд у пункті для вербування продовжують набирати добровольців, які за першим дзвінком мають „захистити органи влади“. Вулиці Луганська патрулюють козаки, шахтарі, члени молодіжних організацій, які готові „дати відсіч“ бандерівцям і фашистам. Міліціонери, яким доводиться охороняти мітинги майданівців від деяких дружинників, не на мікрофон кажуть, що вони б і самі справилися з охороною правопорядку. Подібна ситуація і в Миколаєві, Херсоні, Одесі, Харкові, Донецьку. У всіх містах створюють „народні дружини“, які готові захищати об'єкти держави від „заїжджих погромників“».

(УП, 30.01.2014)

Це було відповіддю на захоплення облдержадміністрацій революціонерами на місцях. Влада намагалася переконати себе, що все це – справа рук західноукраїнських націоналістів. І готувала розкол держави.

«Україна повинна стати федерацією, щоб зняти напруженість між різними своїми частинами. Про це заявив депутат-регіонал Вадим Колесніченко у

Верховній Раді. За його словами, не він є ініціатором розмови про федеральний устрій. Він розповів, що у Криму, на Південному Сході та у Центрі „сформовані загони самооборони“. „Люди бачать, що влада не готова відповідати за те, що відбувається у країні, і готові самі вже, спочатку з палицями, а потім зі зброєю, відстоювати свою точку зору“, – заявив Колесніченко».

(УП, 29.01.2014)

«Комуністична партія України пропонує скасувати в Україні інститут президентства і закріпити в Конституції її федеративний устрій. Про це йдеться у відповідних пропозиціях КПУ, опублікованих у парламентській газеті „Голос України“».

(УП, 01.02.2014)

Паралельно влада почала розробляти тему надзвичайного стану. Тепер, коли в Україні вже кілька років триває війна без будь-якого оголошення будь-яких станів, це здається смішним, але тоді й справді словосполучення «надзвичайний стан» звучало загрозливо.

«Кабмін прийняв протокольне рішення збільшити чисельність „Грифона“ і „Веркута“ в шість разів і розширити повноваження силовиків. Про це повідомляє ZN.UA, посилаючись на джерела в уряді».

(УП, 27.01.2014)

У лютому юнаки 18 років, навіть студенти, отримали повістки на призов до внутрішніх військ – це ми свідчимо самі, бо серед тих, хто отримав повістки, був син нашої колеги.

«Міністерство внутрішніх справ отримало з Росії на озброєння ручні бойові гранати, які найближчим часом можуть бути використані під час сутичок на вул. Грушевського. Про це заявив нардеп від „Батьківщини“ Віталій Ярема. У Штабі національного спротиву нардеп продемонстрував ручні бойові гранати, доставлені з Росії Міністерству внутрішніх справ України. „За нашою інформацією, ці гранати – „Факел-С“, „Заря-2“, „Пламя-М“ та інші – доставлені з РФ декілька днів тому і знаходяться на озброєнні МВС України“, – сказав Ярема».

(УП, 25.01.2014)

«Депутат від „Батьківщини“ Геннадій Москаль повідомив, що, за інформацією з МВС, влада готує для зачистки місцевості від мітингуючих спецоперацію „Хвиля“ із залученням близько 10 тисяч силовиків».

(УП, 27.01.2014)

А паралельно уряд намагався вдарити по комунікації — головній зброї Майдану.

«Кабмін розробив проект постанови, що регулює процес розгляду питання про обмеження доступу до інтернет-ресурсів. Згідно з документом ініціювати питання про блокування сайтів зможе будь-яка фізична або юридична особа, направивши експертам письмову заяву».

(УП, 27.01.2014)

Однак схоже на те, що рішення щодо України ухвалювалися вже не у Кабміні і навіть не на Банковій. Бо Янукович поїхав до Путіна на відкриття Олімпіади.

«Президент РФ Володимир Путін поговорив із главою української держави Віктором Януковичем. Президенти зустрілися в Сочі. Як повідомив прес-секретар російського президента Дмитро Песков, зустріч відбулася в п'ятницю пізно ввечері на полях церемонії відкриття Зимових Олімпійських ігор».

(Високий Замок, 08.02.2014)

«У Росії вважають, що у Президента України Віктора Януковича немає іншого варіанту, як застосувати силу до протестувальників проти його влади. Про це заявив радник президента Російської Федерації Сергій Глазьев в інтерв'ю газеті „Комерсант-Україна“. „Українська влада сьогодні не застосовує силу, а тільки обороняється, коли йдуть напади на представників влади, на будівлі. Що стосується початку застосування сили, то в ситуації, коли влада стикається зі спробою державного перевороту, у неї просто немає іншого варіанта дій. Інакше країна порине в хаос“, — заявив він».

(УП, 06.02.2014)

Читаючи тодішні повідомлення сьогодні, ми розуміємо, що силового розв'язання було не уникнути. Але тоді емоції були зовсім інші — здавалося, що ми на Майдані знову зупинилися, що, попри Грушевського, у

нас знову нічого не відбувається, що нас зливають і таке інше. Та й, судячи зі всього, подібні думки виникали не лише у нас. Саме тоді виникла ідея провести Мирний наступ.

Іван Філіпович: «Ініціатором мирної ходи був Василь Гацько, лідер ДемАльянсу. 15 лютого на раді Майдану він виступив і сказав: або ми щось робимо, або виходимо і кажемо людям, що ми імпотенти. Його підтримали».

Ігор Кривецький: «Рішення було ухвалене всіма. Громадськість підштовхувала. Наші втиху воювали на Грушевського, але теж били копитом. Мирний наступ вигадала Рада Майдану. Завданням було — створити тиск на парламент, бо він був найслабшою ланкою у владі».

Зізнаємося чесно — ми тоді не розуміли, що таке Мирний наступ і для чого він потрібен. На Грушевського бої, міліція уже застосовує вогнепальну зброю — який тут Мирний наступ? Але найбільшим сюрпризом для нас стало те, що у цей наступ пішов наш старший брат Сергій, сходознавець і філософ, людина зовсім не войовнича.

Ігор Кривецький: «18-го ми вивели свої сотні з Жовтневого і вся „Свобода“ пішла у Мирний наступ. Через Кріпосний пройшли на Грушевського. І за два дні Революція перемогла. 18-го була мобілізація всіх. Не можна казати, що ми були самі, просто нас було найбільше. „Свобода“ була основним кістяком».

Що саме повинно було відбутися за результатами Мирного наступу? Які плани мали у штабі Майдану?

Дмитро Ярош: «Ми тісно співпрацювали з Афганською сотнею, це досвідчені старші дядьки — ми завжди намагалися з ними радитися. Ми спілкувались і розуміли, що влада готується до контрмайданівських заходів, щось мало початися, тягнути не було куди ні нам, ні їм. Відні вешники стоять у памперсах — треба було розв'язувати. І коли штаб запропонував Мирний наступ, мали багатогодинну розмову зі штабом, казали, що треба подумати, бо виводимо людей з Майдану, розтягуємо комунікації. Мені сказали: ми влаштуємо їм „льодове побоїще“. Але ми залишилися на Грушевського і тримали його, поки відійшли на барикаду до Профспілок».

Ігор Кривецький: «У нас плану не було, а в них був — операція називалася „Бумеранг“. Їм потрібна була доказова база, що опозиція у військовий спосіб захоплює владу. Не виключено, що сама ідея Мирного наступу була навіяна з Банкової».

Руслан Кошулинський: «18-го, коли був Мирний наступ, апарат Верховної Ради не хотів щось наше реєструвати, вони просто зачинили двері. До мене підбігли депутати, йдемо на прес-пойнт, телефон вимкнений півгодини. Після цього мене запрошують до Рибаків. Там сидить уся їхня еліта: у нас є інформація, що ви керуєте бойовиками на вулиці. Я останні півгодини стояв на прес-пойнті, і всі журналісти мене бачили. Бачу по очах — щось у них не складається. Потім підходить до мене людина з безпеки: „Ви говорили телефоном? А казали людей не стримувати?“ Хтозна, що я там говорив, на вулиці гаряче. А ввечері виходить заява Януковича, що опозиція у телефонному режимі керує бойовиками».

Якби 18-го у мене не було алібі, вірогідність нашого арешту просто у ВР була великою. Інформація про це вже циркулювала. Ми знали, що нас мають заарештувати. Їм бракувало фактажу і тут не зійшлося. Мій експромт на прес-пойнті все врятував. Бо всі журналісти бачили мене».

Заарештувати депутатів не вдалося. Але в результаті Мирного наступу більшість майданного війська опинилася в оточенні на ворожій території. Цей наступ не мав плану, організації, центру керування чи головнокомандувача, не був забезпечений шляхами відходу та іншими елементарними заходами безпеки. А от влада свої плани мала і почала їх реалізовувати.

Костянтин Василюк: «До початку протистояння у Марийському вже були бої на Інститутській та Шовковичній. Динаміка подій була неймовірною. Один з одеських свободівців повів людей на штаб ПР, щоб його спалити. Потім бої зосередилися на Кріпосному провулку. Через брак дисципліни, коли „Беркут“ почав контратакувати, почалася паніка. Біля метро Хрещатик була барикада, а у ній прохід у декілька метрів. Коли люди тікали, там створилася давка. Я опинився у ній. І нас оточив „Беркут“, перелізши через барикаду. Ми не могли поворухнутися, навіть рукою повести. Я був навіть без шолому, бо приїхав з Одеси на наступ мирний, але, на моє щастя, коли йшов на Майдан, дорогою зупинилася машина, у ній сиділа жінка (потім казали, що це Ірена Карпа), яка дала мені лижний шолом, він мене і врятував. Бо „Беркут“ почав забавлятися — кидати в натовп камені та гранати».

Пилип Ілленко: «Напередодні ми займалися звільненням Київради, тому я пізно ліг спати і вийшов із дому, коли Мирний наступ уже рушив. На 15-ту годину того дня я мав бути на засіданні експертної комісії Держкіно, це поблизу Арсенальної, тому пішов пішки з площі Лесі Українки. Від Арсенальної назустріч почали траплятися люди у стані хвилювання, потім — з ознаками участі у бійках, проїздили машини з розбитими вікнами, біля Марийського демонстранти блокували автозак. На розі Кріпосного стояла машина, з якої виступала Ірина Фаріон, навкруги стояв натовп. А за ними був дим, вибухи. Я не зустрів знайомих, намагався когось знайти, але зрозумів, що йде бій і я не пройду. Пішов у Марийський парк, де стояла лава вевешників, а навпроти них — самооборона Майдану, вони розділили навпіл увесь парк. Я дійшов до краю, зрозумів, що обійти не можна, і перед тим, як продовжувати пошуки, вирішив зайти в громадський туалет за Мінохорониздоров'я. А коли почав виходити звідти, всередину побігли люди, які кричали, що там „Беркут“, і вживали промовисті сленгові вирази щодо того, що з нами буде. Я вирішив, що якщо це і справді має статися, то туалет — не найкраще місце. Тому вийшов нагору, почав роззиратися навкруги й одразу побачив ствол пістолета Макарова, наставлений мені на лоба, та почув крики: „На коліні, сука!“. Одразу пригадав, що мені розповідали стосовно самозбереження у таких ситуаціях, тому притиснувся правим боком до стінки будівлі і далі кілька хвилин тільки рахував удари по різних частинах тіла. Пару разів мене вдарили чобітьми в обличчя, причому дивом не розбилися окуляри, бо вони просто впали. Потім обшукали, заламали руки і повели до оглядового майданчика. Далі були вевешники, „Беркут“ мене відпустив, я навіть подумав тікати через огорожу, але не встиг, як мене вже схопили вевешники та повели далі. Дорогою постійно били. „Беркут“ бив тільки під час затримання, а ці — просто для розваги. Тих, хто щось говорив, — бо зі мною затримали ще кількох дядьок, судячи з вимови із Західної, — били сильніше. Дядьки казали, що просто зайшли в парк, але чим

більше це казали, тим більше чулося ударів. Я сказав дядькам: краще мовчіть, вас усе одно не відпустять, але за цю пораду отримав уже я. Нас привели до автозаків, не звичайних, а модних, що їх закупили за пару років до Майдану, там усередині індивідуальні пенали. Усіх пофоткали. Я мав посвідчення помічника нардепа і казав, що працюю у ВР, але це не діяло. Проте в автозаку були звичайні київські менти, і зустріти їх після озвірілих вевешників та беркутів було навіть радісно, бо принаймні припинилося побиття. Нас завели в автозак, я сидів у другому пеналі зліва, а у першому були вогнегасники, які не вселяли оптимізму, бо було зрозуміло – менти боялися, що майданівці все сплять. Вогнегасників було багато, мені підсвідомо хотілося бути на вільному просторі, коли почнуть палити автозаки. Дивувало те, що в мене нічого не забрали, тому я одразу написав есемески дружині та братові Андрію: повідомив про затримання й описав де приблизно знаходжуся. Потім подзвонив дружині, вона зреагувала на диво поділовому, мене здивувало, бо від жінок зазвичай чекають істерики, а у нас вийшло просто-таки бізнес-спілкування. Але вона насправді підняла на ноги всіх. Отут уже мою розмову почули і забрали телефон, гаманець та все, що було в кишенях. Потім почали ще приводити людей і я зрозумів, що, в принципі, мені пощастило у житті. Тобто до цього моменту я вважав, що не пощастило, але тут побачив, що цих людей побито значно сильніше, ніж перших двох-трьох, яких затримали зі мною. Ці вже не йшли самі, їх затикували, закидали у клітки. Пенали в автозаку дуже маленькі, так що навіть сидіти можна лише боком. Люди були закривавлені, стогнали, комусь покликали лікаря, але він тільки помірвав пульс та пішов. Усе це тривало кілька годин, зрештою ми почали перемовлятися між пеналами і перше питання було: ти свій? Усім було зрозуміло, що таке „свій”. Ну звісно, всі там були свої. Люди різні, бо потім міліціонери питали, записували, треба було назватися, сказати, де працюєш. Там були студенти, були приїжджі, були кияни. Потім я зрозумів, що похід у туалет урятував мене від атаки „Веркута”, поки я був усередині, атака пройшла наді мною, я опинився у глибокому тилу, мене затримали вже ті, хто йшов позаду».

Ігор Кривецький: «На Кріпосному депутатів пропустили, а люди спинилися, потім „тітушки” почали в них кидатися усім, що бачили. Біля парку стояла машина, з якої виступали Фаріон та інші наші депутати. Потім менти пішли в наступ, людей затисли, „тітушки” били їх палицями і заганяли за свої намети. Зв'язок був поганий. І тут Андрію Ілленку приходить смс від брата Пилипа. А вони стоять на перетині Шовковичної та Інститутської. Розумію, що треба визволяти, але для цього треба йти через Антимайдан. А там бій. Реально жакливі картини – стогін людей, кров, пекло. Свободівські депутати: я, Тягнибок, Кайда, Сиротюк, Швайка, Гелевей, Мохник, Ілленко йдемо через це пекло, а обличчя ж відомі, тому головне – не привертати до себе уваги. Чую – якась жінка кричить: „Мохнік! Это же Мохнік!”. Ми йшли через весь Антимайдан і не реагували. Тягнибок попереду, „тітушки” розступалися, бо не вірили власним очам хіба може бути таке нахабство? Тоді все висіло на волосині. У результаті витягли з Марійського багато поранених патріотів. Ми виривали їх з рук „тітушок” і збирали на Грушевського біля будинку 9А».

Пилип Ілленко: «Години за дві-три почало щось відбуватись, я почув своє прізвище по радіо. У міліції працював якийсь загальний канал, по ньому командири обмінювались інформацією, і я зрозумів, що там, де вони знаходяться, відбувається щось страшне, бо до нас долинали вибухи, через маленьке віконце автозаку було видно, що все в диму. Вже не пам'ятаю, що

вони говорили, але навіть якби я не розумів мови, за репліками з матюками вперемішку можна було зрозуміти, що там відбувається Армагеддон, і що вони теж уперше беруть участь у чомусь подібному. І тут у мене відбулося примирення з реальністю, я чомусь почав мріяти, щоб нас нарешті повезли до ІТТ і вивантажили на якісь нари, бо сидіти боком у цій клітці було просто неможливо, однак я розумів, що вивезти нас теж не могли, вони боялися. Потім навколо автозаку почались якісь розмови, крики, я почув своє прізвище, не розібрав контексту, але про всяк випадок подав голос. Відчинилися двері, я почув голос Олега Гелевея, який сказав: „Пилипко, братику, ти тут?“. Цю фразу я запам'ятав дуже точно. Я щось крикнув, але двері зачинили. Десь іще з півгодини сидів усередині, потім мене повели до виходу, дали великий кульок, у якому були всі речі затриманих, сказали: забирай, що твоє. Я забрав документи, гаманець, гроші були на місці – певно, міліції було не до того. Я стояв біля передніх дверей, але міліціонер сказав іти до задніх, я здивувався чому, але потім зрозумів, що це було останнім знущанням. Адже вони нікого не відпускали – тільки мене, і коли я проходив між пеналами, ледь не кожен через клітку казав: братику, ти ж скажи, щоб нас теж відпустили. Хтось просовував пальці через ґрати. Це було одне з найбільших моральних переживань, бо я розумів, що навіть якщо залишуся, нічим цим людям не допоможу, і коли відпускають, треба йти. Але вони залишаються, а я виходжу, і пройти через ряд цих страшенно побитих людей було дуже важко. Я вийшов через задні двері, обійшов автозак і побачив брата Андрія. Поруч стояв Андрій Мохник, у якого того дня народилася дитина, я його одразу привітав. Сказав: „Андрію, вітаю тебе“. Ігор Кривецький, Юрко Михальчишин, Руслан Марцинків, Олег Гелевей, Павло Кириленко, Михайло Головка, декілька хлопців помічників – усі вони прийшли мене визволяти. Але всі ми опинились у епіцентрі Антимайдану. Одразу відійшли від ментів, поки ті не передумали, і пішли поміж „тітушок“, причому дехто з них явно впізнав нас. Їх було значно більше, і тільки те, що ми йшли групою з 10-12 чоловіків, стримало від нападу. У Верховній Раді ми забрали дівчат зі свободівського секретаріату. Навколо все палало. На Садовій був дим, тому ми пішли парком, намагаючись обійти очеплення. Нас не пропустили, навіть народних депутатів, бо силовики, як тепер зрозуміло, готували атаку на Грушевського, і ми дійшли аж до містка закоханих, де спустилися вниз. Там теж був кордон, але там були київські менти, вони нас пропустили. Ми вийшли аж біля Філармонії і розділилися – мене як травмованого, бо мене добряче побили, відправили разом із товаришем на Поштову площу. Із цього пекла ми почали спускатися вниз, і з кожним кроком я повертався у мирне місто. Коли ми пройшли пару кварталів по Сагайдачного, там навіть ознак не було, що за півкілометра вбивають людей. Там усе було спокійно – просто невеликий заторчик. Мене відвезли додому, наступні два дні я пролежав, відходячи від травм».

Однак плани влади не обмежувалися розгромом Мирного наступу. Головним об'єктом операції був Майдан.

«Київський метрополітен повністю припинив роботу. Усі станції метро працюють тільки на вихід».

(Nbnews, 18.02.2014)

Київський метрополітен уперше за історію припинив працювати і це викликало транспортний колапс у місті, яке і без того перебувало у стані облоги. Таким чином, майданівці втратили можливість швидкої мобілізації людей.

Напередодні нам телефонував один добрий знайомий і вмовляв не ходити на Майдан саме 18-го, радив відпочити і натякав, що нічого доброго там не буде. І сину нашому телефонував приятель, який працював у СБУ, та казав, що на Майдан завтра ходити не можна. Але зрозуміло, що ми пішли, проте, на щастя, мали розум не приєднатися до Мирного наступу. Силовики пішли в атаку на Майдан, бо знали, що там залишилося зовсім мало сил.

«О 20-й годині силовики розпочали штурм майдану Незалежності з боку Європейської площі та вулиці Інституцької. З боку Європейської площі ближче до 20:00 беркутівці та бійці ВВ вишикувались у бойовий стрій. З-за їхніх спин під'їхали три водомети, які поливають барикаду на Хрещатику та активістів на ній. Вони почали ламати барикаду, не дивлячись на те, що на ній стояли люди. Силовики застосовують світло-шумові гранати. Водночас від Жовтневого палацу сходами спускаються загони силовиків, які йдуть у бік барикад на Інституцькій. Зі сцени закликають жінок та старших людей зайти за сцену. До Майдану прямували два БТР, але один із них, за словами журналіста Святослава Цеголка, підпалили».

(УП, 18.02.2014)

Дмитро Ярош: «Ми вийшли із Профспілок десь за півгодини до пожежі. Плюс „Правого сектору“ був у тому, що ми постійно проводили вишколи на Майдані. Ми були структуризовані – це не просто хлопці зі щитами – був інформаційний відділ, гренадерський відділ, який спалив БТР, були контррозвідувальні підрозділи, бо всередині Профспілок ходило багато агентури – адже це був громадський рух. Ми навіть прізвищ своїх не записували – тільки псевдоніми, позивні, адже невідомо, як воно повернеться.

А 18 лютого я думав, нам хана. Табельну зброю при собі мав і здаватися не збирався. Ми вже готувалися до партизанської війни. Мене дивує, що вони не закрили нам Хрещатик, через який підвозили шини і таке інше, тоді б нам було набагато важче. Я переніс штаб із Профспілок до Поштамту під арку. Підбігають хлопці – все розбито, дезорганізовано, частину людей у мене забрали охороняти поранених у Михайлівському, пацани зранку махалися з ментами, вони займали барикаду на Софіївській та Михайлівській. А потім як рвонуло на 5-му поверсі Профспілок – мабуть, якісь нереалізовані запаси напалму та інших вибухових речовин».

Ту ніч не описати словами – хто був, той знає. Ми провели її на Майдані всією чоловічою частиною родини – ми, троє синів та старший брат Сергій, який вцілів у Мирному наступі і повернувся на Майдан. А під ранок почали приїздити автобуси з підкріпленням із Львівщини, і ми зрозуміли, що вистояли. Якимось дивом.

Але відповіддю революціонерів на штурм Майдану були не лише автобуси з підмогою, що їхали на Київ.

«У Рівному штурмують базу „Беркуту“. Як повідомляє сайт „ВСЕ“, протестувальники підійшли до бази „Беркуту“, барабанять у щось металеве, кричать „Ганьба“. Окрім того, рівняни розбивають вікна будівлі, двері та закидають феєрверками і петардами».

(УП, 18.02.2014)

«У Львові захопили ОДА та штурмують управління міліції».

(УП, 18.02.2014)

Влада, у свою чергу, намагалася демонструвати впевненість і агресію.

«Міністерство оборони заявляє про те, що військовослужбовці Збройних сил можуть взяти участь у здійсненні антитерористичних операцій у країні».

(УП, 19.02.2014)

І, як не дивно, саме це, найбільш загрозливе, повідомлення справило на нас зовсім протилежне враження. Тоді ми зрозуміли, що владі залишилися лічені дні. Якщо планують застосувати армію, значить, владні силові ресурси вичерпано. Бо Україна – це не та країна, в якій армія може воювати з народом. Ми навіть встигли просто біля барикад, що палали, поділилися такими своїми думками з журналістами «Українського тижня» і опублікували у ФБ – тож ці слова не вигадки і не перебільшення.

Пізніше народний депутат Геннадій Москаль оприлюднив план МВС «Хвиля» та план СБУ «Бумеранг» із зачистки Майдану. Вони передбачали застосування бронетехніки і тисяч бійців. Залишається тільки зрозуміти – їх передумали вводити у дію, а чи просто не вистачило сил? Бо з боку міліції діяло лиш два БТРи та два водомети, що зовсім не відповідає масштабу запланованої операції.

Дмитро Ярош: «Уночі 19-го все виглядало значно краще – шин було стільки, що після Революції не могли вивезти, пляшки, люди. Як дійшло до вбивства такої кількості людей?

Є багато версій. Наш штаб переїхав у магазин „АТБ“ на Хрещатику, „Київстар“... Самі власники магазинів нам давали приміщення, дуже по-людськи все було. Я був у контакті з керівництвом, яке залишилося. Виглядало на те, що почнуться переговори, і раптом чуємо постріли. Вони не

перемогли, а значить, програли. Коли почалася стрільба, я бігав до Філармонії і назад. Хтось із наших хлопців вийшов на ту сторону і сказав, що ми готові дати коридор „альфі“, щоб вони подивилися, хто стріляє. Ми пальбу не відкривали. Філармонія була сірою зоною і з неї стріляли у наш бік. Коли почалася стрільба на Інститутській... беркутня бігала по дахах, ми висилали контргрупи, щоб не давати їм пройти... коли почалася стрільба, почали стаскувати зброю, яка є, давати людям, готувати плани з виходу з Києва, переходу в партизани. Штаб Майдану на той час уже не діяв, координації не було. Ми були присутні на Майдані, але я не пустив хлопців на Інститутську, бо коли стріляють озброєні в неозброєних – це неправильно, до мене прибігали: дайте людей, я кажу: щоб їх поклали? Ми узгодили це з афганцями. Так не можна, там стоять бійці з автоматами, тому навіть із дубельтівками я б людей не послав. Ми готували „АТВ“ до оборони, готували людей до виведення».

Та й бійці силових підрозділів зрештою не витримали і відступили – а дехто каже, що у паніці втекли. І якби не снайпери, що стріляли в людей, наче в тирі, все закінчилося б значно швидше.

«СБУ виявила фрагменти 23 одиниць зброї, з якої стріляли в активістів у лютому 2014 року під час подій на Майдані, з них ідентифіковано 12 одиниць. Про це 6 лютого повідомив представник СБУ Григорій Остафійчук під час прес-конференції, присвяченій переданню до ГПУ речових доказів у кримінальному провадженні з розслідування подій на Майдані у 2014 році. За його словами, схованку зі зброєю, з якої стріляли на Майдані, було виявлено у Голосіївському районі Києва влітку 2015 року. Як нагадав начальник управління спеціальних розслідувань Генпрокуратури Сергій Горбатюк, до розстрілів 48 мітингувальників та завдання вогнепальних поранень 80 особам 20 лютого на вул. Інститутській встановлено причетність спецроти київського „Веркуту“. Встановлено також, що зброю було закріплено за співробітниками цієї спецроти».

(УП, 06.02.2016)

Щодо снайперів нині циркулюють різні версії. Зокрема той факт, що на Майдані не знайшли куль від снайперських гвинтівок, а лише від АКМ, породив версію про те, що масове вбивство – справа рук самих революціонерів. Проте у цьому питанні несподівано простежується аналогія з подіями у Вільнюсі 1991-го року. Там теж було вбито людей, слідство теж виявило лише автоматні кулі, і теж запустили чутки, що революціонери стріляли самі в себе. І тут уже напрошується висновок про однаковий «почерк» обох злочинів і спільне джерело, а саме – радянські-російські спецслужби. Бо як у Вільнюсі, так і у Києві, вогонь вели з досить-таки невеликих відстаней, де зовсім не потрібна далекобійність та всепробивність СВД. А зробити на основі АКМ зброю, яка забезпечує влучність на відносно невеликих відстанях – справа не захмарної складності.

Особисто ми вперше побачили вогнепальну зброю на Майдані зранку 11 грудня, коли мало не наступили на пістолет, що лежав просто під ногами в снігу. Зрозуміло, що ми його чіпати не стали, а просто здійняли алярм.

«За інформацією „Громадського“ ТБ, провокатор викинув біля будівлі КМДА пістолет, люди оточили це місце і викликали слідчих».

(УП, 11.12.2013)

Примітно, що того ж ранку ми мали розмову з підполковником міліції на Прорізній, де він тримав очеплення. Ми запитали підполковника: «Ви розумієте, що у вас почнуть стріляти? Ви ж самі за хабарі реєструєте людям АКМи як карабіни. Ви розумієте, що на руках повно автоматів, і вони будуть стріляти у вас?». Він тільки очі опустив, бо чудово знав, що ми говоримо правду і що під виглядом карабінів міліція за просто реєструє автоматичну зброю.

«Коменданти Майдану та Будинку профспілок Андрій Парубій і Степан Кубів продемонстрували послам іноземних держав відсутність зброї на Майдані. Про це іформує прес-служба „Батьківщини“. Як повідомив Парубій, посли європейських держав, США, Канади сьогодні пройшлись Майданом та проінспектували Будинок профспілок у зв'язку з дезінформацією влади та російських телеканалів про нібито склади зброї на Майдані».

(УП, 26.01.2014)

Звісно, ідея «продемонструвати відсутність» виглядає дещо карикатурною. Як можна продемонструвати відсутність, тобто показати те, чого немає? Але ми з вами вже знаємо, що політичне керівництво Майдану мусило весь час робити реверанси в бік європейських дипломатів, тому подібна акція тоді виглядала цілком серйозною.

«Анатолій Гриценко пропонує посилити присутність депутатів на Майдані, а всім, хто має зброю, – ставати на захист людей зі зброєю, але не застосовувати її першими».

(УП, 23.01.2014)

Якщо депутат, колишній міністр оборони закликає виходити зі зброєю на Майдан – у вас залишаються сумніви у тому, що зброя там була?

«Центральний штаб „Правого сектору“ закликав власників зброї сформувати загони для захисту людей. Про це йдеться у повідомленні на сторінці „Правого сектору“ у мережі „ВКонтакте“. „З'явилася підтверджена інформація про високу ймовірність розгону Майдану за допомогою бронетехніки та вогнепальної зброї“, – стверджують представники організації. Вони закликають громадян дати симетричну відповідь. „У зв'язку з цим закликаємо всіх власників вогнепальної зброї зібратися на Майдані і сформувати загони для захисту людей від прислужників злочинної влади“, – йдеться у зверненні».

(УП, 18.02.2014)

Та існувало ще принаймні одне джерело постачання зброї:

«У ході проведеної низки захоплень відділків та управлінь міліції та СБУ мітингувальники по Україні отримали доступ до значної кількості зброї».

(УП, 19.02.2014)

Ну а крім того, саме МВС роздавало зброю цивільним.

«„Якщо раніше у нас були лише припущення з приводу того, що зі складів МВС у момент найбільших зіткнень начальником служби з матеріального забезпечення МВС Зіновим видавалась зброя „тітушкам“, то тепер ми маємо неспростовні докази. Це не лише свідчення, а й уже перша вилучена зброя у затриманих“, – розповів Аваков. Він продемонстрував фото автомата Калашнікова, вилученого в одного із затриманих, який за маркуванням числиться на складі МВС».

(УП, 02.02.2015)

Влада сподівалася, що «тітушки» будуть стріляти у революціонерів, але не врахувала, що має справу з банальними баригами, які продають за гроші свою совість, а значить, готові продати й усе інше. Саме тому в останні дні Революції у Києві можна було купити АКМ із боекомплектom за демпінговою ціною – 400 доларів США, і це інформація із перевірених джерел.

Дмитро Ярош: «На Майдані були люди з легальною зброєю, яких ми закликали, коли оголосили контртерористичну операцію. Проте безпосередньо зброю використати нам не довелося. Хоча ми мали моральне право це робити, бо реалізовували право на повстання, закріплене у Загальній декларації прав людини».

Після Помаранчевої революції, яка пройшла без крові і закінчилася пшиком, Революцію 2014-го намагаються представити мало не як триумф ненасилля на зразок ґандизму. Ми продовжуємо вірити у миролюбний образ українця, попри те, що війна на Донбасі показала: козацька традиція — зовсім не міф, вкритий історичним пилом. От тільки скажіть: ви вірите, що люди, які на Майдані були адептами ненасилля, за місяць почали штурмувати військкомати та записуватись у добровольчі батальйони? Ми — ні. Майдан завжди огризався на агресію з боку влади — огризнувся і 20-го. Саме тому й почали втікати вевешники та спецпризначенці, що їм дали зрозуміти — Майдан має сили для відповіді на вбивства.

Вікіпедія твердить, що на Майдані у ті дні загинуло 12 правоохоронців, п'ятеро — 18 лютого, троє — 19-го, і ще четверо — 20-го. Крім того 83 отримали вогнепальні поранення. Зрозуміло, що після цього не знайшлося більш охочих гинути за Януковича, і міліціонери відступили.

Верховна Рада — останній бастион легітимності.

Файл № 15

Аналізуючи революційні події 2014 року, ми раптом із подивом з'ясували, що вищий законодавчий орган країни — Верховна Рада — відіграв тоді одну з ключових ролей, і що важливо — на всіх ключових етапах протистояння.

Голосування депутатів 16 січня, проведене руками з усіма можливими порушеннями норм та процедур, не тільки стало детонатором початку бойових дій у Києві та по всій Україні. Воно також показало, що в країні більше не існує парламенту як самостійного органу влади. Що всі рішення ухвалюються на Банковій і потім за допомогою дресированих депутатів, які тиснуть кілька кнопок одночасно під керівництвом координатора парламентської більшості Чечетова, їм надається нібито легітимність. І рішення ці можуть суперечити не тільки законам чи Конституції, а й навіть здоровому глузду.

Проте трохи більше, ніж за місяць, 20 лютого, Верховна Рада, ніби птах-Фенікс, постала з попелу і не тільки відновила власні повноваження, а і своїм рішенням усунула від влади Президента, призначивши нові вибори. Саме так було забезпечено максимальну легітимність зміни влади в Україні.

Зверніть увагу — обидва згадані по суті протилежні рішення ухвалював один і той самий склад Ради, і багато хто з депутатів голосував як за перше, так і за друге.

Об що ж саме розбилася лебедина вірність депутатів Януковичу?

Першим серйозним сигналом стало, звісно, січневе повстання на Грушевського. Тоді багато хто зі складу більшості почав коливатись, а після перших смертей на Майдані опозиційні сили спробували навіть створити

механізм перетягування провладних депутатів у коло власного впливу. Було проголошено про створення «Народної Ради України».

«На установчих зборах Народної Ради України затвердили Декларацію про проголошення Народної Ради України. Народна Рада України є органом представництва народних депутатів із захисту Конституції, повідомив депутат „Батьківщини“ Андрій Пишний. До об'єднання входять народні депутати-опозиціонери та позафракційні, які залишаються на позиції захисту Конституції, конституційного ладу, демократії, парламентаризму і виступають проти диктатури й узурпації влади режимом Януковича».

(УП, 22.01.2014)

Але перші публічні ознаки розколу у владному таборі з'явилися лише тоді, коли почалося масове захоплення держадміністрацій по всій Україні.

«Депутат від Партії регіонів Микола Рудьковський пропонує Верховній Раді скасувати закони „16 січня“. Відповідний законопроект він зареєстрував у парламенті».

(УП, 26.01.2014)

«Депутат Партії регіонів Владислав Лук'янов назвав помилкою ухвалені 16 січня законопроекти, які спровокували новий виток протистояння між владою і суспільством. За його словами, час для ухвалення цих законів було обрано невдало».

(УП, 27.01.2014)

А дехто з супутників Партії регіонів навіть згадав, що Верховна Рада є, чи принаймні має бути, незалежною гілкою влади.

«Низка народних депутатів оприлюднили звернення із закликом „узяти на себе головну відповідальність за країну“. Про це повідомляє прес-служба голови комітету Верховної Ради з питань національної безпеки і оборони. Депутати застерігають, що „громадянський конфлікт переростає у громадянську війну“».

(УП, 26.01.2014)

Нагадаємо, що саме у цей час почалися перемовини між Януковичем та лідерами опозиції щодо звільнення затриманих на Майдані, їхній хід безпосередньо позначався на порядку денному Верховної Ради.

«Верховна Рада продовжила позачергову сесію до середи у зв'язку з переговорами щодо законопроекту про амністію. Із такою пропозицією звернувся спікер Володимир Рибак, яку підтримали 368 депутатів. „Переговори продовжуються, вони непрості. Дуже непросте питання амністії“, – сказав він».

(УП, 28.01.2014)

На владу тиснули звідусіль – і з вулиці, і з Заходу, і, будьте певні, зсередини фракції ПР. Тому зрештою Банкова мусила здати деякі позиції.

«Верховна Рада скасувала 9 із 12 законів, які обмежували громадянські свободи громадян і були прийняті 16 січня „у ручному режимі“. За відповідне рішення проголосували 361 народний депутат. Як повідомив спікер Ради Володимир Рибак, відповідної домовленості вдалося досягти на погоджувальній раді у вівторок».

(УП, 28.01.2014)

А головне, було принесено в жертву одну з провідних фігур шахівниці Банкової – одіозного прем'єра Азарова.

«Віктор Янукович прийняв відставку прем'єра Миколи Азарова. Про це йдеться в офіційному Указі, оприлюдненому на сайті Президента. Таким чином, відставка Азарова означає відставку всього уряду. Своїм розпорядженням Янукович також доручив нинішньому складу Кабміну виконувати свої обов'язки до початку роботи новосформованого уряду. Як відомо, у вівторок Азаров подав у відставку „з метою створити додаткові можливості для суспільно-політичного компромісу заради мирного врегулювання конфлікту“».

(УП, 28.01.2014)

Треба відзначити, що Азаров представляв лише одне з угруповань в оточенні Януковича, а тому його відставки домагалися не лише майданівці, але й конкуренти. До того ж, відставка Азарова насправді не покликала за собою відставку уряду.

У Раді активно обговорювався законопроект про амністію учасників протестів, саме він став черговим каменем спотикання. Більшість у ВР захиталася настільки, що на її приборкання мусив приїхати сам Янукович.

«Президент Віктор Янукович прибув у Верховну Раду на засідання фракції Партії регіонів. У супроводі охорони та деяких депутатів він близько 20:27 зайшов на засідання. Він не відповів на питання кореспондента, зокрема і про те, коли буде введено надзвичайний стан. Янукович має стурбований вигляд. На засіданні також присутні Ключев та Арбузов, Лукаш та все керівництво партії, повідомив Віталій Кличко. За словами кореспондента „Української правди“, спілкування всередині відбувається на підвищених тонах. За інформацією УП, Президент умовляє депутатів підтримати законопроект Мірошниченка. „Або голосуємо Мірошниченка, або не голосуємо сьогодні“, – голосно заявив Янукович депутатам від ПР так, що було чути в коридорі, де зібралися журналісти. У свою чергу, депутат Андрій Шевченко надав свою оцінку тому, що відбувається у Раді: „Поясню, що зараз в Раді. Янукович приїхав і намагається втримати свою фракцію від голосування за наш закон про „амністію“. Вирішальний момент!“».

(УП, 29.01.2014)

Це був безпрецедентний тиск із боку Банкової, і депутати більшості зрештою проголосували так, як треба було владі.

«Верховна Рада ухвалила за основу і в цілому законопроект „регіонала“ Юрія Мірошниченка щодо амністії учасників акцій протесту. За відповідне рішення віддали голоси 232 народних депутати. Документ передбачає! з одного боку, звільнення адміністративних будівель мітингувальниками – йдеться про органи місцевого самоврядування і органи виконавчої влади. Також йдеться про звільнення автошляхів. У відповідь буде застосована амністія до всіх тих людей, які брали участь у масових заходах і перебувають під слідством, або до яких застосовані санкції».

(УП, 29.01.2014)

«В Українській Гельсінській спілці з прав людини кажуть, що Законом про так звану амністію, прийнятим у середу, Верховна Рада ставить Україну в один ряд із піратами та терористами... Правозахисники вказують: „фактично цей Закон визнає, що кожен, хто був затриманий під час останніх протестів, перебуває під вартою лише для того, щоб змусити інших невизначених осіб вчинити дії, передбачені цим Законом (звільнення доріг та будівель тощо)“. Таким чином, законодавець і держава загалом вчиняють дії, що становлять склад злочину, передбаченого статтею 147 Кримінального кодексу України».

(УП, 30.01.2014)

А проте хитання і розбрід у ПР стали настільки очевидними, що Банковій довелося погрожувати розпуском парламенту — таким чином натякаючи, що ті, хто коливається, до наступного скликання не потраплять.

«Голова Верховної Ради Володимир Рибак не виключає, що Президент Віктор Янукович може розпустити парламент. Про це він заявив в інтерв'ю телеканалу „Інтер“, яке транслювалось у п'ятницю ввечері. „Якщо парламент буде продовжувати вести себе таким чином, що буде перерви весь час оголошувати. Якщо парламент не буде ухвалювати закони, необхідні державі, необхідні нашим виборцям...“ — почав Рибак. „Президент сказав: „Я змушений буду звернутися до народу України, що такий парламент нам не потрібен, і я проведу консультації з керівниками фракцій, керівництвом парламенту, я підпишу закон про розпуск парламенту“. Тому варіанта такого я не виключаю“, — заявив спікер Ради».

(УП, 31.01.2014)

Одночасно опозиція працювала з окремими, найбільш притомними представниками більшості. І навіть відкрито заявляла про свої успіхи у перевербуванні.

«Наступного тижня Верховна Ради має стати центром розв'язання політичної кризи в Україні. Таку думку висловив экс-глава МВС Юрій Луценко, повідомляє „5 канал“. „На сьогоднішній день вулиця зробила майже все, що могла, і центр подій перемістився у парламент. На моє глибоке переконання, завдяки західним санкціям і безглуздому терору влади склалася нова парламентська більшість“, — заявив Луценко. „Я знаю, що існує підпис більшості депутатів про зміну керівництва Верховної Ради. І це план на наступний тиждень: створення нової більшості, повернення демократичної Конституції, створення уряду народної довіри — нейтрального або опозиційного — і встановлення дати президентських перевиборів“, — додав він».

(УП, 01.02.2014)

Вихід із політичної кризи бачився тоді у двох варіантах — або негайні перевибори Президента, або принаймні обмеження його повноважень шляхом повернення до Конституції 2004 року.

«Лідер УДАРу Віталій Кличко поїхав домагатися зустрічі із Президентом Віктором Януковичем для вирішення питання щодо повернення до Конституції України 2004 року. „Кличко поїхав на Банкову одразу по завершенні

консультацій лідерів фракцій та керівництва парламенту", – повідомили у прес-службі УДАРу».

(УП, 04.02.2014)

Однак на Банковій уже нічого не вирішували і навіть не соромились у цьому зізнатися.

«До візиту Президента Віктора Януковича до Росії не буде жодних дій щодо змін Конституції. Про це депутат від Партії регіонів Ганна Герман заявила журналістам у перерві засідання у Верховній Раді. За її словами, не буде ні рухів у владі, ні переговорів щодо Конституції до візиту Януковича в Росію 7 лютого».

(УП, 04.02.2014)

У той час опозиційні депутати намагалися своєю активністю повернути до Верховної Ради функції центру з пошуку виходу з політичного та силового протистояння.

«Опозиція пропонує ухвалити проект постанови „Про поновлення конституційного ладу“, яка визнає чинною Конституцію 2004 року. Як пише „Комерсант-Україна“, відповідний проект постанови в опозиції пообіцяли подати у Верховну Раду вже у понеділок, але станом на 11 ранку він іще не зареєстрований. За даними видання, в опозиції вирішили відмовитися від ухвалення парламентом акта про повернення Конституції 2004 року й відкоригували своє бачення конституційної реформи».

(УП, 17.02.2014)

Але керівництво ВР здебільшого «варило воду» під приводом розробки та вдосконалення законопроектів, складних перемовин тощо. Вони тягнули час – швидше за все, чекаючи завершення Олімпіади у Сочі, коли Путін зможе втрутитися в українські події по-дорослому.

Проте опозиційних депутатів затягування часу не влаштовувало, і вони перейшли до активних дій у Верховній Раді.

«Депутати з фракцій Партії регіонів та Компартії залишили сесійну залу, проте частину КПУ опозиція заблокувала у залі засідань. Про це розповіла депутат від УДАРу Ірина Геращенко. Вона розповіла, що депутати-регіонали зібрали свої речі і вийшли із зали. Комуністи послідували за ними, але

частину з них опозиція затримала. За словами Геращенко, це свідчить про те, що Банкова не планує іти на поступки і домовлятися з опозицією. Вона також заявила, що спікер Ради Володимир Рибак начебто пообіцяв зареєструвати Конституційний акт упродовж півгодини. Депутат Олесь Доній написав, що регіонали зібрали всі картки і не планують у вівторок нічого голосувати. Як відомо, опозиція заблокувала трибуну Верховної Ради через те, що апарат парламенту відмовився реєструвати її конституційні ініціативи».

(УП, 18.02.2014)

Зверніть увагу на фразу «зібрали всі картки». Вона яскраво свідчить – у лавах Партії регіонів був повний розбід, Банкова не могла довіряти їм, тому просто конфіскувала картки для голосування. Власне, саме тому керівництво ВР перейшло у «глухий захист».

«„Нам ще треба напрацювати рішення, щоб ми могли їх розглянути в четвер о 10 ранку. Планується розглянути питання тимчасової комісії для узгодження питань підготовки змін до Конституції. І там ще ціла низка питань, пов'язаних із Конституцією“, – пояснив Рибак. Він також заявив, що частина підготованих постанов підготовані погано і зареєстровані не будуть. „Що стосується тих постанов і законів, що вже внесені згідно з регламентом, вони всі зареєстровані. Ті, які не підготовлені, вони не зареєстровані і не будуть зареєстровані“, – заявив Рибак. Як відомо, опозиція у вівторок заблокувала роботу парламенту, бо Рибак відмовився реєструвати її конституційні ініціативи».

(УП, 18.02.2014)

Примітно, що ці заяви спікера звучать на тлі «Мирного наступу» Майдану на урядовий квартал. І початку масштабного кровопролиття. Складається враження, що Рибак знав про силовий сценарій приборкання Майдану і тягнув час, чекаючи на його результати.

Руслан Кошулинський: «У Профспілках мало згоріти керівництво Майдану – мінімум усі троє, згоріти фізично. Перед тим був вибух на четвертому поверсі. Там наливали коктейлі – і силовики прорахували, що знайдуться винні, буде на кого скинути. В Урядовому кварталі було розписано докладно, хто перевіряє яку квартиру, коли люди будуть ховатися після зачистки Майдану».

Пізніше було оприлюднено план силової ліквідації Майдану МВС «Хвиля» та аналогічний план СБУ «Бумеранг», які передбачали можливі тисячні жертви з боку захисників Майдану. Опозиція ж усі свої надії поклала на Верховну Раду.

«Лідер ВО „Свобода“ Олег Тягнибок закликає негайно поставити на голосування постанову опозиції про повернення до Конституції-2004, щоб зупинити протистояння на вулицях. Про це він сказав у кулуарах парламенту, повідомляє телеканал „Рада“... „Півгодини часу має влада щоб якнайшвидше вирішити і поставити питання щодо конституційної реформи на голосування“. На думку Тягнибока, це допоможе зупинити силове протистояння. „Після того, як це питання буде вирішено, можна буде рухатися далі“, – сказав він».

(УП, 18.02.2014)

Треба також враховувати, що «Свобода» все ж мала тоді свого заступника голови ВР. Щоправда це був лише другий віце-спікер – останній у парламентській ієрархії.

Андрій Мохник: «Кошутинський до того часу у ВР хіба зачитував запити. Другий заступник узагалі має мало повноважень, а йому їх іще більше обрізали. Найневдячніша робота – другого заступника. Але він мав комунікацію з ними. Було спілкування із послами, бо був представником влади. Ми цю посаду одразу „виміняли“ у союзників. Бо опозиції, як правило, давали заступника. Логічно було віддати „Батьківщині“. Ми сказали: нам потрібна ця посада, хоч насправді і не до кінця усвідомлювали для чого. Розподіл посад у ВР був більш-менш справедливим – відповідно до кількості депутатів кожен отримував голів комітетів, заступників, секретарів. За Кошутинського ми віддали кілька посад голів комітетів „Батьківщині“ та УДАР».

Але у критичний момент битви на Майдані з'явилась ідея спробувати використати цю стратегічну позицію, яка здавалась усім цілком декоративною.

Руслан Кошутинський: «Я сказав: іду, будемо збирати Раду. Партнери по опозиції перелякалися. Тягнибок не заперечував. „А якщо тебе затримать?“ – Значить, затримать, а куди вже далі? Мою посаду можна було використати тільки один раз. Колись Ляшко кричав: давайте! у нас є свій заступник, давайте! Я тоді сказав: якщо треба, давайте, але знайте, що одразу вашого заступника не буде. Підписи про моє зняття лежали у сейфі у Рибак, тільки дату проставити. Мою посаду можна було використати лише один раз, і от цей раз настав».

У ситуації, коли керівництво Ради: голова – регіонал Рибак та перший його заступник – комуніст Калетник самоусунулися від процесу, чекаючи, напевне, на команди з Банкової, спрацювала посада Кошутинського. Єдиний раз, як він і попереджав.

Андрій Мохник: «20-го числа, коли знову почали масово стріляти, всі наші депутати були в готелі „Україна“. Бо ми спочатку на 9:00 призначили засідання політради. Потім перенесли на 11-ту через те, що затрималися до пізньої ночі. А Сиротюк есемеску про перенесення не отримав, тому приїхав на 9-ту, і разом із тими, хто жив у готелі, – а це більшість фракції – попав у вир бойових дій. Свободівці виносили поранених, влаштували у вестибюлі лазарет і морг, наші депутати Сех та Фаріон мили все від крові. Потім затихло, ми зробили штаб у кафе „Шоколадниця“ на Хрещатику,

обговорювали ситуацію: виходу немає. І тут почалися дзвінки від депутатських груп – Єремеева та інших, – що треба все це припиняти. Припинити може тільки ВР. Вона має зібратися. Де? Кошулинський каже: давайте у ВР. Узяв машину, поїхав туди. А там навколо „тітушки“, „Беркут“. Для початку треба було, щоб відкрили приміщення, ввімкнули мікрофони, систему „Рада“, запустити процес фіксації, тобто визнали повноваження Кошулинського. Руслан говорив із Зайчуком, керівником апарату Ради, і той сказав: ОК, а вас буде 226? – Буде. Бо тут підстраховка – якщо прийдуть і не набереться 226, то ті, хто відкривав приміщення, будуть співучасниками, а якщо набереться 226 – переможцями».

Давайте разом спробуємо оцінити оце згадане «туди», тобто будівлю Верховної Ради. Це саме звідти стріляли снайпери, саме там юрмилися недобиті «беркути» з «тітушками».

Руслан Кошулинський: «Я об'їхав квартал і через Арсенальну дістався ВР. Усі поверхи, подвір'я зайняті „Беркутом“, вони там увесь час були. Прийшов до Зайчука, кажу: відкривайте зал. За повноваженнями я не маю права давати такого розпорядження. Тільки голова ВР або за його письмовим зверненням. Однак Зайчук розумів, що відмовити у тій ситуації не може. Але відкрити зал – це мало. Опозиція просто хоче посидіти – які проблеми? А технічні працівники? Система „Рада“, освітлення, телебачення, озвучення – хто зможе вивести людей на роботу? Квартал оточений. Це може зробити тільки Зайчук. „їх немає“. – „То викликайте“. Почав викликати. І коли я вже заїхав до ВР, я передзвонив, сказав, давайте скликайте депутатів, і почався механізм залучення. Тоді були розмови з дипломатами – мовляв, якщо не буде технічних працівників, давайте руками проголосуємо. Вони кажуть: Ні! Ви маєте у регламентний спосіб проголосувати. Почали збирати всіх, адже опозиційних депутатів було максимум 180 осіб. Перш за все, тих, хто швидко поміняв шапку, ми їх називали полоненими. Полонені почали втікати з полону: ми готові, бо Янукович утік. Утеча Януковича допомогла зібрати людей, ми їм казали: вас здали, навіть за вашими поняттями він вас кинув».

Хто думає, що зібрати у таких умовах засідання Верховної Ради, – це проста справа, нехай сам спробує. У країні хаос. На вулицях – озброєні люди. Президент пакує валізи.

Андрій Мохник: «Ми прийшли – хто в бронежилеті, хто зі зброєю. Насправді це було небезпечно – пройти через кордони „Беркуту“, повз „тітушок“. Почали письмову реєстрацію. Останній аркуш, де був 226-й номер, заповнювали не в кінці, а у першу чергу. І коли Кошулинський заявив, що в залі зібрався кворум, останній аркуш, зрозуміло, був заповнений. А от на передостанньому ще були порожні місця. Бо Тігіпко, наприклад, казав, що приїде разом зі своїми людьми, але з'явився лише на третій день. Спочатку дали всім виступити. Щоб люди могли підтягнулися. Засідання ішло, депутати виступали, а ми збирали людей. Наприклад, Макеєнко, який тоді був головою КМДА, запізнився, бо вивозив із Києва родину, про всяк випадок, однак врешті приїхав, і таких людей було досить. Зрештою цифра 228 – тих, хто ухвалював рішення, – правдива».

«ЕКСТРЕНЕ ЗАСІДАННЯ ВР РОЗПОЧАЛИ. Віце-спікер Руслан Кошулинський відкрив засідання Верховної Ради у четвер. Він повідомив, що у залі

zareestruvalisya pis'movo ponad 200 deputativ. Odnak parlamentari prodovzhyut chekati na svoih inshih koleg, shob otymaty kvorum. Deputaty zaspivaly himn Ukrainy, pi'sly chogo Koshulynskyy vytyknuv „Slava Ukraini!“. Deputaty vidpovili yomu „Geroym slava!“ ta „Slava geroym Maidanu!“. Pi'sly chyogo Koshulynskyy ogholosiv perervu na godynu. Stanom na 16:07 deputaty перебувають у залі, однак про порядок денний не оголошено, оскільки чекають на інших депутатів. Кошулинський знаходиться в президії. Трансляція та внутрішнє звукове супроводження засідання не ведеться. Як відомо, член фракції Партії регіонів Нестор Шуфрич повідомив, що привіз певні пропозиції для врегулювання ситуації, однак відмовився їх озвучити поки що. Кореспондент „Української правди“ бачила кілька регіоналів у залі: Васильєв, Сігал, Ващук, Нечипоренко, Яценко, Рудьковський, Зарубінський, Біловол».

(УП, 20.02.2014)

Руслан Кошулинський: «Почали засідання, коли у залі ще не було 226. Почали виступати. Ми чекали на решту і вели перемовини з дипломатами. І коли все було готове, я запропонував, щоб перше голосування голосували стоячи на знак поваги та шани за загиблими майданівцями. І тоді нарешті набрали більшість. Всередині у мене працював автомат – усе механічно, все, що треба зробити. І цей день просто витерся, жодної іншої емоції – робота, яку маєш виконати».

Якщо згадати, що зранку того дня віце-спікер ВР Руслан Кошулинський носив поранених та вбитих на Інститутській, така емоція видається зрозумілою. Звісно, якщо взагалі хтось здатен уявити себе на його місці – на місці людини, яка носить закривавлених товаришів, а потім очолює вирішення долі країни у парламенті.

«Верховна Рада проголосувала за безперервність засідання. За таке рішення проголосували 229 депутатів. Постановою робота ВР є безперервною, до завершення політичної кризи в державі. „Мається на увазі, що вона працюватиме кожен день і у вихідні дні також. Це означає, що буде змінено календарний план“, – пояснив депутат від „Батьківщини“ Арсеній Яценюк».

(УП, 20.02.2014)

Андрій Мохник: «Перше голосування – ми таки кнопкодавили, але це було єдине кнопкодавство „Свободи“ за всю історію. Після першого голосування усі побачили, що ВР працює. І депутати, хто ще не доїхав, теж. Але решта рішень були абсолютно легітимними. Голосували рішення про відведення ВВ та „Беркута“ за межі Києва. Почали голосувати – далі не йде, потім оголосили сесію безперервною, розійшлися, бо існує така річ, як спротив матеріалу».

«Депутати підтримали постанову в цілому, яка ставить на меті зупинення вогню та повернення всіх силовиків у казарми. За таку постанову „Про засудження насильства в Україні, що призвело до людських жертв“ проголосували 236 депутатів. Так постанова зобов'язує припинити вогонь, війська і ВВ мають повернутися в місця постійної дислокації. Також постанова передбачає заборону використання зброї. Також постанова забороняє блокувати транспортні комунікації, обмежувати пересування транспорту. Кабінету Міністрів і органам державної влади доручено заборонити СБУ, МВС, збройним силам та іншим органам виконувати програму антитерористичних заходів, оскільки вони суперечать Конституції. Крім того, в постанові наголошується, що надзвичайний стан може ввести лише Верховна Рада. Після голосування Кошулинський оголосив перерву до 10 години п'ятниці».

(УП, 20.02.2014)

Багато хто з регіоналів голосував разом з усіма, бо вже відчував, куди вітер віє.

«Депутат Партії регіонів Вадим Новинський вважає, що якби його однопартійці були б в Раді, вони б теж проголосували за постанову „Про засудження насильства в Україні, що призвело до людських жертв“. Про це він заявив після голосування. „Якби депутати фракції Партії регіонів були тут... за зупинку кровопролиття проголосують усі. Це найважливіше, що потрібно зробити зараз – зупинити кровопролиття“, – вважає Новинський».

(УП, 20.02.2014)

Ну а врешті до переможців доєднався і голова Верховної Ради, підтвердивши легітимність того, що відбулось у парламенті.

«Постанова Верховної Ради про засудження застосування насильства, що призвело до загибелі людей, підписана. Про це повідомив спікер Володимир Рибак на засіданні парламенту в п'ятницю вранці».

УП, 21.02.2014)

Так український парламент знову став органом державної влади. І так було забезпечено легітимність і міжнародне визнання результатів Революції.

Крим – наш.

Файл № 16

Для того, щоб зрозуміти, що насправді відбулось у Криму, варто почати з самого початку.

Рустем Аблятіф: «На Євромайдан Крим зреагував важко. Там домінувала Партія регіонів та російськомовне населення, яке сприймало вороже і євроінтеграційний рух, і українську ідею загалом. Існував міф про 600 тисяч українців у Криму, але я кажу: скільки людей 9 березня виходить до пам'ятника Шевченку – от стільки українців у Криму. Ми туди регулярно виходили, мої діти читали вірші, але нас було небагато. Збиралися на площі Леніна у Сімферополі, буквально з перших днів. Кілька десятків людей. Але у Севастополі було лише 10-15 людей, у Ялті так само, вони періодично приїздили і, коли бачили нас у Сімферополі, казали: о, як вас багато! Збиралися кожного дня. Моя дружина дуже обурилася подіями і перша пішла на Майдан. На другий день пішов я, ми намагалися бути щодня, якщо не можемо вдвох, то хоч би один із нас. Сімферопольський Майдан підтримували футбольні фанати, у них реноме хуліганів, і був смішний випадок: регіонали намагалися підбурити фанатів, щоб прийшли і нас розігнали, а вийшло навпаки – вони прийшли, впіймали якихось провладних і надавали їм».

«У Сімферополі з неділі розпочався мітинг на підтримку євроінтеграції, який відновлюється кожного дня увечері. Про це „Українській правді“ повідомив один з активістів Руслан Москаль. „Збори відбуватимуться кожного вечора о 19 годині на площі Леніна“, – зазначив він».

(УП, 26.03.2013)

Рустем Аблятіф: «Багато хто з проросійських діячів відверто раділи побиттю студентів: правильно їм дали, будуть знати, як бунтувати. Тодішній міністр туризму так і казав на ток-шоу, а зараз він став найпершим патріотом України. Але прогресивна частина дуже обурилась і вийшла на мітинг. Ситуація була цікава. Меджліс не брав активної участі у Євромайдані. Вони, як я розумію, обпеклися на Ющенку і намагалися поводитися виважено. Але ухвалили рішення, щоб кожного дня хтось із членів Меджлісу був на мітингу. І тоді кримська влада намагалася не чіпати Меджліс, не чіпати наш народ. Представники Меджлісу ходили, зустрічалися з місцевим депутатом і керівником апарату кримської ПР. Йому було сказано: ми численно на мітинги не виходимо, але наші представники там є, і не дай Боже буде якась провокація, фізично хоч пальцем торкнетеся, буде непереливки. Він сказав: я все зрозумів, джентльменська угода. Приводили різних блазнів, навіжених бабусь, але на відстані, близько не підходили».

Питання обережної позиції Меджлісу щодо Києва насправді потребує ретельнішого дослідження. Адже ми всі пам'ятаємо, що Президент Ющенко,

попри активну підтримку його з боку кирилли, після своєї перемоги фактично залишив їх сам на сам із кримською проросійською владою. Тобто розміняв лояльність влади Криму на кримськотатарське питання.

Рустем Аблятіф: «Після Помаранчевої революції був певний скепсис, бо Ющенко дуже негарно вчинив із нами. Наприклад, Мустафа Джемільєв одного дня каже мені: сходи до Білозір. Уже не пам'ятаю, ішлося про якийсь культурний проект. Це ж кума Президента, міністр культури. Вона як почала кричати: чого ви тут хочете, у нас усе тільки українське, які татари? Я очманів, дуже неприємно було, що нас уже за людей не вважають. Тому й був скептицизм і обережність. Адже у Помаранчевій революції ми дуже активно брали участь, були готові на жертви. Згадую листопад, сніг, Зінченко з Тимошенко йдуть до Адміністрації Президента, а за ними — ми, наша колона. Тоді приїхало 6 автобусів із Криму, на чолі Мустафа-ага, і якби сказали йти бити „Веркут“, ми були готові. Така була самовідданість».

На превеликий жаль, мусимо визнати, що ставлення більшості українців до братнього кримського народу є продуктом російської імперської та радянської ідеологій і описується стандартними кліше: «набіги», «ясири», «невірні», «турецький вплив». Ми якось забуваємо, що саме кримські татари були союзниками Хмельницького у боротьбі за козацьку державу, що разом із кримським військом Виговський розбив москалів під Конотопом, що Кримське ханство було союзником Дорошенка, Мазепи, Орлика. Та й зрештою уперто ігноруємо той факт, що українська держава сьогодні значною мірою складається із земель Кримського ханства — й Одеська, і Миколаївська, і Херсонська області, і південь Запорізької, Донецької та Луганської, а крім того, уся Кубань — це все Кримське ханство, а отже, варто самим будувати взаємини з корінним народом цих земель, а не переспівувати московських пісень.

Рустем Аблятіф: «У нас є відповідник слову „москаль“ — це слово „qazaq“, яке тюркською означає: волоцюга, розбійник, убивця. Прислів'я — це втілення народного ставлення, так от у нас навіть у прислів'ях нічого негативного щодо українців немає, а про москалів є, наприклад: „Qazaqlar bes-betersin! Москаль кращий за тебе!“».

Розуміємо, що цей приклад викличе скептичну посмішку у деяких читачів, але нагадаємо, що Військо Запорізьке не один раз присягало кримському хану, а крім того, понад сто років у складі Кримського ханства існувала держава Ханська Україна, або ж Ганщина, до якої тікали люди з підросійських земель, бо там були кращі умови для ведення господарства. А на Кубані кримці межували з іншими козаками — донськими, тому у кирилли слово «qazaq» має складну історію і сьогодні означає саме «москаль», українців вони називають «україн», у множині — «українлер».

Рустем Аблятіф: «На Київ почали їздити ще з листопада. Спочатку самі, не організовано, просто щоб позначити свою присутність — постійної нашої сотні там не було. Потім Меджліс став організовувати регулярні поїздки груп від регіональних меджлісів. Місцеві українці теж їздили на Київ, якось ми разом їхали від штабу Євромайдану, який збирався в офісі Української народної партії вони збирали пожертви, якісь підприємці давали гроші і відправляли людей. Були моменти, коли з Майдану казали: людей стало мало, давайте надсилайте, то вони активізувалися, посилали нових людей. І так їздили аж до 22 лютого».

«„Із Криму на Майдан організовано виїжджають сотні кримських татар“, – заявив заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтем Чийгоз. На запитання щодо можливих побоювань у зв'язку з новим законодавством заступник голови Меджлісу відповів: „Нас це не лякало за радянських часів. Ми все це пройшли. Для нас важливіші наша свобода і наші права“».

(УП, 22.01.2014)

Джентльменська угода Меджліса з Партією регіонів, фактичним господарем Криму, потребує додаткових пояснень. Кримськотатарський народ має великий досвід новітніх протистоянь із кримською міліцією – більшість того, що він отримав у Криму після повернення із вигнання, було взято буквально з боєм. Тому кримська влада розуміла, що дратувати кримли не варто.

Рустем Аблятіф: «Це тривало до лютого, діяла джентльменська угода. Є відео в ютюбі, як я намагаюся змусити міліціантів розмовляти державною мовою. Українські активісти цього не вимагали, а я, кримський татарин, мав право це робити. Єдиний раз був конфлікт, коли перед Новим роком на площі ставили ялинку і на неї вішали видатних ригів: Азарова, Ключева, Рибака, тоді влада обурювалася: ні, не можна, це наруга над державними діячами. Міліція навіть намагалася забрати ялинку, але так, дуже коректно, а після того, як ми підійшли і почали дивитися, вони зникли і вирішили не чіпати. Кримські татари своєю присутністю створювали своєрідний „дах“ сімферопольському Майдану. Коли ми туди йшли, обов'язково вдягали шапки-қалпақ (к'алпак'). Щоб було видно присутність Меджлісу. За цей час ми тричі проводили більш-менш масштабні мітинги – 10 грудня, на День захисту прав людини, коли зібралося більше тисячі людей. А зазвичай усе було у постійному режимі – щодня після роботи та у неділю зранку. Те, що відбулося 18-20 лютого, сприйняли як трагедію, але була надія, що це – перемога і ми нарешті просунемося вперед».

«В Ялті більше 50 активістів вийшли на акцію протесту і солідарності з мітингувальниками проти влади у всіх регіонах України. Вони виконували гімн, тримали в руках фото загиблих майданівців і скандували: „Україна без Януковича“, „Януковича у відставку“ та інші гасла».

Однак одразу після перемоги Революції Україна стала вразливою для зовнішньої агресії – Президент і Кабмін дали драла, місцеві еліти перебували в розгубленості, силовики були деморалізовані.

«Кілька сотень активістів проросійських організацій заблокували будівлю Верховної Ради Криму з вимогою провести референдум про незалежність і звернутися до Росії».

(УП, 25.02.2014)

«У Криму побоюються, що в середу, коли має відбутися позачергова сесія Верховної Ради АРК, можуть організувати провокації. Екс-нардеп, а ще раніше голова Верховної Ради Криму Леонід Грач пише у Facebook: „Певні суб'єкти, які втратили свою вагу в Криму, в особі Цекова й Аксьонова вирішили зробити з позачергової сесії Верховної Ради Криму криваву м'ясорубку, закликаючи кримчан на провокаційну сходку нібито на підтримку російської ідеї“. Джерела в Криму повідомляють, що об 11:00 у Сімферополі біля Верховної Ради збираються татари Криму, о 12:00 туди планують прийти проросійські сили, а засідання Верховної Ради АРК намічено на 15:00».

(УП, 26.02.2014)

Рустем Аблятіф: «26-го був великий мітинг, що за нього і нині у Криму судять наших патріотів. Меджліс закликав, люди вийшли. Наш народ дуже обурився, це було щире обурення, і мобілізація була надзвичайна, тоді під ВР Криму з'їхались усі наші чоловіки – якщо 18 травня у День пам'яті жертв Сюрґюну виходять жінки з дітьми, старі, то тоді прийшли лише чоловіки – здорові, призовного віку чоловіки, тому що ми прийшли відстоювати Батьківщину від споконвічного ворога. Після мітингу, коли сказали, що ми перемогли і ніякого голосування не буде, розійшлися на підйомі – зранку встали, а над будівлями російські прапори. У нас усе пекло, молоді люди, як покійний Решат Аметов, ходили до Меджлісу і питали: чому ми сидимо? Я зустрічався з Чубаровим під час того, як йому телефонував Яценюк. Я – свідок цієї розмови. Чутно було навіть у трубку, як той кричить: „Рефате Абдурахмановичу, я умоляю, тримайте своїх татар, не чіпайте руских, не чіпайте руских“ Нам казали: не можна, ви ж не уявляєте, це на світовому рівні вирішується. Я розумію, що очільники Меджлісу сподівалися тоді на світових лідерів – як мінімум, на Будапештський меморандум. Казали: давайте будемо демонструвати витримку. Я пропонував: ну зрозуміло, ми не будемо стріляти. Але є така форма – громадянський спротив. Ми можемо віддзеркалити ситуацію: москалі блокують наші частини, що нам заважає вийти і так само заблокувати Керченську переправу і Севастополь? „Ні, це буде провокація – там усе вирішать, там вирішать“ Я кажу: це наша Батьківщина, якщо ми не вступимося, хто за неї буде боротись? Але мої слова не подіяли. Турчинов обривав дзвоник, Яценюк».

«Учасники акції протесту під стінами кримської Верховної Ради розійшлися по домівках, але обіцяють створювати загони самооборони для захисту від провокацій і насильства. До цього закликав глава Меджлісу Рефат Чубаров, виступаючи під стінами парламенту. Активістів закликають об'єднуватися з росіянами, українцями і людьми інших національностей, щоб не допустити провокацій і захистити церкви, мечеті, синагоги і всі важливі об'єкти. „Коли повернетесь додому, йдіть до своїх сусідів, росіян, українців, людей інших національностей... Просіть загони самооборони, разом охороняйте церкви і мечеті, разом дивіться за кладовищами, разом облаштовуйте школи“, – закликав Чубаров. Чубаров разом з учасниками багатотисячної акції скандували: „Крим – Україна!“ і „Банду геть!“. Проросійських мітингувальників повністю витіснили з території Верховної Ради. Але час від часу виникають незначні зіткнення. Деякі мітингувальники з боку

козаків використовували газові балончики. Сам парламент автономії так і не зміг відкрити своє скликане на середу засідання, оскільки не зміг зібрати кворум, і переніс відкриття».

(УП, 26.02.2014)

«Тимчасовий в.о. міністра внутрішніх справ Арсен Аваков заявив, що в рамках пошуку Віктора Януковича не робилися „жорсткі заходи“, щоб не допустити збройного конфлікту в Криму».

(УП, 26.02.2014)

Дмитро Ярош: «У лютому починався Крим, купа кримських хлопців була на Майдані. Тоді ж відбулася нарада у Турчинова як голови ВР. Мене було запрошено. Говорили про окупацію Криму, мали серйозну розмову, були якісь військові, політики. Прохання було, щоб „Правий сектор“ не ліз у Крим – ключове прохання».

«Невідомі зі зброєю вночі захопили будівлі Верховної Ради Криму й Ради міністрів АРК у Сімферополі».

(УП, 27.02.2014)

«Верховна Рада вимагає від Росії припинити кроки, які мають ознаки зазіхань на державний суверенітет і територіальну цілісність України, у тому числі відмовитися від підтримки сепаратизму в Україні у будь-якій формі. Крім того, парламент вимагає від держав – підписантів Будапештського меморандуму (Росії, США, Великобританії) підтвердити зобов'язання утримуватись від загрози силою чи використання зброї проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України, і що ніяка їхня зброя не буде використана проти України».

(УП, 28.02.2014)

«Голова МВС Арсен Аваков повідомляє про блокування російськими військовими аеропортів Криму й розцінює це як „збройне вторгнення й окупацію“».

(УП, 28.02.2014)

«У Криму з боку Росії сідають російські літаки, зі сходу на Сімферополь іде колона БТР».

(УП, 28.02.2014)

Ігор Кривецький: «Тільки намалювалися „зелені чоловічки“, Тятнибок у ВР зробив заяву, що це — вже війна. Ми постійно казали, що треба стріляти, наш міністр казав, що треба стріляти. А союзники кричали, що війни немає, і ми хочемо її розв'язати, що це може бути сприйнято, як підігравання росіянам. В Криму вже хазяйнували „зелені чоловічки“, невідомі люди, диверсанти. І героя зробили з того, хто залишив зброю у частині і вийшов із прапором. Це все одно, якби я вийшов із власної хати з прапором, залишивши сім'ю і дім ворогам».

А от вам і три повідомлення українських ЗМІ за один день:

«Ніяких російських військ у Криму немає. Про це в інтерв'ю Euronews заявив посол РФ при ЄС Владімір Чижов».

(УП, 01.03.2014)

«До охорони важливих об'єктів автономії залучено військовослужбовців Чорноморського флоту Росії. Про це заявив кримський прем'єр Сергій Аксьонов».

(УП, 01.03.2014)

«Рада Федерації підтримала звернення президента РФ Володимира Путіна та дала згоду на введення російських Збройних сил РФ на територію Криму».

(УП, 01.03.2014)

Українська влада врешті таки зреагувала.

«Військові частини, розташовані в Криму, приведені в стан підвищеної боєготовності. Про це повідомив в.о. міністра оборони Ігор Тенюх».

(УП, 01.03.2014)

Але готовність сама по собі нікого врятувати не може.

«Російські військові без розпізнавальних знаків заблокували українську військову частину української берегової оборони в Перевальному в Криму».

(УП, 02.03.2014)

Ігор Кривецький: «Міноборони тоді не керувало, бо рішення ухвалювало РНБО і Турчинов. Тенюх два тижні пробивав рішення вивести частини з казарм на навчання у поле, але воно не пройшло. Коли зробили звіт до ВР про правдиву кількість боєздатного війська, це був шок. Ми могли лише тримати когось на Перекопі та закрити Київ».

«КПП на в'їзді у Крим контролюють військові. У Севастополі заблоковували наш штаб ВМС».

(УП, 02.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Рідко, але щось-таки зараз впливає. Люди пишуть: хто був першим волонтером на цій неоголошеній російсько-українській війні? Кримські татари. Ми їздили у 36-ту бригаду берегової охорони в Перевальному, яка майже у повному складі присягнула потім Росії; півтора десятки українців, які залишилися з Україною, буквально в капцях вигнали за ворота. Кримські татари розібрали їх по домах. А між іншим, це була кадрована бригада, там були артилерія, бетеери, танки».

«У селищі Чонгар (Херсонська обл.) поранено мешканця Запоріжжя – учасника автопробігу до українських військових Криму... Згідно з повідомленням, на КПП Чонгар озброєні люди завадили руху автоколони».

(УП, 10.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Якщо українці намагалися щось принести нашим заблокованим частинам, їм не давали, навіть били. Тоді отця Івана з дитиною-інвалідом побили. Як можна побити дитину-інваліда, як можна бити священика? Але коли ми проїздили до Перевального, плов привезли, воду, хліб, вони просто розступались, і ми проїздили. Я розумію, вони боялися, не хотіли спровокувати на рішучі дії. Я думаю, якби був прецедент, хоч трошки, то все вибухнуло б, бо напруга була велика».

«За інформацією прикордонників, наразі заблокованими залишаються 11 підрозділів, що розташовані в АР Крим: управління Азово-Чорноморського РУ, Севастопольський загін морської охорони (ЗМО), Сімферопольський прикордонний загін, відділ прикордонної служби (ВПС) „Керч“, мобільна

застава „Масандра“, ВПС „Євпаторія“, ВПС „Сімферополь-авіа“, ВПС „Шолкіно“, Керченський ЗМО, ПТС „Мис-Фонарь“, ВПС „Севастополь“. Також прикордонники повідомляють, що росіяни фактично безперешкодно проводять війська через пункт пропуску „Крим“».

(УП, 07.03.2014)

Рустем Аблятіф: «У нас попросив допомоги народний депутат Олесь Доній, і ми його зустріли на вокзалі, тоді, коли Ляшка заблокували на летовищі, то ми технічно Донія зустріли, провели, ми були його конвоем. Приїздимо у Перевальне, і, коли він побачив „Тигрів“, там їх стояло десь півтисячі, дві бригади спецпризначенців ГРУ, поле заставлене броньовиками, через кожні 5 метрів стоїть „зелений чоловічок“, Доній сказав: а вони там, у Києві, цього не знають, вони думають, що це жарти. Водій розповів, що вночі рахували, скільки вантажівок пройшло повз його дім на околиці Сімферополя. Нарахував 368. Київ не уявляв, що насправді відбувається».

«У Криму був затоплений один російський корабель для того, щоб перекрити вихід українським суднам».

(УП, 06.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Ми з Донієм зайшли до українського штабу. Там генерал Воронченко, який нині командує українським флотом, танкіст. Жалівся, що зарплатню не присилають, просив Донія щоб посприав у цій справі».

«Україна не намагатиметься силою зупинити російську окупацію Криму, щоб не підставляти під удар свої східні кордони. Про це заявив в.о. Президента Олександр Турчинов».

(УП, 12.03.2014)

«Командир в/ч у Бельбеку Юлій Мамчур вимагає від керівництва Міноборони України й Генштабу ухвалити рішення щодо дій командирів військових частин України в Криму».

(УП, 16.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Я запитую офіцерів штабу: який вам наказ потрібен? Є статут караульної служби. І майор у блакитному береті, тільнящі відповідає: ну, в принципі, так, статуту досить, „стій, хто іде“... Стоїмо, раптом дзеленчить дзвінок, тривога, офіцери вибігають, хто з

дрючком, хто з ніжкою від стільця. Генерал каже: а ви знаєте, що у нас навіть не в кожного офіцера є пістолет? Це наслідки злочинної діяльності Януковича, який роззброїв збройні сили. У нас штаб, зброї немає, і від майора до полковника бігають з дрючками. Зброя є лише у тих, що несуть караульну службу, – пара автоматів, пара пістолетів. Але ж це штаб, бо у військових частинах зброя була».

«Верховна Рада Криму прийняла декларацію на підтримку незалежності регіону від України і намір увійти до складу РФ».

(УП, 11.03.2014)

Рустем Аблятіф: «„Самооборона“ Гобліна зустрічала на вокзалі кожен український потяг, виходили колоною людей 100 із мисливськими рушницями, собаками, і всіх обшукували. Стоїмо з товаришем, авторитетною у нас людиною, на пероні, вони йдуть колоною, усі розбігаються з їхнього шляху. Я питаю: будемо відходити? Він: та пішли вони на фіг! А колону вів діяч із „Русского єдінства“, якийсь атаман кізяцтва, вони до нас дійшли, акуратно обійшли з двох боків і все. Бо тоді ж Путін сказав, що з кримськими татарами треба бути обережніш, і ні зелені чоловічки, ні солдати, ні самооборона намагалися нас не чіпати».

«У Севастополі російські солдати штурмують українську військову частину А2355».

(УП, 08.03.2014)

«Аеродром у Саках захоплений російськими військами».

(УП, 09.03.2014)

«У Чорноморському російські солдати захопили ракетну частину».

(УП, 10.03.2014)

«Президент Росії Володимир Путін у розмові з народним депутатом України Мустафою Джемілевым не спростовував наявності російських військ у Криму. Про це Джемілев сказав українським журналістам за підсумками телефонної розмови з Путіним».

(УП, 12.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Коли вони займали частини авіаційні, ракетно-артилерійські, танкові, уся ця техніка їм не була потрібна, вони одразу кидалися до зброярні, боялися, що стрілецька зброя потрапить до рук нашого народу, вони ганялися за кожним пістолетом, за кожним патроном. Де могли – опечатували, а де ні – просто забирали. Тепер це зрозуміло. Наші хлопці приїздили до українських військових, привозили плов і просили деяких командирів частин: бачите, що коїться, давайте навіть зробимо так, що ви нібито ні до чого, інсценуємо напад – напали невідомі, забрали зброю. А вони: ні, ми не можемо, ви що? І тому тепер образливо чути, коли дехто каже, що ми здали Крим».

Дорікати беззбройним кирилми, що вони не стали на захист Криму і водночас славити українських військових, які з піснями залишали свої частини з технікою та зброєю як подарунок ворогу, – це щонайменше нелогічно, чи не так?

«Меджліс засудив акт агресії з боку РФ і план з анексії Криму і категорично відкинув будь-які спроби визначити майбутнє Криму „без вільного волевиявлення кримськотатарського народу“».

(УП, 15.03.2014)

«За першими офіційними підсумками голосування на „референдумі“ про статус АР Крим, за приєднання до Російської Федерації висловилися більше 95% учасників голосування».

(УП, 16.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Ми робили мирні акції, але вони ефекту не давали, бо на них просто не звертали уваги, їм головне було – провести референдум, а скільки людей прийде – байдуже. Ми навіть порахували, скільки людей прийшло на голосування від наших співвітчизників. Із Сімферопольського району, там живе близько 40 000 наших людей, прийшли 54 людини, ми всіх знаємо поіменно. Знайомий хлопець сказав, що батька не зміг умовити не ходити – він, як вважав, пішов голосувати за Україну. А питання обидва були проти України, одне з них – чи ви за Україну на правах конституції часів Мешкова. Так що не факт, що всі голосували за Росію. Але головним для них було – мирно провести референдум».

«Президент Росії Володимир Путін підписав із самопроголошеними представниками „влади“ Криму „договір“ про вступ Криму та Севастополя у склад РФ».

(УП, 18.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Ми зробили кілька помилок. По-перше, якби не розійшлися 26 лютого, коли наші хлопці забігли до ВР із криками: де цей Константинов? Думаю, помилкою було звільняти будівлю ВР, ми мали її зайняти. Шановний Мустафа-ага каже, що пролилася б кров. Мені люди пишуть: можливо, була б кров, але б не було таких наслідків для нашого народу і держави. І не факт, що пролилася б кров, бо інструкція була провести все мирно, без жодного пострілу. А хіба сьогодні кров не ллється? Людей викрадають, убивають, щодня обшуки, затримання, і далі буде більш жорстко, бо бачать, що не гнеться, то будуть ламати».

Дмитро Ярош: «Певні можливості були, можна було б пободатися. Звісно, ми би не протиставилися їхній акції, але якийсь спротив могли чинити. Морпіхи нам казали: там дітвора російська, це міфи про російський спецназ, ми можемо їх валити. Потім ми показали це в Аеропорту. Втрати були б, але, мабуть, і на Донбасі була б інша історія».

Рустем Аблятіф: «Друга помилка – що ми не здійснили активного громадського спротиву, ми мали віддзеркалити ситуацію і перекрити дороги, щоб вони сотнями не їхали».

Сьогодні, коли читаєш старі новини, вони нагадують фантастичний роман: зелені чоловічки без жодного пострілу захоплюють військові частини, в яких є танки, кулемети, гелікоптери, солдати й офіцери. Після стількох років війни це здається нереальним.

Рустем Аблятіф: «І, на жаль, ми не відчули підтримки України. Ніхто не поїхав до нас. Я пам'ятаю, за старими майданівськими зв'язками писав, телефонував хлопцям, кажу: у вас багато залишилося бронежилетів, касок, рацій, везіть сюди. Наші відчули, що їх кинули напризволяще, армія отак себе повела».

Це дорікання нам усім. Бо ми й справді не підтримали братній народ кирилли.

«Укртелеком втратив зв'язок із кримським відділенням. Причина – вузли зв'язку блокували невідомі. Компанія втратила технічну можливість забезпечувати зв'язок між півостровом і іншою Україною, а також зв'язок на самому півострові».

(УП, 28.02.2014)

Рустем Аблятіф: «Коли був референдум, у всіх активістів заблокували телефони. Я о 6-й ранку прокидаюся – телефон розривається, незнайомий номер, узяв – одразу короткі гудки, а тоді знову, і так увесь час, щоб я не міг подзвонити. Я передзвоню на цей номер – там українською говорять, питаю, звідки ви – з Житомира, вам не дзвонив. Вони робили ці дзвінки з кримського Укртелекому, щоб ми не могли організувати обмін інформацією.

Дружина каже: ти на гачку, давай будемо виїздити, інакше опинимося десь у росіян у підвалі. Дочка моя вчилася в українській гімназії, їздити було далеко. Яюсь повернулася, плаче, злякалася, її налякав якийсь гоблін. Каже: „Можна я не буду ходити до школи, я дуже боюся?” І коли дружина запитала: „Хочемо виїхати в Україну, яка твоя думка?” – донька відповіла: „Давайте виїдемо, тут лячно”».

Будемо реалістами – українців у Криму було більше, ніж кримських татар. Українці мали військові частини і зброю. Українці пальцем не поворухнули, щоб захистити Крим. Чому? Зрозуміти можна – розгубленість після Революції, деморалізація, розвал Збройних сил Януковичем, інформаційна окупація та ін. Але треба визнати, що саме ми не змогли захистити Крим, а не намагатися звалити провину на народ, який, повернувшись із вигнання, у себе на батьківщині, в Україні зустрів недовіру, ворожість, бюрократію навпіл із бандитизмом, ба й просто міліцейські кийки у відповідь на спроби влаштуватися на своїй землі. Яке моральне право маємо ми, українці, засуджувати кримців? Нас більше, ми сильніші – і саме тому ми маємо стати для кримли захисниками, опікунами, братами. Бо Україна – наша спільна земля, наша спільна держава, спільне надбання.

Рустем Аблятіф: «Яюсь мене міліція затримала на вокзалі з київського потягу: пройдемо з нами. Я краєм ока дивлюся: поруч один із „гоблінів”. Менти тоді були деморалізовані, як цуцики бігали, самооборона ними керувала. Я питаю: а ви українські міліціонери? – Так, українські. А я кажу: хто ж тоді ці люди, чому вони вами керують? Зі мною були хлопці, і ми просто фізично відбилися. Але ж тоді вже гобліни забирали хлопців і везли до будинку військомату. А що було б, якби я покійрно, як вівця, пішов, якби мене віддали тій „самообороні”, що було б далі?»

Рустем сьогодні воєє у складі ДУК «Правого сектору», воєє неофіційно, тобто ані грошей, ані пільг не отримує, більш за те – не може отримати допомоги у Львові, де нині мешкає, бо не має місцевої реєстрації. Так ми, українці, дякуємо тим кримли, які боролися за український Крим.

Рустем Аблятіф: «Але попри все я вважаю, що моя діяльність не була даремною. Дехто питає: тобі потрібно було? Тепер ти у вигнанні, бачиш, як усе повернулося? Мамі 82 роки, я не можу до неї приїхати, а вона весь час плаче: хто мене буде ховати. Є племінники, родичі, двоюрідні, але...».

Що ж сталося на Донбасі.

Файл № 17

Цікаво, що на Донеччині протести починалися синхронно із Києвом.

«У Донецьку біля пам'ятника Тарасу Шевченку почався мітинг на підтримку підписання Україною угоди про асоціацію з Європейським Союзом. У ньому беруть участь близько 100 осіб: мешканці міста, активісти громадських організацій та політичних партій».

(УП, 22.11.2013)

Можливо, це був не київський масштаб, але все-таки...

Спробуємо дізнатися більше у безпосереднього учасника цих подій, керівника Донецької міської організації ВО «Свобода» Артура Шевцова.

Артур Шевцов: «Перші учасники донецького Майдану вийшли в ніч з 21-го на 22 листопада під впливом київських подій. П'ятеро людей зібралися біля пам'ятника Тарасу Шевченку, навпроти облдержадміністрації. 22 листопада ввечері був великий мітинг, до якого приєдналися представники політичних партій. Протягом 24-25 листопада утворилася робоча група донецького Майдану у складі дев'яти осіб. Робоча група включала представників громадських організацій, політичних партій і простих активістів. „Свободу“ в робочій групі представляв я. Ця група наповнювала змістом щоденні дії, адже були і дні звичайного стояння, у які потрібно було вносити різноманітність, проводити якісь цікаві дії, створювати інформаційні приводи. Ця група пропрацювала до самого кінця, до 23 лютого 2014 року.

До 1 грудня 2013-го основною ідеєю, яка домінувала на нашому Майдані, була євроінтеграційна. В ті дні протягом листопада провокацій від місцевої влади не було. Приходили якісь пенсіонери, але було видно, що це звичайні люди, ніким не організовані. Влада ж просто робила вигляд, що нас не існує. Тоді навіть деякі чиновники з міськради приходили поспілкуватися з нами, але не було зрозуміло, чи вони прийшли від самих себе чи за завданням.

На першому етапі (22-30 листопада 2013 р.) донецький Майдан був цілодобовим – стояли 24 години на добу, у грудні ж від цього відмовилися, бо багато учасників поїхали до Києва. У цей період збиралися по буднях на віче о 18:00, у неділю о 12:00, саме по неділях приходила максимальна кількість людей».

І все це – зверніть увагу – у місті, яке перебувало під ідеологічною монополією Партії регіонів.

Артур Шевцов: «У ніч на 30 листопада в Києві побили студентів, а в день 30-го, коли зібрався Майдан, пролунали заклики їхати на Київ. Ми провели захід, розійшлися по домівках. Буквально за годину до відправлення автобусу я і троє моїх однопартійців вирішили їхати до Києва.

Так, 1 грудня розпочався другий етап донецького Майдану (01.12.2013 – 18.01.2014). У цей час гасла євроінтеграції відійшли на другий план, а на перший вийшло перезавантаження системи: відставка Президента та уряду, дострокові вибори.

У Донецьку цей період теж був спокійним. До січня місяця не було спроб розігнати Майдан, хіба що інколи приходили негативно налаштовані люди похилого віку. У середовищі місцевої Партії регіонів, як мене інформувало джерело, донецький Майдан викликав певний розкол на „голубів” та „яструбів” і ця невизначеність давала нам можливість без ексцесів існувати півтора місяці. Це був період найбільш активного протесту, переважним учасником якого була молодь.

У цей час робоча група зосередилася на наповненні цікавим змістом майданних буднів. Тоді проходили цікаві марші вулицями Донецька, на Майдані святкували за українськими традиціями Різдво і Маланку, було два музичні концерти: один за участю Сергія Жадана та гурту „Собаки в космосі”, другий за участю гурту „Гайдамаки”.

Сергій Жадан: «Ми з „Собаками” були в Донецьку і я заїхав у Краматорськ – там під Шевченком стояло людей 7-8, але це було, їх пресували, але вони виходили щодня – і таку багатьох містах».

Тобто Майдан існував не лише в обласному центрі – протести, хай і невеликі, відбувалися й у районах Донбасу.

Артур Швецов: «Тоді ж ми організували централізований збір пожертв для того, щоб охочі могли поїхати до Києва. За ці гроші декілька десятків людей плацкартним вагоном ми відправили на столичний Майдан. Були люди, які приносили термоси з чаєм, канапки тощо, і навіть більше, ніж потрібно. Але це було дуже приємно. Бо з часів шахтарських страйків 1990-х місто у політичному сенсі завмерло, якщо відбувалися великі мітинги – то їх організовувала Партія регіонів, і ми знаємо, яким чином вони це робили. Під кінець року ми провели марш вулицями Донецька: пройшлися бульваром Пушкіна до пам'ятника Шевченку.

Саме тоді до нас на Майдан приходив секретар міської ради Сергій Богачов, розповідав про те, що все буде добре, що уряд працює, що євроінтеграцію не скасовуємо, а відкладаємо лише на рік, що ми все одно навіки пов'язані з Росією і так далі. Важко сказати, чи вони щиро говорили, чи це була гра. Але і нині нова „ДНРівська” еліта має претензії до Партії регіонів, що ті зрадили ідею, зрадили Росію, загравали з бандерівцями тощо».

Цікаво, що у Києві на Майдан влада не приходила погостити з народом, а у Донецьку, де вона була значно сильнішою, а Майдан – дуже слабким, спілкування відбувалося, хоч би й декоративне. Можливо, це було пов'язано з тим, що всі найбільші представники клану переїхали до київських кабінетів, а у місті залишилися дрібніші діячі, які не були настільки впевненими у своїй силі.

Але місцеві активісти не нітилися звертатися безпосередньо до «господарів» Донбасу.

Артур Шевцов: «31 грудня 2013 року частина активістів рушила пікетувати маєток Ахметова в Ботанічному саду (рішення робочої групи про проведення цього заходу не було). Під час пікетування хтось почав кричати: „Він у Лондоні”. У цей момент у своїй автівці під'їждить Ахметов у спортивному костюмі і починає розповідати, що любить Донбас і створює робочі місця. Це було зроблено красиво. Але влітку 2013-го року навіть неможливо було

увидіти, що Ахметов вийде до купки людей, та ще й, нібито, без охорони. Проте серед учасників донецького Майдану були колишні співробітники органів, вони мали знайомих у безпеці Ахметова, і ті казали, що охорона була, людей із 10, навіть снайпер був, але на камеру складалося враження, що він один».

«Рінат Ахметов поспілкувався з пікетувальниками, що йшли до його будинку. Про це повідомляють „Новости Донбасса“. Бізнесмен під'їхав на власному авто, без охорони, до мітингувальників від ДемАльянсу, коли вони збиралися біля Ботанічного саду, щоб засудити підтримку ним Партії регіонів і вручити йому „криваву йолку“. Один з організаторів акції Євген Семехін заявив, що Ахметов навряд чи побачить акцію, бо він саме перебуває у Лондоні. Регіонала це обурило. Він сказав активістам, що готовий до діалогу, але вони почали спілкування з брехні. „Ось я до вас прийшов, хто ви, чому ви такі обманщики...“, – заявив він. При цьому бізнесмен всіляко намагався показати, що він є патріотом. „Для мене найбільша санкція – тоді, коли я не зможу ходити по своїй Батьківщині, по своїй, по донецькій землі“, – запевнив він».

(УП, 31.12.2013)

Згадаємо, що в Києві тоді саме почався «застій» Майдану й активним залишався хіба Автомайдан.

Артур Шевцов: «На початку року у січні ми провели ще один марш центральними вулицями міста. Маршрут був довшим і людей було більше, близько півтисячі, хоч було холодно, сніг. Якихось ексцесів не було, нас супроводжувала міліція. Починаючи з середини січня, на наші віче почали приходити незрозумілі люди – і молоді, і старі, групами по 20-30 осіб, старі розповідали про „бандерівців“ і „фашистів“. Молодики приходили з гучномовцями і намагалися перекрикувати наших промовців. Мені тоді стало зрозуміло, що вони нас випробовують на міцність, шукають слабкі місця».

Зовсім не схоже на тактику київських силовиків. Правда ж?

Артур Шевцов: «Найбільш складним і напруженим став третій етап (19.01.2014 – 23.02.2014). Того дня, коли почалися події на Грушевського, ми відчули зміну їхніх настроїв і тактики. Вже 19 січня сталася перша бійка в Донецьку – синхронно з подіями на Грушевського. Розбили мегафон, поламали древка прапорів. Ми мусили докласти фізичну силу, за що декількох свободівців забрали в міліцію давати пояснення, але нікого не затримали. В міліції нам говорили, що взяли і нападників – але ми того не бачили.

Пізніше ці хлопці були у нас щоденними гостями. Вони приїздили з Горлівки, Єнакієвого. Там тримали бійцівські клуби. Вони взагалі переважно не були донеччанами. Ми це знаємо, бо на Майдані були люди з кола футбольних фанатів, спортсменів і вони впізнавали нападників. Ті приїздили на автівках, паркувалися, не ховаючись, розминалися, потім нападали, потім їхали геть, усе абсолютно відкрито. Стало зрозуміло, що миритися з нами не будуть, і ми мусили організовувати захист. Бо нападники не мали гальм,

було зрозуміло, що вони хочуть спровокувати зіткнення. У цей же момент почали з'являтися журналісти місцевих телеканалів, які раніше взагалі не приходили на Майдан. Стало зрозуміло, що коли з'являються ці камери, значить, щось планується. Вони або з'являлись усі разом, або не з'являвся ніхто. І так тривало цілий тиждень.

22 січня, День злуки. Раніше впродовж п'яти років ми збиралися біля пам'ятника Шевченку, спускалися по бульвару Шевченка до р. Кальміус і об'єднували два її береги. Того року ми вирішили зробити те саме, але у форматі Майдану. Повідомлення до міської влади щодо цієї акції традиційно подавала Донецька „Свобода“. Взагалі під час тих подій місцеві політичні сили поділили між собою подачу повідомлень, а значить, політичну та юридичну відповідальність: грудень – УДАР, січень – „Свобода“, лютий – „Батьківщина“.

Але починаючи з 22 січня, режисери від влади почали застосовувати нову тактику – за годину до нашого віче вони збирали на тому ж місці якихось козаків, якихось чорнобильців, ветеранів афганської війни, пенсіонерів пролетарського району і тому подібних „активістів“, щоб зайняти наше місце до початку заходу.

Того дня ми приходимо, а начальник відділу громадської безпеки говорить, що у нього є два повідомлення на одне місце, а оскільки заходи є полярними щодо одне одного, то може статись бійка, тому вимушений попросити Майдан розійтись, або перейти через дорогу. Ми ухвалили рішення зібратись через дорогу від пам'ятника Шевченку. Провели віче і почали шикувати колону. У цей момент молодики почали поводитись агресивно, перегородили дорогу, не давали пройти бульваром Шевченка. Попереду них вискочили троє із гучномовцями і завелися кричати: „Геть із Донбасу, ви не патріоти України“. Їх було кілька десятків із різних боків. Нас не пропускали, почалися сутички. Наших людей обливали зеленкою та закидали яйцями. Нападники почали чіплятися до журналістів, били по камерах, вибивали мікрофони. Міліція стояла збоку і спостерігала. Хіба що комусь із нападників зривало планку – тоді його брали, вели до автозаку, але перед автозаком той театральньо виривався і тікав. І це була явна постановка, по обличчях було видно, що є наказ. „Тітушки“ принесли із собою два прапори – червоно-чорний та свободівський, новенькі, дуже яскраві, розвели вогнище, кинули прапори у вогонь та спалили. Ми потім перерахували свої прапори – усі були на місці, значить, ті прапори були зроблені спеціально для цієї театралізованої постановки.

Взагалі завдяки використанню такої тактики 23-го, 24-го і 25 січня владі майже вдавалося зірвати наші заходи».

«Ультрас „Шахтаря“ виступили на підтримку Євромайдану На своїй сторінці в „ВКонтакте“ ультрас „гірників“ повідомили про те, що вони розпочинають активні дії на захист прихильників Євромайдану. Зокрема, вони закликали припиняти спроби вербування „тітушок“, виходити на охорону донецького Євромайдану і пояснювати представникам влади неправомірність їхніх дій».

(УП, 22.01.2014)

Звісно, про захоплення адмінбудівель у Донецьку і Луганську не йшлося. Тут перевага влади була абсолютною, тому вона вдалася до тактики залякування.

Артур Шевцов: «25 січня джерело в Донецькій міській раді повідомило мені, що в неділю 26-го буде силовий розгін донецького Майдану. Маючи таку інформацію і бачачи напругу, що зростала щодня, робоча група вирішила не виводити людей на Майдан. Ми мали телефонні номери найбільш активних учасників акцій, обдзвонили їх і попросили повідомити всіх, кого вони знають із майданівців, щоб ніхто не приходив. Але тільки в неділю, за годину до початку віче розповсюдили прес-реліз про те, що віче не буде.

Об 11:00 до пам'ятника Шевченку, як за розкладом, за годину до початку нашого віче, прийшли козачки, ветерани всіх воєн та герої праці різного ступеню соціалістичності. І в момент, коли проходив їхній мітинг, на них раптом налетіли хлопці з колорадськими стрічками, битами і почали бити всіх підряд. Цих хлопців привезли централізовано автобусом, з якого вони й вискочили. Підбігають менти, кричать: „Ето свої!“ Але хвилин 15 вони били одне одного.

Після того дня наш Майдан припинив збиратися щодня, бо підставляти людей під битки не було ані бажання, ані сенсу».

«У Донецьку біля пам'ятника Шевченку о 12:00 зібрався мітинг на підтримку Президента та уряду, мета якого – захист будівлі Донецької ОДА від захоплення...

О 12:30 прийшли невідомі з бейсбольними битами і напали на одного з чоловіків, розбивши йому голову. Другого чоловіка вдарили ногою у голову.

Станом на 12:50, постраждалих було четверо. Журналісти виявили автобус, на якому прибули невідомі молоді люди з битами».

(УП, 26.01.2014)

Артур Швецов: «Отже, після 26-го ми регулярно не збирались. Атмосфера в місті ставала спекотною. Містом ходили чутки, що їдуть „правосеки“, що вони вже на Калинівці, на Петрівці. Обласна влада почала ставити перед будівлею обласної ради бетонні блоки, заварювати вікна залізними ґратами. Це пояснювалося необхідністю захищатися від міфічних „правосеків“.

Увесь цей час ми спілкувалися між собою, але на акції не виходили. Традиційно протягом декількох років донецька „Свобода“ проводила 29 січня смолоскиповий марш на честь героїв битви під Крутами, і це було вперше, коли ми вирішили його не проводити. У місцевої влади були і „тітушки“, і менти, а в нас – тільки гучномовці. Тому ми вимушені були взяти паузу – збиралися в нашому офісі, запрошували людей, щоб не втрачати контактів.

Реакція донецької влади прямо залежала від Києва — коли там загострення, то й у нас загострення день у день. Складалося враження, що це була спільна режисура. У такому режимі існували до 8 лютого.

8 лютого ми вирішили провести пікетування прокуратури. Прилетіли декілька народних депутатів від „Батьківщини“. Тому ми зробили це у форматі зустрічі з нардепами, щоб мати захист, бо просто мітинг було б складно провести. Два тижні вже не виходили — вирішили спробувати. Але все одно були бійки, затримання. Тоді ж з боку провладних активістів пролунала фраза: „Віктор Фьодорович, ми помнім номер своєго табельного оружия, дай „Беркуту“ приказ!“. Навіть до депутатки Кужель чіплялися. Тому ми вирішили віче поки не відновлювати. І наступного разу вийшли аж 23 лютого.

У цей період ми існували у режимі зустрічей, спілкування, зокрема в Інтернеті. Публічно не збиралися.

18-те, 19-те, 20 лютого були найскладнішими днями. Що Донецьк, що ми, що місцева влада — усі завмерли. Ми розуміли, що нам нема куди виходити, влада теж не знала, що буде. Атмосфера гнітюча. Все вирішується там, у Києві, а ми тут і нічого не можемо зробити, бо нема шансів, нема ресурсів. Морально важко».

Тим, хто тими днями був у Києві, неможливо уявити, що відчували активісти в обласних центрах. Особливо у тих, де критичної маси активних майданівців зібрати не вдалося.

Артур Шевцов: «23 лютого ми провели віче. Вшанували загиблих. Людей зібралося багато, близько восьмиста. Майданчик перед Шевченком був заповнений вщерть. Менти вишикувалися навколо нас літерою „П“. До обладміністрації метрів 300-400, а там у цей момент зібралися понад тисячу людей, переважно молодиків із георгіївськими стрічками, дехто з битами. І це ще ж був День радянської армії та 25-та річниця виведення військ з Афганістану. Дати сакральні для місцевої влади. Тому перед тим натовпом, паралельно із нашим віче, виступив голова Донецької міської державної адміністрації. Він розповів присутнім історію про те, як він у цей день під час служби в радянській армії на Кавказі приймав присягу на вірність Радянському Союзу.

Тим часом до мене підійшов голова обласного управління міліції Романов і сказав, щоб ми пошвидше закінчували, бо з того боку налаштовані агресивно, і якщо рипнуть, міліція їх стримати не зможе. Ми закінчили на годину раніше, ніж планували спочатку. Виступило лише двоє-трое промовців. Звісно, були незадоволені, що віче закінчилося так швидко, але завдяки цьому все закінчилося без фізичного протистояння.

На цьому історія донецького Майдану завершується. Весна 2014 року — це вже була зовсім інша історія».

Як бачимо, Майдан на Донбасі завершився фактично синхронно з київським. І звільнив місце для інших сил.

Артур Шевцов: «Після зміни влади в Києві в Донецьку до 1 березня було тихо. Не відбувалося ніяких мітингів. Місто неначе чекало, що буде далі.

Це було затишшя перед бурею. Усі спостерігали за діями нової влади та за подіями в Криму.

1. березня на площу Леніна вийшли під російськими прапорами з ідеями референдуму. Вплив Губарев, якого нібито обрали „народним губернатором“ На тому ж мітингу був Микола Левченко, тоді народний депутат від ПР, але він не дуже користувався популярністю, його на сцені відштовхнули і слова не дали. Тобто у середовищі ПР не було єдності, існували різні бачення того, що треба робити. Я думаю, що люди від ПР у виконавчій владі використовували казки про референдум та російську мову для торгу з новою центральною владою. Це було повторення 2005-2006 років. Водночас Губарев, Хряков та інші були налаштовані більш рішуче, тому в їхньому середовищі стався розкол».

«Голова Донецької ОДА Андрій Шишацький заявив, що готовий працювати з новою владою. Про це Шишацький заявив журналістам у Донецьку 23 лютого. „Я планую працювати згідно з Конституцією і законами країни. Забезпечувати порядок і законність у довірєній мені області“, – зазначив Шишацький».

(УП, 23.02.2014)

Це дуже важливий момент – ми бачимо, що лідери Партії регіонів хотіли повторити той самий фокус, що пройшов у 2005-му, коли їм вдалося залякати Київ можливістю заворушень на Донбасі, і той відступив, залишивши феодальну бізнесову владу на місцях. Але цього разу у справу втрутилося вже безпосередньо ГРУ Росії, яке діяло через молодих і недогодованих діячів, котрі шукали можливості пощипати багатеньких регіоналів. Ну а основний урожай, як це і буває у таких ситуаціях, зібрали у Кремлі.

Артур Шевцов: «2 березня знову зібрався мітинг, вони пішли до облдержадміністрації, де відбулася спроба штурму. А 3 березня – позачергова сесія облради і Губарева ледь не за ручку до трибуни підвів начальник обласного управління міліції Романов. Проросійські мітингарі вимагали, щоб депутати проголосували за проведення референдуму, але Федорук, голова обласної ради, закрив сесію. Частина депутатів розійшлася. 3-го і 4 березня відбулася зміна всього керівництва області, звільнили, зокрема, й Романова. Замість нього поставили Пожидаєва, колишнього начальника охорони у компанії „СКМ“, і стало зрозуміло, що це людина Ахметова. Тоді ж звільнили голову обласної державної адміністрації Шишацького і поставили Таруту. Ходили чутки, що цю посаду пропонували самому Ахметову, але він відмовився.

На вулиці у цей момент під впливом усіх цих подій збирається перший проукраїнський мітинг. Його організували інші люди, які не брали участі у донецькому Майдані. Декількох із цих людей я знав. До війни їхня діяльність не дуже перетиналася з нашою. 4 березня зібралися біля Свято-Преображенського собору. Масовість на заходах зростала, приходило вже більше тисячі людей.

Наступна акція відбулася 5 березня о 18-й на площі Леніна, людей зібралося ще більше, декілька тисяч, тоді ж почалися і перші сутички».

Відповіддю на збільшення кількості учасників цілком мирних проукраїнських мітингів стало відверте насильство. Наповну запрацювали російські сценарії.

Артур Шевцов: «Після того мітингу були бійки, одному з моїх партійців розбили голову, були затримані. Рівень насильства був вищим, ніж у лютому, і він далі зростав. Бійки, як правило, були під кінець, після того, як оголошувалося про закінчення мітингу. Наступна акція була 9 березня. Донецька „Свобода“ проводила святкування 200-річчя із дня народження Шевченка. Акція пройшла більш-менш спокійно, затриманих не було.

Паралельно протилежна сторона влаштовувала свої акції біля пам'ятника Леніну, ходила маршами до стін облдержадміністрації».

Зростання активності проукраїнських сил відбувалося за повної байдужості нової місцевої влади. Так само мляво влада реагувала й на сепаратистські прояви. Сподівалася, що «перебісяться»?

Артур Шевцов: «Акції 13 березня взагалі не мало бути. Це четвер, робочий день, і я вважав, що віче треба проводити у вихідний для максимальної явки. Але нові активісти вже подали повідомлення і поставили нас перед фактом. Зважаючи, що активних проукраїнських сил у Донецьку було не так уже й багато, я вважав, що розпилювати наші сили не варто. Тож домовилися вийти і 13-го, і 15-го. Паралельно почало формуватися те, що згодом отримає назву „Донецька самооборона“.

У ті дні, десь числа 10-11-го, зі мною вийшов на зв'язок заступник призначеного нам із Києва голови донецької самооборони Миколи Якубовича. Він (заступник) запропонував зустрітись. Приїжджаю на місце зустрічі – там купа наших активістів. Виходить людина: „Доброго дня, мене звати Костянтин Гришин“. Легенди про Семена Семенченка ще не існувало. Говорив про організаційні моменти – призначення керівників сотень, бронежилети. Звучало красиво, але на практиці ніхто не розумів, як це робити. Частина людей ставилася до прибульця із недовірою – бо ми простояли весь Майдан, а тепер нам тут із Києва призначили якогось керівника. Я бував у Києві на Майдані, але прізвища Гришин не чув, його самого не бачив. Гришин сказав, що замовив 20 бронежилетів, почали складати списки необхідних засобів самозахисту. Звісно, жодних бронежилетів ми не побачили.

У ті дні взагалі багато хто і чого говорив, кожен трактував інформацію по-своєму. Почали з'являтися якісь люди, говорити на якісь теми, різного рівня темності. Майже ніхто одне одного не знав. Ширилась якась параноя.

12 березня увечері представників політичних партій запросили на розмову з Тарутою в облдержадміністрацію. Була „Батьківщина“, УДАР, БО „Свобода“, якісь іще партії, які на Майдані не світились, а існували лише „на папері“ – „Реформи і порядок“, „Громада“ і подібні. Спочатку знайомство, обговорення загальної ситуації. Ми кажемо: завтра акція, але на вулицях небезпечно. Ви як новопризначений очільник області скоординуйтеся з новим головою обласної міліції, новим прокурором, новим головою обласного управління СБУ – вийте заходів для захисту громадян. Тарута: „Ми все

знаємо, все зробимо, вас підтримаємо, дам команду, щоб вивели шахтарів". Ніяких шахтарів, звісно, не було – це забігаючи наперед.

13-го захід проводили ввечері, вже сутеніло. Кістяк самооборони, що утворювалась тоді, становила молодь зі „Свободи“, фанати „Шахтаря“ та „Металурга“ – вони активно брали участь, ми долучали їх на особистих зв'язках. Узагалі все було доволі сумбурно. Починав формуватись якийсь „Правий сектор“ – футбольним фанатам сподобалася ця назва, і з'явилося кілька угруповань, які називали себе ПС. Але вони не мали контакту з проводом – просто хотіли полякати сепарів. Нашою задачею було всіх їх об'єднати в єдиний кулак».

Але 13-те число у Донецьку цілком виправдало свою репутацію нещасливого.

«У центрі Донецька у четвер ввечері відбувся мітинг прихильників єдності України та проросійська акція. Між учасниками обох зібрань вишикувався кордон міліції. За чисельністю мітинги приблизно однакові – по тисячі осіб з кожного боку, повідомляють „Новости Донбасса“. Учасники проукраїнського мітингу заявили про створення самооборони, яка допомагатиме роботі міліції. Проукраїнські активісти виголошували промови про недопустимість війни та єдність країни, співали гімн, вигукували „Слава Україні!“ та „Героям слава!“, проросійські – вигукували „Росія!“, „фукали“, слухали радянські пісні, кидали яйця та надувні кульки з водою у бік опонентів. Міліція спробувала затримати кількох проросійських активістів, але під тиском натовпу одразу ж їх відпустила. На місце мітингу прибула „швидка“. Станом на 19:37, незважаючи на те, що акції закінчилися, люди не розходяться. Міліція намагається прикрити відхід учасників проукраїнського мітингу, тоді як проросійські активісти починають вести себе агресивніше, провокують сутички, вигукують „На коліна!“. Уже є постраждалі. Станом на 20:44 міліція допомогла відійти учасникам проукраїнського антивоєнного мітингу. Правоохоронцям допомагали члени самооборони. Учасники проросійського мітингу оточили автобус міліції, у якому також були члени самооборони, розбили вікна та розбризкали газ, закинули петарди в автобус. Після сутичок троє людей опинились у лікарні, у відділенні нейрохірургії, повідомляють „Новости Донбасса“. Станом на 21:41 стало відомо, що одна людина загинула від ножового поранення під час сутичок учасників проросійського та проукраїнського мітингів. Жертвою став 22-річний хлопець, він помер у кареті „швидкої“. 17 осіб звернулося до медиків на місці події, 11 перебувають у нейрохірургії».

(УП, 13.03.2014)

Ця новина сколихнула Україну не менш, ніж перші смерті на Майдані. Тож варто поглянути на події очима очевидця.

Артур Шевцов: «Площа Леніна була розділена навпіл, посередині кордон міліції, збоку три міліцейські автобуси. Нашвидкуруч утворена самооборона взяла на себе безпосередній фізичний захист, нові організатори – переважно ліберальні – виступи на сцені. Ми вишикувались у лаву, прикриваючи собою рядових учасників. На мітингу була пересувна сцена, колонки, озвучка.

Протилежна сторона поводитися агресивно, пускала в хід усе, що мала: каміння, яйця, петарди, використовувала вибухові пакети тощо, але наша акція відбувалася. Так тривало десь із годину. Потім, ближче до кінця мітингу, кордон міліції відійшов до своїх автобусів, залишивши середину площі порожньою. Було оголошено про закінчення мітингу, народ почав розходитись, і ось тут позаду нашого мітингу вискочило людей із триста. Вони вдарили нам у тил. Самооборона розвернулася до них, щоб прийняти удар, і у цей момент від Леніна по нас ударили з іншого боку. Нас менше, та ще й б'ють із двох боків. Це була несподіванка. Почалася велика бійка. Ми зрозуміли, що потрапляємо в оточення, і почали відходити до ментівських автобусів. Неорганізовані люди просто розбіглися, когось били під деревами. Нас відтіснили до автобусів, між ними маленька відстань, так, що може пройти лише одна людина, тому всі пройти між автобусами просто не встигли, саме там частину хлопців оточили. У цей час хтось крикнув: „Сідайте в автобуси, ми вас вивеземо!“. Двері відчинилися, хлопці почали залазити, потім двері зачинилися, але автобус залишився стояти, орки оточили, почали бити вікна, закидати камінням, петардами, бризкати газом із балончиків. Вони були озброєні металевими ніжками від стільців та металевими прутами – видно, що готувались. Із дверей автобуса вийти неможливо, наші починають вилазити через вікна, їх оточують з іншого боку. У цей котел потрапило близько 30 людей, і почалося побиття: „бандерівці“, „уроди“, „на коліна“, „убірайтесь с Донбасса“, „вам тут не место“. Усе відбувалося на проїжджій частині: трамвайні колії, машини, центр міста, година пік, затори. І в якийсь момент Дмитра Чернявського вдарили ножом (тоді я цього ще не знав). Поки доїхала „швидка“, минуло хвилин тридцять. Дорогою до лікарні Дмитро помер.

Мені пощастило пройти між автобусами до того, як замкнулося кільце, тому в оточення я не потрапив. Коли пройшов між автобусами, на проїзній частині вул. Постишева вирувала бійка. Людська хвиля відтіснила нас до МакДональдсу.

Після закінчення бійки я відійшов до фонтану і почав телефонувати своїм однопартиїцям, щоб з'ясувати, хто де. Відповіли всі, окрім Дмитра. Із частиною хлопців ми зустрілись на бульварі Пушкіна і поїхали до нашого однопартиїця додому. Дорогою намагаємось зв'язатись із Дмитром. Не відповідає. Ми заїхали до обласної травматології. Запитуємо, такий-то є? – немає. Минає година, друга. Про Дмитра жодної інформації. Посилаю людину до іншої лікарні – немає, тоді ще до однієї – немає. А потім дзвонить журналістка і каже, що знайомий знайомого працює у морзі і що туди привезли хлопця із площі Леніна. Як звати? Кажуть, Дмитро Чернявський, бо він мав при собі посвідчення журналіста, посвідчення помічника депутата. Ідемо туди. Приїздимо – на вході стоять хлопці з самооборони з синцями, забинтовані. Їх сюди привезла „швидка“. Кажуть, що приїжджали менти, забрали чийсь документи. Ідемо в Ворошилівське РУВС, це початок другої ночі. Перед входом чекали хвилин двадцять, поки звідти вийшли співробітники з копіями документів, показали, що це Дмитро.

Смерть побратима справила на нас шалене враження, це був шок для усіх. Я Дмитра у 2010 році особисто приймав у партію. Ховали Дмитра Чернявського 15 березня. На похорон прийшло дуже багато людей, із півтисячі. Із прапорами – активісти Майдану, ультраси, всі наші. І це при тому, що день, час і місце ми не афішували».

Під враженням від смерті соратника активісти вирішили взяти паузу у протестах.

Артур Шевцов: «Після 13-го „Свобода“, „Батьківщина“, УДАР, громадські організації, журналісти утворили неформальне об'єднання під назвою „Комітет патріотичних сил Донбасу“. Ми хотіли зробити центр спротиву, до нас доєднався донецький „Комітет виборців України“. Почали видавати власну газету, яку випускають і досі, — „Говорит Донецьк“ — а зараз „Говорит Донбасс“). Ми використали зв'язки в Укрпошті, і вісімдесят тисяч примірників розповсюджувалися поштарями просто у поштові скриньки. Покривали великі масиви у різних районах міста.

З огляду на небезпеку більше місяця проукраїнські сили не проводили масових акцій на вулицях Донецька. Наступну велику акцію організував Комітет патріотичних сил Донбасу 17 квітня, і вона відбулася спокійно. Ми багато зробили з погляду безпеки: були й рації, і перцеві балончики, 10 команд на автівках вели розвідку містом. Плюс ми пустили чутку, що збираємося навмисне, щоб виманити сепарів з обласної ради, і щойно вийдуть, туди зайде спецназ. Тому вони не вийшли.

Наступна акція відбулась 28 квітня — її організаторами були ті ж люди, які організовували мітинг 13 березня. Це був марш вулицею Артема, який закінчився криваво. Він був останнім публічним заходом проукраїнських сил. КПСД тоді готував акцію на 30 квітня, але ми вимушені були її скасувати. На початку травня почалась евакуація громадських активістів із міста. У подальшому голосом українського Донбасу стала тільки зброя».

Сергій Жадан: «Я був у Луганську наприкінці квітня 2014 року, коли захопили луганську СБУ, телерадіокомпанію, хоча над частиною будівель ще були наші прапори, аеропорт іще працював. На мітинги сепаратистів приходила купка людей, на українські — трішки більше. Чому не зачистили Донецьк і Луганськ? Адже не було б сьогодні війни і тисяч загиблих. Мені довелося розмовляти з багатьма людьми, які були тоді представниками влади, вони розповідали, як захоплювали місто, як не реагувала київська влада, не реагували спецслужби, про це не хочеться говорити, бо немає офіційних доказів, але там дуже багато питань. Ідея з сепаратизмом — абсолютно штучна, вона не має підтримки у широких мас. Хтось купився на гасла, хтось побачив „приклад Криму“, хтось повівся на пропаганду — але масової підтримки сепаратистів не було».

Сумна історія. Однак спробуймо уявити, що було б, якби після перших смертей 22 січня у Києві на Майдані протестувальники для безпеки учасників теж вирішили б узяти паузу.

Південь і Схід проти «Русской весни».

Той, хто прочитав два попередніх розділи, певно, зрозумів головні причини поразок у Криму та на Донбасі. По-перше, це сподівання на «дядю з Києва» — емісарів, силовиків, політиків, які мають вирішити проблему. А по-друге — пасивність місцевих українських активістів.

І тут варто проаналізувати досвід регіонів-переможців, які, безперечно, значилися в окупаційних планах північного сусіда, але не допустили у себе поширення російської чуми.

Омріяний Москвою кордон майбутнього розколу України ще за часів мирного Майдану «спалив» регіонал Добкін:

«Після акції, проведеної Автомайданом у Києві 29 грудня, губернатор Харківщини Михайло Добкін заявив про необхідність відмінити пакт Молотова-Ріббентропа. Так Добкін прокоментував новину про те, що учасники Євромайдану везуть до резиденції Президента Віктора Януковича порожню труну із жалобники стрічками».

(УП, 29.12.2013)

Однак наприкінці січня, коли почалися захоплення облдержадміністрацій у Полтаві, Черкасах, Чернігові, стало зрозуміло, що зупинити Революцію неможливо, вона не обмежиться західними областями. Тож виявилось, що у загашнику кремлівських політтехнологів лежить проект «Новоросія», який вони витягли, обтрусили від пилу і спробували реалізувати. Але план провалився — замість десятка південних і східних областей Росії дісталися лише шматки двох — Донецької та Луганської. У провалі проекту «Новоросія» є три ключові точки — Харків, Одеса та Херсон. Харків — бо там проросійський чинник у владі був найбільшим, а влада — найсильнішою, Одеса — бо цей регіон за російськими впливами не поступався Харкову, і Херсон — бо це ворота з Криму, саме через них до так званої «Новоросії» найшвидше могли просунутися «зелені чоловічки».

Спробуймо дослідити, що ж відбулось у кожному із цих трьох міст, і як так сталося, що вони стали найбільшим розчаруванням окупантів.

І почнемо, звісно, з Харкова. В інформаційному просторі його давно готували до ролі лідера розкольніцького руху в Україні, вперто називаючи «першою столицею» у пам'ять про роль, яку він зіграв у розколі 1918-го, а потім і повній окупації країни російськими комуністами. Під час Помаранчевої революції місцева влада заявляла, що у Харкові не буде ані київської ані донецької влади — тільки харківська. Місто, по суті, стало базою східно-українських сепаратистів. Саме там під час Революції було сформовано антимайданівську гвардію «тітушок» — «Оплот». Там-таки на початку лютого створили організацію з гучною назвою «Український фронт» та емблемою із колорадською стрічкою. А під час утечі Януковича саме цей «фронт» зібрав «з'їзд депутатів південно-східних областей і Криму» і запланував виступ на ньому президента-втікача.

Словом, для розколу у Харкові підготували все, проте це «все» несподівано закінчилося грандіозним пшиком. Янукович на з'їзді не з'явився, про жоден розкол чи федералізацію депутати не говорили, «Український фронт» саморозпустився, а залишки «Оплоту» втекли на Донбас.

Тож візьмемося розбиратися разом. І почнемо, як годиться, із самого початку.

Протести у Харкові почалися синхронно з Києвом. Але у значно меншому масштабі.

«У Харкові люди, невдоволені зміною зовнішньополітичного курсу країни, зібралися на площі Свободи та провели ніч навпроти будівлі обласної державної адміністрації. Громадський активіст Дмитро Пилипець розповів, що невдоволені самоорганізувалися через соціальні мережі. До 24:00 на площу вийшло близько 15 осіб, зараз там перебувають 9 активістів».

(УП, 22.11.2013)

Сергій Жадан: «Я саме повернувся до Харкова, коли дізнався, що буде флешмоб. Організатором був Дмитро Пилипець. Раніше акції були малочисельні – Харків виглядав пасивним. Це справляло враження флешмобу і ні на кого за великим рахунком не впливало.

Але після того Кернес огородив площу перед ОДА, щоб там не збирались, і ми перейшли до пам'ятника Шевченку. Після побиття студентів у Києві там зійшлося із пару тисяч людей. Почало вимальовуватися коло активістів – Пилипець, Василь Рябко, Наталка Зубар. Наталка сказала в мікрофон, що в Києві погнали ментів. Звістка усіх втішила».

Щоденні невеликі мітинги і віче по неділях – цей режим функціонування характерний для обласних Майданів. Харківський навіть сцени власної не мав – за неї правив майданчик біля підніжжя пам'ятника – колись його зробили комуністи як трибуну для виступів, але за іронією долі найбільше він придався українським революціонерам. І виступи на цій кам'яній сцені були геть не схожі на звичайні мітинги.

«У Харкові біля пам'ятника Тарасові Шевченку відбувся рок-концерт на підтримку Євромайдану. У ньому взяли участь Сергій Жадан і „Собаки в космосі“ (Харків), „Транс-Формер“ (Полтава), „ДК Dance“ (Суми), „Вертеп“ (Дніпропетровк), „Stone Band“, (Донецьк) тощо».

(УП, 08.12.2013)

Сергій Жадан: «Ми розуміли, що харківський Майдан є мобілізаційною базою, мобілізаційним пунктом. Нам приносили якісь гроші, від нас їхали люди, ми

купували теплі речі. Крім того, треба було просто збиратися, щоб показати, що Харків є. Тому почали запрошувати письменників, музикантів — Андрухович був, Забужко, Ірванець, Карпа, „Гайдамаки“, Капранови. Фестивалі „Рок за зміни“, „Рок за Європу“, приїздили музиканти з Донецька, Полтави. Не було тренду „патріот — не патріот“, а радше „підтримуєш чи не підтримуєш“. На нашому Майдані лідерів не було — була група до 10 людей, без вождізму, кожен робив, що міг. Ми з музикантами постійно робили акції, бо просто на мітинг приходити нецікаво. Люди найкраще приходять на акції. Публіка була інтелігентна — технарі, для них це було важливо.

До нас приходили харківські анархісти, вони не дуже помітні, але справжні — не рука Москви. Вони виступали проти влади, тому приходили. Націоналісти дивилися на них криво, але стояли поруч. До останнього не було партійних прапорів, було важливо, щоб це була громадська акція, а не партійна, ми навіть домовилися зі „Свободою“, що без прапорів, вони спочатку не погоджувались, але ми їх переконали. Намет їхній стояв, але прапорів вони не вивішували. Розуміли, що це не партійні інтереси, а спільна справа проти Януковича, спільна ідея, спільний ворог».

Треба сказати, що харківська влада, очільники якої мали кримінальне минуле, знайшла свій спосіб протидії місцевому Майдану — бандитський терор проти його лідерів та знищення їхнього майна.

«„На співорганізатора харківського Євромайдану Дмитра Пилипця скоєно напад. Чотири ножових поранення на нозі“, — повідомив один із місцевих активістів Євромайдану, журналіст Володимир Чистілін. „Напад здійснили двоє невідомих у самому центрі міста“, — додав він».

(УП, 24.12.2013)

Сергій Жадан: «Від початку почали пресувати активістів — Пилипця порізали, спалили кілька машин. Ми розходилися додому групами. Наприкінці грудня виникла ідея Форуму Євромайданів. Ідея дуже вчасна. Зібрати активістів з усіх Майданів. Уперше побачили „тітушок“, був тиск влади. До Форуму „тітушок“ не було».

«На Харківщині згоріло ще одне авто Євромайдану. У селищі міського типу Нова Водолага Харківської області до тла згорів мікроавтобус Volkswagen, на якому пересувались активісти Євромайдану».

(УП. 31.12.2013)

Зверніть увагу на дати — це час мирного передноворічного Майдану у Києві. Але харківські майданівці зовсім не хотіли бути хлопчиками для биття.

Сергій Жадан: «До нас приїхала „Остання Барикада“ Донія, того дня саме почалися події на Грушевського. Ми пішли до клубу „Інді“ на дискусію по телевізору побачили, що горять автобуси, і зрозуміли – „фестиваль“ закінчився, починається щось інше. У лютому Харковом ходили банди „тітушок“, як собаки – їх ловили, здавали ментам, менти їх відпускали. Це не був „Оплот“, бо ті були у Києві, а це – зовсім пацани, сявота. Усі розуміли, що в Києві – головне, і від нас усе більше людей їздило на Київ. І коли стало вже зовсім небезпечно, ми звернулися до ультрас. Запитали: якщо підтримуєте, допоможіть, інакше може закінчитися побоїщем. Вони якось у неділю вийшли, стали по периметру навколо мітингу. Нас вони не знали, кричали свої кричалки, трималися трохи осторонь. Наскільки знаю, вони їздили до Києва. Тоді ультрас об'єдналися, оголосили мораторій на бійки між собою – це річ унікальна».

Однак коли київський Майдан здобув-таки свою криваву перемогу, харків'яни вчасно зрозуміли, що тепер оте «головне» із Києва перемістилося до їхнього міста.

«Біля харківського Палацу спорту бійці „Беркута“ обшуковують деяких учасників Євромайдану, які пікетують з'їзд депутатів південно-східних регіонів. Усього на акцію зібралося близько тисячі учасників харківського Євромайдану, у них вже відібрали біти і каски. Самооборона Майдану відокремила ланцюгом учасників акції протесту від „Беркута“. Майданівці заспокоюють своїх, щоб не підходили до міліції і не сперечалися. Водночас, на з'їзд прибули делегати з Криму і Луганської області».

(УП, 22.02.2014)

Сергій Жадан: «У мене на початку лютого вийшла книжка, ми робили презентації. Потім поїхав на Західну – Рівне, Львів, Франківськ, Чернівці, і саме тоді почалися розстріли. По всіх телевізорах текла кров, куди не зайди – всюди телевізори, де тече кров. Тоді почали ставити блок-пости, перевіряли документи на виїзді з міста. У Львові був великий мітинг, там захопили військову частину, ми вночі приходимо – а з неї дим іде. У Чернівцях на мітингу мене запросили щось сказати. Усі кричать, усі обурені. Міський голова: скажіть, що треба робити, я не проти, я за вас. А вони: Ганьба! Він: я згоден, що ганьба, скажіть, що треба робити. Коли їхав із Чернівців, мені подзвонили і сказали, що збирається з'їзд депутатів Південного Сходу у Палаці спорту, і я одразу з поїзда поїхав на мітинг. Ніхто не знав, скільки буде людей, бо на останні демонстрації приходили тисяча-дві. Приїздимо – купа ментів. Настрій був відчайдушний – після сотні загиблих людей усі жили цими загиблими, розуміли, що кров не припиниться, що зупинитися не можна. І раптом нас зібралося дуже багато, думаю, тисяч 10 було, раптом прийшла купа народу, яка не приходила на Майдан. Ми обійшли ментовські кордони, оточили палац. Вони там усередині вагались, і я припускаю, що така кількість людей їх і зупинила. А потім вони втекли».

«Ганна Герман, радник Президента, повідомила агентству УНН, що Янукович усе-таки долетів до Харкова, але на з'їзд, організований губернатором Добкіним, не піде. Його мета – просто поспілкуватися зі звичайними виборцями. „Президент України знаходиться у Харкові. Він вилетів туди ввечері. Сьогодні він матиме зустріч із виборцями, а також виступить по харківському телебаченню. Президент не братиме участь у цьому з'їзді, який організовується у Харкові“, – люб'язно розповіла Герман».

(uapress.info, 22.02.2014)

«Губернатори Донецької та Харківської областей заявили, що вони – за цілісність України. Про це Андрій Шишацький та Михайло Добкін сказали під час своїх виступів на з'їзді депутатів із південно-східних областей та Автономної Республіки Крим, пише „Медіа-порт“. „Ми не збираємося розвалювати стану, ми хочемо її зберегти“, – сказав Добкін. „Нам не можна допустити розколу країни“, – заявив Шишацький. До них приєднався і мер Харкова Геннадій Кернес. „Я за єдину країну, і Харків був частиною України, Україною і залишиться. У Харкові не було ніякої сепаратистської змови“, – сказав Кернес».

(УП, 22.02.2014)

«Мер Харкова Геннадій Кернес та губернатор Харківської області Михайло Добкін виїхали в Росію».

(УП, 22.02.2014)

Але це ще далеко не кінець історії.

Сергій Жадан: «Було відчуття ейфорії, ми мітингом пішли до Леніна. До мене підійшли знайомі, кажуть, давай, треба демонтувати Ілліча. Але чим демонтувати? Він величезний, і ми з другом поїхали у будівельний супермаркет, купили найбільшу болгарку, яку знайшли. Але поки їздили, з'явився „Оплот“, почалася бійка, ультрас почали битися з оплотівцями. А до нас прийшов один із заступників Добкіна, запросив поговорити про Леніна. Ми пішли, людей із 20, в адміністрації сидів головний архітектор міста чи області, він сказав, що у жодному разі не можна демонтувати отак от болгаркою, показав план забудови. Насправді збрехав, нас просто розвели. Але ми теж не хотіли лізти у пляшку, не хотіли власне робити жест заради жесту. Кажемо: підпишіть нам зобов'язання, що ви демонтуєте у нормальний спосіб. І вони підписали, що протягом певного часу демонтують – підписав заступник Добкіна, архітектор і хтось із нашого боку. Але на вулиці на нас уже чекали „тітухи“. Ми зачинилися в об'єкті адміністрації, і нас ментовським автобусом вивезли через чорний хід».

Тобто, попри втечу лідерів, харківська влада готувала реванш. І першим його майданчиком та пробним каменем став харківський Ленін.

«У неділю на площі Свободи у Харкові зібралися два пікети – захисники пам'ятника Леніну і прибічники його знесення. Всього нараховується декілька сотень осіб. Причому група захисників кам'яного вождя із георгіївськими стрічками намагалася прорватися до будівлі обласної держадміністрації. Вони озброєні палицями. „Оголошення з боку євромайданівців, що пам'ятник сьогодні зносити не будуть, заспокоїло захисників монумента, і вони почали розходитися“, – розповіли співробітники охорони».

(УП, 23.02.2014)

Треба сказати, що харківські майданівці не брали паузу для святкувань чи переформатувань і не стали очікувати на команди з Києва.

Сергій Жадан: «Наступного дня знову зібралися біля Шевченка, було багато людей, до мене підійшов депутат Варченко, сказав: „Чому стоїте біля Шевченка, у нас є облрада, наше приміщення, воно належить громадянам“. І так ми перейшли до ОДА. Менти не противилися, ми контактували з адміністрацією, не паралізували роботу, вони працювали, ми просто зайняли якусь частину, і поводитися доволі „гrecно“. Це не було захоплення. І тоді почали з'являтися різні персони: політики, люди, які назвалися самообороною, люди, які назвалися „Правим сектором“, якісь люди з Києва, з'явилися активісти серед нашої влади. Вони розуміли, що все міняється, буде переформатування. У Києві зміна влади, Кернес та Добкін утекли, місто стоїть порожнім, присутня певна анархія, і ми теж розуміли, що треба там лишатися. Тому лишалися, скільки могли. Пам'ятаю, як повернувся Кернес, він прийшов до ОДА, одразу почали зганяти масовку, він намагався пройти до ОДА, його наші хлопці не пустили. Його навіть за огорожу не пропустили. Він каже: ми всі Харків'яни, а йому: ти не зайдеш. У нього міняється обличчя, бо розуміє, що його не пустять, і що він нічого зробити не може. На обличчі повна розгубленість, він розвертається та йде. Був знайомий, який раніше працював із Кернесом, він сказав: мені Гена дзвонив, казав щоб ви забиралися звідси, інакше вас усіх винесуть. Була ідея звідти вийти, бо буде місиво, але ніхто до цього не прислухався. Була ейфорія: ми залишимося, чого боятися, Революція перемогла, боятися нічого. Це було дещо безвідповідально, бо було багато дівчат, жінок, купа молоді, яка не була готова – ефемерний ПС, якого не було, а були просто молоді хлопці, трохи ультрас».

Не можемо погодитися, що тримати держадміністрацію було рішенням безвідповідальним. Хоча наслідки його були жорсткими. Виявилось, що загрози харківської влади не були порожніми – поваленій владі силову допомогу надала Росія.

«У Харкові під час мітингу, організованого мером міста Геннадієм Кернесом, сталася сутичка з активістами Євромайдану, які зайняли Харківську ОДА. Учасники віче „За Харків“ на площі Свободи і євромайданівці почали кидати одне в одного палиці, битися, поливати водою зі шлангу. У ході бійки був

використаний сльозогінний газ. Учасники віче, які атакували, розмахували прапором Росії... Пізніше учасники віче „За Харків” увірвалися в будівлю ОДА, прорвавши оборону Євромайдану. Люди на площі вітали це криками „Харків і Росія”. У будівлі ОДА й у дворі чути постріли. Є постраждалі. Учасники мітингу поставили над входом у будівлю ОДА російський прапор і прапор Харкова».

(УП, 01.03.2014)

Сергій Жадан: «Потім 1 березня навезли купу туристів з Росії', було багато Харків'ян. Кернес із Добкіним стояли під російськими прапорами. Добкін тоді вже підписав відставку, ми його до кабінету не пустили. Потім був штурм, деś сотню людей побили, і, думаю, це зіграло проти них. Це був початок „російської весни”, але там було багато харків'ян, ідейних, яким казали, що в ОДА бандерівці та фашисти, які прийшли вбивати за російську мову. Вони вриваються, бачать харківських студентів, жінок. Бандерівців немає, їх мають за дурнів, і це їх остудило, тому більше ніколи не змогли зібрати стільки людей — усі побачили, що це неправда. Вони почали збиратися під Леніним ще 23-го, коли ми зайшли в облдержадміністрацію, створили свій табір, боялися, що прийдемо ламати Леніна, я навіть писав до них відеозвернення, що нас стравлюють. Нагніталася ситуація. А 1 березня усе це й вибухнуло».

«Сергій Жадан постраждав у результаті сутичок біля ОДА у Харкові».

(УП, 01.03.2014)

Тож близько сотні побитих і травмованих майданівців — таку ціну заплатили харків'яни за викриття російської пропаганди та повернення громадської думки на курс до діалогу.

Але далеко не всі активні майданівці зібралися тоді в харківській облдержадміністрації.

«В офісі організацій „Просвіта” та „Патріоти України” на вулиці Римарській, 18, у Харкові забарикадувалися члени Місцевого осередку „Правого сектору”. Про це заявив ідеолог організації „Патріот України” Олег Однороженко в ефірі „Громадського” телебачення. За його словами, нападають на офіс члени організації „Оплот”, громадяни Росії та проросійські активісти. Однороженко зазначив, що це вже третій напад на офіс за цей тиждень. Водночас представник „Правого сектору” та „Патріотів України” Андрій Білецький заявив, що люди, які штурмують будівлю, застосовують вогнепальну зброю. Речник центрального штабу „Правого сектору” Артем Скоропадський зазначив, що до Києва активісти ПС не виїжджали. Всі члени регіональних осередків ПС — це місцеві мешканці.

За словами журналіста Леоніда Мачуліна, міліція та пожежники демонструють бездіяльність. „Усе, що відбувається, схоже на сценарій“, – сказав він.

Як відомо, внаслідок обстрілу офісів організацій „Просвіта“ та „Патріоти України“ на вулиці Римарській, 18, у Харкові загинуло 2 людини».

(УП, 15.03.2014)

Дмитро Ярош: «Білецького витягли з тюрми разом з іншими політв'язнями. І перший конфлікт із вогнепальною зброєю стався у Харкові за участі Андрія та „Патріотів України“, вони були членами ПС. Під час перестрілки на Римарській наші завалили двох сепарів. Тоді менти прикривали сепарів, але перший бій відбувся і вони дали заднього. Ми колоною вийшли на Харків і стояли на кордоні областей певний час. Це спрацювало – бо зброя стримує».

Отже, як бачите, є у цієї медалі й інший бік. А кульмінацією і водночас кодою подій у Харкові стала зачистка силовиками будинку адміністрації і відновлення у місті та області української влади.

«Харківську ОДА звільнили від сепаратистів без жодного пострілу, затримали 70 правопорушників. Про це розповів міністр внутрішніх справ Арсен Аваков у своєму Facebook. Він розповів, що будівлю ОДА в Харкові підпалили із холу, але Нацгвардія та пожежники до 2-ї години ночі пожежу загасили. „Близько 6:30 ранку спецпідрозділом МВС спеціальною операцією звільнили будівлю. Без жодного пострілу, гранат чи інших спецзасобів. 70 затриманих. Вилучили зброю“, – повідомив Аваков. Будівлю ОДА взяли „під озброєну охорону з автоматичною зброєю“».

(УП, 8.04.2014)

Сергій Жадан: «Чому Харків не став Донецьком? Бо місто зачистили від сепаратистів. І Донецьк із Луганськом теж не повинні були перейти під владу сепаратистів. Для цього не було жодних підстав. Я у цьому переконаний».

Тут ми поставимо крапку в історії Майдану у Харкові, щоб перейти значно південніше – до південної столиці України Одеси.

Якщо Харків як прикордонне місто міг стати плацдармом для наступу проросійських сил, то Одесі, яка розташована далеко в тилу, організатори «руської весни» відвели іншу роль. Вона мала стати мостом, який з'єднує землі Новоросії із невизнаним Придністров'ям, створюючи єдиний проросійський пояс, який зрештою мав до кінця задушити Україну. До цієї ролі місто готували довго і ретельно. Антиукраїнські сили гуртувалися навколо російського консульства та місцевих феодалів, які вважали місто своєю власністю.

Але і націоналісти не скидали Одеси з рахівниці і мали там невеличкий за розміром, але міцний плацдарм.

Павло Кириленко: «„Свобода“ існує в Одесі з 1995 року. Так сталося, що з 2007 року в Одесі розпочалася шалена антиукраїнська істерія. На російські гроші почав працювати телеканал АТВ і партія „Родіна“ на чолі з олігархом-кримінальником Ігорем Марковим. У той час і ми значно посилили свою роботу в місті. Ми постійно проводили різноманітні акції, які на початку викликали спротив і нерозуміння, — нас критикували, що ми залякуємо одеситів маршами, смолоскипними ходами й таким іншим. Казали, що ми дискредитуємо українську ідею. І справді, перші марші викликали в одеситів досить негативне ставлення. Нас спочатку збиралося не більше 100 людей, на нас кричали з балконів, із вікон транспорту, кидали різним, але з кожним разом негативу було менше й менше. Одесити звиклися з думкою, що націоналізм не є страшним. Ми припинили бути страшилкою, люди звиклися з нами — ми були неначе природним явищем, як сніг чи дощ. І після Майдану, коли на Донбасі почали залякувати людей правосеками та націоналістами, в Одесі такі страшилки не працювали, бо одесити знали, що нічого страшного у націоналізмі немає. В Одесі націоналістичні організації діють із 90-х років і мають свої традиції».

Євромайдан в Одесі теж не запізнився порівняно з Києвом — таким чином місто підтвердило статус південної столиці.

Костянтин Василець: «Євромайдан в Одесі почався через ланцюгову реакцію на відмову Уряду від асоціації. Перші акції були біля міськради. Серія акцій „Одеса, курс евро“, організаторами було ліберальне середовище — ДемАльянс, ліберальна тусня. Але це нас не влаштовувало, ми розуміли, що потрібна Революція.

Потім перемістилися до Дюка, це сталося ще до розгону в Києві. Олексій Чорний розгорнув декілька наметів, уночі комунальники їх спокійно демонтували, бо там, по суті, людей не було. І все перейшло у формат щоденних вечірніх віче біля Дюка о 18:00.

Це була своєрідна тусовка, де ліберали розповідали про євроінтеграцію. Ми казали, що Революція — не просто стояння, зрештою це все одно завершиться прямими діями. Але біля Дюка опрацьовувалися технології аполітичного протесту, як і в Києві. Щойно ми піднімали партійні прапори, одразу починалися конфлікти. Ми кажемо: чим закінчилося „без політики“ у Києві? Розігнали людей. Навіть ті люди, які в мене тоді вибивали мікрофон, тепер відповідають критеріям націоналістів за риторикою, вони навіть підтримали марш на честь дивізії Галичина в Одесі.»

Як і на будь-якому регіональному Майдані, на одеському вважали однією з головних своїх функцій підтримку Майдану столичного. А проте не обмежували себе функціями лише тилового забезпечення.

Костянтин Василець: «Поїздки автобусами до Києва організовували не політики, а бізнесмени з крїнгових компаній, які мали автобусні перевезення моряків. На Майдані Одеса мала свою сотню, люди заїздили вахтами...

У грудні „Свобода“ запропонувала пікетування бази „Беркуту“ на Молдаванці. Партнери до останнього не хотіли, бо можна отримати на все життя вишкір міліції. Але ми прийшли до їхньої бази з плакатами „Беркут убиває українців“. „Беркут“ був за парканом, ми через паркан просовували плакати та листівки, а вони брали. Уже в січні ми блокували військову частину на Промисловій, де базувалися внутрішні війська, блокували автомобілями, і на водіїв відкривали кримінальні справи. Це вже було спільним рішенням – це був своєрідний одеський Автомайдан».

Січневе повстання на Грушевського і перші вбиті майданівці справили на Одесу велике враження. Так само, як і приклад областей, де революціонери захопили держадміністрації.

Костянтин Василець: «26 січня, коли було недільне віче, масово прийшли люди, зокрема, футбольні фанати, і проросійські теж. Вони переорієнтувалися на українські ідеї. Але ліберальні діячі намагалися стримати активні дії, бо в людей були настрої захоплювати обладміністрацію. Люди пішли маршем від Дюка до обладміністрації. Але тоді вже розгортався активний Антимайдан, формувалися бойові групи з „Молодшого єдінства“, „Славянського єдінства“. І коли ми прийшли, міліція вишикувала ланцюг між нами. Це був один із перших проявів глобального протистояння. Події на Грушевського вплинули на одеситів сильніше, ніж розгін студентів. Усе це діяло за висхідною».

«До Одеської ОДА рухається колона до 2 тисяч людей. Побачивши, скільки народу зібралося захищати облдержадміністрацію, опозиціонери розвернулись і організовано відступили».

(УП, 26.01.2014)

Одеська влада вдалася до власної тактики боротьби з Майданом. На відміну від Харкова, тут не відправляли бойовиків на Київ, а тримали під рукою, щоб у потрібний час масово випустити проти майданівців.

«В Одесі „тітушки“ під прикриттям міліції влаштували побоїще під ОДА».

(УП, 20.02.2014)

Костянтин Василець: «Був в Одесі смотрящий, Абрамов Іван Іванович, людина Юри Єнакіївського, він усе контролював. І у трьох санаторіях у грудні вони заселили спортсменів з області – борців, боксерів. Видавали теплі костюми, мотоциклетні шоломи, битки, годували, платити добові, умова – прийде момент, коли треба йти громити, оплата буде більшою. Наш хлопець туди вкорінився, і ми мали інформацію. Їх було кілька сотень людей. Саме вони 19 лютого і напали на людей під обладміністрацією. Міліція робила їм коридор за участі сумнозвісного заступника начальника Фучеджі. Але хоч

напад і був, але це викликало таку хвилю, що людей стало приходити ще більше, і врешті „тітушки“ втекли до своїх санаторіїв. 20 лютого було віче, вшанування пам'яті. Футбольне середовище вивісило банер на стадіоні „Зеку смерть“. Це була знакова подія. Не лишилося подвійних стандартів».

Це була нібито перемога, але майданівці не розходилися по домівках. Вони з тривогою спостерігали за подіями у Криму, який, як жартують одесити, за доброї погоди видно з Приморського бульвару.

Костянтин Василець: «Після втечі Януковича в Одесі був буферний період, який зрештою закінчився анексією Крима. Це справило на всіх велике враження. Продовжувалися віча щоденні та в неділю. Після анексії Криму зібрався великий марш, 15 тисяч, там були гасла: „Крим – це Україна“ та „Одеса – Україна“. Але вже на всю міць розгортався Антимайдан. Почали будувати табір на Куликовому полі біля Профспілок. На сцені в них виступали Марков, Труханов, Кауров, представники партії „Родина“. Їхні бойові загони були з двох частин – Народна дружина та Одеська дружина з різними лідерами. Народна – совок, Одеська – Новоросія. Нагніталось протистояння. Це була бомба сповільненої дії. Влада намагалася розмежувати нас та їх, щоб ми не перетиналися. Щонеділі були повномасштабні проукраїнські марші, у них – теж масштабні сепарські, але на них звозили з районів – учителів, спортивні клуби, виділялися кошти, їхали автобуси.

Правоохоронні органи, новий прокурор, друг Маркова, призначений за квотою Турчинова, не мали політичної волі, щоб зупинити цей процес».

Російські сценаристи врахували досвід Харкова, де спроба швидкого реваншу закінчилася повним фіаско, тому готувалися ґрунтовно та без поспіху.

Павло Кириленко: «Я постійно писав депутатські звернення, телефонував начальнику міліції Луцюку прямо і казав, що мені сигналізують із Котовська: там збирають спортсменів та везуть, що будуть їхати автобуси, називав осіб, які вербували, вимагав вжити заходів. Але бажання щось робити в них не було. Якщо нашим у січні розбивали скло, різали колеса, щоб не їхали на Київ, то тут вони не діяли геть. Я писав запити – але нічого не робилося. Фучеджі залишався заступником. Тимошенко тоді називала Маркова „Лідером Юго-Востока“, тому навіть губернатор Немировський дворушничав».

Нагадаємо, що в одеської «Свободи» були власні рахунки з Ігорем Марковим. Саме він у 2007 році, прикриваючись коронкою народного депутата, очолив напад на свободівський пікет і учасників проукраїнського маршу. Людей тоді били кастетами і металевими прутами, і в результаті владі довелося здати свого прибічника, позбавити депутатства й навіть на деякий час заарештувати.

«Приморський райсуд 25 лютого ухвалив рішення задовольнити клопотання захисту Ігоря Маркова і звільнити політика з-під варті».

(УП, 25.02.2014)

Павло Кириленко: «Коли випустили Маркова, всі були вражені. Ми проголосували, щоб повернути депутатські повноваження Домбровського та Вологи, Маркова у списку не було. Але адвокати Маркова принесли до суду „бамагу“, підписану Турчиновим, про те, що Маркову повернули повноваження. Махніцький кілька днів блокував це, щоб його не випустили, дзвонили суддям, але все одно врешті Антимайдан захопив приміщення суду і Маркова виступили. Це наочний приклад подвійної гри Турчинова, тоді в. о. Президента».

Але на тлі цих подій і сумних повідомлень із Криму, український Південь знаходив у собі сили та мужність створювати приводи для гарних новин.

«Люди побили і вигнали „російського фашиста“ Царьова в Миколаєві. Колишній регіонал, кандидат на пост президента Олег Царьов спробував провідати сепаратистів, яких розігнали ополченці, які стоять за єдину Україну в Миколаєві. Царьов приїхав туди з георгіївською стрічкою. Після словесної перепалки з ополченцем Олександром Янцем між ними зав'язалася бійка, у депутата полетіло кілька курячих яєць, і з криками „Фашизм не пройде“ люди дали зрозуміти, що не пустять його в лікарню».

(УП, 09.04.2014)

Костянтин Василюк: «В Одесі віче були щодня, молодь намагалася приходити, бо бували й провокації – приходили групи антимайданівців, намагалися розгорнути прапори, але їх прибивали, міліція забирала і відпускала. Ситуація нагніталася. 10 квітня – день звільнення Одеси від нацистів. У парку Шевченка є Пам'ятник невідомому матросу. Там вони й збиралися, потім провели мітинг на Куликовому полі, лунали сепарські заклики, щодня проголошували Одеську народну республіку, але міліція ніяк не реагувала. Приїхав Царьов. Ми дізналися, що він у готелі „Променада“, 10-та станція Великого Фонтану, і заблокували готель. Це вже було після Миколаєва, ми хотіли повторити. Царьов сидів усередині й не виходив. Приїздив брат Маркова на перемовини, поліція прохала по-тихому його випустити та вивезти. А на Куликовому полі йшов мітинг. І до нас на захопленому трамваї приїхали Одеська та Народна дружини, усі зі щитами новенькими, в касках, бронежилетах і т. ін., із символікою, з орлами та написами „Слава Беркуту“. Ми були затиснуті біля паркану, свободи дій не було. Був ланцюг міліції, вешники аморфні. Почалися сутички. Потім кинули клич на Антимайдані і прямою гілкою трамвая приїхало багато людей, половина бухі, в нас кидали всім, що знаходили. Потім поліція підігнала маршрутку, ми посадили дівчат, і хоч дорогою їм порозбивали вікна, вони все-таки вибралися. Нам сказали: випускайте Царьова і поліція все розрулить. Ми погодилися. Заїздить „Альфа“, виводить Царьова, і щойно він поїхав, нас почали атакувати. Це була єдина наша поразка, ми мусили відступити. Ми відступали парканами та дахами будинків, виходили охоронці котеджів із калашами, але були й адекватні господарі, які своїми машинами вивозили людей. Потім приїхали наші з машинами і забрали решту. Сильно постраждалих не було. Ми спрацювали грамотно».

Зверніть увагу. Коли у Києві давно вже розібрали барикади, у Харкові звільнили ОДА і заарештували нападників, в Одесі тільки починалися серйозні силові протистояння.

Павло Кириленко: «За цей час було три напади на мою депутатську приймальню – навіть штурмували, перекинули автомобіль знімальної групи через український прапорець, підкидали вибухівку, обмальовували стіни. Ми давали міліції навіть записи з відеокамер, але вони не зробили й кроку, навіть не опитали нікого. Безкарність і спровокувала 2 травня».

Костянтин Василюк: «На 10 квітня порозвішували червоні прапори. І мені дали 10 діб за зірваний прапор, суд відбувався на травневі свята, мене випустили за апеляцією, тому я встиг на 2 травня».

Що сталося 2 травня в Одесі, здається, знають усі. Але ми звернемося до повідомлень у пресі.

«В результаті пожежі у Будинку профспілок в Одесі загинула 31 особа. Про це повідомили в облуправлінні МВС. До лікарів за допомогою звернулося 50 осіб, з них 10 міліціонерів. Як відомо, раніше протистояння між прихильниками Євромайдану та Антимайдану, яке почалося в районі Соборної площі, перемістилося на Куликове поле під Будинок профспілок. Там кілька місяців стояли намети проросійськи налаштованих активістів Антимайдану. У ході протистояння було скоєно підпал будівлі Профспілок, також активісти спалили намети сепаратистів».

(УП, 02.05.2014)

Костянтин Василюк: «2 травня мав бути матч між „Чорноморцем“ та харківським „Металістом“. За ініціативи фанатів було організовано марш за єдину Україну. Ми до нього приєдналися. Циркулювала інформація, що можуть бути сутички. Ситуація була такою, що ми постійно були готові до сутичок, бо вони могли трапитися просто у центрі».

Ми зібралися на Соборній біля фонтану. Антимайдан з Одеською дружиною, десть із 500 людей, на Жуковського чекали, поки ми зберемося. Їх супроводжувала міліція, зокрема Фучеджі. Підійшли до Грецької площі і від „Афін“ ідуть до Соборної та атакують нас. Ми стояли, чекали на людей, які ще збиралися. Вони почали кидати каміння, гранати, стріляти із травматів. Фанати та ми зреагували миттєво. Спочатку ми мали лише якісь палиці та щити. Ми їх відтіснили. Посеред Грецької вулиці стояла лінія вешників, але попервах вони просто стояли, не втручалися. Та потім стали щитом для Одеської дружини, був момент скоординованості їхніх дій – вони навіть мали однаковий червоний скотч на руках. Вешники стояли обличчям до нас, спиною до них. Але це було потім. А поки частина Антимайдану вирішила обійти з Дерибасівської, бої розділилися на три точки. Потім застрелили двох наших: Ігоря Іванова з „Правого сектору“ та Андрія Бірюкова, фаната, активіста, а також поранили хлопця із „Сокола“, 16 років, куля у стегно 5,45. Це все було біля „Гамбрінуса“. Тоді травмували ще багатьох. Рознісся клич, що Антимайдан атакував – багато людей зішлося, з'їхалося, нас стало

багато – тисячі. Дівчата готували коктейлі, розбивали бруківку – потім дівчат-ультрас навіть намагалися переслідувати за це. Хлопці билися на передовій – усе було неймовірно організовано. Із трьох локацій бій перейшов до однієї – „Афін”. Бій був тривалий, іноді здавалося, що це буде друга Грушевського. Вони стріляли з балконів „Афін” зі зброї. Ми захопили пожежну машину, за її допомоги розігнали їх на провулку Жукова. Але зрештою ми прорвали їхню оборону, вони відступили до Соборної, туди, де все починалося. Тут ми вже активно атакували. Тоді стало зрозуміло, що організатором є Фучеджі. Він вивіз із бою Боцмана, який стріляв у людей із „Сайги”».

Інший наш свідок, одеський лікар Віталій Лісничий, дізнався про бій з Інтернету і приєднався до нього.

Віталій Лісничий: «2 травня 2014 року я прийшов у центр Одеси близько 3-4 години дня, коли бій був у розпалі. Я не зміг наперед оцінити масштабу події, спочатку хотів взяти з собою за зброю штикову лопату, але друзі, з якими ми збиралися до бою, мене обсміяли. Мусив обмежитися скромнішою зброєю – великою жорсткою залізною ложкою для взування. Нею і бився. Я був готовий вбивати, але друзі були налаштовані не так, мене просто не розуміли. А дарма я піддався на кпини – лопата б дуже не завадила, особливо, коли вороги щільною добре озброєною колоною пішли на прорив в Колодязному провулку, а ми на цій ділянці бою опинилися в непристойній меншості і мусили відступити. Я повірив в Одесу другого травня. Абсолютно несподівано і швидко невідь звідки зібралася сила народу – сотні, тисячі людей вийшли – і не на гулянку, а на бій, під кулі і камені згуртованих і озброєних кримінальників і продажних ментів. Це була фантастика! Казали про фанів – але фанів було небагато, взагалі організованих серед наших було не дуже багато – хіба „Свобода”, „Правий сектор”. Але прийшла маса „посполитих” – люди буквально вискакували з кафешок, з під'їздів, і прилучалися до лав захисників міста. На тій стадії сили у місті розподілялися десь 50 на 50, але тут наша чисельна перевага на деяких ділянках була разів у десять, кількість наших була такою несподівано великою, що вони просто злякалися».

Костянтин Василець: «Врешті сепари втекли, ми згрупувались і вирішили, що маємо розгромити табір на Куликовому, бо інакше буде реванш і будуть жертви. Тому треба добити їх сьогодні. Паралельно виловлювали тих, хто тікав, та віддавали поліції, але ті їх відпускали.

Всі вишикувались у колони на Преображенській та рушили багатотисячним людом на Куликове поле. Антимайдан знав, що ми йдемо, там закликали будувати барикади та займати Профспілки для захисту. Ми прийшли до Куликова поля, знищили табір, бо вони повтікали до входу до Профспілок – стояли з мисливськими рушницями, коктейлями за барикадою біля входу.

Ми почали атакувати барикаду, почалася пожежа. Вони кидали пляшки з вікон. Але ми ніяк не могли б підпалити їх пляшками іззовні. Коли ми зайшли з чорного ходу, то вже побачили мертвих людей. Половина повтікала, тому боїв уже не було. Кажуть, що вони підпалили гору поролону під сходами – задихнулись отруйним димом. Тому ми швидко вийшли, бо дихати не було чим. Пожежа почалася посередині будівлі, ліве і праве крило не зачепило. Із тильного боку ці виродки випадали з вікон, бо задихалися. Із фасаду наші взяли риштування, поставили і намагалися їх витягати».

«За уточненими даними, в Одесі 2 травня загинули 37 людей, близько 200 отримали поранення, серед яких і 22 міліціонери, заявляють у ГУ МВС в Одеській області».

(УП, 02.05.2014)

Віталій Лісничий: «Коли почалася пожежа у Будинку профспілок, і у вікна почали вилазити сепари, Олексій Чорний, голова одеського ДемАльянсу, з товаришами почали їх рятувати, збирати речі, щоб вороги могли вибратися через вікна другого поверху. Вони рятували ворогів, які щойно стріляли по них – така дика поблажливість була! Мене це вразило – після Майдану, після того, що я бачив, люди були не готові до битви на смерть. Іще коли сепари відступали з Грецької площі, вони йшли абсолютно беззахисні – їх можна було хоч сотню покласти – а наші хіба що лаялися, проклинали, ну, одному ще легенький піджопник дали. Але не добивали ворога, у наших ще не було відчуття, що йде не бійка футбольних фанатів, а смертельна війна».

Події в Одесі, зрозуміло, одразу почали використовувати у своїх цілях різні політичні сили.

Павло Кириленко: «Одразу почалися звинувачення у бік МВС. Однак ще не догоріли Профспілки, а Аваков уже написав, що у всьому винен Махніцький. Уночі після подій до аеропорту Одеси прилетіла Юлія Тимошенко, дала там прес-конференцію, на якій заявила, що Одеська міліція спрацювала дуже добре, і полетіла назад. Із цього можна зрозуміти, що приїзд було заплановано, вона хотіла залишитися, проте щось пішло не так. Однак зранку Фучеджі вже виконував обов'язки начальника міліції. Бо начальника Луцюка зняли. За два дні після скандалу за участю нардепів Фучеджі пішов у відставку та втік. Голова облادміністрації Немировський був не публічним, ні на що не реагував».

Здавалося б, усе завершилось і можна зітхнути з полегкістю. Але одеський Майдан не поспішав розходитися.

Костянтин Василець: «Тих, кого взяли в „Афінах“, закрили у Білгород-Дністровську у СІЗО, а решту – в ізоляторі на Преображенській, їх було кілька десятків людей. 4 травня під ізолятором зібрались антимайданівці. Стояли вешняки. Антимайданівцям дали ввірватись у подвір'я, один із командирів ВВ дає команду згортатися, вешняки кинули щити нагору й усіх в'язнів випустили. Ми боялися реваншу, тому одразу підхопились, але не встигли. Зокрема, там на Преображенській був Фучеджі, який дав команду випустити всіх. Ми зібрались біля Дюка, бо думали, що буде реванш, – було дуже багато людей. Але вони всі розбіглись, і ми пішли до управління поліції питати, що сталось. Але на той час Фучеджі вже зник, прилетів новий начальник, це була 9-10-та година вечора. Виходить новий начальник, кричить: „Слава Україні!“, тоді ж Палицю призначили від Коломойського. На цьому все і завершилося».

Одесити проявили справжню марафонську дихалку – більше двох місяців після перемоги у Києві вони відстоювали своє місто, а коли зрештою перемогли – озирнулись і зрозуміли, що заразом захистили і всю Україну.

Костянтин Василюк: «Саме події 2 травня і визначили долю Півдня. Одеса була лакмусовим папірцем – тут дали рішучу відповідь стихійно, без якихось домовленостей. Одесити вийшли, бо зрозуміли, що інакше буде „ДНР“. Одеса показала приклад проведення антитерористичної операції. Із нашого боку загинули двоє. Але люди, які мають сепарські погляди, тепер не висунуть носа з хати, бо буде боляче».

Але, на відміну від Одеси чи Харкова, роль невеличкого степового Херсона у російських сценаріях прописана не була. Його взагалі не планували помічати. Який ще Херсон?! Приш на рівному місці дорогою з Криму до Одеси. Але місто стало кісткою поперек горла загарбників – плацдармом, з якого розгорнулася потужна лінія оборони, що не дала російським військам перейти адміністративний кордон Криму. Згадайте хоч одне повідомлення, що «тітушки» чи російські «туристи» захопили адмінбудівлі у Херсоні. Не згадаєте. Тому що такого ніколи не було.

Херсонський Майдан від початків не вирізнявся велелюдністю – зазвичай збиралося до 100 людей. Місцеві активісти збирали для Майдану у Києві речі та гроші.

Настя Войнаровська: «Херсонський Майдан не був численним, але люди щодня збирались. Якихось кривавих подій, як у інших регіонах, не було, хоча окремим активістам, як то Валя Крицак чи Стас Трошин, завдавали фізичної шкоди. Самооборона почала зароджуватися наприкінці січня – хлопці охороняли Майдан. Після того, як Янукович утік, люди зайшли до облادміністрації. Знаєте, які у нас в Херсоні люди – вони довго сидять, чекають, аж поки по-серйозному не припече. Напевне, то від того, що у нас багато сонячних днів, тому всі виплекані сонечком і розслаблені».

Звісно, було у місті й таке:

«У Херсоні активістці Євромайданів Валентині Крицак камінням розбили вікна у квартирі».

(УП, 15.01.2014)

Але про щось більше тогочасна преса не повідомляє. А от 22 лютого після кривавих подій у Києві на мітинг зібралося з півтори тисячі осіб і перш за все завалили пам'ятник Леніну.

«У Херсоні між активістами Євромайдану, Автомайдану, херсонської самооборони та „тітушками“ сталися сутички через повалення пам'ятників Леніну у Херсоні та Цюрупинську.

Про це „Українській правді“ повідомив місцевий активіст самооборони Павло.

„23 лютого активісти виїхали до Цюрупинська зносити пам'ятник Леніну. Тим часом до Херсона з Криму приїхали близько 60 „тітушок“, озброєних битками та ножами. До них приєдналися місцеві прихильники КПУ – близько 200 осіб, які охороняли залишки пам'ятника Леніну, який було повалено 22 лютого“, – зазначив Павло.

У ході протистояння кількох активістів було поранено – одному з місцевих депутатів від „Батьківщини“ розбили ніс, бійцю із самооборони побили машину, після чого намагалися напасти з ножом.

„За допомогою міліції йому вдалося відбитися, тяжко поранених наразі немає“, – уточнив Павло.

За його словами, загальна чисельність сил активістів самооборони Майдану там становить близько 100 осіб, „а на понеділок буде, певно, близько 300“. „Ми співпрацюємо з міліцією, коли ми вийшли до „тітушок“, вони почали організовано відступати та залишати місто. Їх супроводжувала міліція. Наразі Херсон патрулюють 50 активістів разом із міліцією – щоб запобігти провокаціям з боку „тітушок“, оскільки ми не знаємо, куди саме вони поїхали“, – додав активіст.

(УП, 23.02.2014)

Бачите, навіть «тітушок» владі доводилось імпортувати з Криму.

Настя Войнаровська: «У Херсоні немає великої кількості проросійськи налаштованих людей. Тому на антимайданівських мітингах були переважно заїжджі. Коли Леніна звалили, наступного дня зранку приїхали з Харкова антимайданівці, вони були озброєні. Тоді були сутички. Але їх прогнали. Тоді вже починалися події в Криму, до нас ішло багато людей, щоб у Херсоні не сталося так, як у Криму. Пізніше на основі самооборони Руслан Сторчеус сформував батальйон „Херсон“, і хоч він номінально був міліцейським, а ставлення у нашій країні до міліції, на жаль, не досить позитивне, особливо беручи до уваги події на Сході України, де головними зрадниками якраз і були міліціонери, та попри все це туди пішло багато людей, бо Руслан був справжнім лідером, харизматичним і сильним. На жаль, він трагічно загинув під Іловайськом, але назавжди лишиться у наших серцях, у серцях своїх побратимів, друзів, близьких і простих херсонців. 28 лютого, коли в Москві приймалися закони про введення військ в Україну, до обладміністрації почали приходити ще більше людей, і дівчатка теж почали приходити, щоб записатися до самооборони. Я тоді теж прийшла і сказала, що сидіти не можу, дайте хоч палицю, треба щось робити, бо просто сидіти не можу. Ініціатива і патріотизм були такі, що це можна порівняти з історіями про Холодний Яр – наші хлопці так само йшли захищати Україну, хоч у них нічого не було, хіба каска будівельна. Одного разу прийшов дідусь, йому довелося допомагати піднятися до будівлі ОДА – але він усе одно залишив свій телефон, щоб із ним зв'язалися коли що. На початку березня до адміністрації заходив – вона вся заповнена людьми, хлопці чергували, готувались до різних поворотів подій. Певний час охороняли ще й міськраду,

БТІ, їздили на кордон, стояли на блок-постах на в'їзді у місто у Дар'ївці та Чорнобаївці, у Цюрупинську, навіть в аеропорту певний час чергували».

Нам випало поспілкуватися з керівником самооборони Херсона Денисом Лошкарьовим на початку травня 2014 року. Денис провів нам докладну екскурсію облдержадміністрацією, розповів про систему чергувань, гарячу лінію, про те, що самооборона їздить на виклики разом із міліцією.

Настя Войнаровська: «Спочатку я різала канапки, годувала хлопців разом з іншими дівчатами і жінками. В якийсь момент вирішила, що нам потрібна інформаційна підтримка. Добре пам'ятаю той момент, то було десь одинадцята вечора, треба було працювати, але не було ноутбука. Розмістила невеличке оголошення на стіні в холі в ОДА, що потрібен ноутбук із модемом, і буквально за півгодини хтось уже приніс ноутбук. Потім створили прес-центр, я стала координатором. Сказати, що то була типова робота прес-центру громадської організації, не можна. Весь час приходили люди, телефон не замовкав. На той момент люди помічали найменші прояви приязні до „руського міра“. Оцей рівень свідомості наших земляків мав велике значення для боротьби проти просування плану створення усіляких там „хнр“ та просування проекту так званої Новоросії. Люди приходили і дзвонили на гарячу лінію – десь побачили триколор, у когось георгіївська стрічка, незрозуміле зібрання хлопців міцної статури. На всі ці повідомлення наші хлопці одразу їхали, ми реагували буквально на найменші прояви проросійських акцій чи мітингів, навіть окремих персонажів, що прославляли „братську“ Росію чи її президента, чи бажання повернутись у неіснуючу сьогодні тоталітарну машину СРСР. 80-90% таких повідомлень були помилковими, примарними, просто комусь щось здалось, але це було навіть добре, бо люди рухалися, щось робили, не даючи навіть найменшої змоги прошигнути у нас сепаратистському кодлу. Були навіть випадки, які не можна згадати без усмішки, наприклад, на даху людина поклала профнастил із трьох різних шматків – жовтого, синього і червоного кольорів. Не було в тому жодної логіки чи злого умислу, просто залишки завше дешевші, от людина собі зекономила і дах відремонтувала. Але з часом жовтий колір вигорів на сонці і став схожим на брудний білий, і жив би собі той дах ще, певно, багато років, поки хтось із пожилців сусідньої багатоповерхівки не побачив російський триколор. Отак були налаштовані люди».

Пам'ятаємо, як під час екскурсії херсонською облдержадміністрацією, а точніше штабом самооборони, Денис показав телефон гарячої лінії, сейф зі зброєю.

Настя Войнаровська: «У будинку облдержадміністрації були мисливці з нарізною зброєю, які сиділи на верхніх поверхах, – може, воно з погляду закону і не дуже правильно, але ми тоді робили, що могли. У штабі, в принципі, багато зброї не було, бо мисливці – люди відповідальні, зброю не лишають, носять із собою. Більшість приносила зброю із собою у футлярах від гітар, міліція навіть намагалася втручатись, але, в принципі, ми розрулювали все. Міліція тоді розгублена була, не знали, що їм далі робити після втечі Януковича, діяльність структури наче завмерла».

Денис Лошкарьов розповідав нам, що, коли виникла загроза приїзду великої партії «тітушок», штаб вирішив захищатись і почав обдзвонювати мисливців – а Херсонщина за кількістю зареєстрованої зброї серед лідерів у країні. В результаті з'явилося достатньо людей зі зброєю, які самою своєю присутністю діяли на заїжджих гастролерів, як заспокійливе.

«У Херсоні в суботу на площі Свободи близько 300 прихильників Комуністичної партії України зібрали мітинг на підтримку референдуму про федералізацію. Про це повідомляє видання „Херсон Онлайн“. Комуністи анонсували акцію як „народний референдум“. Однак прихильників єдиної країни виявилось на порядок більше — понад 3 тисяч чоловік. Згідно з повідомленням, щоб уникнути бійок, мітинги розділяли міліціонери. Правоохоронці фактично оточили комуністів, оскільки прихильники єдиної країни зайняли майже всю площу Свободи, а також майданчик через дорогу перед колишнім кінотеатром „Україна“. Таким чином, херсонські сепаратисти опинилися затиснуті із двох боків...

Крім того, в суботу зірвалася сесія міськради Херсона. Раніше депутати планували розглянути питання референдуму про федералізацію, але депутатський корпус його не підтримав, із 75 депутатів Херсонської міської ради на сесії зареєструвалися тільки 26».

(УП, 22.03.2014)

Настя Войнаровська: «На початку березня приїздили „тітушки“ із Харкова, як я вже казала, з Одеси, з інших регіонів. Біля постаментів від Леніна проросійськи налаштовані громадяни намагались влаштувати свої шабаші із триколорами, георгіївськими стрічками та іншими символами любові до ворожого східного сусіда. Херсонська вата — напіваморфна, агресивних досить мало, хоча трапляються різні персонажі. Тоді вони побачили, що до адміністрації не пустять, і намагались повісити триколон на сусідній п'ятиповерхівці, але наші хлопці вийшли і нагнали їх звідти та встановили там український стяг. У нас у самообороні було багато хлопців міцних, але й звичайні люди, геть не спортсмени, і ті, які жодного разу в житті нічого страшніше за кухонне приладдя в руках не тримали, знаходилися в такому стані, що були готові на все. Сепарів ганяли, навіть якщо вони просто намагались махати прапорами чи виголошувати якісь негативні промови щодо суверенності і цілісності України, проти її символів, народу, мови чи захисників. У мене вдома ціла торбина георгіївських стрічок, що їх позабирали у прихильників „руського міра“, — на згадку про той непростий час. Там є і раритетні — наприклад, звичайна чорна стрічка, на яку вручну пришиті тонесенькі помаранчеві стрічечки, адже в певний момент ті стрічки просто перестали продавати у крамницях, тому особливо „патріотичні“ русскомірці шили їх самотужки».

У результаті Херсон став єдиним обласним центром Південного Сходу, де над адмінбудівлями навіть на хвилину не спустили український прапор.

«У Херсоні та області влада жорстко реагуватиме на спроби дестабілізації ситуації та сепаратистські заклики. Про це заявив в. о. мера Херсона Володимир Миколаєнко».

(УП, 07.04.2014)

Безперечно, головним подразником для херсонців був Крим, бо місто стоїть фактично на межі з півостровом. І саме воно зупинило просування «зелених чоловічків» на північ. Ми потрапили на Перекоп у квітні 2014 року разом із волонтерами Київського патріархату. Тоді вперше побачили справжні мінні поля, танки, закопані у ґрунт, артилерію. Слухачі наші не могли аплодувати, бо в руках тримали автомати та гранатомети. Це був час, коли тільки розпочалося звільнення Слов'янська від російських бойовиків Гіркаїна, а в Донецьку ситуація лише коливалася.

Настя Войнаровська: «Валя Крицак, на жаль, уже покійна, була однією із перших, хто виходив на херсонський Майдан. За її ініціативи і під її керівництвом було встановлено на кордоні намет із написами „Одна єдина соборна Україна“. Туди їхали на чергування хлопці, жінки – не лише з Херсона, а й з інших куточків України. І тоді не було жодної заполітизованості, їхали просто відстояти свою Україну, її цілісність і неподільність, їхали, аби не пустити сепаратистську пошесть на Південь України. У штабі самооборони зв'язувалися з людьми, які жили біля перешийку, і ті розповідали, що і як, що пролітає, хто їде».

Отак у Херсоні остаточно загинув міф про «російський Південь».

Настя Войнаровська: «Журналісти часто приїздили з Росії. Іноді нормальні собі, іноді нахабні. Я їм казала: вам провокацію буде складно зняти, у нас не та ситуація. Одна російська журналістка намагалася взяти інтерв'ю у бабусі, то та схопила її за руку і викликала самооборону: чому це дівчина говорить російською, ще й з таким акцентом? Люди в місті – не дай Боже, десть щось побачать, одразу викликали наших хлопців. Хтось десть намагався щось на стінах писати – але це був мізер, у них тут бази немає. Колись у місті проводилися російські пробіжки, „за Русь“, „єдіная Русь“ і тому подібне, але частина з людей, що тоді бігали, потім пішли до самооборони, хтось навіть у „Правий сектор“, а бігали вони на цих пробіжках, бо були прихильниками здорового способу життя. Пам'ятаю, в самооборону жінки приходили: я не буду різати канапки, я буду воювати! Згадалась цікава історія, коли на початку всіх тих подій дзвонив на номер самооборони один чоловік із Нової Каховки, я кажу, давайте, я вас сконтактую із місцевою самообороною, а він каже: ні, у мене питання, колись у молодості був членом КПСС, то, якщо я прийду до самооборони, хлопці мене бити не будуть? – А ви навіщо прийдете? Голову їм морочити? – Ні, я не хочу, щоб у нас було, як у Донецьку. Я й пояснила чоловікові, що тепер є лише два варіанти: або ти любиш свою країну і відстоюєш її цілісність, або навпаки, а що було до того – слід перекреслити і забути».

Хто ж переміг на Майдані.

Ну й нарешті ми з вами, шановні читачі, дійшли до питання — хто і як скористався перемогою на Майдані? Звісно, передусім нас цікавлять найвищі ешелони влади.

Пам'ятаєте, як Майдан вимагав від сцени визначитись і запропонувати одного лідера замість нерозлучної тоді трійці Кличко-Яценюк-Тягнибок? Як Яценюк у відповідь говорив, що один лідер уже є і це — український народ?

Проте ми з вами дорослі люди і вміємо читати поміж рядків. А поміж рядків можна прочитати, що вже тоді, задовго до перемоги, йшов політичний торг.

Руслан Кошулинський: «Яценюк та Кличко конкурували за президентство, Олег ставився до цього без амбіцій, і часом йому доводилося їх стримувати, щоб вони там, як кугути, не почубилися. Бо Кличко одразу стартонув у Президенти, а Яценюк побачив, що той стартує, то давай і собі. Так на Майдані почалася піар-кампанія до виборів. Але ж треба робити роботу, щоденну прагматичну організаційну роботу, і якщо ще й Олег включиться у передвиборчу боротьбу, хто буде робити цю роботу на Майдані? Ми розуміли, що нас із політичних сил найбільше на Майдані, і якщо ми включаємося у піар, тоді вже все. Тому вирішили: гаразд, ви — прем'єр і кандидат у Президенти, Тягнибок — голова ВР».

Андрій Мохник: «Усе просто. Три політсили — три посади. Президент, голова ВР, прем'єр. Тему президентства качав Кличко, йому опонував Яценюк. На публіку казали про єдиного кандидата, але кожен мав на увазі себе. Тягнибоку обидва казали: давай, давай, підтримай! А він питав: де гарантія, що коли я підтримаю, ви виконаєте те, що обіцяєте? Нема гарантії. Ми ще у 2012-му казали, що претендуємо на голову ВР. Ця посада не була цікава тоді ані „Батьківщині“, ані УДАРу».

Таку конфігурацію влади обговорювали і політичні аналітики — у разі перемоги, звісно. Але вголос її проголошено не було — штаб тягнув час, чим викликав усе більше роздратування Майдану. Та після перемоги рішення вже не можна було відкладати.

Ігор Кривецький: «„Свобода“ була клеєм між УДАРом та „Батьківщиною“. Вони постійно конфліктували через посаду Президента. Тягнибок сказав: домовтеся між собою, я підтримаю будь-кого. Ми сідали пару разів: давайте домовлятись. І Яценюк із Кличком торгувалися між собою. Кличко мріяв про Президента, Яценюк врешті задовольнився прем'єрством, але потім вони зметикували, що голова ВР — це виконувач обов'язків Президента до виборів».

Ситуація у владі тоді й справді склалася цікава. У трійці найвищих посад країни спікер виглядає найменш впливовим і тому політичні партнери досить легко віддали це місце «Свободі», зосередившись на розподілі перших двох. Але відставка Януковича ставила все з ніг на голову. Бо у разі, коли обраний Президент не може виконувати своїх обов'язків, вони покладаються на голову Верховної Ради.

І тоді на політичній авансцені з'явився несподіваний гравець.

Андрій Мохник: «Потім нам сказали, що Захід і Росія не сприймуть, коли націоналіст буде головою ВР. Який вихід? Турчинов запропонував: я порулю, ситуацію візьмемо під контроль, а десь за місяць після того будемо готові віддати посаду».

Руслан Кошулинський: «Турчинов сказав: за вас не проголосують, тут уже Крим починався, тому давайте місяць-два, поки все устаканиться, тоді ми проб'ємо більшість, бо вас має підтримати більшість, ви ж радикали, фашисти, ксенофоби, антисеміти — образ же такий ліпився — і тоді вже проголосуємо за Тягнибока. Ми сказали: гаразд. Ми — люди щирі, разом стоїмо, разом воюємо. Це потім уже зрозуміли, що паралельно хлопці працювали в іншому напрямі, тому ми отримали дифамаційну кампанію. Мотивації іншого порядку — ти хочеш змінити Україну, а тут хочуть повернутися до влади. Якщо воювати можна, маючи різні погляди, руйнувати можна разом, маючи різні погляди, то будувати — ні. Досвід кулуарних ігор у них величезний, ми просто не встигали отямитися».

Результат ми з вами знаємо.

«Верховна Рада обрала новим спікером Олександра Турчинова. За його кандидатуру проголосувало 288 депутатів, проти — нуль».

(УП, 22.02.2014)

Наступного дня Верховна Рада обрала його в.о. Президента.

«Спікер ВР Олександр Турчинов обраний в.о. Президента України на час до встановлення результатів перевиборів Президента у травні 2014 року. Відповідну постанову № 4204 у Верховній Раді підтримали 285 нардепів».

(УП, 23.02.2014)

Але якщо подивимося повідомлення ЗМІ того часу, то з подивом побачимо, що найбільше уваги у цей день отримало зовсім не це рішення, а відміна мовного закону Ківалова-Колесніченка.

«Верховна Рада скасувала Закон про основи державної мовної політики від 3 липня 2012 року авторства регіонала Вадима Колесніченка. За відповідний законопроект проголосували 232 народні депутати».

(УП, 23.02.2014)

Олег Тягнибок: «У Верховній Раді я зустрів одну поважну людину, морального авторитета. Думав, він подякує мені за нашу конструктивну позицію на Майдані, що ми намагалися, щоб не було жертв, але першим питання було: ну що ви з цим Законом про мову? А як могло бути інакше? Це ж була вимога Майдану. До того ж враховуйте, що нас тільки 35, а за скасування Закону проголосувало 232, але нас усе одно зробили винними. Вперше я почув це від нього, а потім уже пішло у ЗМІ. Нас просто призначили винними у цій війні. Як відомо, анексія Криму почалася 20 лютого, наша Верховна Рада теж визнала цю дату, навіть Путін роздавав медалі за Крим із датою 20.02.2014. А голосування за скасування Закону Колесніченка-Ківалова було 23-го. Як воно могло розв'язати війну?».

Андрій Мохник: «Нас постійно шантажували, що через нас розпалюється війна — насправді це не Росія запустила тему, що війну розв'язала „Свобода“ через мовний закон, а наші партнери. Вони постійно нам дорікали: це ви розпалюєте, це через вас».

Ігор Кривенький: «На нас лили бруд, казали, що це „Свобода“ зі своїм Законом Колесніченка-Ківалова винна, і забулися, що законопроект подавав Кириленко, а не ми. Нас зробили винними, хоч ми й казали, що це не горить, можна почекати тиждень-два».

За день після цього ми побачили черговий крок із реалізації домовленостей партій-переможців щодо розподілу посад.

«На президентському сайті president.gov.ua почали з'являтися укази, підписані виконуючим обов'язки Президента України Олександром Турчиновим... Також присутній указ про призначення генпрокурором Олега Махніцького».

(УП, 25.02.2014)

Це прізвище дуже скоро почали згадувати у пресі у зв'язку з дивними звинуваченнями.

Олег Тягнибок: «На Майдані було троє провідних юристів, які захищали арештованих майданівців — по одному від кожної фракції опозиції. І Махніцький серед них виявився єдиним, хто мав досвід роботи у прокуратурі, тобто відповідав кваліфікаційним вимогам. Тому посаду прокурора логічно отримав він. Перший місяць роботи Махніцький мав велику популярність, бо виходив до преси, відкривав справи, ініціював арешти. А потім його почали компрометувати як представника „Свободи“. Лещенко нібито побачив Махніцького на Липках, і одразу зробив висновок, що Махніцький купує квартиру. Махніцький і „Свобода“ стали жертвами інформаційної війни, розв'язаної такими, як Лещенко».

Але це вже було трохи згодом. А поки тривав розподіл посад в уряді.

Ігор Кривецький: «Ми запропонували зробити так: посади між собою не ділимо, а беремо професійних людей і думаємо, як їх контролювати. На це не

погодилися, і кожна партія почала виставляти свої кандидатури. Нам було тяжко, у нас люди в уряді не працювали і ми не до кінця розуміли їхні професійні можливості. Партнери кажуть: нічого, хлопці тямущі, потягнуть. Потім зібралися на Раді Майдану, сіли за стіл і затверджували кожну кандидатуру. Нам запропонували посаду віце-прем'єра та два міністерства – АПК та екології. На міністра оборони вони хотіли свого кандидата, але той напився і не прийшов, тоді нам дали й Міноборони. Ми вирішили, що міністром оборони буде Тенюх, який був найпрофесійнішим серед майданівців. Міністром АПК мав бути Мирний, але виявилось, що у нього немає вищої освіти – це тепер під Луценка змінили закон, а ми тоді наївні були і не розуміли, що можна міняти закони».

Справді, за якісь два роки подібні питання почали вирішувати дуже просто, як із кандидатом на посаду генпрокурора Юрієм Луценком.

«Верховна Рада ухвалила зміни, які дозволяють призначити генеральним прокурором людину без юридичної освіти».

(УП, 12.05.2016)

Ну а тоді доводилося все-таки маневрувати кадрами.

Ігор Кривецький: «У нас ще не було призначень, були лише домовленості – а вже почалися гнівні листи проти наших кандидатів: не може бути такий-то головою, бо він не об'єднає Львівщину. Мохник, Швайка, Махніцький у всьому винні. Ми не розуміли, що відбувається, – треба було працювати, а нас паралельно на всіх каналах мочили. Ми – найгірше зло.

Іще у 2013 році ми створили Уряд національної альтернативи, Сич був прем'єром, чому ж і пішов на віце-прем'єра. Тенюх і там був міністром оборони. А Мохник і Швайка міністрами не були. Коли з'ясувалося, що Мирний не має освіти, запропонували Швайку як досвідченого юриста. Не треба було Мохника і Швайку ставити на міністерства – із хороших депутатів вони потрапили у болото, в якому погано орієнтувалися. Не розуміли, що допомоги не буде, партнери-професіонали, які у владі були не один раз, вміли обливати брудом будь-кого. Але за одного битого двох небитих дають».

А «битих» свободівців ставало дедалі більше.

Ігор Кривецький: «Після цього почалася інформаційна війна з нами, на місцях, де ми мали голів обладміністрацій, і де тепер, з новими керівниками, проблем не менше, а навіть більше, ніж було тоді».

Звісно, можна все це пояснити політичною конкуренцією у зв'язку з виборами Президента, на яких лідер «Свободи» Олег Тягнібок висунув свою кандидатуру. Проте це почалося значно раніше, і ми можемо знайти докази тому у повідомленнях іще 2013 року.

«Головний редактор видання „Цензор.нет“ Юрій Бутусов заявляє, що невідомі силовики захопили комп'ютери в офісі ЗМІ на вулиці Турівській».

(УП, 09.12.2013)

«Цензор.net» був тоді завзятим критиком «Свободи». А от офіс, з якого силовики вивезли комп'ютери, належав «Батьківщині».

Ігор Кривецький: «Ми все думали — чому „Цензор.нет“ під час Майдану мочить „Свободу“? Вважали, він регіональний. І тут нападають на офіс „Батьківщини“, а там — сервери „Цензора“. Ми до Турчинова: як це так? Він у відповідь щось про вільну пресу та незалежних журналістів».

Та й після виборів Президента компанія проти «Свободи» не припинилася. Головним об'єктом звинувачень став Олег Махніцький, попри те, що він уже залишив посаду генерального прокурора.

«Екс-голова Генеральної прокуратури Олег Махніцький купив п'ятизірковий готель „Hyatt“ у центрі Києва. Про це в ефірі телеканалу „Інтер“ заявила українська письменниця Ірена Карпа, натякнувши на корумпованість екс-в.о. генпрокурора, який представляє ВО „Свобода“».

(ForUm, 27.09.2014)

Не знаємо вже, навіщо наша колега зробила це, але подібні заяви сипалися з усіх боків. І найкраще їх характеризує у своїх інтерв'ю сам об'єкт звинувачень.

Олег Махніцький: «Після відставки з Генпрокуратури відносно мене почалася чорна піар-кампанія — в суспільство почали вкидати велику кількість брехні, начебто я став власником дорогого готелю „Хаятт“ у Києві, що в мене є нерухомість в Лондоні, що я мав намір викупити цілий поверх в житловому комплексі бізнес-класу „Новопечерські Липки“, що в мене донька навчається в Англії при тому, що в неї навіть візи британської нема... Словом, маячня!».

(Главком, 19.01.2015)

Ігор Кривецький: «Кримінальної справи проти Махніцького не порушувалося ніколи. Порошенко йому подякував, квіти вручив у Верховній Раді, призначив радником. А тут почалося: Махніцький купив квартиру в Лондоні, Махніцький разом зі мною купив „Hyatt“».

Олег Тягнибок: «Для наступних прокурорів – Яреми і Шокіна – Махніцький був корисним, бо повідкривав справи, які вони потім закрили і списали все на Махніцького. Але коли „Свободі“ закидають Махніцького, треба враховувати, що одразу після призначення він написав заяву про вихід з партії. Упродовж своєї тримісячної діяльності він кроку не зробив без узгодження з в. о. Президента Турчиновим та рішень РНБО. Якщо „Свобода“ і має питання до Махніцького, то вони стосуються того факту, що він одразу переметнувся під крило Порошенка. А якщо питання є в інших – ми тільки за, хай відкривають кримінальні провадження. Але думаю, вони це не зроблять, бо Махніцький багато знає і може розповісти, як саджали і за чиїм наказом випускали голову харківської облادміністрації Добкіна, керівника „Нафтогазу“ Бауліна, командира спецроти „Веркута“ Садовника та інших».

Враховуючи те, що українська прокуратура сформована як злочинне угруповання, яке спеціалізується на шантажі та здирництві, історія з Махніцьким виглядає як традиційна схема: відкрити справу – отримати хабара – закрити справу. А той факт, що відкривав справу представник радикальної «Свободи», просто збільшує суму хабара. Судячи з того, що говорять свідки, Олега Махніцького розіграли «в темну», спочатку давши свободу дій, щоб налякати «клієнтів», потім заплутали, скомпрометували і зняли, а наляканих «клієнтів» відпустили за збільшену винагороду. Охочі можуть пошукати іншого пояснення.

Однак після президентських виборів постало питання «перезавантаження» Верховної Ради.

Олег Тягнибок: «Як ми вийшли з коаліції, щоб розпустити старий парламент? Це також була вимога Майдану. Я зустрівся з Порошенком. Він гарантував нам чесні вибори та проведення люстрації. І ми зробили заяву про вихід з коаліції. Яценюк не повірив, коли ми сказали, що виходимо з коаліції, він питав, чи треба нам якісь міністерства, щоб ми залишились. А ми сказали: люди потребують перезавантаження парламенту. Як Порошенко дотримав слова, ви бачите. Люстрація перетворилася на формальність, бо очистилися хіба від секретарок, які переносили папери з кабінету до кабінету. А регіонали, які мали сидіти у тюрмі, тепер сидять у парламенті».

«Фракція УДАР і фракція „Свобода“ оголосили про вихід із коаліції. Про це оголосили представники фракцій на засіданні ВР у четвер. Ударівець Віталій Ковальчук зазначив: „Сьогодні ми запускаємо конституційний механізм, який дозволить Президенту розпустити Верховну Раду і призначити дострокові парламентські вибори“».

(УП, 24.07.2014)

За результатами тих виборів «Свобода» не пройшла до Верховної Ради. Тепер у неї немає власної фракції та жодного представника в уряді. І це у партії, яка була одним із головних організаторів Майдану.

Зате представники «Свободи» тепер не мають, що приховувати, і стали нашою опорою у розслідуванні питання політичних домовленостей та їхнього виконання у верхніх ешелонах влади після Майдану.

Окремого дослідження вимагає постать Порошенка, адже він не входив до жодної з політичних сил, які очолювали Майдан, і завжди тримався дещо осторонь. Уявляємо, наскільки б здивувалися ті, хто в січні вимагав від сцени єдиного лідера, якби їм сказали, що цим лідером стане Петро Порошенко.

Андрій Мохник: «Під час мітингу на Європейській Порошенко підійшов до сцени. Пашинський бігав навколо, щоб того не пустили, кричав: тільки не пускайте Порошенка! Але якимось дивом Порошенко проскочив – і „5 канал” почав показувати його. Така історія була постійно: „Як він туди потрапив?” – а той уже виступає».

Особисто ми з Петром Олексійовичем познайомилися ще у далекому 1999 році, коли крутились у бізнес-колах. І ще тоді зрозуміли, що Порошенко вміє чудово домовлятися, завдяки чому має хорошу репутацію. На початку 2000-х, коли всі кидали всіх, коли можна було на переговорах запросто почути: «ми прийшли оголосити вам кидок», Петра Олексійовича ніхто не звинувачував у непорядності.

Сергій Поярков: «Я запам'ятав пророцтво Порошенка за місяць до Майдану. У нього тоді пішла заруба з Арбузовим та Клименком. „Nestle” хотіла купити „Рошен”, Антимонопольний комітет не дав дозволу. Влада тоді мала свій план захоплення країни. Вони вважали, що відгодували Порошенка і настав час його різати. Порошенко сказав: подивимось, хто кого. Я спитав: скільки їм залишилося? За Порошенком, на відміну від Саші Януковича, стоїть біографія. І Порошенко сказав: у них залишилося максимум півроку, а точніше десь 3-4 місяці. Я пам'ятаю дуже малу кількість пророцтв, озвучених нашими політиками, які настільки яскраво збулися».

У складній політичній боротьбі часів Майдану у Порошенка був дуже важливий козир – герой Помаранчевої революції «5 канал», телеканал новин.

Андрій Мохник: «На Майдані Порошенко повадився дуже грамотно з погляду медійності. 1 січня – Новий рік, вітання. Турчинов каже: Порошенка не пускаємо на сцену, нефіг йому піаритися. Виступили лідери, потім концерт. На виступ Тягнибока „5 канал” знайшов щось термінове для показу. А потім уже відзначали Новий рік, пили шампанське – дивимось, а о пів на першу Порошенко з дружиною, дітьми всіх вітає, „5 канал” його показує. З'являвся мало, але дуже ефективно розкручував свої появи».

Але діяльність майбутнього Президента на Майдані не обмежувалася лише сценою. 1 грудня він дуже активно діяв, намагаючись зупинити штурм Банкової і запам'ятався емоційним виступом зі знаменитого бульдозера. Діяв він і в кулуарах Майдану.

Дмитро Ярош: «Луценко привів Порошенка до нас на 5-й поверх Профспілок після нашої грудневої заяви проти Порошенка, який був міністром в уряді Януковича, що він є агентом. Ми поговорили, доволі швидко, 15 хвилин, не більше, уклали пакт про ненапад, і Петро доволі прямо пообіцяв, що „5 канал” не буде про нас погано говорити. Тоді ініціатива була в наших

руках, а не в його. Вдруге він зайшов із делегацією послів — навкруги пацани сплять, речі розкидані, шкарпетки, сморід, а він із цією делегацією. На „ти“ ми перейшли одразу і до президентських виборів були на „ти“».

Особисто ми побачилися з Порошенком на Майдані 19 січня вночі після Вогнехреща. Він ішов без почту, без охорони, в оточенні кількох майданівців-симпатиків. Настрій у всіх був відповідний, як після бою, але Петро Олексійович був спокійним, побачив нас, підійшов, привітався, спитав, як справи, і пообіцяв: «Усе буде добре». Важко сказати, чи справдилося це передбачення.

А 23 лютого країною моментально розлетілось емоційне і щире відео з Верховної Ради, де Порошенко називає регіонала Новінського «сукою православною» за його цинізм стосовно вбитих на Майдані.

Андрій Мохник: «Тоді Порошенко хотів бути єдиним кандидатом на мера. Підходив до всіх, сватався. Кличко сидів на двох стільцях — не знав, ким бути краще — президентом чи міським головою Києва. Після вигнання Януковича Порошенко пропонував свою кандидатуру на посаду голови Верховної Ради. А потім домовився з Кличком, узяв його активи, грамотно побудував аргументацію — один тур, припинення війни тощо.

За півроку після того я зустрів Олександра Абдулліна з „Батьківщини“, він сказав: слухай, які ми дурні, Порошенко ж за нами бігав, щоб ми зробили його єдиним кандидатом на мера. Чому ми не погодилися?».

Тож усю правду про те, як Порошенко став Президентом, знає лише одна людина — Віталій Кличко. І сподіваємося, він колись її розповість.

Не все так сумно.

Не файл

Кілька рядків у новинах — це все, що залишається в історії. Хоча справжні живі події завжди багатші емоційно та містять безліч прихованих пружин. Наприклад, одразу після втечі Януковича надійшло таке повідомлення:

«Народний депутат фракції „Батьківщина“ В'ячеслав Кириленко заявляє, що Президент України Віктор Янукович подав у відставку».

(УП, 22.02.2014)

А от що було насправді:

Ігор Кривецький: «У кабінеті Рибак зібрався штаб Майдану, коли зайшов хтось із регіоналів, приніс мобільний телефон і дав його Яценюку. Яценюк поговорив і каже: Янукович іде у відставку. Ми робимо заяву і т. ін. А потім знову приходить регіонал із телефоном. Яценюк ще раз говорить телефоном із Януковичем, і той каже: ти мене неправильно зрозумів».

Отже, наприкінці нашого розслідування ми вирішили додати трохи оптимізму, бо на Майдані зовсім не завжди все було трагічно та пафосно, не завжди панувала ненависть чи страх. Майдан жив звичайними людськими емоціями, і багато з них, попри драматизм подій, були позитивними.

Отож поїхали.

«Правоохоронці зачистили останні барикади поблизу Банкової. Є постраждалі».

(УП, 10.12.2013)

Руслан Кошулинський: «На розі Лютеранської і Банкової була наша барикада. Місце жорстке. До Януковича мали їхати якісь міжнародні послы. 12-та година, перший штурм. Ми, депутати, виходимо перед барикадою, нас одразу щитами притискають на барикаду, все дуже жорстко. Але ми тоді відбилися. Міліція доповіла, що не може нічого зробити, бо тут депутати, заступник голови ВР. Минає три години, перед 3-ю ночі приїздять Шуфрич, Тедеев і кілька бійців-депутатів. У Верховній Раді під час бійок Шуфрич був перемовником. Я — із нашого боку, він — з їхнього. От і тут він приходить — виходимо перед барикадою. За десять хвилин третя. Він каже: все одно вас знесемо, знімайтеся краще самі, ви ж поважна людина, у вас посада. Я кажу — бійка буде, ми просто не підемо. Він нас переконує, що сили нерівні, жодної іншої барикади вже немає. Тут настає рівно третя, по рації пішла команда на штурм, менти підняли щити і пішли. Регіонали це не бачать, умовляють нас далі. Коли ззаду до них підходять „беркути“ і починають лупцювати всіх. Шуфрич криком кричить: „Ми свої!“. Ми починаємо реготати — нарешті є справедливість. Нас б'ють, ми затуляємо голови, а самі регочемо. Ті перелякані, не знають, як вирватись. А ззаду ж налягають. Це була сатисфакція. Нас, звісно, знесли, але із жорстким боем».

«Захоплення Міністерства аграрної політики і продовольства України прирівнюється до захоплення лікарні, де лікарі повинні лікувати хворих, виконувати свій обов'язок. Про це сьогодні заявив міністр аграрної політики України Микола Присяжнюк».

(Міністерство аграрної політики і продовольства України, 24.01.2014)

(УП, 24.01.2014)

Олександр Данилюк: «Сиджу у штабі, кажу хлопцям: як захопите — дзвоніть, я одразу напишу у Фейсбуку. Дзвонить мені боець каже: ДА. Питаю: точно? Точно. Я бігом пишу у ФБ: революційні сили захопили МінАПК. Іду туди — а хлопці сидять у наметі під дверима. Я питаю: а що, власне, „да“? Вони відповідають: що ми готові до штурму. Але пост у Фейсбуку вже пішов, невдовзі приїдуть журналісти — тож довелося бігом ламати двері. Заходимо, охоронця витягли з його кабіни. Коли дзвонить телефон, Саня Одеса знімає трубку, на тому кінці заступник голови СБУ: доложите обстановку. Саня йому: обстановка отлічная, МінАПК під контролем революційних сил. А той якось розгублено у відповідь: спасібо! Саня бадьоро так: пожалуйста!».

«Протестувальники зупинили просування бійців „Беркута“ побіля барикади на вулиці Інститутська».

(УП, 11.12.2013)

Руслан Кошулинський: «Ми стояли на Інститутській під мостом. А наступного ранку мені їхати до Брюсселя із делегацією. Виходимо перед барикадою. Коли вискакує „Беркут“, відкидає кийки і починає бити просто кулаками, причому вихоплює з лави депутатів. Ми знизу, вони згори, слизько. Почався жорсткий двій. Навіть Ярема тоді дістав, колишній генерал міліції, але там уже ніхто не дивився. І мені як засадили звідкілясь у ніс! Носа не відчуваю, холодно, мороз. Ніс не зламали, але забій був серйозний. Подивився на себе в дзеркало — який там Брюссель із таким носом! Дзвоню в апарат — скасовуйте поїздку, здавайте квитки. Добре, що це був період між засіданнями».

«Пам'ятник Леніну на Бессарабській площі розбивають на шматки та роздають усім бажаючим. Кілька молодиків кувалдами гасять по залишках Леніна, шматки розлітаються у різні боки, їх збирають усі охочі».

(Народний оглядач, 08.12.2013)

Брати Капранови: «8 грудня, коли на Бессарабці впав Ленін, ми, як завжди, були на Майдані вночі — без участі у Самообороні, а просто самі по собі, як раніше казали — самопасами. Гуляли Хрещатиком від Європейської до Прорізної і назад, якщо були якісь нагальні роботи — підключались, як ні — просто вели розмови з товаришами. Тієї ночі чергували в компанії друга — кінорежисера Михайла Ілленка. Зробили кілька звичних кіл і вирішили піти подивитися на свіже лєнінове падло. Ніч, за межами барикад безлюдно, і лише від Бессарабки чується якийсь тихий стукіт — молоді майданівці товчуть гранітну статую вождя світового пролетаріату на сувеніри. Підходимо до порожнього постаменту і раптом чуємо звук сирени. А що у ті часи означала сирена? Звісно, небезпеку, наліт „Беркута“ чи якихось інших

тварин. Нас троє, неподалік на туші Ілліча з двійко хлопців із молотками. Ну, вони – люди молоді і в разі чого встигнуть утекти. І ми розуміємо, що незабаром в Інтернеті можна буде прочитати повідомлення, що двох письменників та режисера заарештовано за підозрою у поваленні історичної пам'ятки. Тікати – начебто поки немає через що. Але тривожні думки зростають із кожним черговим воанням сирени. Сині вогники виїждять на Бессарабку, і стає видно, що це – „швидка допомога”. Від серця відступило. А машина тим часом гальмує, заїздить на тротуар і паркується побіля порожнього постаменту від Леніна. Ми озиремося навкруги, шукаючи, до кого ж її викликали. Бригада лікарів виходить із машини і діловим кроком зі своїми валізками починає підніматися сходами до нас. Михайло Ілленко дивиться на них, потім на поваленого та понівеченого Ілліча і раптом спокійно зауважує:

– Якщо ви до нього, то вже пізно.

Почувши це, лікарі зупиняються, дивляться на нас, на гранітне тіло, розпростерте на клумбі, потім мовчки обертаються на 180 градусів, ідуть до машини, сідають та ідуть собі геть.

Ми й досі не розуміємо, що це було – хіба якийсь дотепник і справді викликав бригаду до Леніна, зорієнтувавшись на слова Тягнибока про „прикре самогубство”.

«Під Джанкоєм озброєні люди зупинили й обшукали поїзд Київ – Сімферополь».

(Ракурс, 14.03.2014)

Рустем Аблятіф: «Одного разу ми їхали на Київ, то дорогою зупиняли потяг, обшукували. Ахтему Чийгозу підкинули наркотики. Він розповідав: „Заходить перевірка, шукає у купе і не може знайти. А ми вже знайшли пакет абсолютно випадково, підняли полицю – о, лежить. Провідника покликали: забирай своїми руками. Самі не торкалися. Він забрав. Приходить перевірка – вони ж знають, де він поклав, а там немає. Дзвонять – ти де поклав? Він їм: а там уже нема”».

«Усі протестувальники звільнені з-під варти, та справи проти них не закрито».

(УП, 14.02.2014)

Кирило Дорошенко: «Вранці суд вирішує мене випускати під домашній арешт, вирішили, що я нормальний хлопчик. Кажуть, що браслетик поставлять і додому. А браслетики вже ставлять не СБУшники, а мусора. Перший ставлять – ламається, другий – ламається, третій так само. Вони кажуть: „Ти такий активіст, що на тобі все ламається. Давай, ми тебе самі відвеземо додому”».

Я їм дорогою розповідаю про Майдан. Вони кажуть: „Нам лінки везти тебе додому, пішки дійдеш?“. — „Дійду“. — „Даєш слово?“. — „Даю.“ Іду додому спокійно, нікуди не тікаю, приходжу, роздягаюся. За годину-дві дзвонить слідак: „Ти де?“. Я кажу: „Вдома, я ж обіцяв“. Він: „Капець, нам тут СБУшники наштовхали: як ми тебе випустили без браслета, без наружки, без нічого“. Бо менти не розуміли, хто я. Прибігає слідак, каже: „Мене зараз звільнять, будь ласка, давай я тобі повішу браслет!“. Я кажу: „Та вішай. Я ж дав слово“. У нього очі квадратні, він уперше бачить людину, яка тримає слово. Він каже: „А можна тоді я тобі зранку повішу браслет, бо зараз браслета немає. Тільки не тікай, будь ласка. Мене СБУшники вб'ють“. Кажу: можна. Він зранку приїхав, поставив мені той браслет. Браслет постійно спрацьовував, мусора приїздили. Я далі так і сидів на домашньому арешті, до мене цілий день було паломництво — з 9-ї ранку до 1-ї ночі постійно люди, ми говоримо. Наприкінці лютого подзвонили менти — ми вам браслет знімемо. Бо вже всі перемогли, а я досі під арештом.

До речі, ноутбук, той, що мені підкинули, із планом Запорізької АЕС, мені повернули. Я кажу: це не мій, а вони: це тобі буде компенсація. Але він довго не протримався — вкрали. Так що і на цьому я не нажився».

«Штаб національного спротиву заявляє, що всі затримані бійці внутрішніх військ МВС України звільнені, і вимагає звільнити затриманих активістів».

(УП, 21.02.2014)

Дмитро Ярош: «Сиджу у штабі, коли прибігають хлопці: там наших полонених штурмують. Я зірвався, виходжу до автобуса, в якому вешники сидять, що їх узяв „Правий сектор“, а навкруги люди — якісь мами поприходили, родичі, всі галасують: випустіть дітей. Нічого собі діти — солдати, які нас мочили! Але автобус оточений, натовп чималенький. І тут з'являється Порошенко, починає щось говорити про те, що українці єдині, міліція з народом і всяке таке. Ну, думаю, усе одно доведеться випускати. Вивели всіх на вулицю, я став першим, за мною вешники колоною, руки на плечі переднього, щоб ніхто не відстав у натовпі. І пішли. То Порошенко й досі, коли мене зустрів, каже: пам'ятаєш, як ми з тобою дітей рятували?».

«200 делегатам Першого всеукраїнського форуму Євромайданів у Харкові довелося працювати в умовах суворої конспірації. Через загрозу провокацій організатори заздалегідь не повідомляли місце проведення зборів. Кілька годин усі їздили Харковом з одного приміщення до іншого, оскільки всі власники восьми різних приміщень, з якими були попередні домовленості про оренду, з різних причин відмовили».

(Вікіпедія «Репресії проти Євромайдану»)

Брати Капранови: «Форум Євромайданів у Харкові запам'ятався усім учасникам — ми й досі періодично зустрічаємо їх у регіонах. І всі пам'ятають перші сутички з „тітушками“, а точніше — харківським „Оплотом“, бійцівським клубом, який після Революції став основою збройних сил терористів Донбасу. Ми потрапили в оточення цих хлопців одразу після приїзду до Харкова, під час реєстрації. Оплотівці заблокували машинами вхід до штабу Форуму і натовпом стояли на тротуарі. Керівник „Оплоту“ Жилін особисто керував бійцями і вчепився до Єгора Соболева, тоді ще просто відомого громадського активіста. Вони почали сперечатися про Майдан, владу й таке інше, дискусія ставала все небезпечнішою — єдине, що рятувало Єгора, — це вроджена інтелігентність, завдяки якій він не помічав відвертого глузування з боку Жиліна, а якщо помічав, то реагував зовсім не так, як розраховували оплотівці, котрі оточили співрозмовників щільною стіною. Ситуація класична — розмова відмінника з шайкою гопників, яка рано чи пізно має перейти у побиття. Ми зрозуміли, що треба рятувати Єгора, і пішли до нього. Оскільки хлопці ми не маленькі і маємо спортивне минуле, пройти через лаву оплотівців вдалося досить легко — бійці відчують, коли варто відійти. Взявши Соболева у кліщі з двох боків, ми вивели його із зони зіткнення, дорогою пояснивши, що всі дискусії треба закривати — адже ці люди тут зовсім не для розмов. Але щойно Єгор відійшов до автобуса, до нас підвалило з десятків оплотівців. На вигляд — шпана, але їх більше. Ми напружились. І тоді один з них підійшов до нас впритул і тихо, щоб не чув Жилін, запитав: „А можна з вами сфотографуватися?“».

«Зі шпиля над скляним куполом Верховної Ради зрізали радянську зірку. Це відбулося на доручення заступника голови Ради Руслана Кошулинського».

(УП, 25.02.2014)

Руслан Кошулинський: «Єдине, що мені вдалося „вторгувати“ за посаду спікера — це зірка на Раді. Приходжу до Турчинова, прошу дати розпорядження про зрізання зірки зі шпиля. Він ухиляється. Я кажу: добре, я сам напишу розпорядження, ви не заперечуєте? Мовчазна згода. Голова апарату Зайчук схопився за голову — скляний дах, пам'ятник архітектури, ми не знаємо механізм кріплення зірки, чи вона зварена, чи прикручена. Хто вилізе? А як щось впустить, розіб'є дах? Але все-таки пообіцяв — ми піднімемо архів, документи, зробимо тихо, щоб ніхто не знав. Зайчук зрозумів, що я не зійду з цього питання. І за два-три дні, ідучи на роботу, я бачу, що верхолази злазять з бані. Вони взяли болгарку і просто вирізали ту зірку. Це єдине, що я „вторгував“ за посаду голови ВР. Де ділася зірка, не знаю, але це річ, яка для колекціонерів багато вартує».

«У ході протистояння в Одесі між активістами Антимайдану і фанатами одеського і харківського футбольних клубів загорівся Будинок профспілок. Проросійські мітингувальники виявилися заблокованими в будівлі, з різних сторін кидалися коктейлі Молотова. За словами очевидців, з боку Будинку профспілок лунали постріли. В результаті будівля загорілася. З вікна

четвертого поверху випав чоловік. Він отримав серйозні травми і не подає ознак життя».

(УП, 02.05.2014)

Віталій Лісничий: «Одеський Будинок профспілок – це колишній обком: гранітні плити, поверхи височезні. Коли один із сепарів висунувся з вікна третього поверху – чи то подихати свіжим повітрям хотів, чи стрибати примірявся, один із наших під регіт товаришів голосно крикнув йому: „Пригай, здесь русская земля!“».

«До Міністерства освіти і науки прийшли сотні студентів. За повідомленням очевидця цих подій, спочатку до них вийшов заступник міністра, але студенти не повірили, що той впливає на ситуацію та може задовольнити їхні вимоги. Тоді так звана студентська самооборона зайняла позиції і заблокувала підвір'я міністерства. Молодь чекала на міністра освіти Дмитра Табачника і дала йому годину для того, щоб вийти до них. Поки чекали на Табачника, організували блок-пости. Чисельність студентів налякала деяких чиновників – працівники міністерства вилазили надвір через вікна».

(УП, 21.02.2014)

Брати Капранови: «Пам'ятаємо смс від дочки того дня: „Ми захопили Міністерство освіти. Я вас люблю“. А от нам самим довелося брати безпосередню участь у захопленні двох інших міністерств – Міністерства культури та Міністерства праці та соціальної політики. Нас двоє – то й міністерства два. Мінкульт разом із нами брала ціла компанія діячів культури, а от Мінсоцполітики випало захоплювати лише удвох. Охорона внизу привіталась і навіть не запитала, куди і чого. Піднялися на ліфті – міністра немає, заступників немає, є лише керівник апарату. Зайшли до нього. Хлопець переляканий, але тримається. Ми пояснили, що беремо міністерство під свою охорону. Що коли з'являться люди з Майдану у касках та з битками, треба одразу дзвонити нам – ми приїдемо і з ними розберемося. Одразу зауважимо – ми чудово знали, що коли робота міністерства зупиниться хоч би на день, це викличе ланцюгову реакцію у всій країні, адже через це відомство йдуть тисячі і сотні тисяч фінансових транзакцій, від яких залежать виплати громадянам. А у тодішній ситуації будь-яка зупинка виплат могла викликати абсолютно непередбачуваний результат. Ми вже бачили, що Мінкульт з переляку просто зачинився. Але без Мінкульту можна прожити день, тиждень, два, а без Мінсоцполітики – жодного дня. Цими резонами ми й керувались. Отже, ви можете не повірити, але наше ім'я таки подіяло на революціонерів, які наступного дня теж прийшли захоплювати Міністерство. Нас викликав керівник апарату, коли ми приїхали, то побачили людей із битками біля входу. Міністерство ж працювало. Ну а далі ми зібрали засідання громадської ради, яка за участі революціонерів – тих, які мали уявлення про роботу Міністерства, забезпечила спокійний перехід Міністерства під юрисдикцію нового уряду. Десь доводилося чути, що ця пауза дозволила экс-міністру Королевській знищити документи й таким

чином уникнути відповідальності, але тут мусимо заперечити: жодної інформації про знищення документів ми не бачили, та й якби нова влада мала бажання розібратися з Королівською, це можна було зробити десять разів – і не документи тут завадили. Отак ми отримали ще один унікальний життєвий досвід – захоплення міністерств».

«На перехресті вулиці Грушевського та Хрещатика відкрилася виставка малюнків графіки Юрія Журавля – лідера рівненського гурту OT VINTA».

(УП, 01.02.2014)

Юрко Журавель: «26 листопада ми відчули ставлення Януковича до асоціації з ЄС, приїхали на Майдан і записали на мотив пісні „Журавля-вля-вля-вля“ пісню „Янукович-овоч-овоч“. Уже верталися додому, коли подзвонив Женя Нищук і сказав, що почалася заваруха, треба вертатися на Майдан. Тоді ми співали на Європейській, потім їздили по Майданах інших міст і знову вертались у Київ. Уже у грудні зробили флешмоб-кліп за допомоги Петра Задорожного та Богдана Кутепова на пісеньку „Струя“ просто на Банковій перед лавами вешників. Там було весело, ми вдяглись у свої жовті спіднички, так що вешники злякались і навіть поставили другий заслон зі щитами.

У кліпі це видно. Подумали, може, це з Гейропи якісь секс-меншини приїхали. Але потім підійшов майор, сказав, що був на нашому концерті і попросив придбати диск з автографами, ми йому подарували – тобто серед них теж були люди.

А 18 лютого ми приїхали записатись у концерті до 200-річчя Шевченка, знову відвідали Майдан, щоб пограти на барикадах і оновити виставку моїх карикатур на Грушевського. 19-го знову мусили вийти на Майдан. Бо це відчуття усім знайоме, коли дома ковбасить, переживаєш, приходиш на Майдан і заспокоюєшся. Ми прийшли, почали пісочок носити, бруківку. Я піднявся трохи у бік Жовтневого, щоб подивитися, чи далеко менти, і тут мене хтось б'є по потилиці. Обертаюся – чоловіча голова років під 60, каже: „Чого без шолома? І взагалі що ти тут робиш, іди додому і малюй, там твоя робота!“.

Там було багато цікавих сцен. Якось бабуся поруч умовляла хлопців: я тут недалеко живу, у мене є старезний диван із величезною спинкою, вам буде дуже зручно з-за цієї спинки кидати коктейлі Молотова. Якісь два дідки років по 70 обійнялись і плачуть, один одному каже: це ж треба, ми не бачилися років як мінімум 30! Дамочки на високих підборах, які тягали шини та пісок.

Після концертів на Майдані я почав малювати, малюнки набирали популярність у ФБ, їх поширювали, але я зрозумів, що не всі сидять у соцмережах, тому вирішив їх роздрукувати і зробити першу виставку на Європейській площі просто неба. Кожного тижня, коли ми приїздили, поповнювали її новими роботами. Виставка простояла до 18 лютого, коли її поламали „Беркут“ та тітушня. Тоді й виникла ідея книжки „Карикадурка“.

„Небесну сотню” я намалював за тиждень після 19-го, бо від людей ішли вимоги, що я мушу це зробити. Це не те, що мене пробило, — люди вимагали, мені дзвонили родичі загиблих і питали — чи я вже намалював. Там є збірні образи, а є портрети. Більшість героїв упізнавані. Буквально за годину картинка отримала тисячу перепостів, шалено швидко розійшлася, багато хто й досі тримає її на шпалерах. Інша популярна робота — де регіонали варяться в казані, отримала друге життя після виступу російської депутатки. Прикро лише, що карикатури отримують популярність після того, як на них звернули увагу наші недалекі сусіди».

«Партія регіонів закликає опозицію відмовитися від силових сценаріїв, зупинити агресію, насильство та виступає за мирне врегулювання конфлікту. Дії позиції, яка „організувала масові заворушення на вул. Грушевського” є злочинними й аморальними, зазначають у Партії регіонів».

(УП, 20.01.2014)

Брати Капранови: «Після Вогнехреща барикада на Грушевського стала місцем постійних бойових дій. Із нашого боку це виглядало так: удалині ментовські лави, перед ними порожній простір, у який періодично вибігають сміливці з-поза барикади, щоб кинути у ворогів коктейлем чи каменюкою, потім наша барикада, за якою розташовані бійці, за нею — ще одна загорожа, яка оберігає звичайних зівак, щоб не залізли у небезпечну зону. У цій загорожі — прохід, який охороняє кілька бійців. Бійці пропускають до барикади тільки тих, хто має окуляри та респіратор — не лише проти газу, а й проти оперативних камер, які, безперечно, працюють у вікнах та під'їздах і дають міліції матеріали для арештів. Ми підходимо до загорожі, слухаємо пояснення бійців, слухняно вдягаємо респіратори та окуляри, бо, звісно, не хочемо зайвих проблем із міліцією. Під будівельним респіратором обличчя одразу починає піти, а пластикові захисні окуляри обмежують погляд. Але так треба — обережність понад усе. І щойно про це подумали, як чуємо: „О! Які люди! Хлопці, дивіться, хто до нас прийшов!”.

Отак ми замаскувалися».

«МВС наполягає, що їхні міліціонери захоплені у КМДА й обіцяє застосувати силу».

(УП, 25.01.2014)

Пилип Ілленко: «У КМДА організувалася фантастична господарська діяльність з одягання та харчування тисяч людей. Мій товариш Вітя Поштар завідував господаркою, я до нього заходив попити чаю і мене шокувало, наскільки величезні обсяги всього привозили туди з Києва — від ресторанів, від бізнесменів — не бутерброди, а просто бусиками: півфабрикати, готову їжу у промислових масштабах. Деякі страви я там спробував уперше в житті,

наприклад, рябчиків. Усе це виносили в зал, де часто просто просили людей брати і їсти, щоб не пропало. Робота складів за масштабом мала серйозний промисловий характер. Ще без обліку в екселі, але якби Революція тривала ще пару тижнів, потрібен був би ексель. А на полицях іноді вибухали банки з консервацією. Коли при мені вперше вибухнула, я думав, що штурм починається. Але Вітя сказав: спокійно, це помідори».

Майдан дав багато приводів для оптимізму і тому, щоб закінчити на мажорній ноті, дамо слово Вадимові Васильчуку: «Мої друзі Наталя і Тарас, обоє активісти, познайомилися на Майдані, потім одружились, тепер у них є син Марко, а я його хрещений батько. Після Майдану, влітку, коли вже була війна, я дізнався, що і в мене будуть ще дві доньки. Сьогодні багато чую, що народжуються двійнята, отже, ми розвиваємося. Будемо жити, бо в нас є діти. Значить, ми все правильно зробили і мені не соромно дивитися в очі синові».

Мій Майдан

Тут Ви можете залишити свої спогади про Майдан та Революцію Гідності для своїх дітей та онуків

Свої зауваження та пропозиції авторам пишіть на електронну адресу pan@greenpes.com або на сторінку fb.me/maidan.taemnifaily.

Сергій Жадан: «Чому Харків не став Донецьком? Бо місто зачистили від сепаратистів. І Донецьк з Луганськом теж не повинні були перейти під владу сепаратистів. Для цього не було жодних підстав».

Руслан Кошулинський: «Говорили про перші смерті – ну, 5,20... 100? Коли вже влада буде винна? Зрештою таки дійшли до цифри сто. Тиску не було. Санкцій не було. Вичікували аж до масового вбивства...».

Дмитро Ярош: «...люди підійшли: Дмитре, Яник хоче зустрітися... Зустрічалися у тому самому приміщенні, де пізніше я зустрічався з Порошенком... він розповідав про родину сльозу намагався видушити, а я мовчав і слухав, розумів – одне зайве слово, і хана».

Рустем Аблятіф: «Я зустрічався з Чубаровим під час того, як йому телефонував Яценюк. Я – свідок цієї розмови. Чутно було навіть у трубку, як той кричить: „Рефате Абдурахмановичу, я умоляю, тримайте своїх татар не чіпайте русскіх, не чіпайте русскіх“».

Олег Рибачук: «У 2004-му кровопролиття не було, тому що Кучмі дуже чітко дали зрозуміти, що не варто. Коли пішла тоді команда вже внутрішні війська отримали по два магазини з бойовими патронами, їх тисяч 18 на Окружній зібралося Кучма припинив брати трубку. Йому держсекретар США Пауелл телефонував — а він не відповідав...».

Олег Тягнибок: «Нам давали зрозуміти що наш імідж у Європі — фашисти, ксенофоби антисеміти, і будь-який наш крок, який хоч трошки може це підтвердити буде для нас проблемою».

Перед вами перше масштабне журналістське розслідування подій на Майдані, з якого ви дізнаєтеся про гроші та зброю на Майдані, про провокаторів Банкової, про те, як Європа штовхала нас до кровопролиття, про ВІЛ-СНІД та вогнепальні рани, про тактику і стратегію мирного спротиву та силового протистояння.